LAURA MANEA ELENA DĂNILĂ

MIC DICȚIONAR DE LOCUȚIUNI ALE LIMBII ROMÂNE

Universitas XXI

Scanned with OKEN Scanner

Laura Manea Elena Dănilă

MIC DICȚIONAR DE LOCUȚIUNI ALE LIMBII ROMÂNE

Scanned with OKEN Scanner

Universitas XXI
Iaşi, Strada Toma Cozma, nr.5
Tel. 0744/568064

Redactor: Silvia Dram
Tehnoredactare: Laura Manea, Elena Dănilă
Corectura autorilor

ISBN:973-8344-29-8

Scanned with OKEN Scanner

Laura Manea **Elena Dănilă**

MIC DICȚIONAR DE LOCUȚIUNI ALE LIMBII ROMÂNE

pentru uz școlar

Universitas XXI
Iași, 2002

Scanned with OKEN Scanner

Cuvânt înainte

Această lucrare este o încercare de selectare doar a locuțiunilor uzuale din fondul de îmbinări stabile existente în limba română și care se adresează în primul rând elevilor. Trebuie precizat încă de la început că alegerea materialului s-a făcut pe baza principalelor dicționare generale ale limbii române (DA, DLR, DLRC, TDRG etc.) și a dicționarelor de expresii și locuțiuni existente. Totodată, s-au consultat principalele studii de gramatică în care este tratată problema grupurilor de cuvinte cu înțeles unitar din limba română, definite ca locuțiuni.

Manualele prevăzute în programa școlară în vigoare au avut un rol esențial în stabilirea criteriilor de selecție din prezentul dicționar.

Lucrarea nu are pretenții de exhaustivitate, operația de selectare a construcțiilor denumite în literatura de specialitate „locuțiuni" fiind foarte riguros efectuată. Trebuie menționat că nu au fost luate în considerare, în acest dicționar, toate locuțiunile învechite, regionale, populare etc. și nici îmbinările stabile al căror statut nu este încă bine stabilit în dicționarele și studiile consultate.

Locuțiunile selectate sunt însoțite de exemple din operele marilor scriitori români, acestea fiind preluate din dicționarele precizate în bibliografie. Pentru a sublinia sensul unor locuțiuni, s-a recurs, în anumite cazuri, la crearea unor exemple.

Sperăm că această primă încercare de grupare într-un dicționar doar a locuțiunilor din limba română să fie într-adevăr utilă elevilor și profesorilor, așa cum și-au propus autoarele.

dr. Laura Manea
cercetător științific gradul III,
Institutul de Filologie Română
„A Philippide", Iași

drd. Elena Dănilă
asistent de cercetare,
Institutul de Filologie Română
„A Philippide", Iași

Scanned with OKEN Scanner

ABREVIERI

a.	anul
ap.	apud
Ban.	Banat
Bucov.	Bucovina
cf.	confer
fam.	familiar
fig.	figurat
ib.	ibidem
id.	idem
înv.	învechit
loc. adj.	locuțiune adjectivală
loc. adv.	locuțiune adverbială
loc. conj.	locuțiune conjuncțională
loc. prep.	locuțiune prepozițională
loc. pron.	locuțiune pronominală
loc. subst.	locuțiune substantivală
loc. vb.	locuțiune verbală
m.	masculin
Maram.	Maramureș
Mold.	Moldova
Munt.	Muntenia
Olt.	Oltenia
p. anal.	prin analogie
p. ext.	prin extensiune
p. gener.	prin generalizare
pop.	popular
reg.	regional

Scanned with OKEN Scanner

ABUNDENŢĂ

Din abundenţă l o c. a d v. = mult, în cantitate mare; din belşug, din plin. *Garda elveţiană de la Vatican, porumbeii din piaţa San Marco sau Napoli văzut ca într-o anumită pictură cu ţărmuri de mare şi pescari, pictură fabricată din abundenţă în secolele XVII şi XIX.* Zoe Dumitrescu-Buşulenga, în DEL. □ *A plouat din abundenţă.*

ABUZ

Prin abuz l o c. a d v. = în mod abuziv, exagerat. *Numai prin abuz se poate da cuvântului „a cauza" sensul de „a strica".* DLRC.

ACELA

De (sau **pentru**) **aceea** l o c. a d v. = pentru acest (sau acel) motiv, din această cauză. *La soare te puteai uita, dar la dânsa ba. Şi de aceea Harap-Alb o prăpădea din ochi, de dragă ce-i era.* Creangă, în DA.

După aceea (sau **aceasta, asta**) l o c. a d v. = în urmă, apoi. *O vede* [pe babă]... *ridicându-se în văzduh, apoi înălţându-se tot mai sus şi după aceea n-o mai zări de fel.* Creangă, în DA.

(În) afară de (sau **pe lângă**) **aceea** l o c. a d v. = în plus. □ *Nu l-a ajutat şi, în afară de aceea, chiar l-a încurcat.*

ACESTA

Cu toate acestea l o c. c o n j. = totuşi. *Cu toate acestea, la Oxford, un permanent spirit de înnoire s-a manifestat de mai multe ori, în decursul timpurilor.* Rosetti, în DEL.

După aceasta l o c. a d v. = în urmă, apoi. *Câteva zile după aceasta, împăratul arătă spânului nişte pietre scumpe.* Creangă, în DA.

(În) afară de (sau **pe lângă**) **aceasta** l o c. a d v. = în plus. *Şi-apoi, afară de aceasta, omul acela era ceva de speriat.* Creangă, în DLRC.

Pentru aceasta l o c. a d v. = din această cauză, de aceea. □ *Nu a venit la timp. Pentru aceasta nu îi voi mai spune vestea.*

ACOLO

Dintr-acolo l o c. a d v. = din partea aceea. *Alergau slujitorii dintr-acolo, vânturând semne cu braţele.* Sadoveanu, în DLRC.

Până acolo l o c. a d v. = în asemenea măsură, în asemenea grad. □ *M-a supărat până acolo că nu mai vedeam înaintea ochilor.*

ACTUALITATE

De actualitate l o c. a d j. = care se petrece sau interesează în clipa de faţă, care corespunde momentului prezent. □ *Globalizarea este un subiect de actualitate.*

Scanned with OKEN Scanner

ACUITATE

Cu acuitate l o c. a d v. = cu necesitate, în mod imperios. □ *Rezolvarea acestei probleme se impune cu acuitate.*

ACUM

De acum înainte (sau **încolo**) l o c. a d v. = din acest moment, pe viitor. □ *De acum încolo nu mă mai interesează ce se întâmplă cu tine.*

De pe acum l o c. a d v. = chiar din acest moment; înainte de vreme. *Se vedea de pe acum că cele petrecute nu vor rămâne fără consecinţe.* DEL.

ACUZARE

A pune (pe cineva) **sub acuzare** l o c. v b. = a acuza, a învinui, a învinovăţi pe cineva. *La două săptămâni după ce luase puterea, dăduse un decret lege de înfiinţare a unei comisii speciale de Anchetă Criminală, care să cerceteze şi să pună sub acuzare pe toţi cei care săvârşiseră crime împotriva legionarilor.* Preda, în DEL.

ADĂPOST

A (se) pune (sau **a fi la adăpost de ceva**) l o c. v b. = a (se) adăposti; f i g. a preveni un neajuns, a (se) feri de o ameninţare. *Satul Floreşti, împrăştiat ca toate satele de munte, se ascundea între coline, pus parcă la adăpost de vremuri grele.* Brăescu, în DLRC.

Într-adevăr sau **în adevăr** l o c. a d v. = în realitate, de fapt. *Într-adevăr, bunicule... acuma mi-am adus aminte care-i lucrul cel mai bun pe lume.* Sadoveanu, în DLRC.

ADEVĂRAT

Cu (sau **de**) **adevărat** l o c. a d v. = într-adevăr. *Mulţeami-ţi, visule, că nu fuseşi cu adevărat.* Dosoftei, în DA. *Se încredinţă că cu adevărat asemine vin nu băuse de când era.* Negruzzi, în DLRC.

ADICĂ

La o adică l o c. a d v. = **a)** la drept vorbind; ca să spun adevărul. *Jupân Dumitrache: Eu am ambiţ, domnule, când e vorba la o adică de onoarea mea de familist.* Caragiale, în DLRC; **b)** în momentul hotărâtor, la nevoie. *Nu uită însă să-i atragă din nou redactorului atenţia că în ce priveşte înţelegerea lor, treaba cu concediul neplătit, la o adică, rămânea neplătit.* Ţoiu, în DEL.

ADMINISTRATIV

Pe cale administrativă l o c. a d v. = prin organele de administraţie. *Acest ordin a venit pe cale administrativă.* DLRC.

ADUCE

A aduce la îndeplinire l o c. v b. = a îndeplini, a face, a realiza. *Am adus la îndeplinire tot ce ne-aţi poruncit.* Creangă, în DA.

Scanned with OKEN Scanner

AER

La (sau **în**) **aer** (**liber**) l o c. a d v. = într-un loc neacoperit, afară; în plin aer, în mijlocul naturii. *Florența este singurul oraș din lume în care pelerinul e stăpânit de o aură artistică efectivă, în prezența capodoperelor, dar activă și în aer liber.* Rosetti, în DEL □ *A ieși la aer.* □ *Spectacol în aer liber.* □ *Gimnastică în aer liber.*

AFARĂ

Afară numai (sau, mai rar, **doar**) **dacă nu...** l o c. c o n j. = (rar, pleonastic) numai cu condiția ca..., afară de cazul când... . *Vin la tine, afară numai dacă nu intervine ceva excepțional.* DLRC.

(În) afară de... l o c. p r e p. = cu excepția a..., fără a mai socoti și... . *Printre crengi scânteie stele...Și afară doar de ele Nime-n lume nu ne simte.* Eminescu, în DA. *Ieșiră toți, afară de copii și de o muiere tânără.* Dumitriu, în DLRC.

(În) afară de aceasta (sau **asta**) (sau **pe lângă aceasta, afară de aceasta**) l o c. a d v. = în plus. *Și apoi, afară de aceasta, omul acela era ceva de speriat.* Creangă, în DLRC.

AGONIE

În agonie l o c. a d v. = pe moarte, muribund. □ *Când a ajuns acolo, câinele era deja în agonie.*

AICI

De aici (sau **azi**) **înainte** (sau **încolo**) l o c. a d v. = din acest moment, pe viitor. *De aici înainte, mergând la școală, el trecea totdeauna și mă lua și pe mine.* Slavici, în DLRC. *De aici înainte n-o să te mai deranjez cu asemenea rugăminți.* DEL.

Până aici l o c. a d v. = până acum, până în acest moment. *Tocmai pe când părerea de rău îl ajunsese și mai și decât până aici, erau trecând printr-o pădure mare și deasă.* Ispirescu, în DLRC.

AIUREA

De aiurea l o c. a d v. = din alt loc, din altă parte. *Încărcând și de acolo, ca și de aiurea, care întregi, de le-au trecut Dunărea.* sf. sec. al XVIII-lea, în DA.

AJUN

În ajun(ul)... l o c. a d v. și p r e p. = **a)** cu o zi (sau cu o seară) înainte(a)...; **b)** puțin timp înainte(a)..., foarte aproape de... *Oamenii vorbeau tare, cu o mânie veselă și cu înfrigurare, cu o grabă pe care nu le avuseseră în ajun.* Dumitriu, în DLRC. □ *În ajunul revoluției spiritele erau tulburate.*

Scanned with OKEN Scanner

AJUNS

De ajuns l o c. a d v. = destul, în cantitate suficientă. *O zi din viaţă să-mi fi dat, O zi mi-era de-ajuns.* Eminescu, în DLRC. *Lemne, slavă Domnului, sunt de ajuns... în pădure.* Creangă, în DLRC.

AJUTOR

A da (o mână de) ajutor l o c. v b. = a ajuta. □ *Atunci când a avut nevoie, i-a dat o mână de ajutor.*

Cu ajutorul... l o c. a d v. = cu sprijinul..., prin intermediul... □ *A reuşit să treacă peste probleme cu ajutorul prietenilor.*

ALAI

Cu (sau **în**) **alai** l o c. a d v. = cu solemnitate, cu fast deosebit, cu pompă mare. *Ea-i mireasa unui crai Şi se duce cu alai, Peste munte, peste plai.* Alecsandri, în DA.

ALĂTURI

Alături de...(sau **cu...**) l o c. p r e p. = o dată cu..., pe lângă..., pe plan paralel cu...; lângă..., aproape de... *Furca căzu alături cu ea.* Eminescu, în DLRC. □ *Copacul a căzut alături de el.*

De alături l o c. a d j. şi a d v. = (de) alături; învecinat. *Grădina de alături e vestită pentru vişinele ei turceşti.* Caragiale, în DLRC. □ *De alături se aud voci ridicate.*

ALEGERE

Fără alegere l o c. a d v. = la întâmplare, la nimereală. *Loveau în dreapta şi în stânga fără alegere.* Pas, în DLRC.

La alegere l o c. a d j. şi l o c. a d v. = după voia, după placul sau hotărârea cuiva. *A optat la concurs pentru o probă la alegere foarte dificilă.* DEL. □ *A mâncat la alegere, tot ce i-a plăcut mai mult.*

ALES

Mai ales l o c. a d v. = îndeosebi, în special. *Mai ales m-am uitat la un nour către Ceahlău.* Sadoveanu, în DLRC. *Oamenii se priveau şi mai ales băieţii leşinau de râs.* Creangă, în DLRC.

Pe ales(e) (sau **într-ales**) l o c. a d v. = **a)** la alegere. *Cum ajunge în grădină, o dată începe a smulge la salăţi într-ales.* Creangă, în DLRC. **b)** deosebit, aparte, special. *Nu caut vorbe pe ales, Nici ştiu cum aş începe Deşi vorbeşti pe înţeles, Eu nu te pot pricepe.* Eminescu, în DA.

ALTFEL

Altfel de... l o c. a d j. = de altă natură, de alt soi, diferit. *Ţi-oi face eu altfeli de bucate.* Eminescu, în DEL. *Altfel de stofă mai aveţi?* DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

De altfel l o c. a d v. = de altminteri, însă, cu toate acestea; pe lângă acestea, în plus. *Lucrarea mea se adresează unui public foarte larg ceea ce spune, de altfel, subtitlul ei.* Iordan, în DEL.

ALTĂDATĂ

De altădată l o c. a d v. = din alte vremuri. *Primăverile de altădată Nu au lăsat urme în voi.* Beniuc, în DLRC.

AMANET

A pune amanet l o c. v b. = a amaneta. *Se ducea să pună amanet moşia.* Sadoveanu, în DLR.

AMĂNUNT

Cu amănuntul l o c. a d j. şi l o c. a d v. = a) cu bucata, în detaliu, în mici cantităţi. *Comerţ cu amănuntul. Desfacere cu amănuntul.* DLRC; b) (înv.) amănunţit. *Să le socoteşti pe toate cu amănuntul.* Antim, în DA.

(Cu) de-amănuntul sau **până în cele mai mici amănunte** sau **în amănunt** l o c. a d v. = până în cele mai mici detalii, cu minuţiozitate, minuţios. *Moşia... am cercetat-o cu de-amănuntul, în lung şi în lat.* Alecsandri, în DLRC.

AMĂRĂCIUNE

Cu amărăciune l o c. a d v. = cu tristeţe, cu supărare. *Chemarea unui filozof? zise umbra surâzând cu amărăciune – foarte bine!* Eminescu, în DLRC.

AMÂNARE

Fără amânare l o c. a d v. = îndată, fără întârziere. *Trebuie să pleci fără amânare.* DLRC.

AMBIŢIE

A (se) pune la ambiţie l o c. v b. = a (se) ambiţiona. Dacă l-a pus la ambiţie, s-a dus la examen şi a reuşit cu bine. DEL.

AMFITEATRU

În amfiteatru l o c. a d j. şi a d v. = (în plan) înclinat, în trepte. *Sala este construită în amfiteatru.* DLRC. *În institut se găsesc săli de curs în amfiteatru.* DEL.

AMIAZĂ

De amiază l o c. a d j. = de prânz, de la ora prânzului. *Gheorghe Geantă... pe mine, nemernicul, m-a adus de multe ori cu vânat, la conacul de amiazi.* Odobescu, în DLRC.

La (sau **în, întru**) **amiază** l o c. a d v. = la prânz. *Întru amiadzădzi, în cale, văzui, împărate din ceriu... lumiră.* Codicele Voroneţean, în DA. *Ne aşezăm, ca şi la amiază, în jurul mesei.* Stancu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

Ziua (-n) amiaza mare l o c. a d v. = în plină zi, în toiul zilei. *Mă duc, ziua amiaza mare, la moş Vasile... să fur nişte cireşe.* Creangă, în DLRC. *L-au pus pe un cal..., cu faţa spre coada calului, şi-l ducea prin mijlocul târgului..., ziua amiazăzi-mare.* Neculce, în DA.

AMINTE

A(-şi) aduce aminte l o c. v b. = a(-şi) aminti. *Păgânii îşi aduc aminte de Dumnezeu.* Biblia (1688), în DA. *Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cât mi-aduc aminte: şi-mi aduc bine aminte, căci braţele ei m-au legănat.* Creangă, în DEL.

Aducere-aminte l o c. s u b s t. = amintire. *Dureroasele aduceri-aminte cădeau ca nişte ace care... mă umpleau de venin.* Vlahuţă, în DLRC.

A lua aminte (la ceva) = a) a fi atent la ceva, a observa cu atenţie ceva, a băga de seamă. *Ia aminte la ce îţi spun acum: dacă n-ai să-ţi bagi minţile în cap, ai să ajungi rău de tot.* DEL; **b)** a se uita bine, a cerceta. *Dete câteva târcoale curţii împărăteşti şi luă aminte la toate amănuntele.* Ispirescu, în DLRC. **c)** a ţine seama de ceva, a nu trece cu vederea. *Dar cum puteam, ochi având, să nu văz, văzând că nu iau aminte, luând aminte să nu asemăn, asemănând să nu judec bine şi să nu pohtesc a-l face arătat compatrioţilor mei?* Golescu, în DLRC.

Cu luare aminte l o c. a d v. = cu atenţie. *Încurajat de aceste descoperiri, vizitatorul cercetează cu luare aminte toate figurile grupului şi admiră perfecţia formelor celorlalte personaje.* Rosetti, în DEL.

AMINTIRE

În amintirea cuiva (sau **a ceva**) l o c. p r e p. = în memoria cuiva, ca semn că cineva n-a fost dat uitării, spre aducere aminte. *Cinstesc pe bătrâne în amintirea trecutei lor frumuseţi.* Negruzzi, în DA. *Stă zâmbind de-o amintire, pe genunchi scriind o carte.* Eminescu, în DA.

AMONTE

În amonte l o c. a d v. = (în legătură cu situarea unui punct de pe cursul unei ape) mai aproape de izvor (în comparaţie cu alt punct). [Păstrăvului] *trebuie să-i arunci momeala ori în susul apei (peştele stând întors cu botul în amonte), ori după un obstacol.* Sadoveanu, în DLRC.

AMURG

În amurg l o c. a d v. = pe înserate. □ *În amurg se lasă liniştea peste sat.*

AN

Acum un an (sau **doi ani**) l o c. a d v. = cu un an (sau doi ani etc.) în urmă. □ *Acum un an nici nu mă gândeam că se va ajunge la aşa ceva.*

Scanned with OKEN Scanner

An de (sau **cu**, înv., **pre**) **an** l o c. a d v. = în fiecare an, mereu. *Aşa făcea an pre an.* Dosoftei, în DA. *An cu an împărăţia tot mai largă se sporeşte.* Eminescu, în DLRC.

Cu anul (sau **cu ziua** etc.) l o c. a d v. = (în legătură cu verbe ca „a ţine", „a angaja", „a lucra" etc.) pe (termen) de an (sau de o zi etc.). *Apoi eu... nu mă tocmesc cu anul.* Creangă, în DLRC. *L-am tocmit grădinar cu anul.* DA.

Cu anii l o c. a d v. = ani întregi, ani îndelungaţi, cu vremea. □ *Nu-l mai vedeau apoi cu anii.*

De an l o c. a d v. = (datând) de anul trecut. *În grădină ard mocnit şi singur frunzele de an.* D. Botez, în DLRC.

De ani şi ani l o c. a d v. = de mulţi ani, de multă vreme. *De ani şi ani glasul meu tace.* Beniuc, în DLRC.

De mai an l o c. a d v. = (datând) de acum câţiva ani. *Sărmanul lup căta oriunde mântuire, Şi întâlnind pe un motan, Prieten de mai an, Îi zice...* Donici, în DLRC.

De un an (sau **de doi ani, câţiva ani**) l o c. a d v. = de acum un an (sau doi ani, câţiva ani) încoace. *O muiare... era îndrăcită şi oloagă de optsprăzeace aii.* Coresi, în DA. □ *De câţiva ani lucrează la Institut.*

În anul... l o c. a d v. = în cursul anului... *Eminescu s-a născut în anul 1850.* DLRC.

Într-un an l o c. a d v. = **a)** timp de un an de zile, pe un an. *Toate învăţăturile, pe care alţi copii le învaţă într-un an, el le învaţă într-o lună.* Ispirescu, în DA. *Aşa-i, zise dascălul, mângâindu-se cu speranţa că într-un an Huţu tot n-are să înveţe ungureşte...* Slavici, în DEL; **b)** cândva, odată. *Doi inşi se întovărăşiră cu-nvoire într-un an Şi mergând închiriară-n oraş cârciumă cu han.* Pann, în DEL.

La anul l o c. a d v. = în cursul anului viitor, peste un an. *Noroc bun... şi la anul cu bine!* Alecsandri, în DLRC.

La (într-)un an (doi, trei etc.) **o dată** l o c. a d v. = o singură dată într-un an (în doi, trei ani), rar. *Găseşte din întâmplare câte o piatră de aceste, picată de pe cerb,... când se scutură el, la şapte ani o dată.* Creangă, în DLRC.

La un an (sau **doi ani** etc.) **după...** l o c. a d v. = când a (sau va fi) trecut un an (sau doi ani etc.). *Ne-am reîntâlnit la un an de la terminarea facultăţii.* DEL.

Scanned with OKEN Scanner

Peste an l o c. a d v. = în cursul unui an. *Preste an cu cinste vă slăvim.* Mineiul (1776), în DA. □ *Voi fi cuminte peste an ca să primesc cadouri de Crăciun.*

Până într-un an (sau **doi** etc.) l o c. a d v. = în timp de un an, doi etc. *Vameşul ce nu-şi va lua vama de la negustor până în cinci ani, de-aciia nu va putea lua nemică.* Pravila Moldovei, în DA.

ANSAMBLU

De ansamblu l o c. a d j. = general, unitar, care se referă la elementele generale ale unui lucru. *Conceput ca o construcţie unitară de geniul lui Fidias, care a sculptat statuia colosală a zeiţei, ce se zărea de departe pe mare, totul, în acest edificiu, contribuie la impresia de ansamblu.* Rosetti, în DEL.

În ansamblu l o c. a d v. = **a)** în esenţă. *În ansamblu, călătoria în Bulgaria reprezintă pentru mine o experienţă de viaţă ieşită din comun .* Iordan, în DEL; **b)** în general, în linii mari. *În ansamblu, lucrarea prezentată juriului este bună.* DLRC.

ANTICIPAŢIE

Cu anticipaţie l o c. a d v. = înainte de termenul fixat, stabilit, înainte de momentul cuvenit. *În cursul acestui studiu se vor lămuri mai bine cele spuse aici cu anticipaţie.* Ibrăileanu, în DLRC.

ANVERGURĂ

De mare anvergură l o c. a d v. = pe plan mare; vast, atotcuprinzător. *Proiect de mare anvergură.* DLRC.

APARENŢĂ

În aparenţă l o c. a d v. = la prima vedere, judecând după exterior, la o cercetare superficială. *Mare descoperire şi grea – în aparenţă.* Maiorescu, în DA. □ *În aparenţă, ştie despre ca este vorba.*

APARIŢIA

A-şi face apariţia l o c. v b. = a apărea. *În faţa unei mase şcolare în care se întâlneau vlăstarele tuturor profesiilor din oraş, cu un număr de solizi fii de ţărani din împrejurimi..., profesorii şi-au făcut apariţia.* Iorga, în DEL.

APĂ

Ca (de) pe apă (sau **ca apa**) l o c. a d v. = în mod curgător, fluent; pe dinafară. *Parcă eşti un zodier, de le spui toate ca de pe apă.* Sbiera, în DLRC.

APĂRARE

A lua apărarea cuiva (sau **a ceva**) l o c. v b. = a apăra pe cineva (sau ceva), a sprijini pe cineva într-o situaţie grea, a pleda în favoarea cuiva.

Scanned with OKEN Scanner

I-am luat apărarea, auzind atâtea învinuiri nedrepte ce-i erau adresate. DEL.

APEL

A face apel la cineva (sau **la ceva**) l o c. v b. = a apela la cineva sau la ceva, a se adresa cuiva cu o rugăminte, a cere cuiva ajutorul. *A încercat să-mi schimbe hotărârea apelând la prietenia noastră de o viață.* DEL.

Fără (drept de) apel l o c. a d j. = lipsit de dreptul de a ataca hotărârea unei instanțe de judecată. [Căpitanul] *privind de pe chei... își da păreri, sentințe fără apel, asupra manevrei vaselor în port.* Bart, în DLRC.

APOCALIPS

De apocalips l o c. a d j. = apocaliptic. *Tănăsică – religios și sărac cu duhul, de când mâna procurorului – a avut, atunci, întâia lui viziune de apocalips.* G. M. Zamfirescu, în DLRC.

APOI

De apoi l o c. a d j. (înv.) = **a)** de mai târziu. □ *S-au căsătorit, iar viața lor de apoi a fost fericită.* **b)** cel din urmă, ultim, extrem. *Au strălucit în vremile ceale de apoi, ca un soare.* Mineiul (1776), în DA. *Județul de apoi.* Dosoftei, în DA. *Vreau să viu să te mai văd pentru cea de apoi oară.* Conachi, în DA.

Cea (mai) de apoi l o c. s u b s t. (înv.) = sfârșit, urma urmelor. *Iaste cale, carea omului dreaptă să pare, iară cea mai de apoi a ei duce la moarte.* Cantemir, în DA.

APROAPE

Aproape de... l o c. p r e p. = **a)** (sens local) lângă, în apropierea... *Era un feredeu aproape de unde ședea împăratul.* Varlaam, în DA. *Vorbind așa, au ajuns aproape de Tecuci.* Negruzzi, în DA; **b)** (sens temporal) cu puțin (timp) înainte de... *Vasilie Vodă, aproape de mazilie, au greșit lui Dumnezeu.* Neculce, în DA. *Împăratul acela, aproape de bătrânețe căzând în zăcare, a scris carte frățâne-său.* Creangă, în DA.

De aproape l o c. a d j. = (determinând o persoană de care cineva este legat prin prietenie sau prin grad de rudenie) apropiat, intim. *Zici că mi-e amic. – Bun. – Amic de-aproape? – Da.* Caragiale, în DLRC.

De aproape l o c. a d v. = din apropiere; p. e x t. bine, amănunțit, temeinic. *Ca în cămara ta să vin, Să te privesc de-aproape, Am coborât cu-al meu senin Și m-am născut din ape.* Eminescu, în DLRC.

Pe aproape l o c. a d v. = prin apropiere, nu (tocmai sau prea) departe. *Fân nu se prea găsea pe aproape.* Neculce, în DA. *Strigă așa, nu pentru că Gaulea ar fi pe aproape, n-are cum, e la vreo treizeci de kilometri*

Scanned with OKEN Scanner

depărtare, în satul lui, ci mai mult pentru a-şi lăuda priceperea de croitor. Bănulescu, în DEL.

(Pe) aproape de... l o c. p r e p. = **a)** cu puţin timp înainte de... □ *Aproape de Paşti tata a plecat.* **b)** prin apropiere, nu (tocmai sau prea) departe de... *S-aude un zgomot de paşi pe aproape.* Bolintineanu, în DLRC.

APROPIERE

Din apropiere l o c. a d v. = de (undeva de) aproape. □ *Venim din apropiere.* DLRC.

În (sau **prin**) **apropiere** l o c. a d v. = (pe) aproape, în vecinătate. *Ceilalţi îşi aveau rosturile lor, casă, nevastă, copii şi neamuri, prin apropiere.* Pas, în DLRC.

În apropierea... l o c. p r e p. = în vecinătatea..., pe lângă... □ *L-a văzut ieri în apropierea casei lui.*

APROXIMAŢIE

Cu (**oarecare**) **aproximaţie** l o c. a d v. = aproximativ, fără o riguroasă exactitate. □ *Mi-a dat răspunsul cu o oarecare aproximaţie.*

APUCAT

Pe apucate(le) l o c. a d v. = în mod superficial; când şi când; în grabă, în fugă; la întâmplare. *Cetele lui Horia abia aveau o organizaţiune; ele erau armate numai cu suliţe, cu săbii, cu ceva puşti şi pistoale, strânse pe apucatele.* Odobescu, în DA. *În cafeneaua din strada Domnească îl întâlni pe proprietarul ei,... unul dintre tinerii uşuratici care trăiesc pe apucate.* Slavici, în DEL.

ARAMĂ

De aramă l o c. a d j. = (despre glas) metalic, grav, sonor. *Din tronul lui de piatră bătrânul preot vede Şi-n vârfuri el ridică adâncul glas de-aramă.* Eminescu, în DE.

ARENDĂ

A da (sau **a lua**) **în** (sau **cu**) **arendă** l o c. v b. = a arenda. *A luat o bucată de pământ în arendă.* DEL.

ARGINT

De argint l o c. a d j. = **a)** alb luminos, de o albeţe strălucitoare. *O lebădă îşi înălţase aripile ca pe nişte pânze de argint.* Eminescu, în DE; **b)** de culoare albă-cenuşie, metalică. *Aş vrea să văd acum natala mea vâlcioară, Scăldată în cristalul pârâului de-argint.* id., în DE; **c)** (despre păr) cărunt. *Sublimă este însă Cununa cea de laur, ce sântă se-mpleteşte Pe fruntea cea umbrită de bucle de argint.* id., în DE.

Scanned with OKEN Scanner

ARTĂ

De artă l o c. a d j. = (f i g.) de cultură. □ *Am urmărit o emisiune despre oameni de artă.*

ASALT

A da asalt l o c. v b. = a asalta, a ataca, a năvăli. *În cinci zile, patru asalturi a dat cetății.* Alecsandri, în DLRC. *Munte vom pune pe munte Şi cerului vom da asalt.* Coşbuc, în DA.

ASCENSIUNE

În (plină) ascensiune l o c. a d j. = în progres, în creştere. □ *Cariera lui e în plină ascensiune.*

ASCUNS

Pe ascuns l o c. a d v. = tainic, pe furiş. □ *A plecat de acasă pe ascuns.*

ASCUNZIŞ

Cu ascunzişuri l o c. a d v. = fără sinceritate; tainic, pe ascuns. *Gândeşti tu că mai pot avea eu inimă către averea ta şi către tine, dacă umbli cu ascunzişuri şi cu taine şi mă faci de râsul şi de batjocura slugilor tale?* Mera, în DA.

ASEMĂNARE

A avea asemănare l o c. v b. = a se asemăna. *Acest somn puternic are cu moartea asemănare.* Bărac, în DA. □ *Ceea ce ți s-a întâmplat are asemănare cu ce-a păţit el.*

După (chipul şi) asemănarea cuiva l o c. a d v. = după imaginea cuiva, întocmai, leit, la fel (cu cineva sau ceva). □ [Dumnezeu] *a făcut pre om după asămănarea sa.* M. Costin, în DA. *Îşi ie un suflet de noră, întocmai după chipul şi asemănarea celei de-ntâi.* Creangă, în DA.

Fără asemănare l o c. a d j. şi a d v. = fără egal, fără comparaţie; foarte frumos, extraordinar, incomparabil. *Înţelepciunea lui Dumnezeu fiind fără asămănare mai presus de cât mintea omenească...* Drăghici, în DA.

ASENTIMENT

Cu asentimentul cuiva l o c. a d v. = cu aprobarea, cu consimţământul cuiva. □ *A plecat în tabără cu asentimentul părinţilor.*

ASPECT

Sub aspectul... l o c. p r e p. = din punctul de vedere..., sub raportul...□ *Sub aspectul calităţii, lucrarea este ireproşabilă.*

ASPRIME

Cu asprime l o c. a d v. = cu severitate, aspru. *Au început a o mustra, cu lacrămile în ochi, şi a-i zice cu asprime să se ducă unde ştie.* Creangă, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

ASTĂZI

Astăzi-mâine l o c. a d v. = în curând, zilele acestea. *Eu nu cânt în a pofidă, Că sunt fată logodită: Astăzi-mâine nunta-mi vine.* Teodorescu, în DLRC.

De astăzi l o c. a d j. = din ziua de față; (p. e x t.) din epoca prezentă, din timpul, din vremea de acum. *Ziarele publicau în litere groase „marele dezastru feroviar", de proporții extrem de modeste pentru ochii noștri de astăzi.* Rosetti, în DEL.

ASTÂMPĂR

Fără astâmpăr l o c. a d j. = neastâmpărat, în mișcare continuă. *Câteodată parcă-i o căpriță fără astâmpăr și fără hodină.* Sadoveanu, în DLRC.

Fără astâmpăr l o c. a d v. = fără încetare, fără odihnă, într-una, necontenit. *Copilul se mișcă fără astâmpăr.* Hasdeu, în DA.

AȘA

Așa că l o c. c o n j. = deci. *Îi scoate limba afară, i-o străpunge cu acul, și i-o presară cu sare și cu piper, așa că limba îndată se umflă.* Creangă, în DEL.

Așa cum l o c. a d v. = la fel, asemenea. *De atunci pescărușii sunt preamăriți aici așa cum sunt preamărite gâștele salvatoare ale Capitoliului.* Rusan, în DEL.

Așa-zis sau **așa-numit** l o c. a d j. = pe nedrept sau convențional numit astfel, pretins, fals, aparent, impropriu. *La răscrucea aia fusese pusă un fel de tarabă de piatră, pe care țăranii își așezau marfa în zilele așa-zise de târg.* Săraru, în DEL.

AȘTEPTARE

Peste așteptarea cuiva sau **peste** (sau **sub**) **așteptări** l o c. a d j. și l o c. a d v. = neașteptat de bun (sau de slab); mai mult (sau mai puțin) decât și-ar fi putut închipui cineva. *Sculându-se de la masă, se duse... și se întoarse numaidecât, peste așteptarea tuturor... aducând niște scânduri, stinghii, odgoane și pânze.* Ispirescu, în DLRC. □ *Rezultatul lucrării a fost sub așteptări.*

AȘTEPTATE

Pe neașteptate l o c. a d v. = pe nepregătite, în mod surprinzător. *Numai iată ce se trezește, pe neașteptate, cu Ivan Turbincă!* Creangă, în DA.

ATARE

Ca atare l o c. c o n j. = deci, prin urmare, în consecință. *Spuneți-vă că sunt o bătrână cu mintea zdruncinată de când și-a pierdut feciorul în lume și iertați-o ca atare.* C. Petrescu, în DEL. *Sf. Haralampie a fost dintru*

Scanned with OKEN Scanner

început păstor şi, ca atare, trebuia să-i fie aminte de sporirea turmelor. Marian, în DA.

ATENŢIE

A atrage atenţia l o c. v b. = a atenţiona. □ *I-a atras atenţia că şi-a uitat umbrela.*

ATUNCI

De atunci încoace l o c. a d v. = de atunci până în zilele noastre, până în prezent. □ *Cândva a avut un accident de maşină. De atunci încoace nu se mai urcă la volan.*

De atunci încolo l o c. a d v. = după aceea, începând cu acel moment. *Cu sunete de flaut Poţi să-ntâmpini patrioţii ce-au venit de-atunci încolo?* Eminescu, în DLRC.

De (pe) atunci l o c. a d v. = încă din vremea aceea. *Se zice că diavolului, înainte de cădere, i-ar fi plesnit această obscură idee şi de atuncea a căzut.* Eminescu, în DE.

Până atunci l o c. a d v. = **a)** până în momentul acela (din trecut). *Nu mai văzuse până atunci suflet de om.* Ispirescu, în DA; **b)** până va sosi momentul acela. *Ce-ai văzut, om mai vedea, Ce-am făcut, om judeca, Pân-atunci, măi fârtate, Dă-ţi mânia la o parte, Şi bea ici pe jumătate.* Teodorescu, în DA.

Pe atunci l o c. a d v. = în vremurile acelea. *De unde a luat Adam şi Eva ac şi aţă..., în vreme ce pe atunci nu era încă nici o fabrică?* Negruzzi, în DA.

AUDIŢIE

În primă audiţie l o c. a d j. şi a d v. = (care se execută) pentru prima dată în faţa publicului. *Aseară s-a interpretat în primă audiţie un concert al unui cunoscut compozitor român contemporan.* DEL.

AUR

De aur l o c. a d j. = **a)** care are culoarea galbenă a aurului. *Soarele va cerne colb de aur.* Beniuc, în DLRC; **b)** valoros ca aurul. *Al vieţii vis de aur ca un fulger, ca o clipă-i.* Eminescu, în DA.

AUZIT

Din auzite l o c. a d v. = **a)** din câte a auzit sau a aflat cineva de la alţii (nu din propria constatare). [Letopiseţul] *l-am scris de pe nişte isvoade ce am aflat de la unii şi alţii, şi din auzitele celor bătrâni boieri.* Neculce, în DA; **b)** din câte se spune, în mod necontrolat, neverificat. *Fă cunoştinţă cu fata, n-o lua numai pe auzite, pentru că nu se mănâncă tot ce zboară.* Negruzzi, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

AVAL

În aval l o c. a d v. = (în legătură cu situarea unui punct de pe cursul unei ape) mai aproape de vărsare (în comparație cu alt punct). *Mergând pe fluviu în aval am întâlnit o șalupă.* DEL.

AVANGARDĂ

De avangardă l o c. a d j. = **a)** care merge în frunte, care conduce. *Batalionul de avangardă mergea în fruntea armatei.* DEL; **b)** care luptă împotriva formelor și tradițiilor consacrate (în literatură și artă). *Nu cunoșteam decât cele câteva tablouri de la Muzeul național din București și, evident, desenele lui* [Victor Brauner] *din revistele de avangardă.* Simion, în DEL.

În avangarda... l o c. p r e p. = în fruntea... □ *Batalionul său mergea în avangarda întregii armate.*

În avangardă l o c. a d v. = în frunte. □ *Când a început marșul, regimentul său era în avangardă.*

AVÂNT

A-și lua avânt l o c. v b. = a se avânta. *Păsările negre fâlfâiră pe capetele lor, până își luară avânt.* Galaction, în DLRC.

AZI

De azi l o c. a d j. = din ziua în curs, astăzi. *Cu mâne zilele-ți adaugi, Cu ieri viața ta o scazi, Și ai cu toate astea De-a pururi ziua cea de azi.* Eminescu, în DLRC. *Ziarul de azi.* DEL.

De azi, de ieri (sau **de ieri, de alaltăieri**) l o c. a d v. = (în construcții negative, cu accentul pe primul element) de curând, de puțină vreme, de dată recentă. *Doar nu-s harabagiu de ieri , de-alaltăieri.* Creangă, în DLRC.

Ă

ĂST

Cu asta l o c. a d v. = în acest fel, în acest mod; astfel. *Cu asta am vrut să-mi răstorc cele trei lovituri. Vorba ceea: una pentru alta.* Creangă, în DLRC.

De asta l o c. a d v. = cu acest scop; din acest motiv, din această cauză. □ *De asta te-am căutat, ca să-ți transmit ceva.* □ *De asta n-a venit, pentru că îi era frică.*

(De) astă dată l o c. a d v. = (în opoziție cu a l t ă d a t ă) de data aceasta, acum, în această împrejurare, de rândul acesta. *Astă dată plecară noaptea.* Eminescu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru asta l o c. a d v. = de aceea. *Cum se poate... să stea omul trei zile la poarta mea...? Pentru asta vă plătesc eu simbrie?* Ispirescu, în DA.

B

BANCĂ

(De) pe băncile şcolii l o c. a d v. = (de) la şcoală, la învăţătură; (din) în timpul petrecut în şcoală. *S-a remarcat încă de pe băncile şcolii.* DLRC.

BANDULIERĂ

În bandulieră l o c. a d v. = (despre o armă) de-a curmezişul spatelui sau al pieptului. □ *Poartă arma în bandulieră.* DLRC.

BARBĂ

În barbă l o c. a d v. = pe ascuns, numai pentru sine. □ *Şi-a şoptit în barbă că nu-l va lăsa să-l umilească.*

BAŞTINĂ

De (sau **din**) **baştină** l o c. a d j. = de origine, de naştere, originar, autohton; din moşi-strămoşi. *Vrei să-mi vinzi răzăşia dumitale? Locul meu de baştină? Unde au trăit şi au murit părinţii mei?* Alecsandri, în DA. *Şi eu am trăit cu Tămădăienii, vânători de dropii din baştină, cari neam de neamul lor au rătăcit prin Bărăgan.* Odobescu, în DLRC.

BAZĂ

De bază l o c. a d j. = fundamental, esenţial; pe care te poţi baza; important. *Nu e Dumitru, ăştii sunt alţii, nu sunt de bază, şi iar către locotenentul Turbatu, acum însă calm şi dezamăgit de faptul că nu e acel Dumitru pe care îl aşteptau ei.* Săraru, în DEL.

Fără bază l o c. a d j. = neîntemeiat, inconsistent. □ *Acuzaţiile pe care le face sunt fără bază.*

Pe (sau **în**) **baza...** sau **pe bază de...** l o c. p r e p. = **a)** în conformitate cu..., pe principiul... *În baza decretului nr.... se dispune ca...* DEL; **b)** având drept principal element component... *Culorile sintetice sunt fabricate pe bază de anilină.* DLRC.

BĂTAIE

A (se) lua la bătaie l o c. v b. = a (se) bate. *Baba se duce în poiată, găbuieşte găina, o apucă de coadă şi o ia la bătaie.* Creangă, în DLRC.

A-şi bate joc de cineva (sau **de ceva**) l o c. v b. = a batjocori pe cineva, a lua în râs pe cineva. *Cine-a vrut să-şi bată joc de tine?* Dumitriu, în DLRC.

Bătaie de joc l o c. s u b s t. = batjocură. *Pentru asemenea bătaie de joc vei fi eliminat din şcoală.* Sadoveanu, în DLRC.

BĂTRÂN

Scanned with OKEN Scanner

Din bătrâni l o c. a d v. = (care a rămas sau durează) din vremea veche, din moşi-strămoşi. *Căci te iubeam cu ochi păgâni Şi plini de suferinţi, Ce mi-i lăsară din bătrâni Părinţii din părinţi.* Eminescu, în DLRC.

BÂJBÂIT

Pe bâjbâite l o c. a d v. = pe dibuite; dibuind, bâjbâind. □ *A găsit pe bâjbâite ceea ce căuta şi a plecat.*

BELŞUG

Din belşug l o c. a d v. =din plin, cu prisosinţă; în cantitate mare. *Din belşug să ai toate, şi totuşi fără cheltuială nu poţi să ţii o casă.* Popovici-Bănăţeanu, în DA. □ *Fructe se găsesc din belşug.*

BERBELEACUL

De-a berbeleacul l o c. a d v. = de-a rostogolul, de-a tumba, peste cap. *Abia simţea pământul şi în fiecare clipă era gata să cadă pe brânci de-a berbeleacul.* Dumitriu, în DLRC.

BICI

A da bici l o c. v b. = a biciui. *Moş Nechifor... dă bici iepilor.* Creangă, în DA. *Surugiul... dădu fugarilor câteva bice.* Sadoveanu, în DA.

BIE

În bie l o c. a d j. şi a d v. = oblic. □ *Mi-am cumpărat o rochie în bie. Materialul a fost tăiat în bie.*

BINE

Cu bine l o c. a d v. = **a)** cu succes, în mod fericit. *Am bună nădejde să isprăveşti cu bine slujba.* Ispirescu, în DLRC. *Până la urmă toate s-au terminat cu bine.* DEL; **b)** teafăr. *De-acuma nu te-oi mai vedea, Rămâi, rămâi cu bine! Mă voi feri în calea mea De tine.* Eminescu, în DLRC.

Cu binele l o c. a d v. = cu vorbe bune, cu blândeţe. *Mai întâi îi rugai cu binele să ne lase să trecem înainte; nu fu cu putinţă.* Bolintineanu, în DLRC.

De-a binelea (sau **de-a binele**) l o c. a d v. = bine de tot, aşa cum trebuie. *Eu gândesc, de mi-o ajuta Dumnezeu, pe după amează, să-ţi pun de-a binele nora în Piatra.* Creangă, în DA. *Afară se întunecase de-a binelea.* Sadoveanu, în DLRC.

De bine ce... l o c. a d v. (fam.) = abia că..., zadarnic. *De bine ce-am venit, trebuie să plec înapoi.* DLRC.

În bine l o c. a d v. = spre folosul, în avantajul cuiva. *De-ar veni el după mine, Să-l iubesc eu, numai eu... Să-i se-ntoarcă tot în bine, Cum se-ntoarce fusul meu.* Alecsandri, în DLRC.

Mai bine (de...) l o c. a d v. = mai mult (de...). *Sunt mai bine de o mie condacele ce au făcut Svinţia-sa.* Dosoftei, în DA. *Doi coţi întocmai nu va*

Scanned with OKEN Scanner

fi fost [coada vulpii] – *zise el asudând – dar pre legea mea că era de un cot şi mai bine!* Odobescu, în DLRC.

Mult şi bine l o c. a d v. = foarte mult. *Dacă te-ai potrivi tu acestora, îi ţinea mult şi bine pe mămuca afară.* Creangă, în DLRC.

BIRUI

A ieşi biruitor l o c. v b. = a birui, a învinge. □ *În această bătălie domnitorul a ieşit biruitor.*

De nebiruit l o c. a d j. = care nu poate fi învins, invincibil. □ *Domnitorul s-a dovedit a fi de nebiruit.*

BIRUINŢĂ

A face biruinţă l o c. v b. (înv.) = a birui. *Au făcut biruinţă în turci.* Dionisie, în DA.

BLOC

În bloc l o c. a d v. = împreună, laolaltă, global. *Am luat hotărârea în bloc.* DEL.

BOB

Bob cu (sau **de**) **bob** l o c. a d v. = încet, cu grijă, cu răbdare; unul câte unul, pe rând. *În această culă neagră, bob cu bob am adunat Rodul bun.* Davila, în DLRC.

Din bob în bob l o c. a d v. (pop.) = amănunţit. *Dacă nu ştii, ţi-aş arăta Din bob în bob amorul.* Eminescu, în DLRC.

BOGDAPROSTE

De bogdaproste l o c. a d j. (pop.) = cerut sau căpătat de pomană. *Să trăesc cu colaci de bagdaproste.* Gorjan, în DA. *Umbla cu nişte haine de bogdaproste.* DLRC.

BOIER

Ca un boier l o c. a d v. (fam.) = foarte bine, fără grijă. □ *Are o casă frumoasă, trăieşte ca un boier.*

BORD

De bord l o c. a d j. = referitor la navigaţia pe apă; (p. e x t.) referitor la navigaţia aeriană. *Jurnal de bord.* DLRC.

La bord(ul) l o c. a d v. = pe puntea vasului, în ambarcaţiune; (p. e x t.) pe avion. *Călătorii au luat loc la bordul avionului.* DLRC.

BRANŞĂ

De branşă l o c. a d j. = de meserie, specialist. □ *Ştie ce face, doar e de branşă.*

Scanned with OKEN Scanner

BRAŢ

Braţ la braţ (sau **de braţ**) l o c. a d v. = cu braţul trecut pe sub braţul altuia. *Braţ de braţ păşesc alături.* Eminescu, în DLRC. □ *Merg braţ la braţ pe stradă.*

În braţe l o c. a d v. = (în legătură cu verbele „a ţine", „a lua", „a prinde", „a cuprinde" etc.) cu braţele petrecute în jurul corpului cuiva (spre a-l strânge la piept în semn de iubire sau a-l purta pe sus), a îmbrăţişa. *O ţinea în braţe de o săruta.* Neculce, în DA. *Tată-său, cuprinzându-l în braţe, îl sărută.* Creangă, în DLRC.

BRÂNCI

Pe brânci l o c. a d v. = pe mâini şi pe picioare, de-a buşilea. *Dulăii..., unii în picioare, alţii pe brânci lăsaţi.* Cantemir, în DA. *M-am lungit pe brânci lângă foc.* Galaction, în DLRC.

BRÂU

Până la brâu l o c. a d v. = până la mijloc. *Arde grâu-n flăcări pân-la brâu crescut.* Macedonski, în DLRC.

BRIO

Cu brio l o c. a d v. = **a)** cu multă însufleţire, vioi. *Călcând pedala, porni cu brio primele tacturi de la figura-ntâi.* Vlahuţă, în DLRC. *Porneşte cu mult brio grandioasa simfonie.* M. I. Caragiale; **b)** în mod remarcabil, strălucit. *Bacalbaşa dirija acuma un an, cu talent şi cu mult brio, o foaie literară.* Gherea, în DLRC.

BRODEALĂ

La brodeală l o c. a d v. (fam.) = la nimereală, la întâmplare; întâmplător. □ *A găsit răspunsul la brodeală.*

BRODIT

Pe brodite l o c. a d v. = la întâmplare, la nimereală, la noroc. *Şi mergea treaba mai pe brodite, mai pe nimerite.* Delavrancea, în DA.

BUCAL

Pe cale bucală l o c. a d v. = (despre medicamente) oral, pe gură. □ *Aceste pastile trebuie luate pe cale bucală.*

BUCATĂ

Cu bucata l o c. a d v. = (în comerţ, în opoziţie cu c u t o p t a n u l, c u g r ă m a d a etc.) în detaliu, cu amănuntul. □ *Marfa se vinde cu kilogramul sau cu bucata.*

Dintr-o bucată l o c. a d j. = integru. □ *Ce să-ţi spun? E foarte corect, un om dintr-o bucată.*

Scanned with OKEN Scanner

BUCURIE

A avea bucurie l o c. v b. (pop.) = a se bucura. □ *Copiii săi sunt foarte buni, are bucurie de la ei.*

Cu bucurie sau **cu toată bucuria** l o c. a d v. = din toată inima, foarte bucuros. *Cu bucurie şi din tot sufletul ar voi, însă părinţii nu-i dau voie.* Drăghici, în DA. *Cu toată bucuria... am să vin numaidecât.* Creangă, în DLRC.

De bucurie l o c. a d v. = din cauza bucuriei simţite. *S-aruncă la gâtul lui... amuţită de bucurie.* Eminescu, în DLRC. *Eu am tresărit de bucurie.* Sadoveanu, în DLRC.

BUIESTRU

În buiestru l o c. a d j. = buiestraş; nărăvaş. *Cal în buiestru.* DEL.

În buiestru l o c. a d v. = în trap mărunt. *Fugari neobosiţi... ce abia atingeau, în buiestru, cu copita de ţărână.* Odobescu, în DA.

BUN

De bună-credinţă l o c. a d j. = sincer, cinstit, onest. *Este un om de bună credinţă.* DEL.

În bună parte l o c. a d v. = în mare măsură, în mare parte. *Lucrul e în bună parte terminat.* DLRC.

Într-o bună zi (sau **dimineaţă**) l o c. a d v. = o dată, într-o zi (sau într-o dimineaţă), pe neaşteptate. *Într-o bună dimineaţă, feciorul... îi şi aduce o noră pe cuptiori.* Creangă, în DLRC. *Într-o bună zi, căzu şi nu se mai putea scula.* Sandu-Aldea, în DA.

O bună parte (din... sau **dintre...)** l o c. a d v. = o parte însemnată, un număr considerabil (din... sau dintre...) □ *O bună parte dintre copii cântă bine.*

O bucată bună sau **o bună bucată (de timp, de loc)** l o c. a d v. = o bucată lungă (de timp, de loc). □ *O bună bucată de timp a rămas amuţit.*

BUNĂVOIE

De bunăvoie sau **de bunăvoia mea** (sau **a ta** etc.) l o c. a d v. = **a)** nesilit de nimeni, din proprie iniţiativă; bucuros. *Aş zice să pleci mai bine de bunăvoie.* Caragiale, în DLRC. *De bunăvoia lor trăiau exilaţi.* Eminescu, în DLRC; **b)** de la sine, singur, fără intervenţie dinafară. *Au poruncit... să-l pornească cu sila, dacă n-a vrea de bună voie.* Neculce, în DA.

BUŞI

De-a buşilea (sau **buşile)** l o c. a d v. = (în legătură cu verbe de mişcare) pe brânci; în patru labe. *Când un copil care poate umbla în picioare umblă de-a buşile, se crede că vin rudele.* Marian, în DA. *Cătărându-se din stei în stei, mai d-a buşele... se urcă deasupra muntelui.* Ispirescu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

BUZUNAR

De buzunar l o c. a d j. = care se poartă în buzunar; p. e x t. de format sau de proporţii (foarte) mici; de valoare redusă. *Ceas de buzunar.* DLRC. *Dicţionar de buzunar.* ib. *Ediţie de buzunar.* DEX.

C

CA

Ca (şi) cum sau **ca (şi) când** l o c. c o n j. = parcă. *Asta-i Râşca... zise el încet, ca şi cum s-ar fi apropiat de mormântul unui prieten.* Sadoveanu, în DEL. □ *Se poartă ca şi când ar fi supărat pe mine.*

CADENŢĂ

În cadenţă l o c. a d v. = cu mişcări repetate la intervale egale. *Ale valurilor mândre generaţii... Zidul vechi al mănăstirei în cadenţă îl izbesc.* Alexandrescu, în DA. *A mării unde-albastre alunecă-nspumate Şi fulgeră-n cadenţă.* Eminescu, în DLRC.

CAFENEA

De cafenea l o c. a d j. = fără valoare, neserios. *Este un om superficial, cu o cultură de cafenea.* DEL. *Glorie de cafenea.* DLRC. *Vorbe de cafenea.* DEX.

CALE

Din cale-afară sau **afară din cale** l o c. a d v. = peste măsură, neobişnuit, foarte. *Era un vis misterios Şi blând din cale afară.* Eminescu, în DA. *De unde ştiţi că nu este el însuşi înşelat? – Asta ar fi prea din cale afară...* Philippide, în DEL.

În cale l o c. a d v. = pe parcurs, pe drum. *S-ajung curând în cale, s-alătură călări Şi unul înspre altul se pleacă-n dezmierdări.* Eminescu, în DE.

În calea... l o c. p r e p. = în întâmpinarea... □ *A văzut-o de departe şi a ieşit în calea Mariei.*

Pe cale... l o c. a d v. = prin mijloc..., pe linie..., prin intermediul... *Dispoziţie dată pe cale administrativă.* DLRC.

CALENDE

La calendele greceşti l o c. a d v. (fam.) = niciodată. □ *Îţi va mai aduce cărţile înapoi la calendele greceşti!*

CALITATE

De (primă) calitate l o c. a d j. = de calitate bună, superioară; de valoare. □ *Acest produs este de calitate.*

În calitate de... l o c. c o n j. = ca..., fiind...; cu dreptul de..., cu titlul de... □ *A venit aici în calitate de inspector.*

Scanned with OKEN Scanner

CAMPANIE

De campanie l o c. a d j. = destinat să fie folosit pe front. *Bucătărie de campanie.* DLRC.

CAP

Cap la (sau, rar, **în) cap** l o c. a d v. = (despre două obiecte apropiate) cu părţile extreme alăturate. *Judeţele României vin cap în cap câte două şi trei de la munţi la Dunăre, de-a curmezişul.* Ionescu, în DA. *Sudură cap la cap.* DLRC.

Capul legii l o c. s u b s t. (înv.) = preot. *Părinte..., să ne dai răspuns la o întrebare... Dacă nu-i şti Sfinţia-ta, care eşti capu legii, cine să ştie altul?* Rădulescu-Codin, în DA.

Cu cap l o c. a d j. şi a d v. = (în mod) inteligent, deştept, chibzuit; cu judecată. *Omul mieu e bun la suflet, dar se socoate prea cu cap.* Alecsandri, în DA.

Cu capul plecat l o c. a d j. = ruşinat, umilit; supus; învins. □ *Nu e rău să fii uneori cu capul plecat.*

Cu un cap mai sus l o c. a d j. şi a d v. = mai deştept, mai reuşit; (cu mult) mai sus, mai bine. *Este incontestabil cu un cap mai sus decât colegul lui, în pricepere şi talent.* DEL.

Cu scaun la cap l o c. a d j. şi a d v. = temeinic; cu judecată dreaptă, logic, cuminte. *Se convinsese repede că hotărârile lui erau cu scaun la cap.* Agârbiceanu, în DLR. *Nu e păcat să cheltuieşti o avere... în loc să mergi binişor cu trenul ca toată lumea cu scaun la cap?* Rebreanu, în DLR.

De la un cap la altul (sau **la celălalt)** sau **din cap în cap** l o c. a d v. = de la o extremitate până la cealaltă. *Uliţa... ce s-a deschis acum, în lăţime de 2 stânjeni... din cap în cap* (a. 1815). Uricariul, în DA. *De la un cap la altul, mulţimea e mişcată...* Macedonski, în DLRC.

Din cap l o c. a d v. = iscodit, nu auzit sau preluat de la altcineva. □ *Scrieţi din capul vostru câte un exemplu!*

Din (sau **de la) cap** l o c. a d v. = **a)** de la început. *Începu mai lung, cu vorbe, un fluierat plin, pe care îl luă de la cap până ce ochii începură să i se umfle.* Preda, în DLRC; **b)** de la începutul rândului, din capăt. *Scrieţi de la cap.* DLRC.

Din capul locului l o c. a d v. = de la început; înainte de a începe ceva, înainte de a face primul pas. *Fie acestea zise din capul locului!* Odobescu, în DEL.

Scanned with OKEN Scanner

Fără cap l o c. a d j. şi a d v. = (în mod) necugetat. *Dacă o să lucrăm fără cap, n-o să se aleagă nimic de munca noastră.* DEL.
(Până) peste cap l o c. a d v. = extrem de..., exagerat de... □ *Andrei este ocupat până peste cap în această perioadă.*
Pe capete l o c. a d v. (pop.) = pe întrecute, de zor, care mai de care. *Se luptară pe capete.* Ispirescu, în DA.

CAPĂT

De la (sau **din**) **capăt** l o c. a d v. = de la început; încă o dată; (în legătură cu verbul „a scrie") cu alineat nou. *Spuse din capăt toată întâmplarea, pe unde-a fost şi ce-a păţit.* Creangă, în DA.
Fără (de) capăt l o c. a d j. = fără sfârşit, îndelung, întins. *Bătrânul dascăl... Într-un calcul fără capăt, tot socoate şi socoate.* Eminescu, în DA.
În capăt l o c. a d v. = exact, deplin, în cap. *Şi după ce se împlinesc trei ani în capăt,* [moartea] *iar porneşte la Dumnezeu, să primească porunci.* Creangă, în DLRC.
Până la capăt l o c. a d v. = până la sfârşit; până la ultimele consecinţe, în mod consecvent. *Rupse plicul şi, dintr-o aruncătură de ochi, măsură toată lungimea scrisorii, până la capăt.* Bart, în DLRC.

CAR

Cu carul l o c. a d v. = (f i g.) din belşug; în mare cantitate. *Îi aduce în casă cu carul, şi ea tot nu-i mulţămită.* Pamfile, în DA.

CARE

Care alta l o c. p r o n. (pop.) = ce altceva. *De asta te plângi, stăpâne? D'apoi de care alta, mă Chirică?* Creangă, în DA.
După care l o c. c o n j. = după aceea. *Amin! zise domnul... după care apoi se depărtă.* Eminescu, în DA.

CARTON

De carton l o c. a d j. = lipsit de trăinicie, efemer. *Case de carton.* DLRC. □ *Averi de carton.*

CASĂ

De casă l o c. a d j. = făcut în casă. □ *Pâine de casă.*

CAUZĂ

Din cauza... (sau **din cauză de...**) l o c. p r e p. = din pricina..., datorită..., din motive de... *A lipsit, din cauză de boală.* DA. □ *A întârziat din cauza ploii.*
Din cauza aceasta (sau **din această cauză**) l o c. c o n j. = din pricina aceasta.*Eu, babei mele... nu i-am spus. Şi ea, din pricina asta are să moară, când a muri.* Creangă în DLRC. □ *A fost furtună şi din cauza aceasta n-a mai putut veni.*

Scanned with OKEN Scanner

Din cauza că l o c. c o n j. = pentru că, fiindcă, deoarece. □ *Din cauză că nu a învăţat nu a reuşit la examen.*

Din ce (sau **din care) cauză?** l o c. c o n j. = pentru ce? *Cele două întrebări specific omeneşti: din ce cauză? spre ce efect?* Maiorescu, în DA. □ *Din ce cauză n-a venit azi la şcoală?*

CAZ

Afară (sau, înv., **fără) de cazul...** l o c. c o n j. = cu excepţia cazului când..., afară numai dacă... *Peste cifra de 30000 de oameni..., nu se va trece..., fără de cazul vreunei înţelegeri prealabile cu Sublima Poartă.* Uricariul, în DA. □ *El ne va ajuta, afară de cazul când nu poate ajunge la timp.*

De la caz la caz l o c. c o n j. = după împrejurări. □ *Se vor aplica, de la caz la caz, pedepsele cuvenite.*

În caz că... sau **în** (prin Transilv., **la) cazul când...** l o c. c o n j. = în situaţia în care..., când s-ar întâmpla să..., dacă ... *La caz când unul din ii s-ar săvârşi din viaţă.* Uricariul, în DA. □ *În caz că nu vine, trebuie să găsim o altă soluţie.*

În caz de... l o c. p r e p. = în situaţia în care... *În caz de nemulţumire, cadiul din Brăila va da sfârşit pricinei.* Răşcanu, în DA. □ *În caz de ploaie, rămânem acasă.*

În caz contrar l o c. c o n j. = dacă împrejurările vor fi altele, dacă se va întâmpla altfel. □ *Aştept să mă sune. În caz contrar, rămân acasă.*

În cazul acesta sau **în acest caz** sau **în** (ori **într-un) asemenea caz** l o c. a d v. = în asemenea împrejurări, astfel stând lucrurile, astfel prezentându-se situaţia, atunci. *Sper că d-l Socec... în asemenea caz ar primi desigur să-ţi fie editor.* Odobescu, în DA.

În tot cazul sau **în orice caz** l o c. a d v. = în orice împrejurare, orice s-ar întâmpla, chiar dacă ar fi aşa. □ *Ea va veni în orice caz.*

CAZNĂ

Cu mare caznă l o c. a d v. = cu greu, cu trudă, cu mare efort. *Cu mare caznă moş Petrache s-a limpezit.* Popa, în DLRC.

CĂLARE

De-a (sau **de) călare** sau **de-a-n călarele** l o c. a d v. = călărind, din fuga calului; f i g. fără odihnă, fără răgaz. *Zi şi noapte, de călare, Se bate-n patru hotare.* Alecsandri, în DA. *Hai, Gheorghiţă, îmbucă ceva de-a călare.* Sadoveanu, în DLRC.

CĂPĂTAT

Scanned with OKEN Scanner

De căpătat l o c. a d j. = primit de pomană, obținut prin cerșit. *Se duse cu pâinea de căpătat.* Pann, în DA. *Copiii, gătiți în vechituri de căpătat...* Vlahuță, ap. TDRG.

CĂPĂTÂI

Fără căpătâi l o c. a d j. și a d v. = fără ocupație (bine definită), fără o situație stabilă, fără rost. *Unde-l trimit, unde-l mâi, Umblă fără căpătâi.* Pann, în DLRC. *Am să-ți mărturisesc că nici unul dintre noi nu era nenorocit, afară de lichele și cei fără căpătâi.* Breban, în DEL.

CĂPETENIE

De căpetenie l o c. a d j. = de frunte, principal; fundamental. *Slujba lui de căpetenie era să ducă în toată dimineața câte un mănunchi de flori la cele trei fete.* Ispirescu, în DEL.

CÂINE

Câine-câinește l o c. a d v. = cu multă greutate, cu chiu și vai; în silă. *Cu spânul tot am dus-o cum am dus-o, câne-câneşte, până acum.* Creangă, în DA. *D-abia, d-abia, câine-câinește, putu să urnească din loc acea murdărie.* Ispirescu, în DA.

CÂMP

În plin câmp sau **în câmp deschis** l o c. a d v. = sub cerul liber, fără adăpost. □ *Bătălia a avut loc în plin câmp.* □ *Taberele se înfruntă în câmp deschis.*

CÂND

Când și când l o c. a d v. = (fără să definească precis momentul acțiunii) câteodată, uneori. *Printre papuri, când și când, el aude triste șoapte.* Alecsandri, în DA. *Când și când acel vânt purta șuvoaie de ploi.* Sadoveanu, în DLRC.

De când l o c. c o n j. = din momentul în care... *Patrusprădzeace dzile sunt astăzi, de când așteptați.* Codicele Voronețean., în DA. □ *De când a venit e tot supărat.*

De (sau **pe**) **când cu...** l o c. a d v. = în timpul... *Pe când cu dascălii greci, ziua copiilor începea cu răsăritul soarelui.* Ghica, în DA. *De când cu moșii verzi.* Baronzi, în DA.

De pe când l o c. c o n j. = din timpul în care... *Semne multe avea pe trup... și la mâini, de pe când fusese slujitor în Țara-leșească.* Neculce, în DA.

Din când în când l o c. a d v. = din timp în timp; uneori. *Din când în când un pustnic vine pe la ele.* Ispirescu , în DLRC. *Pe lângă membrii obicinuiți ai Junimii, mai veniseră și membrii care numai rar, din când în când, se arătau la ședințele Junimii.* Panu, în DEL.

Scanned with OKEN Scanner

Pe când l o c. c o n j. = **a)** în timp ce, pe vremea când. *Luceai atât de vie, Pe când eram pe lume tu singură şi eu.* Alecsandri, în DA; **b)** (cu nuanţă adversativă) în acest timp însă, în schimb (în acest timp). □ *Ea este cuminte, pe când tu eşti obraznic.*

Până când (sau **ce**) l o c. c o n j. = până în momentul în care..., cât timp. *Ulciorul merge la fântână numai până când i se rupe (frânge) toarta.* Marian, în DA.

CÂT

Cât colea l o c. a d v. = în apropiere, nu departe. *Eu mă duc, ia, cât colea, să tai nişte lemne.* Ispirescu, în DLRC.

Cât colo l o c. a d v. = foarte departe. *Fata îi pune atunci mâna în piept, îl brânceşte cât colo.* Creangă, în DLRC.

Cât de cât l o c. a d v. = **a)** (măcar) puţin de tot, (măcar) câtva. *În orice caz ar descoperi destul de uşor cât interes punea în desen procurorul şi cât de autentică îi era indiferenţa. Dacă asta conta cât de cât.* Breban, în DEL; **b)** (după verbe la forma negativă) deloc. □ *N-am mâncat nimic, nici măcar cât de cât.*

Cât de colo l o c. a d v. (pop.) = de departe, de la mare distanţă; în mod evident. *Se vede cât de colo că vorbea cu înţelepciune.* Ispirescu, în DLRC. *Se vedea cât de colo că minte cu neruşinare.* DEL.

Cât despre (sau **pentru**) l o c. p r e p. = în ce priveşte..., cu privire la..., relativ la... *Cât pentru mine, mă cutremur la singură ideea de a iubi.* Negruzzi, în DLRC. □ *Cât despre bunica, aflaţi că se simte mai bine.*

Cât să... l o c. c o n j. = astfel încât; numai ca să. *L-am întrebat cum îl chiamă, cât să zic c-am vorbit ceva cu el.* DA. □ *Era destul de inteligent cât să nu fie înşelat în afaceri.* Ispirescu, în DLRC.

Cât se poate (de...) (sau, eliptic, **cât de..., cât mai...**) l o c. a d v. = foarte. *Un boiernaş tânăr cu numele Toderică, frumos şi bun la inimă, dar desfrânat cât se poate.* Negruzzi, în DA.

După cât l o c. a d v. = în măsura în care, după cum. *După cât va fi putinţă, să se ferească de aceastea.* Antim, ap. TDRG.

Numai cât l o c. c o n j. = doar. *Numai cât a gândit Făt-Frumos, şi îndată au şi fost de faţă părinţii împărătesei lui.* Creangă, în DLRC.

Pe cât l o c. a d v. (neobişnuit) = ce mult, ce tare. *Vezi tu pe cât te iubeşti?* Conachi, în DA.

CE

Din ce în ce l o c. a d v. = cu cât trece timpul; tot mai mult. *Din ce în ce cântarea... tot creştea.* Eminescu, în DA.

Scanned with OKEN Scanner

CEAS

Cu ceasurile sau **cu ceasul** l o c. a d v. (neobişnuit) = timp îndelungat, mult timp. *La orice îi sare glasul Şi râde nebun, cu ceasul.* Pann, în DLRC.

În (sau **într-)acel ceas** l o c. a d v. (înv. şi reg.) = în momentul acela, atunci; imediat, îndată, pe loc. *Alergă la el chiar într-acel ceas... şi-i ceru iertăciune.* Sevastos, în DLRC.

În (sau **într-)acest ceas** l o c. a d v. = acum, imediat, momentan. *La opt* [clăi] *vârfuri le-am făcut; Numai una mi-a rămas Să-i fac vârf într-acest ceas.* Teodorescu, în DLRC.

La (sau, înv., **în, pe) tot ceasul** l o c. a d v. = în fiecare clipă, într-una, mereu, totdeauna. *Îmblă în tot ceasul, cum se zice, cu zilele amână.* M. Costin, în DA. *Cum să se împace* [sufletul]... *Când îl înec pe tot ceasul cu suspinul şi cu plânsul?* Conachi, în DLRC. *Întâlneam la tot ceasul izvoare cu apă limpede şi poieni umbroase.* DEL.

CEL, CEA

Cel de sus l o c. s u b s t. = Dumnezeu. *Copiii şi nevasta să-i las în grija Celui-de-sus.* Creangă, în DA.

Cel de pe comoară (sau **cel cu coarne**) l o c. s u b s t. = dracul. *Dracul a fost numit printr-un tabu de limbaj cel de pe comoară sau cel cu coarne.* DEL.

Ce(e)a lume l o c. s u b s t. = lumea cealaltă sau lumea de apoi; (în basme) celălalt tărâm. *Nu trebuie să se ducă pe ceea lume flămând şi însetat.* Negruzzi, în DA. *El a dat calului jăratec şi a pornit la podul de aramă, a trecut peste pod, pe ceea lume.* Pamfile, în DA.

Cele sfinte l o c. s u b s t. = sfânta cuminecătură. *Săteanul, când se vede că s-a apropiat funia de par, chiamă la el pe popă, îl spovideşte şi-l împărtăşeşte, şi apoi, întărit cu cele sfinte, aşteaptă moartea nepăsător.* Şezătoarea, în DA.

Toate cele(a) l o c. p r o n. = totul, toate. *Toate celea în mine s-au prefăcut în durere.* Conachi, în DA.

CENTRU

De centru l o c. a d j. = care se situează pe o poziţie intermediară, între două opinii extreme. □ *Duce o politică de centru.*

CER

Sub cerul liber l o c. a d v. = afară, într-un loc neacoperit. *Respectivii vameşi... făceau ca mărfurile contestate să rămâie sub cerul liber, supuse stricăciunilor sau furtului.* Bogdan, în DEL.

Scanned with OKEN Scanner

CERC

În cerc l o c. a d v. = în formă de cerc, circular. □ *Copiii s-au aşezat în cerc ca să se joace.*

CERERE

La cerere l o c. a d v. = când se cere, când se solicită. □ *Această adeverinţă se eliberează la cerere.*

CEVA

Ceva-ceva l o c. a d v. =câtuşi de puţin. *Ceva-ceva să-l fi contrariat, apoi striga...* Ghica, în DA.

Ceva de speriat l o c. a d j. şi a d v. = ieşit din comun, uimitor, extraordinar. *Cucoşul său era ceva de spăriet: elefantul ţi se părea purice pe lângă acest cucoş!* Creangă, în DEL.

CHEF

A face (sau **a trage**) **un chef** l o c. v b. = a chefui, a petrece. *Ar fi vrut să tragă un chef mai nainte de a pleca.* Slavici, în DA. *Ştii, a făcut oamenii chef, c-aseară a fost lăsata-secului.* Caragiale, în DA.

CHEIE

La cheie l o c. a d j. şi a d v. = (despre locuinţe) (care este) complet finisat, bun pentru a fi dat în folosinţă. □ *Apartamentul i-a fost predat la cheie.*

CHEZĂŞIE

A sta chezăşie l o c. v b. (rar) = a chezăşui. *Izbânda ultimului său poem stă chezăşie pentru ţesătura trainică a versurilor viitoare.* DLR.

CHIAR

Chiar aşa l o c. a d v. = întocmai, desigur. *Poate să fie şi aşa, moş Nechifor. – Ba chiar aşa, jupâneşică dragă, cum îţi spun eu.* Creangă, în DLRC.

Chiar dacă (sau **de..., să...**) l o c. c o n j. = chiar în eventualitatea... □ *Chiar dacă vine, nu mă mai interesează.*

CHIBZUIALĂ

A sta la chibzuială l o c. v b. = a chibzui. □ *S-a oprit un moment şi a stat la chibzuială dacă să mai meargă sau nu.*

Cu chibzuială l o c. a d j. şi a d v. = (în mod) chibzuit, bine gândit. *Casele boiereşti erau... împărţite cu chibzuială.* Xenopol, ap. TDRG. □ *Aceste bunuri trebuie administrate cu chibzuială.*

Fără chibzuială l o c. a d j. şi a d v. = (în mod) necugetat. □ *A cheltuit banii fără chibzuială.*

CHIP

Cu chip că... l o c. c o n j. (pop.) = sub pretext că..., sub aparenţa că... *Ies din casă cu chip că mă duc la scăldat.* Creangă, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

Cu chip să... l o c. c o n j. (pop.) = ca să..., pentru ca să..., având intenția să... *Văzând nişte lişiţe pe apă, zvârr! Cu toporul într-însele, cu chip să ucidă vreuna.* Creangă, în DLRC.
Cu (sau **în**) **nici un chip** l o c. a d v. = deloc, în nici un caz, nicidecum. *Căzuse parcă într-o prăpastie întunecoasă, din care nu mai putea să iasă cu nici un chip.* Bart, în DLRC. *Încetul cu încetul Ştefan se obişnui cu grădina aceasta care cu nici un chip nu poate fi bănuită din stradă.* Preda, în DEL.
Cu orice chip l o c. a d v. = oricum, cu orice preţ, cu tot dinadinsul. *Petrece cu papagalul său, pe care se sileşte cu tot chipul ca să-l înveţe a vorbi.* Drăghici, în DA. *Baba însă voia cu orice preţ să aibă o troiţă nedespărţită de nurori... de aceea şi chitise una de mai înainte.* Creangă, în DLRC.
Fel şi chip de... l o c. a d v. = tot felul de... *Despre Tăun umblau, de mai mulţi ani, fel şi chipuri de vorbe.* Camilar, în DLRC.
În (sau **cu**) **ce chip** l o c. a d v. = cum, în ce mod. *Cu ce chip am putea noi, oare, tată, ca să trimitem aceste scrisori?* Drăghici, în DA.
În chip de... l o c. p r e p. = cu înfăţişare de..., asemenea cu..., În formă de..., ca... *Ea ar fi venit în chip de pasăre, de a bătut acum la fereastră.* Creangă, în DLRC. *Tot acelaşi rol îndeplineau şi măsuţele joase cu scăunele de tavernă medievală şi fotoliile în chip de strane pe lângă pereţi.* Philippide, în DEL.
În (sau **cu**) **chipul acesta** sau **în acest chip** l o c. a d v. = în felul acesta, astfel. *Ori de câte ori mă jigniţi în acest chip, mi se împuţinează nouă zile din viaţă.* Sadoveanu, în DLRC.
În toate chipurile l o c. a d v. = oricum; în toate modalităţile posibile. *A încercat în toate chipurile să-l facă să renunţe la hotărârea luată, dar nu a reuşit.* DEL.

CHIRIE

Cu chirie l o c. a d j. şi a d v. = (adverbial, construit mai ales cu verbe ca „a da", „a lua", „a şedea" etc.) pentru folosire temporară în schimbul unei plăţi. *Şed în casă cu chirie.* Negruzzi, în DLRC. *Hanul poţi să-l dai cu chirie.* Caragiale, în DA.

CHIT

Chit că... l o c. c o n j. = chiar dacă..., indiferent că... *E bine să încerci, chit că n-ai prea mari şanse de reuşită.* DEL.

Scanned with OKEN Scanner

CHIUL

A trage chiulul l o c. v b. = **a)** a chiuli. □ *Părinţii au fost anunţaţi că al lor copil trage chiulul de la şcoală.* **b)** a nu-şi ţine cuvântul dat. *Şi-şi făcu socoteală să-i tragă chiulul* [negustorului]. Sevastos, în DA.

CINSTE

Cu cinste l o c. a d v. = în mod onorabil, după merit. *Să înveţi vreun meşteşug, prin care să poţi trăi cu cinste.* Drăghici, în DLRC.

De cinste l o c. a d j. = **a)** cinstit, onest, vrednic; demn de încredere. *Trimise pre oarecare om de cinste.* Mineiul (1776), în DA. *În bătătură le ieşi nainte Un bătrân de treabă şi foarte de cinste.* Pann, în DA. **b)** de onoare. *Se rânduiesc împrejurul palatului său, întocmai ca oştenii în postul de cinste.* Marcovici, în DA.

În cinstea (cuiva sau **a ceva)** l o c. p r e p. = pentru a onora (pe cineva sau ceva), spre lauda sau preamărirea (cuiva sau a ceva), în onoarea (cuiva sau a ceva). *Făcu un ospăţ foarte mare, în cinstea nepotu-său.* Creangă, în DLRC.

CIRCULAŢIE

De mare circulaţie l o c. a d j. = foarte răspândit. *Ideile lui de mare circulaţie au găsit o largă audienţă la public.* DEL.

CIRCUMSTANŢĂ

De (sau **pentru) circumstanţă** l o c. a d j. şi a d v. = (care se face, care are loc) într-o anumită împrejurare, fără a fi valabil în mod obiectiv şi obligatoriu, de ocazie, ocazional. *Consideraţiile pripite ale unui naţionalism de circumstanţă.* Goga, în DEL.

CIUDĂ

Cu ciudă l o c. a d v. = cu mânie, nervos. *Şi cum zice, porneşte cu ciudă trăsnind şi plesnind.* Creangă, în DLRC. *După al doilea an, Arhanghelul trânti cu ciudă uşa iadului, încât diavolul se înspăimântă.* Pamfile, în DA.

De ciudă l o c. a d v. = (adesea în legătură cu verbe ca „a muri", „a crăpa", „a plesni", „a nu mai putea" etc.) de enervare, din pricina necazului. *Crapă de ciudă cucoana că nu-şi poate mărita fata.* Alecsandri, în DA. *De ciudă plâng eu numai, mamă!* Coşbuc, ap. TDRG.

În ciuda... l o c. p r e p. = împotriva..., în necazul, în pofida cuiva... *Am să-mi arăt puterile chiar de aici, de pe loc, în ciuda spânului.* Creangă, în DA.

În ciuda faptului că... l o c. c o n j. = cu toate că, deşi. *Individul acela care îi spusese lui Achim într-o zi la obor că pe primăvară, el, Achim, va fi concentrat, în ciuda faptului că unitatea sa de cefere în loc de armă avea*

Scanned with OKEN Scanner

pentru fiecare soldat sau gradat instruit câte un perforator de bilete, avea dreptate. Preda, în DEL.

CLARITATE

Cu claritate l o c. a d v. = cu precizie; clar, limpede, desluşit. *Autorul descrie cu finețe, cu claritate şi cu eleganță mijloacele diferite ce fiecare din aceste două arte pune în lucrare ca să intereseze.* Odobescu, în DA.

CLASĂ

De clasă l o c. a d j. = care se referă la o clasă socială sau la raporturile reciproce dintre clase; propriu, caracteristic unei clase sociale. *Interese de clasă.* DEL.

De (mare) clasă sau **(de) clasa-ntâi** (sau **întâia**) l o c. a d j. = (şi ironic) de primă calitate. *Ruda aceasta era bătrână şi avea renumele de beţiv clasa întâia.* Pas, în DLRC.

CLIPĂ

Din clipă în clipă l o c. a d v. = din moment în moment, în orice moment; îndată, fără întârziere, cât de curând. *Aşteaptă moartea din clipă în clipă.* Ispirescu, în DA. □ *Mama trebuie să sosească din clipă în clipă.*

În clipa aceea l o c. a d v. = chiar atunci, în momentul de care este vorba. *În clipa aceea pescăruşul era aproape în dreptul lor.* Camil Petrescu, în DLRC.

Într-o clipă sau, rar, **în clipă** l o c. a d v. = cât ai clipi din ochi, numaidecât, îndată, imediat. *Într-o clipă-i poartă gândul înapoi cu mii de veacuri.* Eminescu, în DA. *Împăratul a poruncit prea-frumoasei să plece în clipă din faţa sa.* Sadoveanu, în DLRC.

În câteva clipe l o c. a d v. = foarte repede. *Toate astea s-au petrecut în câteva clipe.* Caragiale, în DLRC.

CLIPITĂ

Într-o clipită l o c. a d v. = îndată, numaidecât, imediat. *Cu sfânta lui iubire* [omul] *coprinde lumea într-o clipită.* Văcărescu, în DA. *Apoi într-o clipită ajunse la socrul său.* Marian, în DA.

CLOCOT

A da (în) clocot l o c. v b. = a clocoti. *Se bagă din nou în căldare, să dea în clocot.* Brebenel, în DA.

COADĂ

De la coadă l o c. a d v. = de la sfârşit spre început. □ *Va trebui să cercetăm lista de la coadă.* DEL.

La (sau **în**) **coadă** l o c. a d v. = pe cel din urmă loc sau printre ultimii. *Spre a face unei oarecare fete (ca) să nu joace, se ia din urmă dreaptă şi din*

Scanned with OKEN Scanner

umbră şi se îngroapă în dosul uşii, şi apoi se zice că acea fată întotdeauna va fi la coadă. Gorovei, în DEL.

COASTĂ

De-a coasta l o c. a d v. = pieziş, oblic, într-o parte, într-o rână. *Acum mergem tot de-a coasta, nu mai urcăm.* Ciauşanu, în DA.

Pe o coastă l o c. a d v. = pe o parte, într-o dungă, într-o rână. *Zaharia al lui Uracu stătea pe-o coastă, pe laviţă, cu un cojoc pe el.* Dumitriu, în DLRC.

COLABORARE

În colaborare l o c. a d v. = participând activ, printr-o contribuţie efectivă, la o muncă în comun; împreună. □ *Această lucrare s-a realizat în colaborare de către membrii departamentului de lexicografie.*

În colaborare cu... l o c. p r e p. = împreună cu... □ *Am lucrat în colaborare cu colega mea.*

COLO

Ba ici, ba colo l o c. a d v. = în toate părţile, pretutindeni. *Tot mai cercetând el, ba ici, ba colea, înspre sară numai ce dă de o pârtie.* Creangă, în DA.

Când colo l o c. a d v. (fam) = (exprimând surprinderea) în loc de aceasta, în realitate. *Şi când colo cine era? Harap-Alb.* Creangă, în DLRC. □ *Credeam că vine la examen, când colo el era plecat la munte.*

Cât colo l o c. a d v. = **a)** aproape, de aproape; la o parte. *Eu mă duc, ia, cât colea, să tai niţele lemne.* Ispirescu, în DA. **b)** (foarte) departe. *De supărare a aruncat scrisoarea cât colo.* DEL.

De colo (până) colo l o c. a d v. = dintr-un loc într-altul, de la un capăt la altul, încoace şi încolo. *Umbla de colo colo, după al său obiceai.* Bărac, în DA. *Vedea pe un june fluieră-vânt, umblând de colo până colo.* Ispirescu, în DA.

(Pe) ici, (pe) colo l o c. a d v. = pe alocurea, în puţine locuri; din când în când. *Ici, colo, carul dispare sub mari insule de nori.* Alecsandri, în DA. *P-ici, pe colo, mai străbate câte-o voce mai curată.* Eminescu, în DA.

COMANDĂ

De comandă l o c. a d j. = care este sau a fost executat după indicaţiile date de client. *Pân-atunci pictorii noştri vor continua de a face portrete, sculpturi – busturi de comandă.* Vlahuţă, în DLRC.

La comandă l o c. a d v. = **a)** la poruncă, la cererea cuiva. □ *Vlad a pictat acest tablou la comandă.* **b)** la momentul dorit, intenţionat, nespontan. *Plâns la comandă.* DEL.

Scanned with OKEN Scanner

COMPLIMENT

Fără compliment(e) l o c. a d v. =fără exagerare, fără gând de a măguli, de-a dreptul, sincer. [Gramaticile] *unele ‹‹raționate››, altele ‹‹dezvoltate››... trebuie spus fără compliment, îți explică până ce nu se mai înțelege nimica.* Creangă, în DA.

COMUN

De comun acord l o c. a d v. = în perfectă înțelegere, în acord unii cu alții. *Am stabilit de comun acord un plan detaliat al lucrării.* DEL.

În comun l o c. a d v. = laolaltă, împreună. □ *Această activitate a fost realizată în comun.*

CONCEPE

De neconceput l o c. a d v. = de neînțeles, de neimaginat; imposibil. □ *Ceea ce îmi propui este de neconceput.*

CONDIȚIE

Cu condiția ca (să)... l o c. c o n j. = numai în cazul că..., cu obligația (ca să)... *N. Golescu, Ion Ionescu și artistul Rozental, ce muri mai târziu în închisoare pentru patria sa, ceruseră voie să plece la Constantinopol, și voia li se dase cu condiția să-i ducă o escortă până la hotar.* Bolintineanu, în DLRC.

Fără condiții l o c. a d j. și a d v. = fără posibilitatea de a emite vreo pretenție. *Capitulare fără condiții.* DLRC.

CONFORMITATE

În conformitate cu... l o c. a d v. = conform cu..., potrivit cu... *Au procedat în conformitate cu ordinul primit.* DLRC.

CONSECINȚĂ

În consecință = a) l o c. a d v. ca atare; conform dispozițiilor, situației etc. *Cum a avut... curajul de a se crede deștept și de a se comporta în consecință.* Teodoreanu, în DA; **b)** l o c. c o n j. prin urmare, deci. □ *Nu a știut cum să procedeze; în consecință a plecat fără să rezolve nimic.*

CONSECVENȚĂ

Cu consecvență l o c. a d v. = în mod consecvent. □ *A participat cu consecvență la toate întâlnirile noastre.*

CONSIDERABIL

Considerabil de... l o c. a d v. = foarte, tare. □ *El era considerabil de bogat.*

CONSTRUCȚIE

În construcție l o c. a d j. și a d v. = (aflat) în cursul procesului de construire. □ *Clădiri în construcție.*

Scanned with OKEN Scanner

CONTINUARE

În continuare l o c. a d v. = **a)** fără întrerupere, continuu. *Discuţiile se vor duce în continuare.* DLRC; **b)** mai departe, mai încolo. *Vom arăta, în continuare, geneza acestui lucru.* DA. □ *În continuare, în lucrare se vorbeşte despre sintaxa frazei.*

CONTRA

Din contra (sau **contră**) l o c. a d v. = dimpotrivă, cu totul altfel, în mod opus. *Atunci lumea cea gândită pentru noi avea fiinţă, Şi, din contra, cea aievea ne părea cu neputinţă.* Eminescu, în DLRC. *Pentru fizica nouă mişcarea cercuală este aşadar un fenomen derivat. Din contră pentru Aristotel mişcarea cercuală este ireductibilă, arhetipală.* Blaga, în DEL.

În contra l o c. p r e p. = împotriva. *D-sa sa începe critica printr-un act violent în contra autorului dramei.* Panu, în DEL.

CONTRABANDĂ

De contrabandă l o c. a d j. = **a)** (despre mărfuri) trecut (sau destinat a fi trecut) (de) peste graniţă în mod clandestin. *I-a oferit cafea şi o havană de contrabandă.* Rebreanu, în DLRC. **b)** f i g. rezultat dintr-o înşelătorie, fără valabilitate, fals. *Cântat-am la ocazii, – aşa precum se cântă Măriri de contrabandă sub masca lui Caton?* Macedonski, în DLRC.

Prin contrabandă l o c. a d v. = în mod ilegal, pe ascuns. *Oamenii teatrului băgau prin contrabandă pe unii prin alte locuri, în timp ce voi stăteaţi... la uşa zăvorâtă.* Pas, în DLRC.

CONTRADICTORIU

În contradictoriu l o c. a d j. şi a d v. = (care este) în opoziţie de idei cu ceva sau cu cineva. *De-aş fi discutat cu moşneagul în contradictoriu, mă temeam să nu mă rămână.* Hogaş, în DEL. □ *Discuţie în contradictoriu.*

CONTRADICŢIE

În contradicţie cu... l o c. a d v. = în opoziţie sau în dezacord cu... *În aceste rânduri autorul intră în contradicţie cu el însuşi.* DLRC.

CONTRAST

În contrast cu... l o c. a d v. = în opoziţie cu... *Cizelată şi fină, această cupă* [florii de nufăr] *are, în contrast pictural cu tava verde pe care stă aşezată, o culoare galbenă.* Bogza, în DLRC.

CONTRATIMP

În contratimp l o c. a d v. = la timp nepotrivit, inoportun. □ *Se mişca în contratimp cu ceilalţi.*

Scanned with OKEN Scanner

CONTUMACIE

În contumacie l o c. a d v. = în lipsă, fără a se fi prezentat la proces. *Acuzatul a fost judecat în contumacie.* Stamati, în DA. □ *Infractorul a fost judecat în contumacie.*

CONVENIENȚĂ

De convenienţă l o c. a d v. = făcut numai pentru a respecta anumite forme sociale, anumite interese; de formă. □ *A salutat de convenienţă şi a plecat.*

CONVERSAȚIE

A purta (o) conversaţie (sau **o discuţie**) l o c. v b. = a conversa, a discuta. □ *Purtam o conversaţie incitantă despre arta dramatică.*

CONVINGERE

Cu convingere l o c. a d v. = în mod ferm, hotărât, răspicat. □ *A spus cu convingere că nu va mai face aşa ceva.*

Fără convingere l o c. a d v. = **a)** în chip vag, nehotărât. *Îi răspunse fără convingere că-şi va termina lucrarea.* DLRC. **b)** fără entuziasm, fără tragere de inimă. □ *Nu-i place această compunere şi lucrează fără convingere.*

COPIL

De (mic) copil l o c. a d v. = din copilărie. *Plopii! Mă cunosc ei bine. De copil.* Coşbuc, în DA.

COPT

A da în copt (sau **în pârgă, în pârguială**) l o c. v b. = a se coace, a se pârgui. *Se scutură florile şi roadele se arată; apoi spre seară* [pomul] *dă în pârguială.* Ispirescu, în DLR. □ *Fructele dau în copt.*

COR

În cor l o c. a d v. = (toţi) deodată, în acelaşi timp, împreună, laolaltă. *Întinsele păduri În cor îşi cântă doina, cu zeci de mii de guri.* Coşbuc, în DA.

CORP

Corp la corp l o c. a d v. = (despre modul de desfăşurare al luptelor) faţă în faţă, de aproape, pieptiş, deschis, în luptă dreaptă; p. e x t. înverşunat, aprig. *M-am luptat corp la corp cu traiul zilnic.* Macedonski, în DLRC.

De corp l o c. a d j. = care se referă la trup, care priveşte trupul; care se poartă direct pe piele. □ *Lenjerie de corp.*

COT

Cot la cot l o c. a d v. = alături, împreună, unul lângă altul. *Bea acasă împreună cu soţia sa, femeia aceea înaltă, slabă, purtând ochelari, cot la cot cu ea, şi devenea agresiv apoi.* Breban, în DEL.

Scanned with OKEN Scanner

CREDE

A da crezare l o c. v b. = a crede; a se încrede în cineva sau în cuvintele cuiva. *Pentru că nu-mi dai crezare că numai ţie mă închin.* Alecsandri, în DLRC.

Cu crezământ l o c. a d v. (rar) = cu adevărat, într-adevăr. *Dar dacă vrei cu crezământ Să te-ndrăgesc pe tine, Tu te coboară pe pământ, Fii muritor ca mine.* Eminescu, în DA.

De necrezut l o c. a d j. şi a d v. = de neînchipuit, cum nu-ţi poţi închipui. *Nu ştia carte, însă ţinea cu o rânduială de necrezut socotelile gospodăriei.* Camilar, în DLRC.

CREDINŢĂ

De credinţă l o c. a d j. = de încredere, pe care te poţi bizui; credincios. *Doi erau valeţii lui de credinţă.* Sadoveanu, în DLRC.

Fără credinţă l o c. a d j. = necredincios. □ *Valetul s-a dovedit a fi fără credinţă faţă de stăpânul său.*

CREŞTERE

Fără (bună) creştere l o c. a d j. = (despre oameni) fără educaţie, rău crescut. □ *După cum se comportă, e un om fără creştere.*

CRUCE

În cruce l o c. a d j. şi a d v. = (aşezat) cruciş, încrucişat. *Sfârşindu-şi cuvântarea cu braţele în cruce, A lanţurilor sale verigi le scutură Ş-o palidă zâmbire pe buze-i flutură.* Macedonski, în DLRC.

CRUCIŞ

În cruciş l o c. a d v. = în cruce. □ *Lemnele erau aşezate în cruciş.*

CRUŢARE

Fără cruţare l o c. a d v. = fără milă, fără îndurare, cu străşnicie, cu cruzime. *Călcările pravilei erau fără cruţare pedepsite.* Galaction, în DLRC.

CULISE

În culise l o c. a d v. =în secret, în ascuns. □ *Politicienii făceau înţelegeri în culise pentru a obţine favoruri.*

CULME

La (sau, neobişnuit **în**) **culme** l o c. a d v. = cât se poate de mult, la maximum. *Ignorant în culme.* Hasdeu, în DA. *Răbdarea vânătorului era ajunsă la culme.* Odobescu, în DLRC.

CULOARE

De culoare l o c. a d j. = (despre oameni) care are pigmentaţia neagră, galbenă etc. □ *Populaţia de culoare protesta împotriva represiunilor.*

Scanned with OKEN Scanner

CUM

Cum (sau **precum**) **că...** l o c. c o n j. = că. *Din inima lui simte un copac cum că răsare.* Eminescu, în DLRC.

Cum să... l o c. c o n j. (înv.) = să. *Paşa... au trimis... la Şeremet sol pre un turc, de i-au zis cum să silească el la împăratul Moscului.* Letopiseţ, în DA.

De cum l o c. c o n j. = imediat ce, îndată ce; decât. *De cum miji de ziuă norodul se grămădi în biserică.* Negruzzi, în DA. [Lucrurile] *nu mi-ar părea nici mai mari nici mai mici de cum îmi par azi.* Eminescu, în DLRC.

După cum l o c. c o n j. = precum, în felul în care. *Să-i culce în casa cea de aramă înfocată, ca să doarmă pentru veşnicie, după cum păţise şi alţi peţitori.* Creangă, în DLRC.

CUMPĂNĂ

În cumpănă sau **în cumpănire** l o c. a d j. = (despre arme) ţinut de mijloc, cu mâna sprijinită de şold. *Rămase de pază, cu flinta în cumpănă.* Galaction, în DLRC.

CUMVA

(Ca) nu cumva (să)... l o c. c o n j. = să nu existe posibilitatea de a ... □ *Adevărul este că mă tem ca nu cumva să greşesc.*

CUNUNIE

Cu cununie l o c. a d j. (fam.) = (despre soţ sau soţie) unit prin căsătorie legitimă; legitim. *O avea* [pe nepoată] *de la o soră a ei, care nu avusese bărbat cu cununie.* Pas, în DLRC.

Fără cununie l o c. a d j. (fam.) = ilegitim. □ *Şi-a luat femeie fără cununie.*

CURÂND

Cât mai (sau **cât de**) **curând** l o c. a d v. = cât mai repede, cât mai degrabă. *Aştepta să se întoarcă înapoi cât de curând.* Beldiman, în DA. *Cât mai uşor şi mai curând să moară.* Ţichindeal, în DA.

De curând l o c. a d v. = cu puţin timp înainte, nu de mult, recent. *Demoazele Agapiţa, de curând ieşită din pensionat, are zestre de o mie* [de] *galbeni.* Negruzzi, în DA.

În curând (sau **pe** ori, înv., **peste**) curând l o c. a d v. = în scurt timp, nu peste mult timp. *Nădăjduiesc să mă întorc peste curând.* Ispirescu, în DLRC. *Trimisu-mi-ai la scrisori, Că-n curând, bade, te-nsori.* Jarnîk – Bârseanu, în DA.

Mai curând l o c. a d v. = **a)** mai repede, mai degrabă. *Şi-l mâna un singur gând Să se-ntoarcă mai curând.* Coşbuc, în DLRC. **b)** mai uşor, mai lesne, mai bucuros, mai bine, mai degrabă. *Mai curând întorci apa din drum decât pe el.* DLRC.

CURMARE

Scanned with OKEN Scanner

Fără curmare l o c. a d v. = neîncetat, neîntrerupt. *Făcu chipul lui Greuceanu... din fier, apoi porunci... să țină chipul acesta fără curmare în foc.* Ispirescu, în DLRC.

CURMEZIȘ

De-a curmezișul... l o c. p r e p. = în latul a..., în diagonala... *Parcurse... cu ochii calea-laptelui, boltită de-a curmezișul cerului.* C. Petrescu, în DLRC.

De-a curmeziș(ul) l o c. a d v. = de-a latul, transversal. *O ia de-a curmeziș: De la nori către soare.* Creangă, în DA. *Diavolul se punea de-a curmezișul în drumul meu.* Ispirescu, în DA.

CURS

În curs de... l o c. p r e p. = în timp de... *În curs de o lună de zile.* Odobescu, în DA. *Minunile făcute... de om – în curs de două-trei mii de ani – minunile arătate de istorie, mă miră dar nu mă amețesc.* Ionescu-Rion, în DLRC.

În cursul... l o c. p r e p. = în timpul cât ține, cât durează ceva. *În cursul ședinței.* Pontbriant, în DA. *În cursul zilei, roaba babei s-apropie de el.* Eminescu, în DLRC.

CURTE

De curte l o c. a d j. = **a)** care trăiește pe lângă casa omului. □ *Păsări de curte.* **b)** specific mentalității și protocolului de la curte; aparținând curții, specific curții. *S-au agiuns cu o samă de boiari de curte și au prins pre unchiu-său.* DA. □ *Boierii împrumutau obiceiuri de curte pentru a fi mai aproape de domnitor.*

CUVIINȚĂ

De (sau **după, cu**) **cuviință** l o c. a d j. și a d v. = așa cum trebuie, cum se cuvine; potrivit, oportun. *El le întâmpină după cuviință.* Ispirescu, în DLRC. *Colegul sârb se împărtăși astfel și el cu explicația de cuviință și, în felul acesta, lucrurile se lămuriră.* Davidescu, în DEL.

Fără cuviință l o c. a d j. și a d v. = nepotrivit, necuviincios. □ *A spus cuvinte fără cuviință.*

CUVÂNT

A lua cuvântul (sau, înv., **cuvânt**) l o c. v b. = a vorbi (în special în public); a cuvânta. *Atunci Petre ia cuvânt: Așa-i rândul pe pământ.* Alecsandri, în DLRC. *La o întrunire publică... în ajunul alegerilor, Piscupescu a luat cuvântul.* Vlahuță, în DLRC.

A-și da cuvântul (sau **parola**) **(de onoare)** l o c. v b. = a se angaja în mod solemn; a promite. □ *Și-au dat cuvântul că nu au nici o vină în această privință. Îți dau parola de onoare că nu-ți voi trăda secretul.*

Scanned with OKEN Scanner

Cuvânt cu cuvânt l o c. a d v. = fără nici o modificare, exact. *Toate aceste lucruri pe care vi le destăinuiesc sunt absolut exacte; ele mi-au fost spuse aproape cuvânt cu cuvânt.* Philippide, în DLRC.
Cuvânt înainte l o c. s u b s t. = prefață, precuvântare. *În anul 1696, s-au tipărit ceasloave românești în Sibiiu, întru al cărora cuvânt-înainte se ceteşte.* Şincai, în DA.
De cuvânt l o c. a d v. = îndată, numaidecât, pe loc. *Jidanul meu, de cuvânt, se tupilă în fundul căruței.* Alecsandri, în DA. *Iar Ipate, de cuvânt, se prinde în joc lângă o fată.* Creangă, în DA.
Într-un cuvânt l o c. a d v. = într-un glas, în unanimitate, împreună. *Apoi noi într-un cuvânt din partea a tot pământul zicem.* Uricariul, în DA.
Într-un cuvânt l o c. a d v. = pe scurt, în rezumat. *Într-un cuvânt,... „turdus" nu este câtuşi de puțin graurele românesc.* Odobescu, în DA.
Sub (sau **cu, pe**) **cuvânt că...** l o c. c o n j. = sub motiv sau pretext că..., pentru motivul că... *Iem, fratele lui Baiazid, se sculă cu războiu, ca să-i ia împărăția, cu cuvânt că-i mi cuvine lui.* Văcărescu, în DA.
Sub (sau **cu**) **cuvânt ca...** l o c. c o n j. = cu condiția ca... *Eu ț-am cumpărat calul cu 100* [de] *fiorini, cu cuvânt ca să-ți dau bani jumătate.* Bărac, în DA.

D

DA
Ba da l o c. a d v. = exprimă răspunsul afirmativ la o întrebare negativă. □ *N-ai terminat de citit cartea? – Ba da.*
DACĂ
Abia dacă l o c. a d v. = cu greu. □ *Era aşa de frig că abia dacă ne puteam mişca.*
Doar (sau **numai**) **dacă** l o c. c o n j. = doar în eventualitatea în care. *Lucrurile se fac numai dacă le ştim face.* Slavici, în DLRC. □ *Doar dacă va veni mâine mai devreme să mai rezolve ceva.*
DAMĂ
De damă l o c. a d j. = pentru femei, femeiesc. □ *Pantofi de damă.*
DAR
A face dar l o c. v b. = a dărui. *I-am făcut ei dar un inel de preț.* Camil Petrescu, în DLRC.
De dar (sau **de dăruială**) l o c. a d j. = dăruit, primit gratis, fără plată. *Calul de dar nu se caută în gură.* Negruzzi, în DLRC. *Când pleci, îți mai dă şi trei dramuri de tutun de dăruială.* Caragiale, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

În dar l o c. a d v. = (mai ales cu verbe ca "a da „ sau "a primi") fără plată, gratis, degeaba. *Acum te şi răsplătesc...dându-ţi în dar iapa.* Ispirescu, în DLRC.

DATĂ

Data trecută l o c. a d v. = cu prilejul anterior, în împrejurarea trecută. *Ca şi data trecută, aruncară făina pe jos.* Şezătoarea, în DLRC.

Data viitoare l o c. a d v. = cu prilejul următor, într-o împrejurare viitoare, ulterioară. *Să ştiţi că vă aduc data viitoare un ulcior de ţuică.* Sadoveanu, în DLRC.

De data aceasta (sau **asta**) sau **de astă dată** (sau **oară**) l o c. a d v. = de rândul acesta, acum. *De astă dată însă vă rog să-mi răspundeţi categoric.* Vlahuţă, în DLRC.

Dintr-o dată l o c. a d v. = pe neaşteptate, brusc, deodată; dintr-o singură mişcare. *De după deal, vom vedea dintr-o dată satul.* Camil Petrescu în DLRC.

Încă o dată l o c. a d v. = din nou. *Te rog încă o dată de vei veni...să te faci că nici nu mă cunoşti.* Negruzzi, în DLRC.

Nu o dată l o c. a d v. = de multe ori, în repetate rânduri, adesea. □ *El a fost nu o dată la noi acasă.*

O dată... l o c. a d v. = (înaintea unui participiu sau a unui adjectiv) îndată ce ..., imediat ce... *O dată liberi, unii din noi luară calea Parisului, alţii se duseră în Transilvania.* Bolintineanu, în DLRC.

O dată ce... l o c. c o n j. = de vreme ce... *O dată ce s-a luat hotărârea, rămâne valabilă.* DLRC.

O dată cu... l o c. a d v. = în acelaşi timp cu..., concomitent, simultan. *O dată cu venirea serii, femeile au aprins focul în vatră.* Bogza, în DLRC.

Pe dată (ce... sau **cum...)** l o c. c o n j. = îndată, imediat (ce... sau cum...), numaidecât, pe loc; în momentul când... *Orice fecior o vedea Pe dată o şi-ndrăgea.* Teodorescu, în DLRC.

DATORIE

De (sau **din) datorie** l o c. a d v. = din obligaţie, nu de bunăvoie, pentru că aşa se cuvine, aşa se cere, aşa trebuie. *Îşi iubesc soţia şi copiii mai mult din datorie.* Negruzzi, în DLRC.

La datorie l o c. a d v. = în locul unde te cheamă obligaţiile (de serviciu). *Eu, la datorie, coane Fănică, zi şi noapte, la datorie.* Caragiale, în DLRC.

Pe datorie l o c. a d v. = (în legătură cu verbe ca "a da", "a lua", "a cumpăra" etc.) pe credit. *De trei zile mâncam...pe datorie.* Hogaş, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

DAUNĂ

În dauna (cuiva sau **a ceva)** l o c. p r e p. = în detrimentul, în paguba (cuiva sau a ceva). *Această specializare a studiilor pentru fiecare şcoală în parte permite a se da fiecării materii de învăţământ o dezvoltare îndestulătoare şi a nu se sacrifica toate cunoştinţele, grămădite la un loc, una în dauna celorlalte.* Odobescu, în DLRC.

DÂNSUL

Ca pe dânsul (sau **ca pe dânsa)** l o c. a d v. (pop.) = straşnic, grozav. *Cea mai tânără* [dintre nurori]... *trânteşte baba în mijlocul casei şi-o frământă cu picioarele şi-o ghigoseşte ca pe dânsa.* Creangă, în DLRC.

DEAL

(De) la deal de... l o c. p r e p. = mai sus de..., în sus de..., din sus de... *Ne suim pe munte la deal de casa ei câte cu o bucată de răzlog în mână.* Creangă, în DLRC.

La deal l o c. a d v. = în sensul urcuşului, în sus; urcând. *Au mers aşa în lungul Bistriţei la deal, încet, pe drum de moină.* Sadoveanu, în DLRC.

DEASUPRA

(De) pe deasupra l o c. p r e p. = în partea de sus, în partea imediat superioară. *Pe deasupra de prăpăstii sunt zidiri de cetăţui.* Eminescu, în DLRC. *Fumul se strângea de pe deasupra pământului, urcând în văzduh.* Camilar, în DLRC.

Pe deasupra l o c. a d v. = **a)** peste. *Ca să trecem prin pădure e peste poate; noi însă ne silim dac-om putea, să sărim pe deasupra.* Ispirescu, în DLRC; **b)** în plus, pe lângă altele. *Veneau sâmbătă noaptea câte cu un picior frânt...şi acesta le era câştig pe deasupra.* Creangă, în DLRC. **c)** în mod superficial. *A învăţat demonstraţia teoremei pe deasupra.* DEL.

DEBANDADĂ

În debandadă l o c. a d v. = în mod dezordonat, în neorânduială. *Trupele inamice s-au retras în debandadă.* DLRC.

DECADĂ

Pe decade l o c. a d v. = pe perioade de câte zece zile. □ *Programul se făcea pe decade.*

DECLIN

În declin l o c. a d j. şi a d v. = coborârea unui astru pe bolta cerului înspre apus, scăpătare, asfinţire. *Albastrul adânc al nopţii, luna în declin pe dealurile vagi...jucau sub ochii mei.* Galaction, în DLRC.

DECURS

În decurs de... sau în **decursul a...** l o c. p r e p. = în curgerea..., pe durata..., în cursul desfăşurării..., în timp de... *Am studiat cu de-amănuntul în*

Scanned with OKEN Scanner

decursul secolilor şi în întinsul ţărilor din vechime toate motivele ornamentale. Odobescu, în DLRC.

În defavoarea (cuiva) l o c. p r e p. = împotriva interesului (cuiva), în dezavantajul (cuiva). *Azi situaţia s-a schimbat, în defavoarea ei.* Rebreanu, în DLRC.

DEFINITIV

În definitiv l o c. a d v. = în cele din urmă, la urma urmelor, în sfârşit. *Dar, în definitiv, este atât de interesantă problema asta?* Camil Petrescu, în DLRC.

DELIBERAT

În mod deliberat l o c. a d v. = intenţionat. *Asasinaţi în mod deliberat o femeie, care... nu are nici o vină.* Camil Petrescu, în DLRC.

DEMISIE

A-şi da demisia l o c. v b. = a demisiona. *Se întoarnă la Iaşi şi îşi dete demisiunea.* Negruzzi, în DLRC.

DEMULT

De demult l o c. a d j. = din trecut, de altădată. *Căci astăzi dacă mai ascult Nimicurile-aceste, Îmi pare-o veche, de demult Poveste.* Eminescu, în DLRC.

Mai demult l o c. a d v. = odinioară. □ *Mai demult, oamenii păreau a fi mai buni.*

DEOPARTE

A sta deoparte (sau **departe, la o parte, într-o parte**) l o c. v b. = a se ţine în rezervă; a nu interveni; a se complăcea în izolare. *Stau deoparte, la casa mea.* Mille, în DLR. *Până când ai să stai la o parte? De ce nu intri în minister?* Călinescu, în DEL.

DEOSEBIRE

Cu deosebire l o c. a d v. (rar) = **a)** deosebit de mult, foarte mult, în mod deosebit, special. *Adela mi-a cântat azi o bucată care ştie că-mi place cu deosebire.* Ibrăileanu, în DLRC; **b)** mai ales. *Fiece vorbă îl împungea drept în inimă, cu deosebire fiindcă auzea tot satu.* Rebreanu, în DLRC; **c)** (la gradul comparativ) foarte frumos, foarte bine. *Trebuie dar să-l primim mai cu deosebire.* Alecsandri, în DLRC.

Cu deosebire de... l o c. a d v. = (precedând adjective şi adverbe) foarte..., deosebit de..., cât se poate de... *Fiecare floare era cu deosebire de mândră şi cu un miros dulce te îmbăta.* Ispirescu, în DLRC.

Cu deosebire(a) că... l o c. a d v. = cu diferenţa că... *Şi-şi ie un suflet de noră întocmai după chipul şi asemănarea celei dentâi: cu deosebirea numai că aceasta era mai în vârstă.* Creangă, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

Fără deosebire l o c. a d v. = fără excepție, în mod absolut. *Toți oamenii, fără deosebire, vom fi împotrivă.* Camilar, în DLRC.
Spre deosebire de... l o c. p r e p. = în opoziție, în contrast cu... □ *Spre deosebire de colegii lui, el s-a pregătit pentru examen.*

DEPARTE

Departe de... l o c. p r e p. = la mare distanță de... *Eram departe de a fi un romantic.* M. I. Caragiale, în DLRC.
De departe l o c. a d v. = de la mare distanță, din depărtare. *De departe-n văi coboară unduiosul glas de clopot.* Eminescu, în DLRC.
Mai departe l o c. a d v. = dincolo de un anumit punct în spațiu; în continuare, înainte. *Al meu nume o să-l poarte Secolii din gură-n gură și l-or duce mai departe.* Eminescu, în DLRC. *Păi, ca să nu mergem mai departe, te întreb eu: ce are el cu mine?* Sebastian, în DLRC.
Nici pe departe l o c. a d v. = nici măcar puțin, deloc. *N-a avut nici pe departe aerul cuiva care vine să-și găsească pe a lui.* Camil Petrescu, în DLRC.
Nu mai departe l o c. a d v. = **a)** (în legătură cu un adverb de timp) nu mai târziu decât... *Un vis urât... din care or să iasă curând, poate nu mai departe decât mâine?* Vlahuță, în DLRC. **b)** (rar, întărind un pronume personal) nu altul, chiar eu (tu, el etc.). *Eu, nu mai departe, de câte ori n-am văzut bărbați încântați de femeile lor.* TDRG.
Până departe l o c. a d v. = pe o distanță mare. *Roua strălucea până departe.* Camilar, în DLRC.
Pe departe l o c. a d v. = pe ocolite, indirect. *Ne amintește pe departe vorba înțeleptului.* Caragiale, în DLRC.

DEPĂRTARE

Din depărtare (sau **depărtări**) l o c. a d j. și a d v. = de departe, de la mare distanță. *Deodată, din cerul albastru, au ieșit doi vulturi, negri soli ai nopții din depărtare, de dincolo de razele culcate în amurg.* Arghezi, în DLRC.
În depărtare (sau **depărtări**) l o c. a d v. = departe, într-un loc depărtat. *Când e furtună-n depărtare La margini de-orizont răsare Un fulger alb.* Coșbuc, în DLRC.

DEPOZIT

În depozit l o c. a d v. (s p e c.) = în păstrare. *Dacă... în astă sară, n-oi scoate aceste hârtii ce mi-au făgăduit că le-or ține în depozit, mâni... la termin sunt perdut!* Negruzzi, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

DERÂDERE

În derâdere l o c. a d v. = (mai ales în legătură cu verbul "a lua") în bătaie de joc, în zeflemea. *Era murdar de funingine şi rugină la nas, la ochi şi pe frunte. Parcă îl mânjise cineva în derâdere.* G. M. Zamfirescu, în DLRC.

DESĂVÂRŞIRE

Cu desăvârşire l o c. a d v. = cu totul, în întregime, pe deplin; absolut. *Pustie cu desăvârşire grădina dezvelea spre seară... frumuseţi nebănuite.* M. I. Caragiale, în DLRC.

DESPERARE

Cu desperare l o c. a d v. = (în mod) desperat, deznădăjduit; f i g. (în legătură cu modul de a munci, de a se strădui etc. pentru ceva) din toate puterile, aprig. *Aş voi să întreb unde mergem, vorbi într-o vreme cu disperare domnul Paul de Marenne.* Sadoveanu, în DLRC. □ *A muncit cu desperare ca să obţină rezultatele astea.*

La desperare l o c. a d v. = într-o împrejurare grea, în care sunt puţine posibilităţi de scăpare. *La desperare te agăţi de orice.* DEL.

DETALIU

În detaliu l o c. a d v. = **a)** în fiecare amănunt luat aparte. [Casa] *e zidită pe la mijlocul veacului trecut şi înfăţişează în detaliu şi în total, vârsta ei venerabilă.* Galaction, în DLRC; **b)** cu de-amănuntul, în mod detaliat. □ *A studiat în detaliu toată problema.*

DEUNĂZI

De (mai) deunăzi l o c. a d j. = din zilele trecute, de acum câteva zile. *Aceasta, în tot cazul, îmi readuce-aminte Scandalul de deunăzi.* Macedonski, în DLRC.

DEZNĂDEJDE

A aduce (pe cineva) **la** (sau **în**) **deznădejde** l o c. v b. (înv.) = a deznădăjdui, a exaspera (pe cineva). □ *Copilul acesta l-a adus la deznădejde cu năzbâtiile lui.*

DIAGONALĂ

În diagonală l o c. a d v. = de-a curmezişul. □ *Trageţi o linie în diagonală pe foaie.*

DIBUI

Pe dibuite l o c. a d v. = pipăind, dibuind, căutând cu mâinile, fără să vadă; la întâmplare, la nimereală. *Pe dibuite ajunseră acolo şi, cu inima strânsă, începură să sape.* Agârbiceanu, în DLRC.

DIFERENŢĂ

Cu diferenţa că... l o c. c o n j. = cu deosebirea că... □ *El este la fel de bun ca şi colegul său, cu diferenţa că e mai puţin silitor.*

Scanned with OKEN Scanner

DIMINEAŢĂ

De dimineaţă l o c. a d j. şi a d v. = **a)** (care are loc) în partea de la început a zilei, în zori, dis-de-dimineaţă, (foarte) devreme. *Eu m-am deprins să mă scol de dimineaţă.* Camil Petrescu, în DLRC; **b)** (care are loc) din momentul când începe ziua, de când se face ziuă. *Ziua bună se cunoaşte de dimineaţă.* DLRC.

De cu dimineaţă l o c. a d v. (rar) = de când se face ziuă, dis-de- dimineaţă. *Am trecut de cu dimineaţă pe la dânsul.* Camil Petrescu, în DLRC.

În faptul dimineţii l o c. a d v. (pop.) = în zori de zi. *Mergi, dragă, cântând vesel ca paserea uşoară Ce-n faptul dimineţii din cuib la ceruri zboară.* Alecsandri, în DLRC.

Spre dimineaţă l o c. a d v. = aproape de dimineaţă. *Cam de obicei, spre dimineaţă, se lăsa cu bătaie.* M. I. Caragiale, în DLRC.

DINADINS

Cu dinadins l o c. a d v. = în mod intenţionat. *Şi l-am certat şi l-am împins, Dar n-am făcut cu dinadins Şi rău ce-mi pare acum!* Coşbuc, în DLRC.

Cu dinadins l o c. a d j. (pop.) = de-adevărat, în toată puterea cuvântului. *Când eşti voinic, ţi-e dealu-ntins la şesul ici...dar pentru noi E drum cu dinadins.* Coşbuc, în DLRC.

Cu dinadinsul l o c. a d v. = **a)** în mod expres, în special. *Se hotărî ca să se ţie după dânsele cu dinadinsul.* Ispirescu, în DLRC; **b)** în mod intenţionat, anume. *A treia zi, cu dinadinsul făcu să-i fie drumul pe la acelaşi copaci.* id.

Cu tot dinadinsul l o c. a d v. = **a)** cu toată stăruinţa, cu orice preţ. *Ei, bine, frate, parcă ţii cu tot dinadinsul... să-mi faci împotrivă.* Camil Petrescu, în DLRC; **b)** cu adevărat, în adevăr. *Nu pot să mă mânii pe dumneata cu tot dinadinsul.* Alecsandri, în DLRC.

DINAFARĂ

Pe dinafară l o c. a d v. = pe de rost. *Tot mai citesc măiastra-ţi carte, Deşi ţi-o ştiu pe dinafară.* Vlahuţă, în DLRC. *Ne-a dat de învăţat... "Îngerul a strigat" pe dinafară.* Creangă, în DLRC.

DINAINTE

De dinainte l o c. a d j. = **a)** (spaţial) din faţă. *Am rămas singur cu doamnele, înghesuit modest pe scăunaşul de dinainte.* Ibrăileanu, în DLRC; **b)** (temporal) de adineaori, de mai înainte. *Mioara fericită, aceeaşi de dinainte... îl ia puternic de gât.* Camil Petrescu, în DLRC.

Pe dinainte l o c. a d v. = prin faţă. *Pe urmă îi trecu pe dinainte icoană după icoană dintr-o tinereţă fără odihnă.* Sadoveanu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

DINAPOI

De dinapoi l o c. a d j. = din spate. *M-a pălit calul cu copita de dinapoi.* Sadoveanu, în DLRC.

Pe dinapoi l o c. a d v. (fam.) = prin spate. □ *În față îi spunea vorbe bune, pe dinapoi îl vorbea de rău.*

DINĂUNTRU

Pe dinăuntru l o c. a d v. = în interior. *A primit întâi o rană în mâna dreaptă, vindecată în exterior, dar estropiată pe dinăuntru.* Arghezi, în DLRC.

DINCOACE

Dincoace de... l o c. p r e p. = în partea aceasta a... *Dincoace de Milcov, cum le zice* [ieruncilor]*? Găinuşe sălbatice.* Odobescu, în DLRC.

De dincoace l o c. a d j. = care se află în partea aceasta (dinspre vorbitor). □ *Acelea sunt cărțile mele, acestea de dincoace sunt ale surorii mele.*

De dincoace de... l o c. p r e p. = din partea aceasta a... *Vorbim de acel Theodor Şerbănescu, prea adesea pus la dosarul uitării, de noi, românii de dincoace de Milcov.* Macedonski, în DLRC.

DINCOLO

De dincolo l o c. a d j. = **a)** care se află în cealaltă parte. □ *În timp ce noi vorbeam în camera mea, de dincolo se auzea muzica Mariei.* **b)** de peste hotare. □ *A plecat în Franța anul trecut, s-a întors de dincolo acum trei zile.*

De dincolo de... l o c. p r e p. = din cealaltă parte a... *Din vreme-n vreme, numai de dincolo de dealuri Părea c-auz un sunet.* Alexandrescu, în DLRC.

Dincolo de... l o c. p r e p. = **a)** în cealaltă parte a... *E ascunsă toată lumea dincolo de porțile grele de stejar.* Camil Petrescu, în DLRC. **b)** în afara... □ *Dincolo de cele spuse anterior, trebuie menționate totuşi şi meritele ei.*

Pe dincolo l o c. a d v. = în partea cealaltă (trecând de-a curmezişul sau pe ocolite), prin cealaltă parte. *Ochii ei, dacă m-ar fi țintuit un sfert de ceas, mi-ar fi găurit fruntea şi-ar fi trecut pe dincolo.* Delavrancea, ap. TDRG.

DINDĂRĂT

De dindărăt l o c. a d j. = din urmă, din spate. *Scoase cuiul din capul osiei de dindărăt şi-l aruncă departe în urmă.* Ispirescu, în DLRC.

DISCIPLINAR(Ă)

Pe cale disciplinară l o c. a d v. = prin pedeapsă disciplinară. *Dacă ți-ai fi făcut totdeauna datoria, n-ai fi venit aici pe cale disciplinară.* Sadoveanu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

DISCREŢIE

La discreţie l o c. a d v. (fam.) = cât pofteşti, cât vrei, fără nici o restricţie, din belşug. □ *Mere se găsesc la discreţie.*

DISCUŢIE

Fără discuţie l o c. a d v. = fără îndoială, neîndoios, indiscutabil. *Are dreptate, fără discuţie.* DLRC.

DISPONIBILITATE

În disponibilitate l o c. a d j. = scos (temporar) dintr-o slujbă (putând fi rechemat la nevoie). *Vi se aduce la cunoştinţă că rămâneţi în disponibilitate până la alte dispoziţiuni.* Caragiale, în DLRC.

DISPOZIŢIE

La dispoziţie l o c. a d v. = (în legătură cu verbele „a fi", „a sta", „a pune", „a avea") la îndemână. *Este nevoie să-mi pui la dispoziţie tot materialul pe care îl ai.* Camil Petrescu, în DLRC.

DISPREŢ

Cu dispreţ l o c. a d v. = în mod dispreţuitor, fără stimă sau consideraţie (faţă de cineva sau ceva). *Baiazid privind la dânsul îl întreabă cu dispreţ : –Ce vrei tu?* Eminescu, în DLRC.

De dispreţ l o c. a d j. = care exprimă, care dovedeşte dispreţ; dispreţuitor. *Miron Iuga îi aruncă o privire de dispreţ.* Rebreanu, în DLRC.

DISTANŢĂ

De la distanţă l o c. a d v. = de la un punct (relativ) depărtat. *Gore îi saluta de la distanţă.* G. M. Zamfirescu, în DLRC.

Din distanţă în distanţă l o c. a d v. (rar) = din loc în loc, la anumite intervale. *Se văd din distanţă în distanţă movile.* Odobescu, în DLRC.

La distanţă l o c. a d v. = la o oarecare depărtare. [Lupii] *rămăseseră lătrând şi chelălăind la distanţă.* Sadoveanu, în DLRC.

DISTINCŢIE

Fără distincţie l o c. a d v. = fără excepţie. *Toţi locuitorii... fără distincţie, vor fi ţinuţi să se supună neîntârziat, fără ezitare.* Camil Petrescu, în DLRC.

DIVORŢ

A da divorţ l o c. v b. = a divorţa, a intenta acţiune de divorţ. □ *Nu se mai înţelegeau şi au dat divorţ.*

DOI, DOUĂ

Cu una cu două l o c. a d v. = (în construcţii negative) cu uşurinţă, repede. *Stambulachie însă nu este om să se dea bătut cu una cu două.* Macedonski, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

Din două una sau **una din două** l o c. a d v. = (înaintea unei alternative) ori una, ori alta; ori... ori. *Măi bărbate... alegeţi una din două: ori merg eu de unde-am venit, ori alungă-ţi copiii.* Reteganul, în DLRC.
În (sau **pe din**) **două** l o c. a d v. = în două bucăţi (egale sau nu). *Îl prinse pe degetul cel mic şi buzdzganul se rupse în două.* Eminescu, în DLRC.
În două (sau **pe din două**) **cu...** l o c. a d v. = (despre materii) amestecat (în părţi egale) cu altceva. *Făina e în două cu ţărâna... Mâncăm pământ fiert în loc de mămăligă!* Vlahuţă, în DLRC.
În două (sau **din**) **două vorbe** (sau **cuvinte**) l o c. a d v. = pe scurt, fără multă vorbă, fără pierdere de vreme, concis. *În două cuvinte, e vorba de a şti: al cui e dreptul de proprietate.* Odobescu, în DLRC.

DOILEA

Al doilea l o c. a d v. = (numai la m., într-o enumerare, adesea în corelaţie cu "întâi", mai rar cu "al treilea") în rândul al doilea. *Mai întâi să mă laşi cu "stimate". Al doilea, ce fel de soacră o fi fost aia?* Sadoveanu, în DLRC.
A doua oară l o c. a d v. =data următoare, altă dată, cu altă ocazie. □ *A doua oară eu nu mai vin pe aici.*
A doua zi l o c. a d v. = în ziua următoare. *Şi fata de-mpărat veni Şi-a doua zi, şi-a treia zi.* Coşbuc, în DLRC.
De-al doilea l o c. a d j. = (despre veri) care sunt copiii verilor primari. □ *Andrei şi Dan erau veri de-al doilea.*

DOLIU

De doliu l o c. a d j. = (despre haine, culori etc.) care se foloseşte sau se poartă în semn de durere, de jale la moartea şi după moartea unei rude apropiate sau a unei persoane însemnate. *Au să poarte funde de doliu în păr, după mine.* G. M. Zamfirescu, în DLRC.
În doliu l o c. a d v. = (îmbrăcat) în haine negre (în semn de doliu). *Părea că mă aflam într-un mare salon îmbrăcat în doliu.* Negruzzi, în DLRC.

DOR

Cu dor l o c. a d v. = duios, pătimaş; cu foc. *Nu-i pasere pe lume să nu cânte mai cu dor, Când ziua-i plină de soare şi cerul e fără nor.* Hasdeu, în DLRC.
În dorul lelii l o c. a d v. (pop.) = într-o doară, la întâmplare, fără ţintă hotărâtă, fără rost. *Cămaşa de el d-a pururea era floare; căciula-i ţurcănească trântită p-o ureche, în dorul lelii, îl prindea ca pe-un haiduc.* Delavrancea, în DLRC. *Într-una din zile, feciorul de împărat se duse la vânat, ia aşa cam în dorul lelii, fiindcă n-avea altă treabă.* Ispirescu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

DORINȚĂ

A avea o dorință l o c. v b. = a dori (ceva). □ *El are o dorință, vrea să meargă la mare anul acesta.*

DOS

De-a-ndoasele(a) sau **pe de-a ndoasele(a)** l o c. a d v. = **a)** altfel de cum trebuie, de cum e firesc; anapoda, pe dos. *Tot ce făcea îi ieşea de-a-ndoasele.* Ispirescu, în DLRC; **b)** cu spatele înainte, de-a-ndărătele. *Duțu se depărtă... mai mult de-a-ndoaselea, oprindu-se mereu.* Slavici, în DLRC.

Din dos l o c. a d j. = care este situat îndărătul, în spatele casei. *Am fugit pe uşa din dos şi am dat pin grădină, ca să scap de dascăl.* Alecsandri, în DLRC.

Din dosul... l o c. p r e p. = din spatele..., de dinapoia..., dindărătul... *Nucule din dosul casei, Tot al meu şi-aici şi-aiurea: Ziua-n vânt îți văd doinirea, Noaptea ți-o ascult.* Coşbuc, în DLRC.

În dos l o c. a d v. = **a)** (în opoziție cu î n f a ț ă, î n a i n t e) în partea de dinapoi a casei, în spate. *Unui vechi trup de clădire pătrat şi cu un singur rând i se înnădise mai târziu, în dos, piezişi, o coadă deşirată şi îngustă cu două caturi.* M. I. Caragiale, în DLRC; **b)** (în opoziție cu î n f a ț ă) în spate, pe ascuns. *Unul în dos te-a-njurat. – În lipsa mea putea să mă şi bată.* Pann, în DLRC.

În dosul... l o c. p r e p. = în spatele..., îndărătul..., dinapoia... *Au ieşit în dosul casei.* Galaction, în DLRC.

Pe dos l o c. a d v. = **a)** (în legătură cu obiecte de îmbrăcăminte) cu partea de dinăuntru în afară. [Era] *îmbrăcat la întâmplare, cu haina pe dos.* G. M. Zamfirescu, în DLRC. **b)** altfel (decât în realitate), de-a-ndoaselea. *Toate le văd pe dos... Iaca mătuşica se dă de-a tumba, ha, ha, ha.* Alecsandri, în DLRC.

DOVADĂ

A da dovadă de... l o c. v b. = a dovedi, a vădi, a arăta, a lăsa să se vadă (o atitudine, un sentiment, o însuşire). *Oamenii... îi daseră dovadă temeinică de prietenie.* M. I. Caragiale, în DLRC.

Ca (sau **drept**) **dovadă** l o c. a d v. = ca semn că..., ca mărturie că... *Ca dovadă că aşa este... aduc faptul că ți-am recunoscut totdeauna marile merite.* Macedonski, în DLRC. □ *Ca dovadă că se simțea vinovată, iată, nici nu a mai venit.*

DRAC

Al dracului (de...) l o c. a d j. şi a d v. = **a)** foarte, tare, afară din cale, peste măsură de..., grozav. *Drumul ăsta...e lung al dracului.* Camil Petrescu, în DLRC. *Când bate vântul mai a dracului.* TDRG; **b)** care dă de

Scanned with OKEN Scanner

furcă, afurisit, incomod. *Poziția e cam al dracului.* Camil Petrescu, în DLRC; **c)** energic, capabil. *Mic și al dracului.* DLRC; **d)** (admirativ) straşnic, extraordinar. *Mă! da al dracului cocoş i-aista!* Creangă, în DLRC. **e)** foarte rău, păcătos. *Ai să vezi și dumneata al dracului ce e...* Caragiale, în DLRC.

DRAG

De drag l o c. a d v. (fam.) = de dragoste, din (sau cu) plăcere. *Roşind, s-a zăpăcit de drag.* Coşbuc, în DLRC. □ *Îți vine s-o mănânci de drag.*

De dragul... l o c. p r e p. = pentru... , din dragoste sau din prietenie pentru... , de hatârul...; de bunăvoia, de plăcerea... *S-a tot dus. De dragu-unei copile S-a rupt din locul lui de sus.* Eminescu, în DLRC.

De dragul lui l o c. a d v. (pop.) = de bunăvoia, de plăcere. *Dar ce? Îl țiu legat de mine? Îl trag de mânecă? Ba bine! El vine-aşa de dragul lui, Când vine.* Coşbuc, în DLRC.

DRAGOSTE

Cu (multă) dragoste sau **cu toată dragostea** l o c. a d v. = cu multă plăcere, cu bucurie, bucuros; drăgăstos, cu iubire. *Coconul l-a îmbrățişat pe dascălul său cu dragoste.* Sadoveanu, în DLRC.

DREPT

Cu (sau **pe**) **drept cuvânt** l o c. a d v. = pe bună dreptate, în mod întemeiat; într-adevăr. *Cu drept cuvânt te aşteptai să fii răsplătit, chiar de la început, prin laude meritate.* Odobescu, în DLRC

De-a dreapta sau **la dreapta** l o c. p r e p. = în partea dreaptă a... *Pentru a nu răzleți feciorii de pe lângă sine, mai dură încă două case alături, una la dreapta și alta de-a stânga celei bătrânești.* Creangă, în DLRC. □ *S-a aşezat de-a dreapta tatălui său.*

De-a dreptul l o c. a d v. = **a)** fără a se abate din drum, fără ocol, fără înconjur, direct. *O luă de-a dreptul peste porumbişti.* Preda, în DLRC. **b)** în mod direct, nemijlocit, chiar. *Bancherul i-a făcut o propunere respectuoasă și nu de-a dreptul ci prin Adam și nu în secret ci în gura mare.* Vinea, în DLRC. *Acest poem simfonic e muntele Hăşmaşul Mare, ivindu-se de-a dreptul din câmpie.* Bogza, în DLRC.

De dreapta l o c. a d j. = reacționar; fascist; conservator. *Grupare politică de dreapta.* DEL.

De drept l o c. a d v. = conform legii, în mod legitim, firesc. *Vei ajunge totuși acolo unde se cuvine de drept s-ajungi.* Camil Petrescu, în DLRC.

Din dreapta l o c. a d j. = din partea dreaptă. *Marin... se aşezase în fotoliul din dreapta.* Camil Petrescu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

Din dreapta l o c. a d v. = din partea dreaptă. *Din dreapta... porneşte o ulicioară.* Davidoglu, în DLRC.
Din dreptul... l o c. p r e p. = din faţa..., de dinaintea... □ *Copacul din dreptul casei.*
Drept care l o c. c o n j. = prin urmare, deci, aşadar, în concluzie. *Duducuţă, să-mi sară ochişorii dacă se află alt om mai fericit decât supusă sluga matale drept care hai să fugim împreună.* Alecsandri, în DLRC.
În dreapta l o c. a d v. = în partea dreaptă. *Se uită el în dreapta, nu vede nimic.* Creangă, în DLRC.
În dreapta şi în stânga sau **de-a dreapta şi de-a stânga** l o c. a d v. = în toate părţile. *Promisiuni, asigurări, încurajări... arătau, de-a dreapta şi de-a stânga, calea mea încrezută şi fabuloasă.* Galaction, în DLRC. *Cu Nietzsche şi Bergson în mână, tinerii neofiţi au început să devasteze şi să spargă capul în stânga şi în dreapta.* Ralea, în DEL.
În dreptul... l o c. p r e p. = în faţa..., faţă în faţă cu... *Ivan, cum ajunge în dreptul podului scoate cele două carboave.* Creangă, în DLRC. *Se opri în dreptul acelui portret.* Eminescu, în DLRC.
Într-un drept cu... l o c. p r e p. = paralel cu... *Privi înapoi, peste umăr, dar Corocan nu mai era, se vede că se culcase în vrun grâu, ori mergea într-un drept cu el prin cine ştie ce păpuşoaie, urmărindu-l.* Camilar, în DLRC.
La (sau **spre**) **dreapta** l o c. a d v. = (care duce) în partea dreaptă. *A ieşit... apucând drumul spre dreapta.* Sadoveanu, în DLRC.
La drept (sau **dreptul**) **vorbind** (sau, reg., **grăind**) l o c. a d v. = de fapt, în realitate, spunând adevărul. *Nu-i rău, măi Ştefane, să ştie şi băietul tău oleacă de carte... Din cărţi culegi multă înţelepciune, şi, la dreptul vorbind, nu eşti numai aşa, o vacă de muls pentru fiecare.* Creangă, în DLRC.
Prin dreptul... l o c. p r e p. = prin faţa..., pe dinaintea... *Trec prin dreptul ferestrelor patroana şi subdirectorul.* Camil Petrescu, în DLRC.

DREPTATE

Cu (sau **după**) **dreptate** l o c. a d v. = pe drept, după lege, cum se cuvine, în mod just, echitabil. *Neamurile mele au plătit totdeauna cu dreptate. Au plătit numai cu bani şi rod: au plătit cu sânge.* Sadoveanu, în DLRC.
Pe bună dreptate l o c. a d v. = cu drept cuvânt, în mod întemeiat. *Pe bună dreptate or mai avea de luat, iar nu de dat.* Vlahuţă, ap. TDRG.

DRUM

În drum l o c. a d v. = **a)** în mijlocul drumului. *Aştepta în drum.* DEL. **b)** în calea drumeţilor. *Cine-a făcut crâşma-n drum, N-a făcut-o de nebun.*

Scanned with OKEN Scanner

Jarník – Bârseanu, în DLRC. c) (f i g.) în văzul lumii. *M-a prins de braţ şi m-a cuprins, Să mă sărute-n drum.* Coşbuc, în DLRC.
Peste drum l o c. a d v. = în faţă, vizavi. *Treci la badea peste drum Să cercăm vinul de-i bun.* Jarník – Bârseanu, în DLRC.
Pe toate drumurile l o c. a d v. = peste tot, pretutindeni. □ *Oameni de felul acesta se găsesc pe toate drumurile.*
DUEL
A se bate în duel l o c. v b. = a se duela. □ *Muşchetarii se băteau adesea în duel.*
DUH
Cu (sau **plin de**) **duh** l o c. a d j. = cu spirit, inteligent, subtil, spiritual. *Acel sec, în judecata-i, e cu duh şi e frumos.* Eminescu, în DLRC.
Cu duhul blândeţii (sau, mai rar, **al blândeţelor**) l o c. a d v. (adesea ironic) = cu blândeţe, cu vorbe bune, binevoitor. *Enache făcea şi el politică, ştiind să aducă voturi pentru ai noştri, fie cu duhul blândeţii, fie punându-şi oamenii să convingă cu toroipanul.* Pas, în DLRC.
De duh l o c. a d j. = spiritual, inteligent. □ *L-a cucerit cu vorbe de duh.*
DUIUM
Cu duiumul l o c. a d j. şi a d v. = cu grămada, cu nemiluita, în număr mare. *Avem şi noi... rod şi vite cu duiumul.* Delavrancea, în DLRC.
DULCE
De dulce l o c. a d j. = (în ritualul bisericii creştine; despre mâncăruri) care nu este de post, care este de frupt, permis numai în perioadele dintre posturi; (despre zile sau perioade) în care este îngăduit să se manânce orice fel de aliment. *Cumpără-ţi... vaci şi oi, să ai de dulce-n casă.* Reteganul, în DLRC.
DUMINICĂ
De duminică l o c. a d j. (fam.) = (despre haine) care se poartă în zilele de sărbătoare; care este de calitate (mai) bună. *Avem haine mai curate... de duminică.* Camil Petrescu, în DLRC.
DUNGĂ
În dungă l o c. a d v. = dintr-o parte; într-o parte. *Bate vântul frunza-n dungă – Cântăreţii mi-i alungă; Bate vântul dintr-o parte – Iarna-i ici, vara-i departe.* Eminescu, în DLRC.
DUPĂ
De după l o c. p r e p. = dindărătul... , din dosul... , dinapoia... *De la uşă şi de după stâlpi şi de sub mese se auzea strigându-se: "Gore, Gorică!"* M. I. Caragiale, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

După-amiază sau **după prânz** ori **după-masă** l o c. a d v. = în partea zilei care începe în jurul orei douăsprezece. *Am să caut eu s-o văd... După-masă, pe la patru.* Camil Petrescu, în DLRC.
După-amiaza sau **după-masa** l o c. a d v. = (aproape) în fiecare zi în cursul după-amiezii. □ *După-amiaza merg la plimbare.*
După ce l o c. c o n j. = introduce o propoziție circumstanțială de timp, arătând că acțiunea din propoziția subordonată se petrece înaintea acțiunii din propoziția regentă. *După ce se mărită, născu o fată.* Negruzzi, în DLRC.
După ce (că)... l o c. c o n j. = (leagă două propoziții copulative, arătând adăugarea unui fapt la alt fapt) în afară de faptul că... , pe lângă că... , nu-i destul că... □ *După ce că nu învață, mai vrea și note mari.*
După toate (astea) l o c. a d v. = pe lângă toate (neajunsurile) care s-au întâmplat. *După toate, a mai pierdut și cartea.* DEX.
Pe după l o c. p r e p. = **a)** pe dinapoia..., pe dindărătul... *Soarele asfințea pe după dealuri.* Macedonski, în DLRC; **b)** cam după..., aproximativ după... □ *Vin pe după prânz.*
Unul după altul l o c. a d v. = succesiv, pe rând, în șir. *Bău trei pahare, unul după altul.* DLRC.

DURA

De-a dura l o c. a d v. = (de obicei în legătură cu verbe de mișcare) de-a rostogolul, de-a berbeleacul; rostogolindu-se. *O caisă pică din caisul care năvălise în cerdac și veni de-a dura, prin tindă, până în dreptul lui Popa Tonea.* Galaction, în DLRC.

DURERE

Cu durere l o c. a d v. = îndurerat, trist. □ *Ne-a comunicat cu durerea pierderea suferită.*

DUZINĂ

De duzină l o c. a d j. = **a)** (despre mărfuri) făcut în serie, de calitate inferioară. □ *Încălțăminte de duzină.* **b)** (despre oameni) de rând, mediocru. *Vorbea un politician de duzină, ministru în guvernul „utilităților momentane".* Iorga, în DEL.

E

ECHILIBRU

A-și pierde echilibrul l o c. v b. = a se dezechilibra. □ *S-a împiedicat de o piatră și și-a pierdut echilibrul.*

Scanned with OKEN Scanner

EDUCAȚIE

A face educație (cuiva) l o c. v b. = a educa (pe cineva). *Acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup de el; trebuie să-i fac educația.* Caragiale, în DLRC.

EFECT

De efect l o c. a d j. = care impresionează, care atrage atenția, care produce o impresie puternică; impresionant, spectaculos. *Nu-i mai lipsea decât o încheiere de efect.* Rebreanu, în DLRC.

EGAL

Fără egal l o c. a d j. = fără pereche, excepțional, neasemuit, extraordinar, neîntrecut. *Victorie fără egal.* DLRC.

ELITĂ

De elită l o c. a d j. = ales, deosebit, distins. *Artistul nostru se afirma și aci ca un talent de elită.* Caragiale, în DLRC.

ESCORTĂ

Sub escortă l o c. a d v. = sub pază. □ *A fost adus sub escortă la postul de poliție.*

ESENȚĂ

În esență l o c. a d v. = în ceea ce este fundamental; în ultimă analiză. □ *În esență, în roman este vorba de o poveste de dragoste.*

EST

De est l o c. a d j. = estic. □ *Mărfurile din țările de est n-au căutare în vest.*

ESTRADĂ

De estradă l o c. a d j. = (despre teatru) de varietăți (cu program agreabil și variat); (despre muzică, concerte, spectacole) ușor, distractiv. □ *Aseară am fost la un spectacol de estradă.*

ETATE

În etate l o c. a d j. = în vârstă, bătrân, vârstnic. *Om în etate.* DLRC.

EVANTAI

În evantai l o c. a d j și a d v. = în formă de raze care pornesc dintr-un punct și formează un semicerc. [Toamna] *risipește-n evantai Ploi mărunte, Frunze moarte.* Topîrceanu, în DLRC.

EVIDENȚĂ

A pune (sau **a scoate**) **în evidență** l o c. v b. = a evidenția, a sublinia, a releva. □ *Acest croi îi pune în evidență talia.*

EXACTITATE

Cu exactitate l o c. a d v. = exact, conform cu realitatea. *Noi am expus aci, cu exactitudine și cu sinceritate, faptele.* Odobescu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

EXASPERARE

Până la exasperare l o c. a d v. = până la ultima limită; la culme. □ *Mi-a citit până la exasperare aceleaşi lucruri.*

EXCELENŢĂ

Prin excelenţă l o c. a d j. şi a d v. = în cel mai înalt grad, mai ales; cu deosebire. *Actor comic prin excelenţă.* DEL.

EXCEPŢIE

Cu excepţia... l o c. p r e p. = (în) afară de... *Îi plac toate fructele cu excepţia portocalelor.*

Fără excepţie l o c. a d v. = fără deosebire. *Să pornească toţi fără excepţie.* Bolintineanu, în DLRC.

EXCLUSIVITATE

În exclusivitate l o c. a d v. = cu excluderea tuturor celorlalţi sau celorlalte. *Banca de Stat deţine în exclusivitate dreptul părţilor în devize.* DLRC.

EXEMPLU

De exemplu l o c. a d v. = (întrebuinţată atunci când se anunţă sau se cere ilustrarea concretă a celor spuse) de pildă, bunăoară. □ *Cunoaşterea limbii latine este foarte importantă pentru înţelegerea limbii române, de exemplu.*

EXTRAS

În extras l o c. a d v. = reprodus fragmentar; parţial. *A prezentat raportul în fragment.* DLRC.

EXTREM

La extrem l o c. a d v. = până la ultima limită, peste măsură. *Era conştiincios la extrem.* DEL.

F

A se face covrig (sau **cârlig**) l o c. v b. = a se încovriga, a se încârliga. *Fierul... se încovoia de se făcea covrig.* Ispirescu, în DA.

FAPT

De (sau **în**) **fapt** (rar, **cu faptul**) l o c. a d v. = care este în realitate; într-adevăr. *Principatele erau cu numele şi cu faptul grânarul sultanului.* Ghica, în DLRC.

În faptul zilei (**dimineţii, serii** etc.) sau **în fapt de zi** (**de seară** etc.) l o c. a d v. = când se crapă de ziuă (sau când de înnoptează etc.). *Mergi, dragă, plutind vesel ca pasărea uşoară Ce-n faptul dimineţii din cuib la ceruri zboară.* Alecsandri, în DLRC.

FAŢADĂ

De faţadă l o c. a d v. = de ochii lumii, de formă, pentru a salva aparenţele. □ *A spus aceste vorbe numai de faţadă.*

Scanned with OKEN Scanner

Cu fața în jos l o c. a d v. = culcat pe burtă. □ *Omul dormea cu fața în jos.*

De față l o c. a d j. = **a)** (cu sens temporal, în opoziție cu t r e c u t sau v i i t o r) prezent, actual. *De la asta atârnă soarta ta de față și viitoare.* Negruzzi, în DLRC. *Dar eu nu mă voi încumeta în cartea umbrelor de față, decât să mă aplec cu pioasă luare-aminte, pe țărânile din dulce Târgul Ieșului.* Teodoreanu, în DEL; **b)** în prezența cuiva. □ *Colegul aici de față vă poate confirma.*

De față cu... l o c. p r e p. = în prezența (cuiva). □ *Poți să-mi spui tot ce ai de spus de față cu prietenii mei.*

Din fața l o c. p r e p. = dinaintea (cuiva sau a ceva). *Vartolomeu Diaconu înțelese din surâsul trist și absent că omul din fața lui este, din cine știe ce tăinuite pricini, un nefericit.* C. Petrescu, în DLRC.

Din față l o c. a d j. = de dinainte, care se află dinainte. *Privirea lui căzu din întâmplare asupra ferestrei din față.* Negruzzi, în DA.

Din față l o c. a d v. = dinainte. *Dac-ar fi tot asemene judecători ce nu iubesc a le cânta cucul din față, cei ce n-au dreptate n-ar mai năzui... la judecată.* Creangă, în DA.

Față cu... (sau **de...**) l o c. p r e p. = **a)** în raport cu..., față de..., în ceea ce privește..., contra... *În toată purtarea ei față cu Radu punea un fel de căldură.* Vlahuță, în DLRC. *Nu-și stăpânesc expresia unei fățișe invidii față cu succesele noastre.* Caragiale, în DEL; **b)** pentru. □ *Avea sentimente frumoase față de el.* **c)** având în vedere. *Față de concluziile trase, nu mai am nimic de adăugat.* DLRC.

Față în (sau, rar, **la) față** l o c. a d v. = (despre persoane sau obiecte) care sunt întoarse unul (sau una) spre altul (sau alta); unul înaintea (sau împotriva) celuilalt. *Deci Turculeț au ieșit înaintea celor patruzeci de Turci, și așa s-au bătut față la față vreo două ceasuri.* Neculce, în DA. *Și în buimăceala ceea, trezindu-se cu Ion față-n față, unde nu se încinge între dânșii o bătaie crâncenă.* Creangă, în DLRC.

În fața... l o c. p r e p. = înaintea (cuiva sau a ceva). *Ivan dezleagă turbinca în fața tuturor.* Creangă, în DLRC.

În față l o c. a d v. = **a)** (uneori în opoziție cu î n s p a t e, î n u r m ă, î n d r e a p t a, î n s t â n g a etc.) înainte. *În zadar flamura verde o ridică înspre oaste, Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste.* Eminescu, în DLRC; **b)** direct, fără înconjur, fără menajamente. □ *I-a spus în față tot ce avea de reproșat.*

Scanned with OKEN Scanner

Pe față l o c. a d v. = direct, fără menajamente; fățiș. *Mihai... tare în credința către Dumnezeu,... umbla cu inima deschisă, lucra pe față și fără vicleșug.* Ispirescu, în DA. *Spune-mi lucrurile pe față!* Pamfile, în DA.

FĂRĂ

Fără de... l o c. p r e p. (înv. și pop.) = afară de...; peste...; pe lângă. *Alt fecior n-au avut fără de-acesta.* Varlaam, în DA. *Am găsit atunce... cincizeci de pungi de bani, fără de odoare și haine și cai.* Neculce, în DA.

Fără să... l o c. c o n j. = **a)** introduce o propoziție modală. *Gingașa copilă ceti răvașul... fără să verse măcar o lacrimă.* Negruzzi, în DLRC; **b)** introduce o propoziție concesivă. *Fără să-mi fi spus cineva, am bănuit adevărul.* DLRC.

FEL

De fel(ul ei, meu etc.) l o c. a d v. = de la natură, din fire; de meserie, de profesie; de neam, de origine, de loc. *Acest Dosofteiu nu era om prost de felul lui.* Neculce, în DA. □ *Era de felul ei din Bacău.*

Fel de... l o c. a d v. (înv. și pop.) = deloc. *Eu n-am văzut fel de frunză.* Reteganul, în DA.

Fel de fel sau **de tot felul** (ori **soiul), tot felul** ori **soiul de...**l o c. a d j. = diferit, variat, felurit. *Pe ziduri stau rânduite... arme de tot felul.* Odobescu, în DLRC. *Pădurea fojgăia... de tot soiul de jivine mici și mari.* Creangă, în DLR. □ *Fel de fel de oameni au venit la acea adunare.*

(În) (sau **cu) fel și chip** l o c. a d v. = în toate modalitățile posibile. *Fata rămâne acasă ca pe spini, bătându-și mintea cu fel și chipuri, ca omul în așteptare.* Sevastos, în DLRC. *Se aștepta de mult la o scenă. Și-o închipuise în fel și chip în nopțile de friguri, în ceasurile de singurătate.* Vinea, în DEL.

La fel l o c. a d v. = deopotrivă, asemenea, egal; întocmai, aidoma. *Piaptănă și îmbracă la fel pe amândouă fetele.* Creangă, în DA.

Nici un fel de... l o c. a d v. = deloc. *N-am nevastă... nici copii, Nici un fel de căpătâi.* Teodorescu, în DLRC.

FERICIRE

Din fericire l o c. a d v. = printr-o împrejurare favorabilă. □ *Din fericire nu s-a întâmplat nimic ireparabil.*

FIER

De fier l o c. a d j. = **a)** tare, vânjos, neînduplecat. *Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier.* Eminescu, în DLRC; **b)** riguros, sever. *Disciplină de fier.* DLRC; **c)** (rar, despre somn) adânc, profund. *Baba, cuprinsă de somnul ei de fier, se afundă în adâncul cel vrăjuit și necunoscut al lacului.* Eminescu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

FIINȚĂ

A lua ființă l o c. v b. =a se înființa. *A luat ființă o nouă revistă literară.* DEL.

În ființă l o c. a d j. = existent. *Academiile în ființă pe atunci și-au propus să redacteze dicționare explicative.* Limba Română, în DLRC.

În ființă l o c. a d v. = în realitate, aievea. *Pentru un fricos era de spaimă, dar în ființă era nimic.* Drăghici, în DA. *Rămase năuc de bucurie, când văzu în ființă toate cele ce îi spusese zâna.* Ispirescu, în DLRC.

FINE

În fine l o c. a d v. = **a)** în sfârșit. [Am cetit] *poema elenă a lui Opian, apoi și cea latină a lui Grațiu Faliscu, în fine și serbedele versuri...* Odobescu, în DA. *M-am convins în fine c-am scăpat de-acuma de orice nevoi.* Caragiale, în DLRC; **b)** cu alte cuvinte, rezumând situația, în concluzie. *În fine, cu firul cauzalității în mână mulți vor gândi a fi ghicit sensul întâmplărilor lui.* Eminescu, în DEL.

FIR

Fir cu (sau **de) fir** l o c. a d v. = fiecare bob în parte, bob cu bob; bucată cu bucată. *Până mâne dimineață să-mi alegeți macul de o parte, fir de fir, și năsipul de altă parte.* Creangă, în DLRC. *A plecat în pădure cu Petruță, să culeagă ultimul mănunchi de flori... Alegea fir cu fir și câteodată se oprea să asculte tăcerea.* C. Petrescu, în DLRC.

FIRE

În (toată) fire(a) l o c. a d j. = **a)** matur, ajuns la dezvoltarea deplină. *Iaca, sunt și eu om în toată firea, dar d-astea n-am pomenit.* Rebreanu, în DLRC; **b)** în plinătatea facultăților mintale, cu mintea întreagă; serios. *I se părea că visează, sau că nu-și iaste în fire.* Mineiul (1776), în DA. *Haidem cu toții în târg, să cumpărăm haine frumoase... și deseară să mergem la teatru... - Se vede că nu ești în toată firea.* Vlahuță, în DLRC.

FLANC

De flanc l o c. a d v. = (mil.) dintr-o parte. *Lovituri de flanc. Foc de flanc.* DLRC.

În flanc (câte unul) l o c. a d v. = unul în spatele altuia. *Când sergentul... era un pic afumat, trimitea plutonul, în flanc câte unul, să-i aducă apă.* Camilar, în DLRC.

FLOARE

În floare l o c. a d j. = (despre plante) înflorit; în perioada înfloririi; f i g . (despre oameni) în toată strălucirea, în plină putere; frumos, zdravăn. *Văzu struguri, unii copți... alții aguridă și alții tocmai în floare.* Ispirescu, în DLRC. *Tu rămâi în floare ca luna lui april.* Eminescu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

În floarea vârstei l o c. a d j. = tânăr; în plină vigoare. *Pe patul morții în floarea vârstei.* Marcovici, în DA. *Bătrâni sunt prea puțini, mai toți oamenii în floarea vârstei.* Bart, în DLRC.

FOC

A da foc l o c. v b . = a aprinde; a incendia. □ *Dau foc lemnelor din sobă. Țăranii au dat foc caselor omenești.*

A lua foc l o c. v b. = a se aprinde; f i g. a se înfierbânta. *Parcă luase foc și se agita pe scaun când într-o parte când în alta.* Preda, în DEL. □ *Lemnele erau uscate și au luat foc repede.*

Cu foc l o c. a d v. = cu înflăcărare, cu entuziasm. *Cu ce foc l-ar fi sorbit din ochi!* Vlahuță, în DA. *Ileana... începu a plânge cu foc.* Ispirescu, în DEL.

În focul... l o c. p r e p. = în clipe de mare tensiune, în faza culminantă a unei acțiuni. □ *În focul discuțiilor s-au oprit și au început să râdă.*

Foc de... l o c. a d v. = foarte..., din cale afară de... *Îs foc de scumpe lemnele.* Reteganul, în DA.

(Plin) de foc l o c. a d j. = înfocat, înflăcărat, aprins, entuziast. *Ochii lui plini de foc dovedeau curaj.* Negruzzi, în DA. *O rămâi, rămâi la mine, tu cu viers duios de foc* Eminescu, în DLRC.

FOLOS

Cu folos l o c. a d j. și a d v. = (în mod) avantajos, cu profit. *Ceale ce era cu folos.* Codicele Voronețean, în DA. □ *El lucrează cu folos.* □ *Munca cu folos te binedispune.*

De folos l o c. a d j. și a d v. = folositor, avantajos, profitabil. *Acele ce ne sunt de folos.* Drăghici, în DA. *Da, bădică, mâne ți se-mplinește anul, ia-mă și pe mine cu d-ta, că ți-oi fi de mare folos.* Eminescu, în DLRC. □ *Cărțile pe care mi le-ai împrumutat mi-au fost de folos.*

În (sau **spre, pentru) folosul** (cuiva) l o c. a d j. și a d v. =în interesul, în avantajul, spre binele cuiva. *Spre folosul țării.* Antim, în DA. *Ne-am nevoit pentru folosul obștesc.* Biblia (1688), în DA. *Voi urma sfaturile cele bune care mi le faci prin scrisoarea me, căci văd că sunt pentru folosul meu.* Kogălniceanu, în DLRC.

FOND

În fond l o c. a d v. = în realitate, de fapt. □ *În fond, nu mă interesează ce spui.*

FORMĂ

De (sau, rar, **pentru) formă** l o c. a d v. = de ochii lumii, pentru a salva aparențele, formal. *Unul propunea să tocmească oameni...care să iasă pe*

Scanned with OKEN Scanner

scenă pentru formă şi rolul lor să se citească de un lector ad-hoc, între culise. Negruzzi, în DLRC. □ *A salutat de formă şi a plecat.*

FORŢA

Cu forţa l o c. a d v. = în mod forţat, cu sila. *Cum îndrăzneşti să intri în casa mea cu forţa?* Dunăreanu, în DA.

De forţă l o c. a d j. = foarte capabil. *Şahist de forţă.* DLRC.

Prin forţa împrejurărilor l o c. a d v. = constrâns de motive obiective. *Am cedat până la urmă, prin forţa împrejurărilor.* DEL.

FRENEZIE

Cu frenezie l o c. a d v. = ca în delir, frenetic; pasionat. *Aplauda cu frenezie.* Maiorescu, în DA. □ *Au fost aclamaţi cu frenezie.*

FRICĂ

Cu frică l o c. a d v. = cu teamă, temându-se. *Ne-am iubit cu multă frică, Ş-ai noştri n-au ştiut nimică.* Jarník – Bârseanu, în DLRC.

De frica... l o c. p r e p. = fiindu-i teamă de... *Într-o mahala..., a cărei nume îl vom tăcea de frica poliţiei.* Negruzzi, în DA.

De frică să nu... (sau **că...**) l o c. c o n j. = din cauza fricii de a nu... *Se întoarnă înapoi..., de frică să nu-i mai rupă cineva şi celălalt picior.* Creangă, în DA.

Fără frică l o c. a d j. = neînfricat, curajos. *Nică fără frică.* [titlu] Cassian, în DLRC.

Fără (nici o) frică l o c. a d v. = nefiindu-i frică, fără teamă, cu curaj. *De-acum pot, fără nici-o frică, să trec prin ietacul babei.* Alecsandri, în DLRC.

Atunci să ieşi fără frică. Creangă, în DA.

Nici de frică l o c. a d v. = nicidecum, deloc, o dată cu capul. *Bre, da ră-i apa astăzi! Nu-mi merge pe gât nici de frică!* Alecsandri, în DLRC.

FRIGARE

La frigare l o c. a d j. şi a d v. = fript în frigare deasupra jeraticului. *Şi a doua zi, marţi,... făcând mama un cuptor zdravăn de alivenci şi plăcinte cu poalele-n brâu şi părpălind nişte pui tineri la frigare... cheamă pe mătuşa Măriuca.* Creangă, în DLRC.

FRONT

În front l o c. a d v. = aşezat în linie, în poziţie de „drepţi" sau „pe loc repaus". *Nu se vorbeşte în front.* DLRC.

FRUMUSEŢE

De toată frumuseţea l o c. a d j. = deosebit de frumos; minunat. *Are acasă un bar de toată frumuseţea.* C. Petrescu, în DLRC

Scanned with OKEN Scanner

FRUNTE

Cu fruntea (sau **capul**) **sus** l o c. a d v. = cu o atitudine fermă, dârză; p. e x t. mândru. *Cu fruntea sus,... Apostol Bologa trecu.* Rebreanu, în DLR.

De frunte l o c. a d j. = care ocupă locul întâi, care este de primul rang; de mâna întâi. *Nu numai... oameni proşti, ce şi... oameni de frunte.* Neculce, în DA. *Boiarii Râmului cei mai de frunte.* Dosoftei, în DA. *Luna plină-nalţă discul ei pe munte, Stoica stă la masă cu cei mai de frunte.* Bolintineanu, în DLRC.

În frunte l o c. a d v. = în faţă, înainte (faţă de cineva sau ceva); f i g. în locul întâi, de cinste, de conducere. *Ţiindu-l mai în frunte decât pre toţi boierii săi.* Neculce, în DA. *Cine-i în frunte la lucru, acela-i în frunte şi la folos.* Camilar, în DLRC.

În fruntea... l o c. p r e p. = în faţa, înaintea (cuiva sau a ceva); f i g. în locul întâi, de cinste, de conducere. *O ceată de ofiţeri călări, în fruntea cărora erau trei.* Negruzzi, în DLRC.

FRUPT

De frupt l o c. a d j. şi a d v. = de dulce. *A trecut miezul nopţii, acum putem să mâncăm de frupt.* Vlahuţă, în DLRC.

FUGA

În fuga calului (sau **a cailor**) l o c. a d v. = în galop. *Genarul venea în fuga calului de rupea pământul.* Eminescu, în DLRC.

În (sau **din**) **fugă** sau, reg., **de-a fuga** l o c. a d v. = în timp ce fugea, fugind; p. e x t. în grabă, în treacăt, fără o examinare mai atentă. *Îi străpungea pieptul, din fugă, cu pumnarul.* Alecsandri, în DA. *Observă în fugă arcul sprâncenei şi mărimea curioasă a pleoapelor.* D. Zamfirescu, în DLRC.

În fugă sau **în fuga mare** l o c. a d v. = (fugind) foarte repede, cât se poate de repede. *Trecu aproape în fugă prin ogradă.* Sadoveanu, în DLRC.

Într-o fugă l o c. a d v. = fugind tare şi fără oprire. *Am crezut că mă chemi pe mine şi-am alergat numai într-o fugă.* Alecsandri, în DLRC.

Pe fugă l o c. a d v. = repede, pe apucate. *Mâncară pe fugă brânză de un ban şi pâine de doi.* Vlahuţă, în DLRC.

FULG

Ca un fulg sau **ca fulgul** l o c. a d v. = foarte uşor, uşoară. □ *Fata e uşoară ca un fulg.*

FULGER

Ca fulgerul sau **ca un fulger** l o c. a d j. şi a d v. = cu iuţeala fulgerului, iute, scurt, subit, repede. *Al vieţii vis de aur ca un fulger, ca o clipă-i.*

Scanned with OKEN Scanner

Eminescu, în DLRC. *Fata ieşi din curte ca fulgerul.* Ispirescu, în DA.

FURAT

De furat l o c. a d j. = care a fost luat prin furt. *Cela ce va ascunde lucru de furat, să va certa după voia giudeţului.* Pravila Moldovei, în DA. *Cântă, mândră, trăgănat... Că-s cu trei cai de furat.* Jarník – Bârseanu, în DLRC.

FURCULIŢĂ

În furculiţă (sau **în furculiţe**) l o c. a d j. = **a)** (despre barbă) cu părţile laterale mai lungi decât mijlocul. *Barba-i deveni lăţoasă şi-n furculiţe, ca două barbă de ţap.* Eminescu, în DA; **b)** (despre mustăţi) cu capetele răsucite în sus. □ *Avea mustaţa în furculiţă ca un muşchetar.*

FURIE

Cu furie l o c. a d v. = în chip furios, cu putere mare, nestăvilită. *Focul s-a întins cu... furie.* Drăghici, în DA. *Seara însă vântul începu să sufle cu furie şi să ridice chiar valuri pe Dunăre.* Bolintineanu, în DLRC.

FURIŞ

Pe furiş l o c. a d v. = în ascuns; tiptil, pe furişate; treptat, pe neobservate. *Atacul pe furiş... urmează.* Iorga, în DA. *Trecuse miezul nopţii când barca se dezlipi pe furiş de malul stâng.* Bart, în DLRC.

G

GALĂ

De gală l o c. a d j. = de sărbătoare, solemn. *Pe malurile Senei, în faeton de gală, Cezarul trece palid.* Eminescu, în DA.

GALBEN

A se face galben l o c. v b. = a se îngălbeni. □ *Toamna frunzele se fac galbene.*

GARDĂ

De gardă l o c. a d j. = **a)** (despre persoane) care este însărcinat cu paza, cu supravegherea, cu îngrijirea; care stă de pază. *Soldat de gardă.* DLRC. *Medic de gardă.* DEX; **b)** care este de serviciu, deschis în afara orelor de funcţionare obişnuită. *Farmacie de gardă.* DEX.

GATA

Pe de-a gata l o c. a d v. = pe nemuncite, din munca altuia. *Te-ai născut întru toate pe de-a gata, iar nu întru lipsă.* Gorjan, în DA. *Aşteaptă să le vie toate de-a gata.* Rebreanu, în DLRC.

GAZDĂ

A ţine în gazdă l o c. v b. = a găzdui. □ *Astă-iarnă am ţinut o fată în gazdă.*

Scanned with OKEN Scanner

GÂND

A sta (sau **a cădea, a rămâne, a fi dus**) **pe gânduri** l o c. v b. = a medita, a reflecta. *Când aş sta pierdut pe gânduri.* Eminescu, în DA. *Pe gânduri dus, sta piatră şi tăcea.* Coşbuc, în DA.

Cu gândul l o c. a d v. = în închipuire, în imaginaţie. *Eram un copilandru. Din codri vechi de brad Flămânzii ochi rotindu-i, eu mistuiam pământul, Eu răzvrăteam imperii, popoare.* Eminescu, în DLRC.

Cu gând(ul) să... l o c. c o n j. = cu intenţia să..., cu scopul să...□ *Am venit cu gândul să te invit la o plimbare.*

Fără gând de... l o c. p r e p. = cu intenţia de a nu... *Pleacă fără gând de întoarcere.*

GÂNDIT(Ă)

Pe gândite l o c. a d v. = încet, după o cugetare îndelungă. *Lecţia curgea mai repede sau mai pe gândite.* Delavrancea, ap. TDRG.

Pe negândite l o c. a d v. = pe neaşteptate, din senin. □ *Spunea la minciuni pe negândite.*

GENERAL

În general l o c. a d v. = **a)** în ansamblu, în linii mari; îndeobşte. *Arată necontenitele... întâmplări ale bucurii... şi în general descopere puterea eroizmului.* Pann, în DA. *Tânărul povesti că în general a găsit linişte.* Rebreanu, în DLRC; **b)** fără referire la un caz anumit; vag. *Limba folosită de Ureche este foarte apropiată, în general, de vorbirea reală a epocii şi, indirect, dar afectiv, de vorbirea de azi.* Iordan, în DEL. *Dă-mi un exemplu, nu-mi vorbi în general.* DLRC.

În linii generale (sau **mari**) sau **în termeni generali** l o c. a d v. = în punctele esenţiale, în aspectele principale; în ansamblu, fără detalii, fără amănunte, fără a intra în detalii. *Articolul nu pune problema decât în linii generale.* Baranga, în DLRC. □ *Am discutat în linii mari despre concediu.*

GENERE

În genere l o c. a d v. = **a)** din punct de vedere general; în general. *S-a silit a vă da lămuriri asupra acestei expoziţiuni în genere şi a celei româneşti îndeosebi.* Odobescu, în DLRC; **b)** în mod obişnuit, de obicei, îndeobşte. *Am surprins unele din cugetările cari-l preocupau în genere.* Eminescu, în DA.

GENIU

De geniu l o c. a d j. = genial. *Dar* [Eminescu] *nu era în adevăr un om de geniu? – Nu mai încape vorbă.* Caragiale, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

GENUNCHI

A-şi pleca genunchii l o c. v b. (înv.) = a îngenunchea. *Plecându-şi genunchile au dat laudă lui Dumnezeu.* Drăghici, în DLR.

În genunchi l o c. a d v. = cu genunchiul (sau genunchii) pe pământ. *Titu alunecase în genunchi, la picioarele ei.* Rebreanu, în DLRC.

Pe genunchi l o c. a d v. = (în legătură cu verbe ca ‚a sta", ‚a aşeza", ‚a ţine", ‚a pune" etc.) pe porţiunea picioarelor dintre genunchi şi şold când cineva stă jos. *Pe genunchii mai şedea-vei.* Eminescu, în DA. *Mă ia pe genunchi. Mă leagănă. Îi place să se joace cu mine.* Stancu, în DLRC.

GERMENE

În germene l o c. a d j. şi a d v. = (care se află) într-un stadiu iniţial, înainte de a se dezvolta. *Ideea o avem în germene, iar în curând o vom pune în practică.* DEL.

GHEAŢĂ

De gheaţă l o c. a d j. = rece, nesimţitor, indiferent, împietrit. *Împăratul se luase de gânduri... pentru inima* [fete]*lor de gheaţă de care nu se putea lipi nici un june.* Ispirescu, în DA. *Alături, Iordan se uita cu ochi de gheaţă neagră spre cerul nemilostiv.* Sadoveanu, în DLRC.

GHEM

A se face (sau **a sta**) **ghem** l o c. v b. = a se ghemui. *Fata doarme pe brânci, ori strânsă, făcută ghem.* Ispirescu, în DA. □ *Căţeluşul s-a făcut ghem şi a început să schiaune.*

GHICIT

Pe ghicite l o c. a d v. = la întâmplare sau în mod intuitiv. □ *Mi-a dat răspunsul pe ghicite.*

GHIOTURA

Cu ghiotura l o c. a d v. (pop.) = în număr sau în cantitate mare; cu nemiluita, fără măsură. *Nică începu să mă asculte; şi... unde nu s-apucă de-nsemnat greşeli cu ghiotura pe o draniţă.* Creangă, în DA.

GLAS

Într-un glas l o c. a d v. = (toţi) deodată, împreună, în unanimitate, de comun acord. *Oştenii Bugeacului, cu pleoapele numai pe jumătate deschise, salutară într-un glas pe beiul lor.* Sadoveanu, în DLRC.

GLUMĂ

A face (o) glumă l o c. v b. = a glumi. □ *A făcut o glumă care m-a supărat.*

Fără glumă l o c. a d v. = în mod serios. □ *I-a arătat fără glumă de data aceasta, ce important e pentru el concursul.*

În glumă l o c. a d v. = fără seriozitate, fără nici o intenţie serioasă; fără răutate. □ *Mi-a spus în glumă că mă iubeşte.*

Scanned with OKEN Scanner

GOL

A gol l o c. a d v. =(pe lângă verbul „a suna"; despre vase) ca un lucru gol. *Focul puştii de vânătoare... sună a gol.* Dumitriu, în DLRC.

În gol l o c. a d v. = **a)** (pe lângă verbe ca „a sări", „a se arunca", „a se prăbuşi" etc.) în aer (când se străbate o distanţă oarecare până la pământ), în prăpastie, în abis. *Eram singur, în gol, atârnat ca şi când îmi căzuse o scară de subt picioare.* Camil Petrescu, în DLRC; **b)** (adesea pe lângă verbe ca „a se uita", „a privi" etc.) cu privirea fixă, fără ţintă. *Bologa se pomeni singur, pironit în acelaşi loc, cu ochii în gol, uluit de vedenii.* Rebreanu, în DLRC; **c)** fără folos, zadarnic. *Pe unde se ducea, tot în gol îmbla.* Creangă, în DA.

GRABĂ

Din grabă l o c. a d v. = din cauza grabei, fiind grăbit. □ *Din grabă a greşit la nişte întrebări simple.*

În (mare) grabă sau **în graba mare** l o c. a d v. = grabnic, repede; în pripă, în fugă. □ *A plecat în mare grabă.*

GRAD

În cel mai mare (sau **mai înalt) grad** sau **în gradul cel mai mare** (sau **mai înalt)** l o c. a d v. = cât se poate de mult, maximum; la culme. *Însuşirea de a se transpune în alţii, în cât mai diverşi, şi de a-i realiza conform naturii lor şi conform cu felul lor de a se exprima, France o are în gradul cel mai înalt.* Ibrăileanu, în DLRC.

În cel mai mic grad sau **în gradul cel mai mic** l o c. a d v. = cât se poate de puţin, la minimum. □ *Această schimbare a afectat în cel mai mic grad proiectul său.*

În ultimul grad l o c. a d v. = în stadiul cel mai avansat, cel mai grav, la un stadiu extrem. □ *Bolnav în ultimul grad.* DEL.

GRAI

Prin viu grai l o c. a d v. = oral, cu voce tare. □ *Aceste poveşti s-au transmis prin viu grai.*

GRANIŢĂ

Peste (sau **dincolo de) graniţă** l o c. a d v. = în străinătate. □ *Mulţi tineri pleacă astăzi peste graniţă.*

GRATIS

Pe gratis l o c. a d v. = **a)** fără plată, pe degeaba. *La mine nu este ghişeu de Loz în plic, unde intră el pe din dos şi joacă pe gratis.* Săraru, în DEL. □ *I-a dat merele pe gratis.* **b)** (fam.) fără motiv, în mod nejustificat. □ *L-a jignit pe gratis.*

Scanned with OKEN Scanner

GRĂMADĂ

Cu grămada l o c. a d v. = în număr mare, cu duiumul. *Cârdurile de gâşte sălbatice... trec mereu cu grămada d-a lungul Buzăului.* Odobescu, în DLRC.

GRĂTAR

La grătar l o c. a d j. = (despre carne, peşte, ciuperci etc.) fript pe grătar. *Miel la grătar.* DLRC.

GREŞEALĂ

Din greşeală l o c. a d v. = fără voie, involuntar, din nebăgare de seamă, neintenţionat. *Sar o dată voiniceşte de pe-un mal înalt în ştioalnă, din greşeală, drept cu faţa-n jos.* Creangă, în DA.

Fără greşeală l o c. a d v. = perfect, ireproşabil, fără defect. *Judecă fără greşală!* Bărac, în DA. □ *Copilul a recitat poezia fără greşeală.*

GREU

Cu (mare) greu l o c. a d v. = cu multă greutate sau dificultate, anevoie. *Din sfera mea venii cu greu Ca să-ţi urmez chemarea Iar cerul este tatăl meu Şi muma mea e marea.* Eminescu, în DLRC.

Din greu l o c. a d v. = **a)** (pe lângă verbe ca ‚a munci", ‚a lucra" etc.) cu mult efort, întâmpinând mari dificultăţi. *Din greu am muncit... cu amar am agonisit.* Sadoveanu, în DLRC; **b)** (pe lângă verbe ca ‚a ofta", ‚a răsufla", ‚a dormi" etc.) adânc, profund. *Da din greu mai adormisem!* Creangă, în DLRC.

GREUTATE

Cu greutate l o c. a d j. = cu trecere, cu vază, influent. *O altă masă, aproape de scenă, era rezervată unor agenţi de vapoare, oameni cu greutate în comerţul portului.* Bart, în DLRC.

Cu (mare) greutate l o c. a d v. = (foarte) greu, anevoie. *Pe poartă, prin umbra teilor, se arătă părintele Dragomir înaintând cu greutate şi pufuind de puterea arşiţei.* Sadoveanu, în DLRC.

GRIJĂ

A avea (sau **a purta de**) **grijă** (sau **grija**) (cuiva) l o c. v b. = a (se) îngriji de cineva sau de ceva. *Să poarte grija de suflet.* Mineiul (1776), în DA. *N-au avut grijă a-şi aduce aşternut.* Odobescu, în DA.

Cu (mare) grijă l o c. a d v. = cu mare băgare de seamă, cu multă atenţie, cu prudenţă. *Mergând cu mare grije şi sfială la domnul.* Dionisie, în DA. □ *Pentru că ploua a condus cu mare grijă.*

Fără grijă l o c. a d v. = fără teamă; fără să-i pese (de cineva sau de ceva). *De-acum, jupâneşică, dormi fără grijă, că îndată se face ziuă.* Creangă, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

GROAPĂ

A pune în groapă (sau **în mormânt**) l o c. v b. = a îngropa, a înmormânta. □ *După trei zile l-a pus în groapă.*

GRUP

În grup l o c. a d v. = (în opoziţie cu i n d i v i d u a l, s i n g u r) mai mulţi laolaltă, în colectiv. □ *Lucrarea de faţă s-a făcut în grup.*

În grupuri de câte... l o c. a d v. =câte... deodată. *Elevii vor vizita expoziţia în grupuri de câte zece.* DLRC.

GURĂ

Din gură în gură l o c. a d v. (pop.) = de la om la om, de la unul la altul. *Un joc mai ştim ş-o strigătură, Ce trece foc din gură-n gură.* Banuş, în DLRC.

GUST

Cu gust l o c. a d j. = cu gust bun, gustos. *Poame... care i-au slujit de o mâncare foarte cu gust.* Drăghici, în DA.

Cu gust l o c. a d v. = cu pricepere, în mod estetic, elegant. *Odăile se zugrăviră şi se mobilară cu gust.* C. Negruzzi, în DA.

De gust l o c. a d j. = (despre oameni) cu simţ estetic sau artistic dezvoltat; (despre manifestări, realizări ale oamenilor) care exprimă, arată un asemenea simţ. *Era un om de gust.* Stancu, în DLRC.

De prost gust l o c. a d j. = **a)** care arată lipsa simţului estetic. □ *A ales nişte decoruri de prost gust.* **b)** nepotrivit, penibil, jenant. □ *A avut o reacţie de prost gust, plecând în timpul mesei.*

Fără (sau **lipsit de**) **gust** l o c. a d j. = (despre oameni) lipsit de simţ estetic; (despre manifestări sau realizări ale oamenilor) urât. *Uite-o e la geam... Nu mi se pare aşa de urâtă. Dar ce halat fără gust!* Tudor Pamfile, în DLRC.

Fără (nici un) gust l o c. a d j. = lipsit de gust bun, nepotrivit ca gust, fad, insipid. □ *A pregătit o mâncare fără gust.*

H

HAL

În aşa hal (că)... l o c. a d v. = până într-atât, în aşa măsură (că)... □ *S-a schimbat în aşa hal că nu l-am recunoscut.*

Într-un hal... sau (mai obişnuit) **într-un hal fără (de) hal** l o c. a d v. = în cea mai proastă stare. *Ajunsese într-un hal fără de hal.* DEL.

HARAM

De haram l o c. a d j. şi a d v. = lăsat la voia întâmplării, fără stăpân, bun de jefuit, de prădat. *El a rămas acasă, ce-o fi să fie, căci nu s-a îndurat să-şi lase averea de haram.* Rebreanu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

De haram l o c. a d v. = de pomană, degeaba; pe nedrept, prin jaf. *Vrei să dau de haram şi ce bruma am putut să sui în car?* Galaction, în DLRC. *Răzăşia mea mi-ai mâncat-o de haram cu cărţi mincinoase, cu plastografii.* Alecsandri, în DLRC.

HAT

Într-un hat (sau **hat în hat**) **cu cineva** l o c. a d v. (pop.) = situat alături; mărginaş, vecin cu cineva. □ *Mătuşa Maria avea pământul hat în hat cu noi.*

HAZ

Cu haz l o c. a d j. şi a d v. = plăcut, nostim. *Foaie verde de-un agud, Câte puice am avut, Numai una mi-am lăsat, Stricăţică de vărsat Şi cu haz la sărutat.* Şezătoarea, în DLRC. □ *Povesteşte cu haz întâmplarea.*

HOTAR

Peste (sau **dincolo de**) **hotar(e)** l o c. a d v. = peste graniţă, în ţară străină, în străinătate. *Un frate mai mare m-a luat cu el peste hotare... A murit bădiţa, ş-am rămas singur pe lume.* Sadoveanu, în DA.

HOTĂRÂRE

Cu hotărâre l o c. a d v. = fără îndoială, sigur, neîndoios. *Să ştie cu hotărâre că-i va da de soţie pe cea mai frumoasă muiere.* Ispirescu, în DLRC.

Cu hotărâre sau **cu toată hotărârea** l o c. a d v. = în mod hotărât, fără şovăială, fără ezitare. □ *Mi-a spus cu toată hotărârea că nu va accepta propunerea lor.*

I

IARNĂ

Astă-iarnă l o c. a d v. = în iarna precedentă. *E dus de astă-iarnă.* Jarnîk – Bârseanu, în DLRC.

De cu iarnă l o c. a d v. = fiind încă iarnă. *Macul se seamănă cât se poate mai de cu iarnă.* Ionescu, în DA.

De iarnă l o c. a d j. = necesar în timpul iernii; care apare, care se practică iarna. □ *Sporturi de iarnă.*

Iarna asta l o c. a d v. = în decursul acestei ierni; (conţinând ideea de apropiere în timp) iarna trecută sau viitoare. □ *Mi-a spus că iarna asta vrea să meargă la munte.*

La iarnă l o c. a d v. = când va veni iarna sau în timpul iernii viitoare. *Ba s-a-nsura la toamnă, ba la iarnă, ba la primăvară.* Creangă, în DA.

IERI

Scanned with OKEN Scanner

De ieri, de alaltăieri l o c. a d v. = de curând, de puțină vreme. *Nu-s harabagiu de ieri, de alaltăieri.* Creangă, în DA.
De ieri l o c. a d j. = dintr-o epocă trecută, din trecut. *Ce să vă spun vouă, oameni de ieri, eu, omul veacului?* Negruzzi, în DA.
Mai ieri (alaltăieri) l o c. a d v. = de curând, de puțină vreme, zilele trecute, cu puțină vreme în urmă. *A trăit până mai ieri, aici, cu noi.* Caragiale, în DLRC.

IERTA
De neiertat l o c. a d j. = care nu poate fi scuzat; condamnabil. □ *A făcut o greșeală de neiertat.*

IMEDIAT
Imediat ce... l o c. c o n j. = îndată ce... □ *Imediat ce a venit și prietenul nostru, am plecat la film.*
Imediat după... l o c. p r e p. = îndată după... □ *Îndată după masă a și plecat.*

IMPORT
De import l o c. a d j. = **a)** (despre mărfuri) care este de import. □ *Această firmă comercializează produse de import.* **b)** f i g. străin de, fără legătură cu realitățile locale. □ *Unii tineri adoptă obiceiuri de import.*

IMPORTANȚĂ
Cu importanță l o c. a d v. = cu convingerea (nejustificată) că spune sau face ceva important, dându-și aere, cu înfumurare, cu emfază. *Adus, bade Ionică, făcu copilul cu importanță.* Rebreanu, în DLRC.
Plin de importanță l o c. a d j. = încrezut, îngâmfat, înfumurat. □ *Le-a comunicat, plin de importanță, că el este de acum șeful.*

INDEPENDENT
Independent de... l o c. p r e p. = fără a ține seama de... *Independent de părerea altora, el e hotărât să continue.* DA.

INDIFERENT
Indiferent dacă... l o c. c o n j. = fără a acorda importanță faptului că..., fie că..., fie că... □ *Indiferent dacă prietenii vor merge și ei sau nu, el va pleca în excursie.*
Indiferent de... l o c. p r e p. = fără a ține seama de..., oricare ar fi... *Lui i-e drag Grigoriță ca un frate și-i va fi totdeauna, indiferent de legăturile de familie.* Rebreanu, în DLRC.

INFINIT
La infinit l o c. a d v. = fără încetare, la nesfârșit; în chip nelimitat. *Aceste exemple s-ar putea înmulți la infinit.* Hasdeu, în DA.

Scanned with OKEN Scanner

INFORMAȚIE

A da informații (sau **referințe, relații**) l o c. v b. = a informa, a referi, a relata. *Îți voi da relație de călătoria me.* Kogălniceanu, în DLRC. *Îmi dădea aceste informații într-o șoaptă lină.* Sadoveanu, în DLRC.

INIMĂ

Cu inimă l o c. a d j. = **a)** bun, milos, înțelegător, uman. □ *E un om cu inimă, are grijă de semenii săi.* **b)** inimos, curajos. *Da fii mai cu inimă oleacă!* Creangă, în DLRC.

Cu inimă l o c. a d v. = energic, cu viață. *Cântă mai cu inimă! Lucrează mai cu inimă!* DLRC.

Cu (sau **din**) **toată inima** sau **cu dragă inimă** l o c. a d v. = cu tot sufletul, bucuros, cu mare plăcere. *Mă supun cu toată inima la slujba măriei voastre, stăpână.* Creangă, în DLRC.

Din inimă sau **din adâncul inimii** l o c. a d v. = din tot sufletul, cu toată puterea. *Să suspinăm den adâncul inimiei cătră cela ce poate spăsi pre noi.* Coresi, în DA.

După (sau **pe**) **voia** (sau **după pofta**) **inimii** l o c. a d v. = după voie, după plac, nestingherit. *Îmblăm după voia inimii.* Coresi, în DA. □ *Mâncăm după pofta inimii.*

INSTANȚĂ

În ultimă instanță l o c. a d v. = în cele din urmă, până la urmă. □ *În ultimă instanță, nu contează dacă vin toți sau nu.*

INTENȚIE

A avea intenția să... l o c. v b. = a intenționa, a avea de gând să... □ *Am intenția să aflu despre ce program este vorba.*

Cu intenția de a... l o c. p r e p. = cu gândul de a..., cu dorința de a... *Limba acestor documente este o grosolană mistificare a limbii vechi, făcută probabil cu intenția de a-i da un aer de mai mare vechime.* I. Bogdan, în DA.

Cu intenția să... l o c. c o n j. = cu gândul să..., în dorința de a... *Ieri seară am fost la bal, cu intenția... să întâlnesc pe Frosa și să-i cer socoteală pentru farsa ce mi-a făcut.* Bolintineanu, în DLRC.

Cu intenție l o c. a d v. = intenționat, înadins. □ *El susține că l-a lovit cu intenție.*

Fără intenție l o c. a d v. = involuntar, fără să vrea. □ *Cred că a spus această răutate fără să vrea.*

INTERES

A purta interes l o c. v b. (rar) = a se interesa de... □ *Nu înțeleg de ce poartă interes afacerilor mele.*

Scanned with OKEN Scanner

De interes general (sau **public**) l o c. a d j. = de importanţă socială, util colectivităţii. *Societatea este de interes public, este în serviciul populaţiei, şi mersul ei nu trebuie să fie perturbat.* Pas, în DLRC.
În interesul (cuiva) l o c. p r e p. = spre folosul, spre binele cuiva. *A venit în Bucureşti în interesul unui... client.* C. Petrescu, în DLRC.

INTERIOR
În interior l o c. a d v. = înăuntru. *Să dăm mâine să-ţi graveze în interior monograma.* C. Petrescu, în DA. □ *Am văzut casa pe dinafară, în interior n-am intrat.*
În interiorul... l o c. p r e p. = înăuntrul... *Case albe cu cerdac în interiorul cărora vara domnea o căldură de sulfină.* Arghezi, în DLRC.

INTERMEDIU
Prin intermediul cuiva (sau **a ceva**) l o c. p r e p. = prin mijlocirea, prin înlesnirea, cu ajutorul cuiva (sau a ceva). *Organizaţiile româneşti de stat de la nordul Dunării... se vor dezvolta sub influenţa culturii bizantine, prin intermediul statelor sud-dunărene.* Rosetti, în DLRC.

INTERMITENŢĂ
Cu intermitenţe (sau **intermitenţă**) l o c. a d v. = (în mod) intermitent, cu întreruperi. *Îşi exercită meseria, dar cu intermitenţe mari.* Ibrăileanu, în DLRC.

INTERN
De (sau **pentru**) **uz intern** l o c. a d j. = **a**) (despre medicamente) care se ia oral. *Medicul i-a prescris un unguent şi două medicamente de uz intern.* DEL; **b**) (despre cărţi, documente, acte etc.) care poate fi consultat numai în condiţii speciale în interiorul unei instituţii. *Au fost publicate anul acesta numeroase manuale de uz intern.* DEL.

INVENTAR
A face inventarul l o c. v b. = a inventaria. □ *Nu putem intra în magazin, se face inventarul.*

ISCĂLITURĂ
A pune iscălitura (sau **semnătura**) l o c. v b. = a iscăli, a semna. □ *Şi-a pus iscălitura în josul paginii.*

ISPRAVĂ
De ispravă l o c. a d j. = (despre oameni) de treabă, cumsecade, vrednic, capabil, cinstit; (despre acţiuni) însemnat, bun, remarcabil. *Se aflau în neamul lor adevăraţi oameni de ispravă şi gospodari buni.* Sadoveanu, în DLRC.
De nici o (sau **nici de o**) **ispravă** l o c. a d j. = care nu e bun de nimic, care nu inspiră încredere, neserios, netrebnic, nesăbuit. *Taci, nebună bătrână ce*

Scanned with OKEN Scanner

eşti, că numai vorba-i de tine... nu eşti nici de-o ispravă. Alecsandri, în DA.

ISPRĂVIT

Pe isprăvite l o c. a d j. (pop.) = aproape de sfârşit, pe sfârşite. *Hora-i pe isprăvite.* Doine, în DA. *Tutunul îi era pe isprăvite.* Rebreanu, în DLRC.

IUŢEALĂ

Cu iuţeala fulgerului (sau **a glonţului**) l o c. a d v. = extrem de repede, fulgerător. [Vulturul] *de rotea mândru, liniştit, deodată se repezea cu iuţeala glonţului; nu înşfăca decât puici voinice şi cocoşi odoleni.* Camilar, în DLRC.

IZBELIŞTE

De izbelişte l o c. a d v. = lăsat la voia întâmplării, părăsit de toţi; (despre animale) fără stăpân, de pripas. *Măria-ta, m-aş ruga să nu mă laşi aici de izbelişte şi singură.* Sadoveanu, în DLRC. □ *Caii au rămas pe câmp, de izbelişte.*

Î

ÎMPREJURARE

După împrejurări l o c. a d v. = de la caz la caz, potrivit situaţiei. *Era unul dintr-acei oameni, din norocire rari adevăraţi cameleoni ai societăţii, care-şi prefac sufletul şi portul după vreme şi împrejurări.* Negruzzi, în DLRC.

ÎMPREUNĂ

Împreună cu... l o c. p r e p. = la un loc cu..., laolaltă cu..., şi cu... *Poftim, om bun, de-i ospăta împreună cu noi, ziseră cei doi drumeţi călătorului străin.* Creangă, în DLRC.

ÎMPRUMUT

A da (sau **a lua**) **cu împrumut** l o c. a d v. = a împrumuta. *Le daţi împrumut şi nemica n-aşteptareţi să luaţi.* Varlaam, în DA. *Să-l roage să-i dea cu împrumut o mie de franci.* Galaction, în DLRC.

De împrumut l o c. a d j. = care este împrumutat de la altcineva sau din altă parte; p. e x t. (ironic, despre o haină) care nu i se potriveşte cuiva; imitat, luat de la alţii. *Care e Meleli?... Acel mic, acolo, cu strai unguresc larg, încât pare că e de împrumut.* Negruzzi, în DLRC. *Apoi începu decăderea neapărată a culturilor de împrumut.* Iorga, în DA.

ÎNAINTE

A ieşi înainte cuiva l o c. v b. = a întâmpina pe cineva. *Ceilalţi... îi ieşiră înainte şi o întâmpinare.* Ispirescu, în DA.

Scanned with OKEN Scanner

Cu... (mai) înainte sau **(mai) înainte cu...** l o c. p r e p. = arată cât timp a trecut de la întâmplarea de care este vorba. *Nici nu visam eu cu un an înainte, când plecasem acasă în concediu, ce cumpănă ne amenința.* Sadoveanu, în DLRC.

De mai înainte l o c. a d j. și a d v. = de mai demult. *Pare-mi că-mi aduc aminte Cum că-n vremi de mai nainte Te-am văzut și te-am iubit.* Eminescu, în DLRC. *Asta o știam eu de mai nainte!* TDRG.

Înainte (ca) să l o c. c o n j . = în perioada anterioară... □ *L-a strigat înainte ca celălalt să-l vadă.*

(Mai) înainte de... l o c. p r e p. = în perioada anterioară... *Mai înainte de a răsări soarele au pus lemne pe foc.* Drăghici, în DLRC. □ *S-a întors înainte de plecarea mea.*

Mai înainte l o c. a d v. = mai repede (decât altcineva sau altceva). *Întrec pe ceilalți, ajungând mai nainte ținta.* Negruzzi, în DLRC.

ÎNAPOI

A da înapoi l o c. v b. = a restitui, a înapoia, a reda. *Pământul înapoi nu-l mai dăm!* Rebreanu, în DLRC.

ÎNCEPERE

Cu începere de... (sau **de la..., din...**) l o c. a d v. = începând de... (sau de la..., din...). *Cu începere de la 1 ianuarie orarul bibliotecilor va fi modificat.* DLRC.

ÎNCEPUT

De la început l o c. a d j. = cu care se începe ceva. *Cuvintele de la început erau pline de căldură.* DEL.

De la (sau **de, pe la**) **(bun) început** l o c. a d v. =în (sau din) momentul inițial, din capul locului, din prima clipă. *Cu drept cuvânt, te așteptai să fii răsplătit, chiar de la început.* Odobescu, în DLRC.

La început l o c. a d v. = în epoca inițială, în primele timpuri, mai înainte. *La început, pe când ființă nu era, nici neființă.* Eminescu, în DLRC. *O iubeam și eu la început.* Negruzzi, în DA.

ÎNCERCARE

A face (o) încercare l o c. v b. = a încerca. *Apoi hotărâră să mai facă o încercare.* Ispirescu, în DA.

A pune (pe cineva sau ceva) **la probă** (sau **la încercare**) l o c. v b. = a încerca pe cineva sau ceva (spre a-i cunoaște valoarea, însușirile); a proba. *Dan își punea la încercare tot talentul lui de premiant la desen.* Vlahuță, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

De încercare l o c. a d v. = de probă, în scopul de a constata dacă cineva sau ceva este bun sau nu. *Lucrezi trei, patru luni fără salar, de încercare.* C. Petrescu, în DLRC.

ÎNCETA

A înceta din viaţă l o c. v b. = a muri. □ *Scriitorul a încetat din viaţă ieri.*

Fără (de) încetare l o c. a d v. = necontenit, neîncetat, fără întrerupere, în continuu. *Toate... se prefac făr'de-ncetare.* Conachi, în DLRC.

Încetare din viaţă l o c. s u b s t. = moarte. □ *Încetarea din viaţă a acestui poet i-a întristat pe mulţi.*

ÎNCHIPUI

De neînchipuit = **a)** l o c. a d j. care întrece puterea închipuirii, care nu poate fi închipuit sau imaginat. □ *Practicau preţuri de neînchipuit.* **b)** l o c. a d v. foarte, extrem de..., excepţional de.... *Fată, frumoasă de neînchipuit, de douăzeci şi trei de ani.* Brătescu-Voineşti, în DLR.

ÎNCHIS

Cu ochii închişi l o c. a d v. = **a)** fără o cercetare prealabilă, superficial. *A lucrat cu ochii închişi.* DLRC; **b)** foarte uşor, fără dificultate. *Am făcut calculul cu ochii închişi.* DLRC.

ÎNCÂT

Încât să... l o c. c o n j. = în aşa măsură că... *Atâta de frumoasă, încât să uit pământul.* Alexandrescu, în DA. □ *Este necesar un vas suficient de mare încât să încapă toate fructele acolo.*

ÎNCHISOARE

A arunca în închisoare l o c. v b. = a închide, a întemniţa. □ *Pentru fapta lui a fost aruncat în închisoare.*

ÎNCOACE

De la o vreme (sau **de câtva timp**) **încoace** l o c. a d v. = de câtva timp, în timpul din urmă, de curând. *De la o vreme încoace nu ştiu ce avea.* Ispirescu, în DA.

Încoace şi încolo l o c. a d v. = dintr-o parte într-alta. *Paul se plimbă nehotărât încoace şi încolo.* Breban, în DEL.

Mai încoace l o c. a d v. = în timpul din urmă. □ *Mai demult fusese supărat, mai încoace îşi revenise cât de cât.*

Mai încoace de... l o c. p r e p. = **a)** (temporal) mai aproape de timpurile noastre. *Mult mai încoace de timpii fabuloşi al păţitului amant al lui Euridice muzica a fost preţuită.* Odobescu, în DLRC; **b)** (spaţial) dincoace de... *pădurea se zărea departe în ceaţă, mai încoace de marginea râului.* DEL.

Scanned with OKEN Scanner

ÎNCONJUR

Fără înconjur l o c. a d v. = de-a dreptul; f i g. fără nici o ezitare, fără subterfugii. *Am mărturisit fără înconjur toate, aşa precum se petrecuseră.* Negruzzi, în DA. *Cu cine te-ai oprit pe coastă? – Cu Ion, răspunse fata fără înconjur.* Rebreanu, în DLRC.

ÎNDATĂ

(De) îndată ce... l o c. c o n j. = imediat ce..., după ce..., când. *Îndată ce sosise, Lăpuşneanul porunci.* Negruzzi, în DLRC. *Dumnezeu nu pedepseşte, îndată ce omul greşeşte.* Zanne, în DA.

Îndată după... l o c. p r e p. = imediat după... *A doua zi, îndată după dejun, Titu Herdelea se retrase să se pregătească pentru plecarea la Lespezi.* Rebreanu, în DLRC.

ÎNDĂRĂT

De-a-ndăratele(a) sau **de-a-ndărătele(a)** l o c. a d v. = cu spatele înainte şi cu faţa înapoi; înapoi, pe dos, invers, întors. *Să zică tatăl nostru şi să meargă de-a'ndărătele.* Ghica, în DA.

ÎNDEMÂNĂ

La îndemână l o c. a d v. = accesibil, în imediată apropiere, uşor de folosit, de obţinut, de întrebuinţat; la dispoziţie. *Tineretul de astăzi are la îndemână atâta literatură bună, încât îşi poate potoli în voie setea cititului.* Sadoveanu, în DLRC. *Mijloacele ce-i stăteau la îndemână pentru a descoperi adevărul.* TDRG.

ÎNDEMN

Din (sau **la, prin**) **îndemnul...** l o c. p r e p. = îndemnat fiind de... , îmboldit de... , la stăruinţa... *Ş-acum... se amestecă iar în trebile ţării din îndemnul muierii lui, Irimia.* Sadoveanu, în DLRC.

ÎNDEPLINIRE

A duce la (sau **întru**) **îndeplinire** l o c. v b. = a îndeplini. *Am adus întru îndeplinire tot ceea ce ne-aţi poroncit.* Creangă, în DLRC.

ÎNDESAT

Cu vârf şi îndesat (rar **îndesate**) l o c. a d v. = peste măsura normală, mult, din belşug, cu prisosinţă. *Şi câte nu ne venea în cap, şi câte nu făceam cu vârf şi îndesate.* Creangă, în DA.

ÎNDOIALĂ

A pune la îndoială l o c. v b. = a se îndoi. □ *Pun la îndoială vorbele lui.*

A sta (sau **a cădea**) **la îndoială** l o c. v b. = a se îndoi, a ezita, a şovăi. *Bietul băiat nu mai stătu la îndoială, se făcu frate de cruce cu Strâmbă-Lemne.* Popescu, în DEL.

Scanned with OKEN Scanner

Fără (de) îndoială l o c. a d v. = fără ezitare, negreşit, cu siguranţă, desigur. *Piatra, fără îndoială, este un oraş foarte frumos.* Sadoveanu, în DLRC.

ÎNDRĂZNEALĂ

A(-şi) lua îndrăzneala l o c. v b. = a îndrăzni. □ *Dacă n-ar fi fost vorba despre o problemă importantă, nu-mi luam îndrăzneala de a vă deranja atât de târziu.*

Cu îndrăzneală l o c. a d v. = cu curaj, fără sfială, deschis, pe faţă. *Sta cu îndrăzneală, gata să se împotrivească.* Drăghici, în DA.

ÎNDURARE

Cu neîndurare l o c. a d v. = într-un mod care denotă lipsă de milă, cruzime; crud, aspru, fără milă. *L-am contrazis cu neîndurare.* Galaction, în DLR.

ÎNDURAT

De neîndurat l o c. a d j. = insuportabil. □ *Durerile de dinţi sunt de neîndurat.*

ÎNFĂŢIŞARE

A lua înfăţişarea (sau **aspectul**) l o c. v b. = a părea, a da impresia de... □ *Nu mai lua înfăţişarea asta de curcă plouată, că până la urmă se rezolvă totul.*

ÎNFOCARE

Cu înfocare l o c. a d v. (rar) = cu înflăcărare, cu pasiune, cu ardoare. *Libertatea pe care o doreau cu înfocare.* Bălcescu, în DA.

ÎNFRÂNGE

De neînfrânt l o c. a d j. = invincibil. □ *Are o voinţă de neînfrânt.* □ *Armata Germaniei a fost, pentru o perioadă, de neînfrânt.*

ÎNFRIGURARE

Cu înfrigurare l o c. a d v. = cu nelinişte, cu emoţie, cu încordare nervoasă. *Rupse plicul şi sorbi cu înfrigurare cele şase pagini.* Rebreanu, în DLRC.

ÎNFUNDA

Pe înfundate l o c. a d v. = fără zgomot, înăbuşit. *Evantia suferea în tăcere. Noaptea uneori gemea plângând pe înfundate.* Bart, în DLRC.

ÎNGROPĂCIUNE

De îngropăciune l o c. a d j. = de înmormântare; (p. e x t.) trist, cernit, funebru. *Îndată înţelese şi ce va urma, când văzu ochii de îngropăciune ai femeiei.* Sadoveanu, în DLRC. □ *Babele din sat îngână bocete de îngropăciune.*

Scanned with OKEN Scanner

ÎNLESNIRE

Cu (în)lesnire l o c. a d v. (rar) = cu uşurinţă, lesne, uşor. *Mânile acelea care poartă sabia cu mare lesnire.* Beldiman, în DA. *Ce oare-atunci să facem spre-a trece cu-nlesnire?* Macedonski, în DLRC.

Cu înlesnirea... l o c. p r e p. = cu voia... , cu permisiunea... □ *A plecat cu înlesnirea părinţilor.*

ÎNNOPTA

Pe (în)noptat(e) l o c. a d v. = la căderea nopţii, când se întunecă. *În Răchiţele am ajuns pe înnoptate şi până seara am scăpat de porumb.* Preda, în DLRC.

ÎNOT

De-a înotul l o c. a d v. = înotând. *Vedea ca-n ziua cea de-ntâi, Cum izvorau· lumine; Cum izvorând îl înconjur Ca nişte mări, de-a-notul.* Eminescu, în DLRC.

ÎNSERA

Până la înserate l o c. a d v. = până când se lasă seara. *Până la înserate stau ca pe foc.* Şezătoarea, în DA.

Pe înserat (sau **înserate**) l o c. a d v. = când se înserează, în amurg, spre seară. *Craiul pe înserate se îmbracă pe ascuns într-o piele de urs.* Creangă, în DA. *Titu Herdelea şi Grigore Iuga sosiră la Bucureşti pe înserat.* Rebreanu, în DLRC.

ÎNTÂI

Întâi şi-ntâi sau **mai întâi şi mai întâi** l o c. a d v. = înainte de toate, în primul rând. *Întăi şi-ntăi face lăutoare.* Creangă, în DA. □ *Când ajunge în casă, mai întâi şi mai întâi întreabă de mama.*

(Pentru) întâia dată (sau **oară**) l o c. a d v. = (pentru) prima dată. *Întâia dată trecea Dunărea, pe care o ştia doar din amintirea copilăriei ei.* Camil Petrescu, în DLRC.

ÎNTÂMPLA

Din întâmplare l o c. a d v. = (în mod) întâmplător, incidental, pe neaşteptate. *Ajunse într-un sat şi, din întâmplare, se opri la casa unui om.* Creangă, în DLRC.

La întâmplare sau **la** (sau **în**) **voia întâmplării** l o c. a d v. = în voia soartei, în neştire, într-o doară, la nimereală. *Mă las în voia întâmplării.* Creangă, în DA. *Mergeam la întâmplare, disperat; îmi venea să mă las în zăpadă, să mă întind şi să dorm.* Sadoveanu, ap. TDRG.

ÎNTÂRZIERE

Cu întârziere l o c. a d v. = (care se produce) mai târziu decât trebuie sau decât este prevăzut. *Trenul soseşte cu întârziere.* DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

Cu întârziere de... l o c. a d v. = întârziind cu... *Grigore sosi de la țară cu întârziere de câteva zile.* Rebreanu, în DLRC.
Fără întârziere l o c. a d v. = la timp; p. e x t. imediat, numaidecât, fără zăbavă. *Trebuia fără întârziere, pentru liniștea sa, să-și vază băiatul.* Caragiale, în DLRC. *Fără vreo întârziere să se întoarcă.* Gorjan, în DA.

ÎNTINS

Cu brațe(le) întinse (sau **deschise**) l o c. a d v. = cu mare dragoste. □ *L-a primit cu brațele întinse.*
Pe scară întinsă (sau **largă**) l o c. a d v. = în proporții foarte mari. □ *Aceste informații influențează pe o scară întinsă populația.*

ÎNTREBARE

A face (sau **a pune o**) **întrebare** (sau **întrebări**) l o c. v b. = a întreba. *Moșul iarăși... face întrebare.* Pann, în DLRC. □ *Nu mai pune atâtea întrebări.*

ÎNTRECUT

Pe întrecute l o c. a d v. (pop.) = căutând să se depășească unul pe altul; care mai de care. *Pornesc și turturica și calul, fugind pe întrecute.* Creangă, în DA.

ÎNTREG

Pe de(-a)-ntregul l o c. a d v. = în întregime. □ *Mă uit pe geam și o văd pe de-a-ntregul.*

ÎNTREGIME

În întregime l o c. a d v. = de tot, complet. *Generațiile ce se succedau nu mureau astfel în întregime.* Iorga, în DA. *Îl cercetă... din tălpi până-n creștet, în întregime, de la distanță.* C. Petrescu, în DLRC.

ÎNTRERUPERE

Fără întrerupere l o c. a d v. = neîntrerupt, permanent, necurmat, necontenit, continuu. *Meșterii lucrau fără întrerupere și nu mai aflau răgaz.* Sadoveanu, în DLRC.

ÎNTUNERIC

A se face întuneric l o c. v b. = a se întuneca. □ *Până am ajuns noi acasă s-a făcut întuneric.*
Pe (sau **la**) **întuneric** l o c. a d v. = când nu se vede, când este întuneric; p. e x t. noaptea. *La întunerec nici o față mai frumoasă, că toate de o potrivă.* Golescu, în DA. *Pot să-ți aleg una și noaptea, pe întuneric.* Creangă, în DA.

Scanned with OKEN Scanner

ÎNȚELEPCIUNE

Cu înțelepciune l o c. a d j. și a d v. = (în mod) înțelept, chibzuit, prudent. *Era domn cu înțălepciune.* Letopiseț, în DA. *Se vedea cât de colo că vorbea cu înțelepciune și supunere.* Ispirescu, în DLRC.

Fără înțelepciune l o c. a d j. și a d v. = (în mod) neînțelept, imprudent, orbește. *Bathori poruncise săcuilor săi ca să se încumeteze fără înțelepciune în noroc și să nu întreprinză nimic până nu va veni el însuși.* Bălcescu, în DA. □ *Doar un om fără înțelepciune face așa o imprudență.*

ÎNȚELES

Cu două înțelesuri l o c. a d j. = echivoc, ambiguu. *N-a auzit niciodată vorbe cu două înțelesuri.* Agârbiceanu, în DA.

Cu înțeles l o c. a d j. și a d v. = cu un tâlc adânc, cu o anumită semnificație, cu rost, sugerând o anumită concluzie. *De la el, Lipan deprinsese și unele vorbe adânci, pe care le spunea cu înțeles, la vreme potrivită.* Sadoveanu, în DLRC.

De înțeles l o c. a d j. și a d v. = (despre idei) de priceput, inteligibil; (despre persoane) cu care te poți înțelege ușor, înțelegător. *Deslegarea cuvintelor celor greu de înțeles.* Șincai, în DA. *Nu-i o femeie de înțeles ca mătușa Angheluța.* Creangă, în DA.

De la sine înțeles l o c. a d j. și a d v. = sigur, cert, fără îndoială. □ *Este de la sine înțeles că va veni.*

Fără (nici un) înțeles l o c. a d j. = fără noimă, absurd. □ *Vorbele pe care le spunea erau fără nici un înțeles.*

Pe înțeles sau **pe înțelesul tuturor** l o c. a d j. și a d v. = putând fi priceput de oricine, lămurit. *Vei binevoi a le învăța pe de rost, pentru ca să le poți cuvânta curat și pe înțeles.* Negruzzi, în DA. *Deși vorbești pe înțeles, eu nu te pot pricepe.* Eminescu, în DA.

ÎNVERȘUNARE

Cu înverșunare l o c. a d v. = **a)** cu furie, cu mânie, cu patimă, pătimaș. *Puteam numiri defăimătoare În gândul meu să-ți iscodesc Și te uram cu-nverșunare, Te blestemam, căci te iubesc.* Eminescu, în DLRC. **b)** cu hotărâre neclintită, ferm, îndârjit. *Se opuse cu înverșunare tuturor planurilor.* Camilar, în DLRC.

ÎNVOIALĂ

A face (sau **a cădea,** înv. și pop., **a sta,** ori, reg., **a pica la) învoială** l o c. v b. = a se învoi, a se înțelege. *Să facem între noi o învoială.* Odobescu, în DA. *Ca să nu-mi prăpădească toată împărăția, am fost silit să stau la învoială cu ea.* Eminescu, în DLR. □ *Las' că picăm noi la învoială, nu ne cunoaștem de azi, de ieri!*

Scanned with OKEN Scanner

Prin bună învoială l o c. a d v. = prin bună înţelegere □ *Lucruri minunate se fac prin bună învoială.*

ÎNVOIRE

Cu învoirea (cuiva) l o c. p r e p. = cu permisiunea, cu voia cuiva. *Orice act... trebuia să fie făcut cu învoirea svatului.* Bălcescu, în DA. *Văzând că el venea cu însuţi învoirea Porţii.* Negruzzi, în DA.

Fără învoirea (cuiva) l o c. p r e p. = fără permisiunea, voia cuiva. *Să nu poată ieşi de aici fără învoirea mea.* Creangă, în DA.

J

JALE

Cu jale l o c. a d v. = cu tristeţe, cu mâhnire, dureros, cu amărăciune, jalnic. *Se opresc cu toţii-n cale, se opresc şi zic cu jale.* Creangă, în DA.

De jale l o c. a d j. = jalnic, trist, de plâns; (plin) de dor. *Hai cu mine-n codrul verde S-auzi doina cea de jale.* Alecsandri, în DLRC.

JOS

De jos l o c. a d j. = **a)** arată poziţia geografică a sudului sau cea topografică a unui teren coborât, inferior. *Ţările de jos.* DLRC; **b)** (despre oameni sau clase sociale) care face parte din mulţimea exploatată, care aparţine acestei mulţimi. *Eminescu a fost reprezentantul claselor de jos vechi româneşti.* Ibrăileanu, în DLRC.

De jos l o c. a d v. = care vine din mase, din popor. *Sugestiile vin din mase, de jos.* DEL.

De pe jos l o c. a d j. = care se află pe pământ sau pe duşumele. *Se uită... la covorul de pe jos.* Dumitriu, în DLRC.

De sus până jos l o c. a d v. = **a)** (şi în forma **de sus şi până jos**) din partea superioară până la bază; p. e x t. în întregime. *Se bătură şi se bătură până ce armăsarul sfâşiat, hărtănit de sus până jos şi plin de sânge fu răzbit şi întărit.* Ispirescu, în DLRC; **b)** din toate clasele sociale, (rar) de la stăpânii casei până la servitori. *Mâine împarte daruri la toţi, de sus până jos, de sufletul unui moş ori strămoş clăcaş.* C. Petrescu, în DLR. □ *De sus până jos toţi iubesc libertatea.*

Din jos l o c. a d j. = a) care se află într-o regiune aşezată mai în vale sau mai la sud. *Nu mi-au venit încă buţile cu vin de la viile din jos.* Negruzzi, în DLRC.

Din jos de... l o c. p re p. = mai jos de..., dincolo de... *Aleargă măicuţ-aleargă, Aleargă din dos de moară Şi-mi adă năsip în poală.* Jarník – Bârseanu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

În (sau **din**) **josul...** l o c. p r e p. = **a)** în (sau din) partea inferioară a unui loc, a unui obiect. *După ce ieşi din josul scării, întrebă pe soră-sa: - Cine mai e la dejun?* D. Zamfirescu, în DLRC; **b)** în direcţia curgerii apei; la vale; în aval. *Desprinse barca de ţărm, se sui şi pluti în josul râului.* Eminescu, în DLRC.

Pe jos l o c. a d v. = **a)** pe pământ. *Pe jos e un verde covor, Ţesut cu mii tinere flori.* Eminescu, în DLRC; **b)** cu piciorul (şi nu cu un vehicul sau purtat de cineva). *Nime nu s-ar fi riscat a merge pe jos singur pe uliţi după ce înnopta.* Negruzzi, în DLRC.

JUMĂTATE

Pe jumătate l o c. a d j. = care reprezintă (aproximativ) o doime din întreg; trunchiat. *E ceru-ntunecat ca o pădure În care luna, nici pe jumătate, Luceşte.* D. Botez, în DLRC.

Pe (sau **în**) **jumătate** l o c. a d v. = în două părţi egale, pe din două; parţial, incomplet; (p. e x t.) segmentat, trunchiat. *Licabetul este colina înaltă, pe jumătate împădurită, ce se zăreşte mai încolo.* Rosetti, în DEL.

JUR

(De) jur împrejur l o c. a d v. = din (sau în) toate părţile, în jur; roată, în cerc. *Ca nişte uriaşi, culcaţi pe brânci, stau în neclintire, de jur împrejur, dealuri nesfârşite.* Vlahuţă, în DLRC. *[Castelul] era înveşmântat jur împrejur cu iederă.* Rebreanu, în DLRC.

(De) jur împrejurul... sau, rar, **jur (îm)prejur de...** l o c. p r e p. = în jurul... *Jur împrejur de sine Vedea ca-n ziua cea de-ntâi, Cum izvorau lumine.* Eminescu, în DLRC. *Da, pace de jur împrejurul ţării, ca şi înlăuntrul ei.* Delavrancea, în DLRC.

Din jur l o c. a d v. = dimprejur, din preajmă, din apropiere, din împrejurimi. □ *Afară era o arşiţă cumplită. Copacii din jur nu ţineau nici un fel de umbră.* DEL.

Din jurul... l o c. p r e p. = din preajma..., de lângă..., dimprejurul... *cu vorbirea-i entuziastă şi înflăcărată despre libertate, dragoste, jertfă şi fericire, mişca pe toţi cei din juru-i.* Sadoveanu, în DLRC.

În (sau **prin**) **jur** l o c. a d v. = în (sau prin) preajmă, alături, prin apropiere, împrejur; în cerc. *În jur stăteau bătrânii.* Coşbuc, în DLRC. *Constatând lipsa, mă uitam în jur, destul de indispus.* Sadoveanu, în DLRC.

În jurul... l o c. p r e p. = **a)** împrejurul..., în preajma... *Vai, ce-ntuneric s-a făcut deodată În jurul meu, - ce groaznică tăcere.* Iosif, în DLRC; **b)** cu privire la..., relativ la..., despre... *S-au dus discuţii în jurul problemei dezarmărilor.* DLRC; **c)** (arătând aproximaţia în timp) cam pe la... ,

Scanned with OKEN Scanner

aproximativ în... □ *În jurul anului 1000 oamenii erau speriaţi de venirea sfârşitului lumii.*

L

LARG

În larg l o c. a d v. = departe de ţărm, pe apă. *La nouă ore bricul Mircea va părăsi portul Sulina, ieşind în larg.* Bart, în DLRC.

În largul mării l o c. p r e p. = într-un loc depărtat de ţărm. *În largul mării corabia s-opreşte Când vântul nu mai suflă şi pânza pe catarg Atârnă ne-nstrunată.* Macedonski, în DLRC.

Pe larg l o c. a d v. = (în legătură cu verbele „a povesti", „a descrie" etc.) în mod amplu, cu o dezvoltare mare, amănunţit. □ *I-a descris pe larg planul său de acţiune. Tratează pe larg această problemă în cartea sa.*

LAT

De-a latul l o c. a d v. = în curmeziş, în lat. *Cade de-a latul.* Alecsandri, în DLRC. □ *Seara asta ne culcăm de-a latul.*

De-a latul l o c. p r e p. = de-a curmezişul, în diagonală. □ *Copacul s-a prăbuşit de-a latul drumului.*

În lungul şi în latul l o c. p r e p. = pe toată întinderea, pretutindeni. □ *A mers în lungul şi în latul poienii, căutând un loc bun să-şi întindă cortul.*

LATURĂ

În lături (rar, **în laturi**) l o c. a d v. = (mai ales în legătură cu verbe de mişcare sau construcţii care exprimă mişcarea) la o parte, într-o parte. *Doctorul făcu un salt în laturi şi dădu peste o movilă.* Sadoveanu, în DLRC.

Pe de lături l o c. a d v. = alături, pe lângă; f i g. pe ocolite, indirect. *Măi copii! Cum vreţi să spun... de-a dreptul? Ori pe de lături?* Alecsandri, în DLRC. *Proprietarul viei îi plătea bine, dar le mai pica şi pe de lături câştig.* Dumitriu, în DLRC.

LĂCOMIE

Cu lăcomie l o c. a d v. = lacom. *Ospăta dintr-însele cu lăcomie.* Creangă, în DLRC.

Din lăcomie l o c. a d v. = îndemnat, mânat de lăcomie. □ *Acest cămătar jupoaie şi pielea de pe om din lăcomie.*

LEAGĂN

A se da în leagăn l o c. v b. = a se balansa, a se legăna. *Pe flori a se da-n leagăn c-o aripă uşoară... A fluturelui astfel e soarta.* Alexandrescu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

LEGĂTURĂ

În legătură cu... l o c. p r e p. = referitor la, în ceea ce priveşte... □ *Mai avem de discutat ceva în legătură cu avansarea ta.*

LIBERTATE

A-şi lua libertatea să... (sau **de a...**) l o c. v b. = a-şi permite să..., a-şi îngădui. *Mi-am luat libertatea să vă scriu.* DA.

În (toată) libertate(a) l o c. a d v. = neconstrâns, după voie. *El îşi închise ochii ca să viseze în libertate.* Eminescu, în DLRC.

LINIE

În linie l o c. a d v. = în şir drept, în rând, în aliniere. *Două companii se desfăşurară în linie, una în dreapta şi alta în stânga şoselei.* Rebreanu, în DLRC.

LINIŞTE

În liniște l o c. a d v. = liniştit, netulburat, în pace, tihnit. *Astăzi petrec în liniște lângă zidurile mânăstirii.* Creangă, în DA.

LIPSĂ

În lipsa (cuiva sau a ceva) l o c. p r e p. = cât timp (sau în timp ce) cineva sau ceva lipseşte de undeva (mai ales de acasă). *Voi priveghea nurorile... şi nu le-oi lăsa nici pas a ieşi din casă în lipsa feciorilor mei.* Creangă, în DLRC.

În (sau **din**) **lipsă de...** l o c. p r e p. = lipsind, nefiind, neavând (cineva) ceva, din pricină că lipseşte, că nu este. *În lipsă de prosop, să usca la aer.* Drăghici, în DLRC.

LOC

A avea loc l o c. v b. = a se întâmpla, a se petrece, a se produce. □ *Accidentul a avut loc în condiţii misterioase.*

A pune în loc l o c. v b. = a înlocui. □ *După ce a spart vaza, s-a dus la magazinul de antichităţi, a găsit una identică şi, întorcându-se acasă, a pus-o în loc, fără să observe cineva incidentul.*

A ţine locul cuiva l o c. v b. = a înlocui pe cineva. □ *Mă duc să-mi cumpăr ceva de mâncare Te rog, ţine-mi tu locul un sfert de oră.*

De locul lui (ei, lor etc.) l o c. a d j. = originar (din). □ *Este de locul lui din Târgovişte.*

Din (sau **de pe**) **loc** l o c. a d v. = de acolo de unde se află cineva, fără a se deplasa, stând nemişcat. *Stă neadormit ... fără să se clintească din loc.* Creangă, în DLRC.

În (sau **pe**) **loc** l o c. a d v. = **a)** pe aceeaşi bucată de pământ, acolo unde se află cineva (sau ceva). *Caii-n neastâmpăr frământă-n loc pământul.* Alecsandri, în DLRC; **b)** (în legătură cu verbele „a se opri", „a sta" etc.)

Scanned with OKEN Scanner

neclintit. □ *Apărându-i brusc în față, se opri în loc mirat, căci o știa plecată la București*; **c)** imediat, într-o clipă. *Dulcea lor zădărnicie Nu mă-ndur s-o pun pe foc Deși-mi stau atât de triste Că nu pot muri pe loc.* Eminescu, în DEL.

În loc de... l o c. a d v. și **în locul...** l o c. p r e p., arată o înlocuire, o substituire. *Primăvara cu lăcrămioare În locul iernii vine zâmbind.* Alecsandri, în DEL. *O bășică-n loc de sticlă e întinsă-n ferestruie.* Eminescu, în DLRC.

În loc să... (sau **de a...**) l o c. c o n j., arată raportul adversativ, de opoziție între două propoziții. *În loc să iasă la drum, dă de un eleșteu.* Ispirescu, în DLRC. □ *În loc de a pierde timpul, mai bine citește!*

În (sau **peste**) **tot locul** l o c. a d v. = pretutindeni. *El în tot locul se întinde.* Conachi, în DLRC.

La loc l o c. a d v. = **a)** (spațial) unde era mai înainte. *Pune vaza la loc!* **b)** (modal) cum era înainte. *Fata Împăratului-Roș în vălmășagul acesta, repede pune capul lui Harap-Alb la loc.* Creangă, în DLRC.

La un loc l o c. a d v. = împreună, laolaltă. *Îmblă și ei mai mulți la un loc.* Creangă, în DLRC.

(Foarte sau **mai) la locul meu (său, lui, ei** etc.) l o c. a d j. = **a)** (despre manifestări, atitudini etc.) cu rost, cu chibzuință; potrivit. □ *Gesturi la locul lor.* □ *Vorbă la locul ei.* **b)** (despre oameni) cuminte, liniștit, așezat; care își vede de treaba sa, cu capul pe umeri. □ *Printre nebunii ăștia am cunoscut și eu, în sfârșit, un om la locul lui. Între scriitori eram mai la locul meu.* Arghezi, în Gh. Poalelungi.

Pe loc l o c. a d v. = **a)** (spațial) unde este cineva (sau ceva). *Să se ducă la părinți?... Să rămână pe loc?* Creangă, în DLRC; **b)** pe aceeași bucată de pământ. *Flăcăii... țopăie pe loc, ridicând tălpile.* Rebreanu, în DLRC; **c)** (temporal) pe dată, îndată, imediat. *Tocmai visam, rosti el cu oarecare greutate, dar am uitat pe loc.* Sadoveanu, în DLRC.

LUA

A lua act l o c. v b. = a lua cunoștință de ceva, a reține, a înregistra, a nota (ceva). □ *A luat act de tot ce s-a discutat în consiliu.*

A lua loc l o c. v b. = a se așeza (pe un scaun, pe o bancă). □ *Ia loc, te rog!*

A lua notă (de ceva) l o c. v b. = a se informa, a lua cunoștință (de ceva); a ține seama (de ceva), a reține (ceva). □ *Știu termenii contractului. Am luat notă.*

A lua obiceiul (sau **năravul**) l o c. v b. = a se obișnui să... *Luase obicei a-și coase mânicile contășului.* Creangă, în DLRC. *Am luat năravul tău.* Hodoș, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

A lua parte l o c. v b. = a participa. □ *Cei mai mari actori din lume iau parte la gala de decernare a premiilor Oscar.*

LUCRU

De lucru l o c. a d j. = **a)** în care se lucrează. *În zile de lucru, calea-valea; se lua cu treaba şi uita de urât.* Creangă, în DEL; **b)** cu care se lucrează, folosit la treabă. □ *Unelte de lucru. Haine de lucru.*; **c)** întrebuinţat la lucru, folosit într-o activitate. □ *Metodă de lucru.*

LUME

De lume l o c. a d j. = care se referă la viaţa de plăceri, la dragoste. □ *Cântece de lume.*

În (sau **prin**) **toată lumea** (sau **lumea toată**) l o c. a d v. = pretutindeni, oriunde, peste tot. *Împăratul a dat de ştire... în toată lumea.* Creangă, în DLRC.

LUMINĂ

În lumina... l o c. p r e p. = prin prisma (unei anumite concepţii), din punctul de vedere al..., potrivit cu... □ *În lumina acestor întâmplări, ne-am hotărât pe loc ce să facem în continuare.*

Pe lumină l o c. a d v. = în timpul zilei, de la răsăritul soarelui până la apusul soarelui, până nu se înserează. □ *Hai să mergem acum, pe lumină, să nu ne prindă întunericul.*

LUNĂ

Cu luna l o c. a d v. = (închiriat sau angajat) cu plata lunară. □ *Sunt ziler, mă angajez cu luna pe unde se poate.*

Cu lunile (sau **luni de-a rândul, luni întregi, luni de zile**) l o c. a d v. = timp de mai multe luni (până într-un an). *Mi-a fost luni întregi mânie Că tu nu te-ai priceput.* Coşbuc, în DEL. *Cu lunile aşteptau oamenii la Olt să le vină rândul la moară.* Stancu, în DLRC.

La (sau **pe**) **lună** l o c. a d v. = la (sau pe) lumina lunii. *De mâncat, mâncăm mai bine, de hodinit, ne hodinim mai mult, de sculat, nu ne mai sculăm în viul nopţii, pe lună, nu mai prea avem la ce.* Săraru, în DEL.

Pe lună l o c. a d v. = lunar. *Trei husăşi plătea tata pe lună pentru mine.* Creangă, în DLRC.

LUNG

De-a (sau **în**) **lung** l o c. a d v., **de-a** (sau **în**) **lungul** l o c. p r e p. = în direcţia lungimii; de la un capăt la altul; pe lângă, pe marginea... *Voi pune să-l târâie de-a lungul Bagdadului.* Coşbuc, în DLRC. □ *Pentru tartine este mai bine să tăiem pâinea în lung.* □ *S-a plimbat de-a lungul şoselei, aşteptând-o.*

Scanned with OKEN Scanner

În lung şi în lat (sau **în larg**) l o c. a d v. = în toate direcţiile, în toate părţile, peste tot, pretutindeni. *Preîmblându-se în lung şi în larg prin mica cămăruţă.* Negruzzi, în DA. *Câmpu-n lung şi-n lat răsună.* Alecsandri, în DEL.

LUNGIŞ

În lungiş (sau **în lăţiş, în pieziş**) **şi în curmeziş** l o c. a d v. (pop.) = în lung şi în lat, în toate direcţiile, pretutindeni. *În curând s-a apucat Câmpul neted de arat, În lungiş şi-n curmeziş.* Alecsandri, în DLRC. *Vestea morţii lui s-a dus În lăţiş şi-n curmeziş, În toată Valahia, Până-n jos de Brăila.* DLRC.

LUX

De lux l o c. a d j. = **a)** extrem de confortabil; care nu necesită un lucru de primă necesitate; element somptuos. □ *Hotel de lux*; **b)** de calitate superioară. □ *Ediţie de lux.* □ *Maşină de lux*; **c)** care are articole de calitate superioară şi de rafinament. □ *Magazin de lux. Restaurant de lux.*

M

MAMĂ

De mamă l o c. a d j. = (despre relaţii de rudenie) care se află în linie maternă. *Era frate bun şi de mumă cu Suleiman.* Văcărescul, în DLR.

Dinspre (sau **de, despre**) **(partea) mamei** (sau **a tatălui**) l o c. a d j. şi a d v.= care face parte din familia mamei (sau a tatălui), pe linia de înrudire dinspre mamă (sau dinspre tată); (care se află) în linie maternă (sau paternă). *Bunicu-meu din partea mamei era zugrav.* Camil Petrescu, în DLR. □ *Se înrudeşte dinspre mamă cu familia noastră.*

MANIERĂ

De (aşa) (sau **de o**) **manieră...** l o c. a d v. = în (aşa) chip..., în (aşa) fel, în (aşa) mod... *Prezintă lucrurile de o aşa manieră, încât te convinge.* Iordan, în DEL.

MANUSCRIS

În manuscris l o c. a d j. şi a d v. = (încă) netipărit, manuscris. [Romanul] *circulase clandestin, în manuscris.* DLR.

MARCĂ

De marcă l o c. a d j. = **a)** (despre produse) de calitate superioară. □ *Vin de marcă.*; **b)** f i g. (despre oameni) de seamă; marcant, distins. *Un cetăţean de mare marcă... numea oraşul Ploieşti, Atena.* Caragiale, în DLR.

MARE

În mare l o c. a d v. = **a)** pe scară amplă, după un plan vast. *Un filozof ar fi putut vedea executându-se în mic... ceea ce se execută în mare pe întreaga suprafaţă a pământului.* TDRG; **b)** în linii generale, în rezumat. □ *Hai mai*

Scanned with OKEN Scanner

bine să discutăm, în mare, despre viitorul nostru. **c)** (în comerț) cu toptanul, cu ridicata. *Începu să facă, în tovărăşie, negoț în mare şi cu străinătatea.* Camil Petrescu, în DLR.

MARGINE

Fără (de) margini (sau, rar, **margine**) l o c. a d j. = care este sau pare a fi nelimitat; foarte mare, foarte întins; nesfârşit, infinit; imens. *Calea-i lungă, fără margini, Cum e şi iubirea mea.* Alecsandri, în DLR. *Uscăţiv aşa cum este, gârbovit şi de nimic, Universul fără margini e în degetul lui mic.* Eminescu, în DLR.

Fără margini l o c. a d j. şi a d v. = foarte puternic, intens; nestăvilit. *El îi pune pe-a ei frunte mândru diadem de stele... Şi iubind-o fără margini, scrie „visul de poet".* Eminescu, în DLR.

Pe marginea... (sau **marginile**) l o c. p r e p. = în legătură cu..., în raport cu... □ *Se poartă numeroase discuţii pe marginea acestei teme.*

MASĂ

De masă l o c. a d j. = care cuprinde, care antrenează o (întreagă) colectivitate umană. □ *Sărbătorirea sfântului Valentin la români a căpătat, în ultimul timp, un caracter de masă.*

În masă l o c. a d v. = **a)** în număr foarte mare; cu toţii. □ *În timpul refugiului, oamenii au pornit în masă spre alte zone ale ţării*; **b)** în cantitate mare; masiv. □ *Este indicat ca transportarea cerealelor să fie făcută în masă.*

MATERIE

În materie de... l o c. p r e p. = în ceea ce priveşte..., cu privire la..., privitor la... *Cine scapă de răspundere în materie de presă nu poate avea multă trecere în faţa cititorului.* Caragiale, în DLR.

În materie l o c. a d v. = în problema respectivă. *Cel care a fost creator de artă poate să-şi ia dreptul de a fi judecător în materie.* Sadoveanu, în DLR.

MAXIMUM

La maximum l o c. a d v. = în cel mai înalt grad. *Podurile mişcătoare... se desfac şi lasă să treacă şiraguri de şlepuri încărcate la maximum.* Sadoveanu, în DLR.

MĂSURĂ

Cu (sau **în**) **aceeaşi măsură** sau **în egală măsură** l o c. a d v. = în acelaşi fel, la fel, deopotrivă, egal. □ *Nu uita, că şi eu îţi voi plăti cu aceeaşi măsură.* □ *Această problemă mă priveşte în egală măsură.*

Cu măsură l o c. a d v. = în limite acceptabile, moderat, chibzuit, cumpătat, cu socoteală, cum se cuvine. *Tânărul Herdelea se lăuda şi se înălţa, firește, dar cu măsură.* Rebreanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

De (sau **pe**) **o măsură** l o c. a d j. şi a d v. = deopotrivă, egal, la fel. □ *În nebuniile care le faceţi sunteţi toţi pe-o măsură. Sunt înalţi de-o măsură, parcă-s traşi cu rigla.*

După (sau **în, pe**) **măsura...** l o c. p r e p. = în raport cu..., proporţional cu... *De rolul subconştientului, de acela al duratei în evoluţia personagiilor au ţinut şi alţii seama în măsura talentului lor.* Ibrăileanu, în DLR.

După (sau **pe**) **măsură** l o c. a d j. şi a d v. = (despre încălţăminte şi îmbrăcăminte) potrivit cu dimensiunile corpului; după dimensiuni potrivite. □ *Nu-şi mai cumpără hainele din oraş, ci se duce la croitor, să i le facă după măsură. În sfârşit mi-am găsit ghete pe măsură.*

Fără (de) măsură l o c. a d j. şi a d v. = **a)** din cale-afară, fără socoteală, exagerat. *Vorbeşte tare şi cam fără măsură.* Delavrancea, în DLR; **b)** foarte (mare), nemăsurat. □ *Părinţii poartă o dragoste fără măsură copiilor, fără a-şi da seama cât de mult greşesc uneori.*

În mare (sau **largă**) **măsură** l o c. a d v. = în mare parte, în mare cantitate, mult. □ *Folosesc în largă măsură benzina.*

În măsura în care... l o c. c o n j. = numai atât cât... *Tu făceai destul pentru noi în măsura în care nu-ţi călcai pe suflet.* Demetrius, în DLR.

În mică măsură (sau **în măsură neînsemnată**) l o c. a d v. = într-o proporţie neînsemnată, în cantitate mică, puţin. *Pământul se lucra... în măsură neînsemnată.* Agârbiceanu, în DLR.

Pe măsură ce... l o c. c o n j. = cu cât... *Pe măsură ce tristeţea ei îl apăsa mai mult, bucuria lui era mai vie.* Teodoreanu, în DLR.

Peste măsură l o c. a d v. = mai mult decât trebuie, exagerat, excesiv; foarte, prea, din cale-afară (de mult). *Înfuriat peste măsură, ridică pumnul la Ghighi.* Rebreanu, în DLR.

MÂINE

De mâine l o c. a d j. = **a)** din ziua următoare celei de azi. *Nu mai ajungeţi să vedeţi ziua de mâine.* Creangă, în DLR; **b)** din viitorul apropiat. *Faptele de azi îndrumează istoria de mâine.* Camil Petrescu, în DLR.

Pe mâine l o c. a d v. = **a)** în cursul zilei de mâine. □ *La revedere şi pe mâine!* **b)** pentru mâine, până mâine. □ *Să lăsăm treaba asta pe mâine, căci acum sunt prea obosit.*

MÂNĂ

De mână l o c. a d j. = **a)** făcut, lucrat manual. □ *Cusături de mână;* **b)** (despre unelte, instrumente) acţionat manual. *Ferestrăul obişnuit, de mână, slujeşte la tăierea lemnelor groase de cel mult o palmă şi jumătate.* Pamfile, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

În mână = **a)** l o c. a d v. (în legătură cu verbele „a da", „a primi") direct, personal. □ *Să-i dai în mână scrisoarea, e foarte importantă.* **b)** l o c. a d j. cunoscut, descoperit. *Cu firul cauzalității în mână, mulți vor gândi a fi ghicit sensul întâmplărilor lui.* Eminescu, în DLR.
Mână-n mână l o c. a d v. = **a)** alături, cu mâinile înlănțuite. □ *Priveam cum trec pe lângă mine îndrăgostiții, mână-n mână, și parcă întineream.* **b)** în colaborare, în înțelegere, în perfect acord. □ *În afaceri trebuie să mergi mână-n mână cu partenerul.*
Pe sub mână (sau **mânecă**) l o c. a d v. = pe ascuns, în secret; (în mod) clandestin. *Grâu adus pe sub mână de la șlepurile din port.* Bart, în DLR.
Peste mână l o c. a d v. = anevoios, incomod, greu, dificil (de realizat, de obținut, de efectuat). *Le vine cam peste mână târgul.* Creangă, în DLR.

MÂNCAT

De mâncat l o c. a d j. = care servește la mâncare, cu care se mănâncă. □ *Linguriță de mâncat tortul și linguriță de mâncat înghețata.*

MÂNTUIALĂ

De mântuială l o c. a d j. și a d v. = superficial, grăbit, pe deasupra. *Răspundea fiecăruia pe nume, familiar, politicos sau de mântuială, după cum arăta cunoscutul la chip și la port.* C. Petrescu, în DLR.

MEDIE

În medie l o c. a d v. = luând o (sau ca) măsură intermediară între cantitatea sau calitatea diferitelor elemente componente; una cu alta, una peste alta. □ *Am reușit o depășire în medie a treburilor planificate pentru astăzi.*

MEMORIE

Din memorie l o c. a d v. = din aducere-aminte, pe de rost. *Cânta din memorie, și foarte bine, toate ariile operelor italiene.* Ghica, în DLR.

MERIT

Pe merit l o c. a d v. = justificat, pe bună dreptate, în mod îndreptățit. □ *A luat note mari pe merit.*

MERS

Din mers l o c. a d v. = fără a se opri (sau a opri pe altul) din înaintare); în timpul deplasării; mergând. *Se întoarce, așezându-și din mers firele de păr în care lucește lumina.* C. Petrescu, în DLR.

MESERIE

De meserie l o c. a d j. = care s-a specializat, s-a calificat într-un anumit domeniu de activitate; de specialitate, competent. *Vrei să lupți împotriva unei armate de meserie?* Camil Petrescu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

MIAZĂZI

De miazăzi l o c. a d j. = sudic, meridional. *Frumusețea ei de miazăzi... mă descumpănea!* Galaction, în DLR.

MIC

În mic l o c. a d v. = pe scară redusă, fără amploare; după un plan restrâns. *Aceste cercetări făcute în mic nu ar ținea multă cheltuială.* I. Ionescu, în DLR.

MIE

Cu miile (sau, rar, **cu mia**) l o c. a d v. = în cantitate sau în număr foarte mare, cu duiumul. *În fiecare zi infernul portalele-și deschide, Spre-a începăpea cu mia răsufletele hâde Tiranilor ce pier!* Eminescu, în DLR. *Fluturi cu miile joacă pe câmpie.* Iosif, în DLR.

MIJLOC

De mijloc l o c. a d j. = **a)** situat (sau destinat a fi așezat) în centru sau, p. e x t., în spațiul dintre lucruri; situat între limita superioară și cea inferioară. *Ține treapta cea de mijloc între sublim și simplu.* Heliade, în DLR. □ *Clasă de mijloc.* **b)** mijlociu, potrivit ca dimensiuni. *Alecsandru Vodă era la stat de mijloc.* N. Costin, în DLR; **c)** obișnuit, banal; mediocru, nici prea bun, nici prea rău. *Acel om este un autor de mijloc.* Heliade, în DLR.

Din mijloc = **a)** l o c. a d j. așezat în centru, în zona centrală; central. *După catapeteazma din mijloc era cortul.* DLR; **b)** l o c. a d v. din centru; (în opoziție cu d i n d ă r ă t și d i n a i n t e) din flanc; p. e x t. în plin. *Goniră pre Alexandru... și-i loviră unii din dărăpt, unii din mijloc, alții dinainte.* DLR.

Din mijlocul... l o c. p r e p. = (urmat de un singular cu înțeles colectiv) din; (urmat de un plural) dintre. *Numai iată că iese din mijlocul hergheliei o răpciugă de cal.* Creangă, în DLR.

În mijlocul... l o c. p r e p. = în timpul, în cursul...; (cu nuanță intensivă) în toiul..., în puterea..., în plină desfășurare. *Moș Nechifor era și geambaș de cai și... vindea câte-o iapă chiar în mijlocul drumului.* Creangă, în DLR. *Ne aflăm în mijlocul iernii.* Stancu, în DLR.

În (sau **prin**) **mijlocul** l o c. p r e p. = între, printre; (urmat de un nume colectiv) în. *Herdelea nu s-a plictisit prea rău în mijlocul cărților frumoase.* Rebreanu, în DLR.

La (sau **în**) **mijloc** l o c. a d v. = **a)** (spațial) (aproximativ) în centru, în spațiul care separă două persoane sau două lucruri. *O frumoasă mână scapă de pe margine de-altan O mănușă, drept la mijloc, între tigru și-ntre leu.* Eminescu, în DLR; **b)** (temporal) între două momente, între un moment

Scanned with OKEN Scanner

trecut şi cel prezent; între timp; de atunci. *Trecând multă vreme la mijloc.* DA.

Prin toate mijloacele sau **prin orice mijloc, cu orice** (sau **orişice**) **mijloace,** (rar) **cu mijlocul, cu multe feluri de mijloace** l o c. a d v. = pe toate căile; p. e x t. cu orice preţ, indiferent cum. *Vreau să scap de tine prin toate mijloacele.* Alecsandri, în DLR. *Cu orişice mijloace a face bani voim, În lux şi-n desfătare ne place să trăim.* Bolintineanu, în DLR.

MILĂ

De milă sau **de mila cuiva** l o c. a d v. = dintr-un sentiment de compătimire (faţă de cineva). *Grăbit poporul cruci făcea de mila ei.* Coşbuc, în DLR.

Fără (de) milă l o c. a d j. şi a d v. = crud, nemilos, neîndurător. *Sunt de toţi ai mei uitată Şi de rude fără milă În pustiuri lepădată.* Alecsandri, în DLR. □ *Patronul exploatează fără milă tinerii angajaţi.*

MINIATURĂ

În miniatură = a) l o c. a d j. de proporţii reduse. *Ceasornicul... e un univers în miniatură.* Ibrăileanu, în DEL; **b)** l o c. a d v. pe plan restrâns, limitat; în mic. *Daniel Scavinschi cel mititel la statură, Pre care-a plăcut naturii a-l lucra-n miniatură.* Negruzzi, în DLR.

MINORITATE

În minoritate l o c. a d v. = în număr (mai) mic; în inferioritate numerică. *Unii domină o clipă momentul istoric şi alţii stau în minoritate opozantă.* Ralea, în DLR.

MINTE

În minte l o c. a d v. = în gând, fără a vorbi sau a gesticula. *Mijlocul cel mai facil este de a bate tactul cu mâna, cu piciorul sau în minte.* Heliade, în DLR.

În toate minţile (sau **în toată mintea**) l o c. a d j. = în deplinătatea facultăţilor mintale; p. e x t. matur. *Vezi copii... şi oameni în toată mintea călări pe cai... de lemn.* Hogaş, în DEL.

MINUT

Din minut în minut l o c. a d v. = foarte curând, dintr-un moment în altul, pe fiecare clipă. □ *Mama trebuie să apară din minut în minut.*

Într-un minut sau **în două minute** l o c. a d v. = îndată, imediat; curând. *Într-un minut fu aproape de pădure.* Ispirescu, în DLR. □ *Vin în două minute.*

La minut l o c. a d j. şi a d v. = (care se execută) pe loc, imediat, chiar în aceeaşi clipă. *La minut fură chemaţi vracii cei mai iscusiţi.* Popescu, în DEL. □ *Fotografie la minut.*

Scanned with OKEN Scanner

MIRACOL

Ca prin miracol l o c. a d v. = (în mod) uimitor, surprinzător, uluitor. □ *Nu-l mai recunoşti dacă-l întâlneşti. S-a schimbat ca prin miracol din omul ursuz care era.*

MIRARE

A(-l) prinde mirarea (pe cineva) l o c. v b. = a se mira, a se minuna. *Mă prinde multă mirare că de aproape o lună n-am primit... nici o ştire.* Caragiale, în DLR.

MIŞCARE

În mişcare l o c. a d v. = într-o stare de tulburare, de încordare, de agitaţie. *Simţirile-i sunt în veci deştepte; inima-i veghiată este mereu în mişcare.* Odobescu, în DLR.

MIZERIE

De mizerie l o c. a d j. = mizerabil; sărac; sărăcăcios; cu care nu se poate trăi. *La poalele măreţilor munţi nu se întinde un ţinut de mizerie.* Bogza, în DLR. □ *Viaţă de mizerie.*

MOARTE

De moarte = a) l o c. a d j. şi a d v. mortal. *Rănile erau grave desigur, dar nu de moarte.* C. Petrescu, în DLR; **b)** l o c. a d j. (rar) funerar, mortuar. *Ce ai, de când pe sânu-ţi tu porţi o neagră pată, De-ţi plac făclii de moarte, cântare-ntunecată.* Eminescu, în DLR; **c)** l o c. a d j. şi a d v. f i g. grozav, cumplit, teribil. *O, de luceafărul din cer M-a prins un dor de moarte.* Eminescu, în DLR. *El se plictiseşte de moarte.* Sadoveanu, în DLR.

Fără (de) moarte l o c. a d j. = **a)** veşnic, nemuritor. *Ercule ajunse şi el să fie fără de moarte, ca zeii.* Ispirescu, în DLR; **b)** (despre obiecte) foarte durabil, foarte trainic. *Bocanci fără moarte! reflectă Ioniţă.* Preda, în DLR.

MODĂ

La (sau, franţuzism, înv., **de**) **modă** l o c. a d j. = **a)** care corespunde gustului într-un anumit moment, care se foloseşte frecvent la un moment dat; modern, de actualitate, actual. *Pe acei timpi... bibliotecile erau la modă.* Filimon, în DLR; **b)** (despre oameni) care se comportă conform gustului, preferinţelor unui anumit mediu social (la un anumit moment), foarte cunoscut şi apreciat la un moment dat. *O eroi!... Aţi ajuns acum de modă.* Eminescu, în DLR.

MOMENT

De (un) moment l o c. a d j. = de scurtă durată; vremelnic; efemer. *Ale speranţei iluzii de-un moment.* Macedonski, în DLR. □ *Reacţie de moment.*

Scanned with OKEN Scanner

Din moment ce... l o c. c o n j. = deoarece, de vreme ce... *Din moment ce a plecat din casă, n-ar mai vrea să aibă tratative directe cu el.* Rebreanu, în DEL. □ *Din moment ce am rezolvat problema, mă pot juca la calculator.*
Din moment în moment sau **dintr-un moment într-altul** l o c. a d v. = imediat, din clipă în clipă, chiar acum; curând, îndată. *Aştept cu nerăbdare o telegramă din moment în moment.* Caragiale, în DLR.
Din momentul acela sau **din acel moment** l o c. a d v. = de atunci. *Din momentul acela purcese îngreunată.* Eminescu, în DLR.
Din primul moment l o c. a d v. = chiar de la început. □ *Bine că mi-a venit ideea din primul moment.*
În acest moment sau **în momentul acesta** l o c. a d v. = (chiar) acum. *Omul... ar dori ca tot lucrul să se îndeplinească în acest moment, iute.* Bălcescu, în DLR.
În momentul acela sau **în acel moment** l o c. a d v. = (chiar) atunci. □ *În momentul acela m-am ridicat de la masă.*
În momentul de faţă l o c. a d v. = actualmente, în prezent. □ *În momentul de faţă sunt şomer.*
În ultimul moment l o c. a d v. = în ultimul interval de timp care precedă o acţiune; înainte de a fi prea târziu, chiar înainte de expirarea ultimului termen, când nu mai este nici o clipă de pierdut. □ *Am ajuns la gară în ultimul moment. Mi-am dat seama în ultimul moment de greşala care era s-o fac .*
La moment l o c. a d v. = pe loc, imediat; p. e x t. la timp. *Am cunoscut la moment cu toţi pe acei cari au dictat acel ferman.* Bariţiu, în DLR. □ *A venit la moment.*
La un moment dat loc. a d v. = într-un anumit moment sau într-un anumit timp (nedeterminat); deodată. *La un moment dat, îşi frecă palmele.* Preda, în DLR.
(Nici) un moment l o c. a d v. = deloc, nicidecum, în nici un caz, niciodată. □ *Nu mi-a trecut aşa ceva prin cap nici un moment.*
Pe moment l o c. a d v. = în acea clipă, în prima clipă. □ *Pe moment nu mi-am dat seama cum stăteau lucrurile.*
Pentru (un) moment l o c. a d v. = numai pentru foarte scurt timp; în mod provizoriu, deocamdată. *Meritul acesta era pentru moment rezervat unui june obscur.* Filimon, în DLR. □ *Am stat în cumpănă pentru un moment.*

MOTIV

Fără motiv l o c. a d j. şi a d v. = (în mod) nejustificat. □ *Mă certi fără motiv. Se iscă între noi certuri fără motiv.*

Scanned with OKEN Scanner

Pe motiv că... l o c. c o n j. = pretextând că..., aducând argumentul că... *Am căutat eu să amân această afacere pe motivcă n-o pot rezolvi într-o zi.* Sandu – Aldea, în DEL.
Pentru motivul că... l o c. c o n j. = fiindcă, deoarece. □ *Pentru motivul că am întârziat, m-a certat toată ziua.*

MUCHIE

Pe muchie l o c. a d v. = la limită, la extremă. *Autorul ştie să meargă pe muche, între realitate şi basm.* Ibrăileanu, în DLR.

MULT

Cel mult l o c. a d v. = **a)** în cel mai bun caz, numai, doar, abia. *Dar lăsaţi măcar strămoşii ca să doarmă-n colb de cronici. Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici.* Eminescu, în DLR; **b)** maximum. □ *Cumpără cel mult 10 ouă.*
Cu mult l o c. a d v. = în foarte mare măsură. □ *Exagerează cu mult întâmplarea.*
De mult ce l o c. c o n j. = din cauza, datorită cantităţii, duratei, intensităţii (extreme) etc. *Moşneagul a rămas pleşuv şi spetit, de mult ce-l netezise baba pe cap.* Creangă, în DLR.
De (mai) multe ori sau **în (mai) multe rânduri** l o c. a d v. = în mod repetat, adesea. □ *Am surprins-o plângând de mai multe ori.* □ *Am trecut pe la el în mai multe rânduri, dar nu l-am găsit niciodată acasă.*

MUNCI

Pe nemuncite l o c. a d v. = fără muncă, fără să muncească. *Tineri osteniţi pe nemuncite.* Vlahuţă, în DLR.

N

NAS

Pe nas l o c. a d v. (glumeţ) = (în legătură cu verbe ca „a vorbi", „a cânta" etc.) cu timbru nazal. *Un bondar rotund în pântec Somnoros, pe nas, ca popii, glăsuieşte-ncet un cântec.* Eminescu, în DEL.

NAŞTERE

A da naştere (sau **născare**) l o c. v b. = **a)** a naşte; p. e x t. a crea, a produce. *Încercarea de propagandă politico-religioasă a craiului Ardealului avu de urmare pentru români a da născare unităţii române din toată întregimea ei.* Russo, în DLR. *Meşteşugul cuvântului... a dat naştere literaturii şi elocvenţei.* Arghezi, în DEL. □ *Maria a dat naştere unui băieţel de 3 kilograme.* **b)** a cauza, a provoca, a stârni. *Speciile formate în condiţii de climă aspră au dat naştere şi la soiuri mai rezistente la ger.* DLR.

Scanned with OKEN Scanner

A lua naştere l o c. v b. = a apărea, a se ivi, a se forma, a se produce. *Trecutul, împrejurările geografice şi sociale, în care a luat naştere şi s-a dezvoltat un popor... se reflectă în limba lui.* Puşcariu, în DEL.
Din naştere (sau **din născare**) l o c. a d j. şi a d v. = **a)** din momentul în care s-a născut, de la începutul existenţei; congenital. *Fără vină, din născare, Mă văzui eu pedepsită.* Alecsandri, în DLR. *Are picioarele încârcite din naştere.* Rebreanu, în DLR; **b)** (glumeţ) potrivit unor predispoziţii naturale, din vocaţie. *Midas... cam prostănac din născare.* Ispirescu, în DLR. *Un erete, Poliţai din naştere, Peste baltă şi boschete Vine-n recunoaştere.* Topîrceanu, în DEL.
Prin naştere l o c. a d v. = prin constituţie, prin structura naturală, prin înclinaţii fireşti, înnăscut. *Era... determinat prin naştere la neopozitivism.* Eminescu, în DLR.

NATURĂ

Din (sau **de la**) **natură** l o c. a d j. şi a d v. = din naştere, înnăscut. *De la natură omul are o impermeabilitate, o rezistenţă.* Arghezi, în DLR.
După natură l o c. a d j. şi a d v. = având ca model obiecte din realitate. *Plăsmuiţi după natură peşti din cărnuri delicate.* Macedonski, în DEL.
În natură l o c. a d j. şi a d v. = în obiecte, în produse (nu pe bani). *Taxele sau plăţile se iau în bani sau în natură.* Şincai, în DEL. □ *Plată în natură.*
În natură l o c. a d v. (fam.) = în realitate, aievea. *Aş! poza e un moft! S-o vezi în natură, domnule...* Caragiale, în DEL.

NĂDEJDE

A avea nădejde l o c. v b. = a nădăjdui. □ *Am nădejde că mă va ajuta.*
Cu (sau **de**) **nădejde** l o c. a d v. = puternic; solid, temeinic; aşa cum trebuie, foarte bine. *Gârneaţă o cetluise cu nădejde.* Hogaş, în DLR.
De nădejde l o c. a d j. = în care poţi avea toată încrederea. *Se dovedise un om de nădejde.* Camil Petrescu, în DLR.

NĂVALĂ

A da năvală (sau **buzna**) l o c. v b. = (şi eliptic) a năvăli. *Se aşează jos pe prispă; păsările flămânde dădură buzna la căuş.* Vlahuţă, în DLRC. *A venit vestea că dau tatarii.* Sadoveanu, în DLRC. □ *Mulţimea da năvală prin magazine.*

NEA

De nea l o c. a d j. (poetic) = alb strălucitor (ca zăpada); marmorean. *O, îndulceşte-ţi ochii tăi, iubită, O, înseninã faţa ta de nea.* Eminescu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

NEAM

De neam l o c. a d j. = care este de soi bun, dintr-o specie superioară. *Popa Tonea a suit scara cerdacului... în care năvăliseră ramurile... unui cais de neam.* Galaction, în DEL.

De neam sau **neam de...** l o c. a d j. = de origine, de naționalitate. □ *Ești de neam de boier.* □ *Ești neam de grec.*

NEAȘTEPTATE

Pe neașteptate l o c. a d v. = deodată. □ *Îmi pare rău că nu m-am pregătit, dar ai venit pe neașteptate.*

NECESAR

În mod necesar l o c. a d v. = obligatoriu, neapărat, cu necesitate, fără doar și poate. *Reforma s-ar fi produs în mod necesar, chiar dacă biserica catolică n-ar fi abuzat de lunga ei stăpânire fără control.* Oțetea, în DLR.

NECESITATE

Cu necesitate l o c. a d v. = în mod necesar, în mod imperios, obligatoriu, neapărat, inevitabil. *Metafora s-a ivit cu necesitate dintr-o anumită indigență a limbii.* Vianu, în DLR.

NECREZUT

De necrezut l o c. a d j. = care nu poate fi crezut. □ *Vânătorii și pescarii spun povești de necrezut.*

NEDREPT

Pe (sau, înv., **cu**) **nedrept** l o c. a d v. = în mod silnic, samavolnic, nedreptățit de alții; în mod subiectiv; în mod neîntemeiat, fără temei. *Să întoarcă moșiile părintelui său ce cu nedrept i le luase.* Negruzzi, în DLR. *El se jura că pe nedrept îl bănuiește.* Caragiale, în DLR.

NEFERICIRE

Din nefericire l o c. a d v. = din nenorocire, din păcate. □ *S-a întâmplat, din nefericire, un eveniment pe care nu-l vom putea uita ușor.*

NEGRU

La negru l o c. a d v. = cu preț de speculă. *Udau lâna și sustrăgeau jumătate din ea, amestecând grâul cu neghina, vindeau tone de zahăr la negru.* Popovici, în DEL.

NEMÂNCAT

Pe nemâncate (sau **pe nemâncat**) l o c. a d j. și a d v. = (care se face, are loc etc.) înainte de a fi mâncat ceva; fără să fi mâncat, cu (sau pe) stomacul gol. *Bea apă multă pe oboseală și pe nemâncate.* DLR.

Scanned with OKEN Scanner

NEMILUIT

Cu nemiluita l o c. a d v. = în cantitate foarte mare, din belşug, fără socoteală, fără măsură; cu ghiotura. *Vitele începură apoi să piară cu nemiluita.* Agârbiceanu, în DEL.

NENOROCIRE

Din nenorocire l o c. a d v. =**a)** datorită unor împrejurări regretabile. *Ei, când le intră din nenorocire în mână vreo carte de astea ale pricopsiţilor din ziua de astăzi, numaidecât se supără.* Heliade, în DLR; **b)** din păcate, din nefericire, spre regretul cuiva. *Literaturei române el ar fi fost de folos, Dacă din nenorocire şoarecii nu l-ar fi ros.* Alexandrescu, în DLR.

NEPUTINŢĂ

Cu neputinţă l o c. a d j. şi a d v. = **a)** imposibil; irealizabil. *Strigaţi că e cu neputinţă a strica obiceiul.* Negruzzi, în DLR; **b)** imaginar, ireal. *O lume întreagă de închipuiri... îi umpleau creierii, care mai de care mai bizară şi mai cu neputinţă.* Eminescu, în DEL.

NERĂBDARE

Cu (sau, înv., **în**) **nerăbdare** l o c. a d j. şi a d v. = (în mod) nerăbdător, cu înfrigurare. *Şi ce comedii face? întrebă Păturică cu nerăbdare.* Filimon, în DLR.

NERĂSUFLATE

Pe nerăsuflate l o c. a d v. = dintr-o răsuflare; foarte repede, fără oprire. □ *Beau ceaşca de cafea pe nerăsuflate. Îmi povesti totul pe nerăsuflate.*

NERVOZITATE

Cu nervozitate l o c. a d v. = în mod nervos, crispat; cu nerăbdare, precipitat. *Am citit plicul, desfăcut cu nervozitate, stând rezemat de bara de alamă.* Camil Petrescu, în DLR.

NESFÂRŞIT

La nesfârşit l o c. a d v. = fără întrerupere, continuu, întruna, necontenit. *Priveam pe fereastră... această zi udă şi plângătoare la nesfârşit.* Bacovia, în DLR.

NESIMŢIT

Pe nesimţite l o c. a d v. = încetul cu încetul, fără a putea fi perceput. □ *Timpul trece pe nesimţite. Intră în cameră pe nesimţite.*

NEŞTIRE

În neştire l o c. a d v. = **a)** fără a-şi da seama, fără a şti cum; la întâmplare; absent, distrat; p. e x t. involuntar. *Aşa îmbrăcat se lăsă în neştire pe scăunaşul de dinaintea focului.* Sadoveanu, în DEL. *Ilie apucă lingura în neştire şi sorbi.* Preda, în DLR; **b)** fără rost, fără sens, în mod inutil. *Ibovnica lui Năiţă S-a făcut chelugăriţă, Şi-l tot cată în neştire Colo sus la*

Scanned with OKEN Scanner

monăstire. Teodorescu, în DEL; **c)** fără măsură, fără socoteală; la nesfârşit. *Câte o femeie... spunea, în neştire, cum este în iad.* Galaction, în DLR. □ *Plânge în neştire.*

NEVINOVĂŢIE

Cu nevinovăţie l o c. a d v. = în chip nevinovat, cu candoare; în mod naiv. *Se lipi de mă-sa cu un soi de îngerească nevinovăţie.* Hogaş, în DLR. □ *Zâmbeşte cu nevinovăţie.*

NEVOIE

De (sau, rar, **din) nevoie** l o c. a d v. = (în mod) silit, fiind constrâns (de cineva, de împrejurări); p. e x t. prin forţa împrejurărilor. *Acesta de nevoie au ieşit din ţara tătărască.* Ureche, în DEL. *Lacomul... din vrearea, nu din nevoie cearcă paiul scuturat.* N. Costin, în DLR.

La nevoie l o c. a d v. = în caz de trebuinţă; când trebuie, când este necesar. *Beciul privighitorului... putea să tăinuiască, la nevoie, o domniţă.* Creangă, în DLR.

NIMEREALĂ

La nimereală l o c. a d v. = la întâmplare, fără a socoti, a gândi, a aprecia; după cum se nimereşte, fără alegere. □ *Lovea în stânga şi în dreapta, la nimereală. Nu se putea concentra, vorbea la nimereală.*

NIMIC

De nimic l o c. a d j. = **a)** (despre lucruri) care este fără nici o valoare, fără importanţă, mărunt. *Toaleta femeilor cochete... rămâne o jucărie de nimic în comparaţie cu toaleta elegantelor din timpii domnilor fanarioţi.* Filimon, în DEL; **b)** (despre oameni) lipsit de orice merit; lipsit de caracter; ticălos, necinstit. *Macri, ca un om rău şi de nimic, nu i-au fost milă de sufletul stăpânu-său.* Neculce, în DEL; **c)** (înv.; despre statură) mărunt; şters. *Solii... la stat şi la tot chipul schimonosiţi şi de nimică.* Cantemir, în DEL.

NIVEL

La nivelul... l o c. p r e p. = în regiunea..., în dreptul... *Un simptom important* [al ulcerului] *e durerea la nivelul leziunei.* DLR.

NOAPTE

Astă- (sau **azi-)noapte** l o c. a d v. = în noaptea precedentă. *Până una-alta ştii ce am gândit eu astă-noapte?* Creangă, în DLRC. *Azi-noapte a plouat, dar dimineaţă ieşise soarele.* DEL.

Cu noaptea în cap l o c. a d v. = dis-de-dimineaţă, de (cu) noapte, în zori. *Baba... se scula cu noaptea-n cap.* Creangă, în DLR.

De noapte l o c. a d j. = **a)** care acţionează, lucrează etc. în timpul nopţii; din timpul nopţii. *De noapte paznic ager şi aşteptându-ţi ora, Mă aperi împotriva şi-a mea şi-a tuturora.* Arghezi, în DEL; **b)** (despre păsări

Scanned with OKEN Scanner

răpitoare, animale, insecte, fluturi) cu organele vizuale şi auditive adaptate pentru activitate în cursul nopţii; care îşi desfăşoară activitatea în cursul nopţii şi doarme ziua. [Râsul] *e un animal de noapte, în zorii zilei se ascunde.* Stoica, în DEL.

De (cu) noapte(a) l o c. a d v. = înainte de răsăritul soarelui; în zori, foarte devreme, dis-de-dimineaţă. *Într-una din zile flăcăul se scoală de noapte... şi se duce la pădure să-şi aducă un car cu lemne.* Creangă, în DEL.

Din noapte-n noapte l o c. a d v. = de la o noapte la alta; fără întrerupere. *Noaptea s-a-ntunecat cu alte nopţi în fund, Şi din noapte-n noapte, nopţile urzite Cern ploaia cu nisipul mărunt Ca nişte site.* Arghezi, în DLR.

La noapte l o c. a d v. = în timpul nopţii următoare; când va începe noaptea următoare. *Poţi să ieşi la noapte din palat?* Alecsandri, în DLR.

Nici zi(ua) (şi) nici noapte(a) l o c. a d v. = niciodată. *Ele nu dorm nici zi, nici noapte.* Ispirescu, în DLR.

Noapte de noapte sau **noapte după noapte** l o c. a d v. = în fiecare noapte; mereu. *Ce demoni cu aripi de îngeri se furişează – noapte după noapte – Prin camerele noastre de culcare?* Minulescu, în DLR.

Peste (sau **pe) noapte** (sau, rar, **asupra) nopţii** l o c. a d v. = **a)** în timpul nopţii; noaptea. *Le dă răspuns ca să rămâie peste noapte acolo.* Creangă, în DLR. *Să pornim la drum asupra nopţii.* Sadoveanu, în DLR; **b)** pe neaşteptate, extrem de repede. *Vechea comună... a devenit peste noapte strada cutare şi ţine de oraş.* DLR.

NOI

(Pe) la noi l o c. a d v. = **a)** acasă, în casa noastră, în gospodăria noastră. *Cu ce ocazie pe a noi?* Caragiale, în DLR. *Şedeam pe prag la noi.* Coşbuc, în DLR; **b)** în satul sau în oraşul nostru, în părţile noastre. *N-aş trăi la câmp, Doamne fereşte! Halal pe la noi!* Creangă, în DLR; **c)** în ţara noastră. *La noi sunt codri verzi de brad.* Goga, în DEL; **d)** în lumea noastră, în universul terestru. *Spiritul, care la noi nu îngheaţă, ar fi acolo* [pe Saturn] *dur ca diamantul.* DLR.

NOIMĂ

Fără (nici o) noimă l o c. a d j. şi a d v. = fără sens, absurd; fără judecată, (în mod) prostesc. *Schimonosind cuvintele şi îndrugându-le fără nici o noimă.* Creangă, în DLR. *Mă văzu mirat de acea întrebare fără noimă.* Sadoveanu, în DLR.

NORD

De nord l o c. a d j. = nordic. □ *Ţările de nord.*

Scanned with OKEN Scanner

NOROC

Cu (sau fără) (de) noroc = a) l o c. a d j. şi a d v. (care este) cu (sau fără) succes, în avantajul (sau în dezavantajul) cuiva; (care se încheie) în mod (ne)fericit. *Ştefan Vodă... au împărţit oştii sale steaguri şi au pus hotnogi şi căpitani, care toate cu noroc i-au venit.* Ureche, în DEL. *Românii... s-au răcoşit asupra lui Isachie împăratul, cu cari împăratul fără noroc războaie au avut.* Cantemir, în DLR; **b)** l o c. a d j. care exprimă, arată, prevesteşte (ne)fericire, (in)succes. *Fete Cu ochi mari făr' de noroc.* Alecsandri, în DLR. *Ei doar au stele cu noroc.* Eminescu, în DEL.

De noroc l o c. a d j. = (care este)de bun augur, (făcut) pentru a-i merge bine, pentru a avea succes. *Am prins un ban dă noroc.* Cf. DEL, DLR.

NOU

Din nou l o c. a d v. = încă o dată, iarăşi, iar. *Hai şi noi la craiul, dragă, Şi să fim din nou copii, Ca norocul şi iubirea Să ne pară jucării.* Eminescu, în DLR.

NUMAI

Numai (atâta) că... l o c. c o n.j. = (atâta) doar că... *Şi aici s-a întâmplat ca şi la sfânta Miercuri! numai că sfânta Vineri i-a mai dat şi ea un corn de prescură.* Creangă, în DLR.

Numai cât... (sau **ce...**) l o c. c o n j. (înv. şi reg.) = îndată ce..., imediat ce..., când. *Numai cât a gândit Făt-Frumos şi îndat-au şi fost de faţă părinţii împărătesei lui.* Creangă, în DLR.

Numai să... (sau **de..., dacă...**) l o c. c o n j. = (adesea în propoziţii optative) doar dacă..., cu condiţia ca... *Fă cum ştii, numai să nu ne bagi şi pe noi în belea.* Creangă, în DEL.

NUMĂR

Cu număr l o c. a d j. = numărat, socotit; p. e x t. limitat; puţin numeros. *Den ceale ce-s cu număr nu se cade să ascunză cineva.* Biblia (1688), în DLR.

Fără (de) număr l o c. a d j. şi a d v. = nenumărat; p. e x t. imens. *Cu oaste fără număr... venise.* Ureche, în DLR.

NUME

Cu (sau sub) nume de... l o c. a d v. (înv. şi pop.) = cu titlu de..., sub formă de..., în chip de... *Au luat pre Mihai Vodă cu mare urgie şi cu nume de hainlâc.* Neculce, în DLR. *Eram un strein... şi... cu nume de rob.* Gorjan, în DEL.

Fără (de) nume l o c. a d j. = **a)** care nu este cunoscut, ştiut, identificat; p. e x t. lipsit de importanţă, obscur, anonim. *Sunt copil de părinţi sărmani şi fără nume.* Caragiale, în DLR. *Am scos... Din brazdă rădăcină fără nume*

Scanned with OKEN Scanner

Şi neştiuta miere-a buruienii. Arghezi, în DLR; **b)** (f i g.) care impresionează puternic prin grandoare, intensitate, importanţă; nemărginit, nespus. *Câtă... fără de nume fericire într-o oară de amor.* Eminescu, în DLR.

În numele l o c. p r e p. = **a)** în locul cuiva, din partea, din însărcinarea cuiva (sau a ceva). □ *Vorbesc în numele tău.* **b)** invocând puterea, autoritatea cuiva. □ *În numele lui Dumnezeu, terminaţi odată cu gluma!*

O

OARĂ

De câte (sau **de atâtea) ori...** l o c. a d v. = **a)** de fiecare dată când. *De câte ori îmblau, el îşi lua cu el... cartea lui Zoroastru.* Eminescu, în DEL; b) (şi exclamativ) adeseori. *Ah! de câte ori voit-am Ca să spânzur lira-n cui.* Eminescu, în DEL. *Ţi-aduci aminte cum pe-atunci, Când ne plimbam prin văi şi lunci, Te ridicam de subsuori, De-atâtea ori, de-atâtea ori?* id., în DLRC.

De multe (sau **nenumărate**) ori (sau **în nenumărate rânduri**) sau (exclamativ) **de câte ori!** l o c. a d v. = de foarte multe ori, foarte des, adesea. *De câte ori am aşteptat o şoaptă de răspuns!* Eminescu, în DLR. *„Dulce" apare de nenumărate ori la Eminescu, Alecsandri şi Bolintineanu.* Vianu, în DLR. □ *L-am întâlnit şi am discutat în nenumărate rânduri.*

De puţine ori l o c. a d v. = rar, rareori. *Cine mănâncă mult, mănâncă mai de puţine ori.* Zanne, în DLR.

OBICEI

De obicei l o c. a d v. = de regulă, în mod obişnuit, de cele mai multe ori; în genere. *La plecare, m-a condus ca de obicei până la poartă.* Ibrăileanu, în DLR.

OBIECT

La obiect l o c. a d j. şi a d v. = (despre o expunere, un discurs etc.) în temă, fără divagaţii inutile. *Caracterizările sunt întotdeauna la obiect, formulate lapidar, fără excese.* DLR.

OBIŞNUINŢĂ

Din obişnuinţă l o c. a d v. = potrivit obiceiului, conform datinii, în virtutea deprinderii. *Ţăranii se uitau... după brişcă, mai mult din obişnuinţă.* Rebreanu, în DLR.

OCAZIE

De ocazie l o c. a d j. şi a d v. = **a)** (ivit) întâmplător; (cumpărat sau vândut) din întâmplare (de obicei în mod avantajos). *Omul e bine să cumpere când găseşte, de ocazie!* Călinescu, în DEL; **b)** potrivit (numai) pentru o anumită

Scanned with OKEN Scanner

împrejurare; de circumstanţă. *El nu voia să puie în romanul lui ţărani de ocazie şi de teatru.* Vlahuţă, în DEL. □ *Poezie de ocazie.*

OCHI

Cu ochii închişi l o c. a d v. = **a)** fără discernământ, orbeşte. *Te-ai băgat în afacerea asta cu ochii închişi.* **b)** pe dinafară, pe de rost; foarte uşor, fără dificultăţi. □ *Ştie lecţia cu ochii închişi.* □ *Este atât de ordonat, că-şi ia lucrurile din dulap cu ochii închişi.*

De (sau **pentru**) **ochii lumii** l o c. a d v. = de formă, pentru a salva aparenţele. □ *Se întâmplă să ne comportăm de multe ori cum nu ne stă în fire, numai de ochii lumii.*

De la ochi l o c. a d v. = cu îndrăzneală, în faţă, făţiş; fără cruţare. *Un copil de ieri să mă batjocorească de la ochi!* Alecsandri, în DLR.

În ochii (cuiva) l o c. a d v. = după părerea cuiva, în (sau după) aprecierea cuiva, în conştiinţa cuiva; în faţa cuiva. *Ea riscă a-şi compromite reputaţia în ochii lumii.* Bolintineanu, în DEL.

Sub ochii noştri l o c. a d v. = **a)** acum, în prezent. *Aceasta e cauza amestecului care se întinde cu mare iuţeală sub ochii noştri.* Iordan, în DEL; **b)** sub privirea noastră. □ *Accidentul a avut loc sub ochii noştri.*

OCHIRE

Dintr-o ochire, la prima ochire l o c. a d v. = foarte repede, imediat. *Cunoscându-l dintr-o ochire pe Murăşanu, zvâcni repede de pe scaun.* Agârbiceanu, în DLR. *Suma defraudată fusese evaluată, la prima ochire, la mai mult de o sută de milioane.* Stancu, în DLR.

OCOLI

Pe ocolite l o c. a d v. = pe departe, indirect, cu ocoluri. □ *I-am dat vestea cea rea pe ocolite.*

OCOLIŞ

Cu ocolişuri l o c. a d v. = pe ocolite, vag, indirect. □ *Am ajuns, cu ocolişuri, la Bicaz.* □ *Îl lua pe departe, cu ocolişuri, aşteptând un moment prielnic să-i spună totul.*

Fără ocoliş(uri) (sau **fără ocol**) l o c. a d v. = direct, pe faţă, fără menajamente. *Îşi spunea totdeauna părerea, fără ocolişuri.* DLR. □ *Îi spuse adevărul, fără ocol.*

OFICIU

Din oficiu l o c. a d j. şi a d v. = (care este) în conformitate cu o dispoziţie dată de o autoritate (şi nu la cererea cuiva), pe baza unei astfel de dispoziţii, în mod oficial; f i g. în mod automat. *Te-am apărat din oficiu.* DEL.

OM

Scanned with OKEN Scanner

Din om în om l o c. a d v. = de la unul la altul. □ *Vestea întoarcerii lui s-a dus din om în om.*

OMENIE

Cu omenie l o c. a d v. = (în mod) cinstit, corect. □ *Se poartă cu omenie față de el.*

Fără (de) omenie l o c. a d j. și a d v. = lipsit de onestitate; (în mod) inuman, (în mod) nemilos. *Comandanții porunceau oștilor război fără pic de omenie.* Sadoveanu, în DLR. *Turcii s-au purtat brutal și fără omenie cu populația Giurgiului.* Camil Petrescu, în DLR.

ONOARE

De onoare l o c. a d j. = **a)** demn de încredere, cinstit, onest. *E de datoria unor oameni de onoare să informeze pe Pascalopol asupra consecințelor.* Călinescu, în DLR; **b)** de cinste, de frunte, de laudă. *Să pregătească o cină de cinste, în care vinul ocupă locul de onoare.* Filimon, în DEL; **c)** care angajează cinstea, demnitatea cuiva. □ *Aceasta este o chestiune de onoare.*

În onoarea cuiva (sau **a ceva**) l o c. a d j. și a d v. = pentru a cinsti pe cineva (sau ceva); în cinstea cuiva (sau a ceva). □ *Să bem în onoarea dumitale.* □ *Slujbă în onoarea ofițerului căzut la datorie.*

OPOZIȚIE

În opoziție cu... l o c. a d v. = în opoziție cu..., în contrast cu..., spre deosebire de... □ *Ceea ce mi-ai povestit tu e în opoziție cu ceea ce mi-a povestit Tudor.*

A face opoziție l o c. v b. = a se opune, a se împotrivi. *Mai nedomirită era coana Sofița de opoziția ce o făcea Aglaia.* D. Zamfirescu, în DLR.

OPRIRE

Fără oprire l o c. a d v. = neîntrerupt, neîncetat, continuu. *Mersesem trei ceasuri fără oprire.* Hogaș, în DLR.

ORAȘ

De oraș l o c. a d j. = (în opoziție cu d e ț a r ă) care provine din oraș, care are caracteristicile, aspectul, obiceiurile etc. de la oraș. □ *S-a făcut acum băiat de oraș, nu-l mai recunoști.*

ORĂ

Cu ora l o c. a d v. = (angajat și plătit) după un tarif orar. □ *Este angajat ca suplinitor și lucrează la plata cu ora.*

De ultimă oră l o c. a d j. = foarte actual, nou de tot. □ *Vă prezentăm o știre de ultimă oră.*

Din oră în oră l o c. a d v. = la intervale regulate de un ceas. □ *Ai maxi-taxi spre Vaslui din oră în oră.*

Scanned with OKEN Scanner

La ora actuală l o c. a d v. = în prezent. □ *La ora actuală nu mă mai interesează părerea lui.*
La ora asta l o c. a d v. = în această clipă, în momentul acesta. *Ascultă Ioano, ce crezi tu despre Andrei? –La ora asta te-ai găsit să mă întrebi?* Baranga, în DLR.
Oră de oră l o c. a d v. = foarte des, mereu, întruna. □ *Oră de oră se întreabă ce mai face, cum o duce...*
Pe oră l o c. a d v. = **a)** în decurs de un ceas. *O altă tablă... dădea învoire pentru douăzeci de kilometri pe oră.* Sadoveanu, în DEL; **b)** la fiecare ceas. □ *Se ia o linguriță de sirop pe oră.*

ORDINE

În ordine l o c. a d v. = aşa cum se cuvine, în regulă. *În răstimpuri se strecura în odaia unde petreceau domnii şi numai ca să vadă să fie toate în ordine.* Rebreanu, în DLR.
La ordinea zilei l o c. a d j. şi a d v. = de actualitate, care face vâlvă; pe prim plan; important. *Două observări... ne par la ordinea zilei.* Maiorescu, în DEL. *Mai mulți prieteni... stau de vorbă... despre chestiunile la ordinea zilei.* Caragiale, în DLR.

ORIGINAL

În original l o c. a d j. şi a d v. = în forma primitivă, necopiat; în limba în care a fost scris, netradus. *Îți trimit scrisoarea în original.* Ghica, în DEL. *Eminescu citea în original pe clasicii antici.* Vlahuță, în DLR.

ORIGINE

De origine l o c. a d j. = **a)** de obârşie; de baştină; de neam; (determinat de un nume etnic) de naționalitate. *Un... diplomat francez de origină.* Hasdeu, în DEL. *O, te-admir, progenitură de origine romană!* Eminescu, în DLR; **b)** de proveniență; de natură. *Majoritatea cuvintelor din fondul nostru principal este de origine latină.* Graur, în DLR.

P

PACE

A face (sau, fam., **a da la**) **pace cu cineva** l o c. v b . = a se împăca cu cineva. □ *Comandanții celor două oşti au făcut pace.* □ *După ce au stat certați vreo doi ani, au dat la pace.*

PAGUBĂ

În paguba (sau **detrimentul**) cuiva (sau a ceva) l o c. p r e p. = ştirbind calitatea, prestigiul, autoritatea etc. cuiva (sau a ceva), aducând un prejudiciu. *Nu vreau să te seduc în paguba dragostei dumitale.* Călinescu, în DEL.

Scanned with OKEN Scanner

PALMĂ

Ca în palmă l o c. a d j. şi a d v. = **a)** cu suprafaţa fără asperităţi, netedă; (în legătură cu pielea de pe capul omului) chel. *Calcă bine... Nu-ţi fie teamă, e ca-n palmă.* Delavrancea, în DEL; **b)** foarte bine; în cele mai mici amănunte; cu mare uşurinţă; cu certitudine, clar. *Cunosc ţara ca-n palmă, cu drumurile, cu ascunzătorile.* Delavrancea, în DLR.

De o palmă l o c. a d j. = de dimensiuni neobişnuite, foarte mic sau foarte mare (în raport cu cât ar trebui sau cât ne-am aştepta să fie). □ *Erai de-o palmă când te-am văzut ultima oară.*

PANTĂ

În pantă l o c. a d j. şi a d v. = înclinat, pieziş. *Se îndreaptă spre ieşirea în pantă a groapei, cu uşurinţa unui uriaş.* Călinescu, în DLR. □ *Cărarea coboară în pantă.*

PARCĂ

De parcă l o c. c o n j = ca şi cum. □ *Îmi vorbeşti de parcă nu m-ai cunoaşte.*

PARCURS

Pe parcurs l o c. a d v. = cu timpul; între timp; în interval. *Sentinţa de condamnare a şi fost scrisă... Pe parcurs, se poate ivi azi – ceva şi mâine altceva.* Stancu, în DEL.

Pe parcursul... l o c. p r e p. = în limitele..., în cuprinsul...; în decursul... □ *A fost ghid pe parcursul excursiei.* □ *A lipsit o zi şi pe parcursul acesteia a pierdut 5 ore de curs.*

PAROXISM

(Până) la paroxism l o c. a d v. = în cel mai înalt grad, foarte tare, cu intensitate maximă. *Jazul urla la paroxism.* C. Petrescu, în DLR.

PARTE

A lua parte (la...) l o c. v b. = a participa (la...); a contribui (la...). *Luasem parte la unele atacuri cu baioneta.* Stancu, în DEL.

Din (sau **de prin**) **partea** (sau, rar, **părţile**) **locului** l o c. a d j. = care este din (sau de prin) regiunea despre care se vorbeşte, originar, băştinaş din..., care se află (situat) în regiunea despre care se vorbeşte. *M-a găzduit un boier de prin partea locului.* Sadoveanu, în DEL. *În porţi apăreau femei din partea locului.* Călinescu, în DLR.

Din toate părţile l o c. a d v. = de pretutindeni. *Pe unde trecea, lumea din toate părţile îl înghesuia.* Creangă, în DLR.

Dintr-o parte l o c. a d v. = dintr-o latură. *Bate vântul dintr-o parte – Iarna-i ici, vara-i departe.* Eminescu, în DEL.

În altă parte l o c. a d v. = aiurea. □ *E cu gândurile în altă parte.*

Scanned with OKEN Scanner

În (cea mai) mare parte l o c. a d v. = în (foarte) mare măsură, în majoritate. *Pereţii erau în cea mai mare parte acoperiţi cu lemn sculptat.* Călinescu, în DLR.

În parte = **a)** l o c. a d j. şi a d v. (adesea întărit prin „fiecare", „oricare" sau prin echivalente ale acestora) separat, deosebit; pe rând, unul câte unul. *Să privim în parte fiecare din aceste categorii.* Caragiale, în DLR; **b)** l o c. a d v. (în opoziţie cu î n g e n e r a l) în special, în mod deosebit, în particular. *Eu nu îţi cei în parte nimica pentru mine.* Alexandrescu, în DEL; **c)** l o c. a d v. parţial, în oarecare măsură. *Felix se temu, şi-n parte acesta era şi adevărul, că moş Costache construieşte casa cu banii lui.* Călinescu, în DLR; **d)** l o c. a d v. (în legătură cu verbe ca „a vorbi", „a spune" sau cu echivalente ale acestora) făcând abstracţie de (unii dintre) cei de faţă; aparte, în secret, confidenţial. *Toţi vorbesc în parte, nimenea n-ascultă.* Caragiale, în DEL; **e)** l o c. a d j. şi a d v. (care se face) în cote corespunzătoare, proporţional. □ *Plătim în parte consumaţia.*

În (sau **prin**) **partea locului** l o c. a d v. = în regiunea despre care se vorbeşte; pe acolo. *Am ascultat unele istorisiri care se păstrau în partea locului.* Sadoveanu, în DLR.

În (sau **din, prin**) **toate părţile** l o c. a d v. = (de) peste tot, (de) pretutindeni; în (sau din) toate direcţiile, încoace şi încolo. *Ele aleargă în toate părţile.* Călinescu, în DLR.

Într-o parte l o c. a d v. = pieziş, oblic, strâmb. *Îi puse căciuliţa cu precauţiuni şi cam într-o parte.* Galaction, în DEL.

(Pe) de o parte..., (pe) de altă parte (sau **pe de alta...**) l o c. a d v. = **a)** într-un loc..., în alt loc...; (pe) aici..., (pe) dincolo. *Dete de o câmpie, pe de o parte cu iarbă înflorită, iară pe de altă parte pârlită.* Ispirescu, în DEL; **b)** într-o privinţă..., în altă privinţă; dintr-un punct de vedere..., din alt punct de vedere. *Mi-am precizat crezul meu artistic... pe de o parte sub înrâurirea operei lui Dobrogeanu Gherea, pe de altă parte sub farmecul demiurg al marilor scriitori sociali.* Galaction, în DLR.

PARTICULAR

În particular l o c. a d v. = **a)** fără a urma cursurile unei şcoli, dar pregătindu-se singur pentru a susţine examenele cerute. *Am urmat cursul inferior în particular.* Preda, în DEL; **b)** (în opoziţie cu î n p u b l i c) într-un grup restrâns; separat, confidenţial. *Acestea zicea Sigismund în public şi în particular.* Bălcescu, în DEL; **c)** în mod deosebit, în special, mai ales. *Rogu-te şi pe dumneata în particular să vezi scrisoarea mea şi să îngrijeşti cât se poate să apar convenabil.* Caragiale, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

PAS

La fiecare pas (sau **la tot pasul**) l o c. a d v. = la orice mişcare, în orice moment; pretutindeni, necontenit. *Dar te cobori, divino, pătrunsă de-al meu glas, Mai mândră, tot mai mândră la fiecare pas.* Eminescu, în DEL.

La pas l o c. a d v. = în ritm de mers obişnuit; fără să fugă; domol, încet. *Doi tineri mergeau alăturea la pas.* Negruzzi, în DLR.

Pas cu pas l o c. a d v. = **a)** (mai ales în legătură cu verbe de mişcare) încetul cu încetul, din aproape în aproape, foarte restrâns, treptat. *Şi pas cu pas pe urma ei Alunecă-n odaie.* Eminescu, în DLR; **b)** mereu, neîncetat. *Ceilalţi l-au urmărit cu privirea, pas cu pas.* Sebastian, în DLR.

PASIUNE

Cu pasiune l o c. a d v. = pasionat, înflăcărat, entuziast; intens. *Citise mult şi cu pasiune.* Vlahuţă, în DLR.

PATETISM

Cu patetism l o c. a d v. = în mod patetic. □ *Vorbeşte cu patetism.*

PATIMĂ

Cu patimă l o c. a d v. = pătimaş. *Nu se vorbea domol şi cu chibzuinţă, ci cu patimă.* Slavici, în DLR.

PATOS

Cu patos l o c. a d v. = **a)** în mod entuziast; avântat, înflăcărat, pasionat. *Cucoane Mihăiţă, îmi zise el cu patos, eu ţi-oi spune drept că acu mă lepăd cu totul de ceilalţi.* Sadoveanu, în DLR; **b)** în mod afectat, emfatic. *Obiceiurile literaturilor străine introduse cu patos în pământul român.* Russo, în DEL.

PATRU

Cât patru l o c. a d v. = depăşind limitele obişnuite; foarte mult. □ *Mănâncă cât patru.*

PAUZĂ

Fără pauză l o c. a d v. = fără încetare, continuu, neîntrerupt. *Toată lumea din ogradă cântă fără pauză.* Topîrceanu, în DLR.

PAZĂ

A sta de pază (sau **de strajă**) l o c. v b. = a păzi. *Pe cheiul umed, Un singur albatros rănit Mai stă de pază.* Minulescu, în DLR. *Câinii stau de strajă.* Bogza, în DLR.

De pază l o c. a d j. = care păzeşte, însărcinat cu paza, de gardă; care ocroteşte. *Au pus la uşi turci de pază.* Neculce, în DLR.

PĂCAT

Din păcate l o c. a d v. = spre regretul cuiva; din nenorocire. *Eram şi eu mărişor acum, din păcate.* Creangă, în DEL.

Scanned with OKEN Scanner

PĂMÂNT

Până la (sau **în**) **pământ** l o c. a d v. = (construit cu verbe ca „a se apleca", „a se închina") foarte adânc, cu politeţe exagerată; cu evlavie. *Auzind acestea chiar din gura împăratului, se plecă până la pământ.* Creangă. DLR.

PĂR

În doi peri l o c. a d j. şi a d v. = (care este) neprecizat, nedefinit bine, între două stări; p. e x t. ambiguu, confuz, echivoc, neclar. *Sunt rebegit de vremea asta în doi peri.* Caragiale, în DLR. *Femeia-i femeie, nene, oricât vrea el bărbatul s-o educe, zi-i Giocondă şi pace. –Aia parcă surâde în doi peri? se informează Conu Tăsică.* Teodoreanu, în DEL. □ *Răspunde în doi peri.*

PĂREA

A-i părea (cuiva) **bine** l o c. v b. = a se bucura. *Acum te văd şi-mi pare bine.* Topîrceanu, în DLR.

A-i părea (cuiva) **rău** sau (fam. ori glumeţ) **a-i părea (cu) regret** l o c. v b. = a regreta. *N-ai mustrare de cuget? Nu-ţi pare rău?* Negruzzi, în DLR. *Aşa e că-ţi pare cam regret cu chestia armelor?* Sadoveanu, în DLR.

PĂRERE

A(-şi) da (cu) părerea l o c. v b. = a opina; a crede, a considera, a aprecia. *Ce rost are – îşi dădu Felix cu părerea.* Călinescu, în DLR.

A fi de părere l o c. v b. = a crede, a socoti, a considera. *Toţi sunt de părere că decizia este dreaptă.* Caragiale, în DLR.

Cu părere de rău l o c. a d v. = cu regret. □ *Cu părere de rău te anunţ că nu voi putea veni în seara asta la cină.*

Într-o părere l o c. a d v. = într-o doară, la întâmplare. *M-am şi uitat eu într-o părere, doar l-oi zări.* Alecsandri, în DEL. *A zâmbit şi el aşa, într-o părere,... întrebându-se cu cine-l confundă oare.* C. Petrescu, în DLR.

Părere de rău l o c. s u b s t. = regret. □ *Părerile de rău sunt inutile în acest moment.*

PÂNĂ

Până să... l o c. c o n j. = până în momentul în care..., înainte să... □ *Să ne aşezăm la masă până să se facă noapte.* □ *Până să se gândească el mai bine, treaba fu şi rezolvată.*

PÂNDĂ

A sta la (sau, pop., **de**) **pândă** l o c. v b. = a pândi. *S-au deprins să stea mereu la pândă.* Odobescu, în DLR. *I-au spus că-i sfărâmă oasele dacă va îndrăzni să stea de pândă.* Slavici, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

PENSIE

A ieşi la pensie l o c. v b. = a se pensiona. *Dacă ies la pensie, am de gând... să plec de aci.* C. Petrescu, în DLR.

La pensie = **a)** l o c. a d j. (care este) pensionar. *De doi ani era la pensie.* Bart, în DLR; **b)** l o c. a d v. în perioada în care cineva este pensionar. □ *La pensie mă voi stabili la ţară.*

PENTRU

Pentru ca să... l o c. c o n j. = **a)** introduce o propoziţie finală. □ *Învăţ temeinic pentru ca să reuşesc la examen.* **b)** cu valoare copulativă. □ *A plecat mulţumit, pentru ca să se întoarcă peste o oră din nou nedumerit.*

Pentru că l o c. c o n j. = deoarece, fiindcă. □ *Nu ştie pentru că nu e atent la lecţie.*

PERECHE

Fără pereche l o c. a d j. = care nu se poate compara cu nimic (prin dimensiune, calitate, intensitate etc.); unic, extraordinar. *Şi-i voinic fără pereche Şi e cel mai tare lord.* Coşbuc, în DLR.

PERETE

De perete l o c. a d j. = care este fixat, prins de perete, care stă pe un perete. *Se uită la un ceas de perete.* Camil Petrescu, în DLR.

Perete în perete l o c. a d j. şi a d v. = (care este construit, care se află) cu unul din pereţi comun sau lipit de cel al încăperii vecine; p. e x t. (care se află cu locuinţa, cu sediul etc.) în imediata vecinătate a cuiva. □ *Locuiesc perete în perete cu fratele meu.*

PERIFERIE

De periferie l o c. a d j. = provincial. *S-a înscris la centru, în partidul în care domnul Emil Sava e... combatant de periferie.* C. Petrescu, în DLR.

PERMANENŢĂ

De permanenţă l o c. a d v. = de serviciu, în exerciţiul funcţiunii. *Este de permanenţă astăzi de la 8 la 14.* DEL.

În permanenţă l o c. a d v. = fără întrerupere, în mod permanent; mereu. *Privea pieziş şi zâmbea în permanenţă.* Călinescu, în DLR.

PERSOANĂ

În persoană = **a)** l o c. a d j. şi a d v. însuşi, personal, singur (fără intermediul cuiva). *Dieta convocată şi deschisă de împăratul în persoană.* Bălcescu, în DEL; **b)** l o c. a d j. întruchipat, în carne şi oase, personificat. *Mini era suavitatea în persoană.* Călinescu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

PERSPECTIVĂ

În perspectivă l o c. a d j. şi a d v. = (care este) pe cale sau cu şanse de a se îndeplini în viitor. *Unii dintre ei erau miniştri în perspectivă.* Galaction, în DLR. □ *Avem multe planuri în perspectivă.*

PEŞTE

A prinde (sau **a da la**) **peşte** l o c. v b. = a pescui. □ *Pe malul lacului, de dimineaţă, se adună o mulţime de tineri care dau la peşte.*

PIATRĂ

De piatră l o c. a d j. = **a)** neclintit, încremenit. *Jivinile erau ieşite în poieni, din farmecul de piatră al întunericului celui mare.* Sadoveanu, în DLR; **b)** greu, profund. *Pot ei să doarmă somn de piatră când visul cel mai strălucit, întrevăzut deodată, năluceşte înaintea credulităţii omeneşti?* Galaction, în DLR; **c)** insensibil, nesimţitor; p. e x t. rău. *Trebuia să aibă cineva o inimă de bronz sau de piatră ca să mai fie vesel în mijlocul atâtor suferinţe.* Caragiale, în DLR.

PIC

(Câte) un pic l o c. a d v. = **a)** puţin. *Iar noi să mai jucăm un pic Şi la botez.* Coşbuc, în DLR. *Aşteaptă un pic.* C. Petrescu, în DLR; **b)** (în construcţii negative) deloc. *Fără să stăm un pic la îndoială..., am ieşit din odaie.* Brăescu, în DLR.

Fără (**un** sau **nici un**) **pic de...** l o c. a d j. şi a d v. = (care este) lipsit (cu totul) de... *Era un ger aspru, fără pic de vânt.* Eminescu, în DLR.

(Nici) pic de... sau **nici** (**un** sau **cât un**) **pic** l o c. a d v. = deloc, câtuşi de puţin. *Pic de nuor nu se vedea.* Ispirescu, în DLR. □ *N-am nici un pic de îndoială în ceea ce-l priveşte.*

PICAJ

În picaj l o c. a d v. = drept în jos, (aproape) vertical. *Avioanele veniră în picaj asupra convoiului.* Sadoveanu, în DLR.

PICĂTURĂ

Cu picătura l o c. a d v. = în cantitate foarte mică, puţin câte puţin; cu încetul. □ *Coniacul acesta este extraordinar! Trebuie băut cu picătura.*

Picătură cu picătură l o c. a d v. = puţin câte puţin, încetul cu încetul; pe îndelete; până la epuizare. *Douăzeci de ani... în care chinurile au curs picătură cu picătură în sufletul lui.* Sadoveanu, în DLR. □ *Apa de ploaie se strânge în butoi picătură cu picătură.*

Printre picături l o c. a d v. = din când în când, câteodată; p. e x t. în timpul liber, pe apucate. *Printre picături aş vrea să completez pe „Rostoganu" şi să fac şi o ediţie frumoasă.* Caragiale, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

PICIOR

Din cap până în (sau **la**) **picioare** l o c. a d v. = în întregime; cu desăvârşire; din creştet până în tălpi, de sus şi până jos. *Era cuprins de o boală, din cap până la picioare.* Mineiul (1776), în DA. *Lăpuşneanu mergea alături cu vornicul Bogdan... înarmaţi din cap până în picioare.* Negruzzi, în DLRC.

În vârful picioarelor l o c. a d v. = (în legătură cu verbe de mişcare) cu corpul sprijinit numai pe vârfurile degetelor; p. e x t. fără zgomot, tiptil, încet. *O pisică albă ca laptele vine în vârful picioarelor.* Rebreanu, în DLR. *Se ridică în vârful picioarelor şi priveşte.* C. Petrescu, în DLR.

Pe picior greşit l o c. a d v. = (la unele jocuri sportive) nepregătit pentru a para acţiunea adversarului sau pentru a colabora cu partenerul într-o acţiune; p. g e n e r. nepregătit. □ *M-ai prins pe picior greşit.*

PIEDICĂ

A (se) pune (o) piedică l o c. v b. = **a)** a pune cuiva piciorul înainte, pentru a-l face să se împiedice şi să cadă; a face (pe cineva) să cadă, împiedicându-l cu piciorul. *I se pune piedică pe la spate şi cade.* Camil Petrescu, în DLR; **b)** a împiedica, a (se) crea dificultăţi, a se opune (la realizarea unui lucru). *Orice om onest nu va suferi a pune sau a vedea a se pune piedică dreptăţii.* Bolintineanu, în DLR.

PIEPT

Piept la piept l o c. a d j. şi a d v. = (despre lupte, felul de a se lupta etc.) (care se desfăşoară) în mod direct, din apropiere; corp la corp. *Să se lupte cu dânsul pept la pept.* Bălcescu, în DLR.

PIERDERE

În pierdere l o c. a d v. = fără câştig, cu deficit, în pagubă. □ *Munceşte în pierdere.*

PILDĂ

De(sau **spre**) **pildă** l o c. a d v. = de exemplu, bunăoară, cum ar fi. *Şi pe margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă, Către vreo trandafirie şi sălbatecă Clotildă.* Eminescu, în DLR. *Dumneata te poţi mulţumi, spre pildă, cu nectar, cu flori şi cu raze de soare.* Hogaş, în DLR.

PIPĂI

Pe pipăite l o c. a d v. = **a)** atingând, punând mâna (pe obiectul în cauză). *Aici este pe văzute şi pe pipăite.* DLR; **b)** mergând cu nesiguranţă, pe dibuite, bâjbâind. *Găseşte uşa sălii pe pipăite şi coboară în curte.* Caragiale, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

PLAC

După bunul plac (al cuiva) l o c. a d v. = după capriciul cuiva □ *Procedează numai după bunul său plac.*

Pe (sau **după**) **plac** l o c. a d v.şi **pe** (sau **după**) **placul cuiva** l o c. p r e p. = potrivit cu gustul, cu voia, cu dorinţa cuiva, aşa cum vrea cineva. *A îmblat prin toate oraşele... cheltuind pe orice găsea pe placul său.* Negruzzi, în DLR. *Toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare.* Creangă, în DLR.

PLAN

Pe plan... l o c. a d v. şi **pe planul...** l o c. p r e p. = în domeniul..., în cadrul..., la nivelul...; în ce priveşte..., din punct de vedere... *Dragostea lui Tristan şi a Isoldei... se realizează pe planul ideilor platonice.* Lovinescu, în DLR. *Confruntările şi dezbaterile dramatice se desfăşoară acum mai ales pe plan etic.* DLR.

PLĂCERE

Cu plăcere l o c. a d v. = **a)** (în formule de politeţe) bucuros, din toată inima, cu drag. *Ginerele meu mi-a spus că s-a plătit tot. Am să-l întreb şi dacă n-a plătit, cu plăcere.* Călinescu, în DLR; **b)** formulă de răspuns la mulţumirile exprimate de cineva pentru un serviciu. □ *Mulţumesc că mi-ai împrumutat rochia de seară. – Cu plăcere, oricând mai ai nevoie.*

De plăcere l o c. a d v. = pe plac, după voie, după gust. □ *Mergem de plăcere în plimbare.*

Fără plăcere l o c. a d v. = în silă, fără voie. □ *Răspunde la întrebările mele fără plăcere.*

PLIN

Din plin l o c. a d v. = din belşug, din abundenţă, cu prisosinţă; în mare cantitate ori număr, foarte mult; cu intensitate maximă. *Decoraţia aia o meriţi din plin.* Camil Petrescu, în DLR. *Lumina zilei pătrunde din plin.* Baranga, în DLR. *Statul îi plătea din plin pentru aceste produse.* Preda, în DLR.

În plin l o c. a d j. şi a d v. = (şi f i g.; care atinge, loveşte) exact în ţintă, drept în corpul, în masa cuiva sau a ceva, în centru. *Panţâru a şi auzit două lovituri grele în plin.* Sadoveanu, în DLR. *Domniţa Catrina primi în plin lovitura şi inima i se ghemui.* id., în DLR.

PLOAIE

În (sau **sub**) **ploaie** l o c. a d v. = în bătaia ploii. *Stăteau zile şi nopţi în ploaie.* Gârleanu, în DLR.

Pe ploaie l o c. a d v. = în timp ce plouă. *Gogu şi Eugenia plecară pe ploaie.* Rebreanu, în DLR

Scanned with OKEN Scanner

PLUS

În plus l o c. a d j. şi a d v. = (care este) peste ceea ce există în mod obişnuit, (care este) mai mult decât atât; (care este) pe deasupra. *Privire circulară asupra întregii încăperi, privire în care e cuprins şi el, ca un obiect în plus.* Sebastian, în DLR. *Spuse... cu aceeaşi voce limpede, având însă ceva în plus, implacabil şi inconştient.* Preda, în DLR.

Plus că... l o c. c o n j. = pe lângă că..., în afară de faptul că... *Dacă ne-om îndemna unii pe alţii, stând cu mâinile-n sân... Plus că avem grajduri de construit.* DLR.

POFTĂ

Cu poftă l o c. a d v. = cu plăcere, manifestând (multă) satisfacţie. *La vorbele acestea,... a râs cu mare poftă.* Caragiale, în DLR.

POLITEŢE

De politeţe l o c. a d j. = **a)** care exprimă politeţe; politicos, amabil. □ *Îmi adresează câteva cuvinte de politeţe.* **b)** protocolar. *Nu strică să-i mai aducă aminte cu prilejul unei vizite obligatorii de politeţe.* Rebreanu, în DLR.

Din (sau **de**) **politeţe** l o c. a d v. = obligat de anumite cerinţe (formale) de conduită, de etichetă; în mod formal. *Să stăm oleacă, de politeţă, şi pe urmă să ieşim.* Sadoveanu, în DLR. *Se arătă, din politeţe, foarte încântat.* Călinescu, în DLR.

POMANĂ

De pomană l o c. a d j. şi a d v. = **a)** gratuit; p. e x t. (care este) la un preţ foarte scăzut. *Nevrând ca să mă-ngroape oraşul de pomană.* Macedonski, în DLR. *Pământ de pomană nu se află nicăiri.* Rebreanu, în DLR; **b)** (în mod) inutil, degeaba, fără rost; neîntemeiat, pe nedrept. *Vapoarele care au stat, unele mai stau şi azi la Brăila, de pomană, fiindcă n-au avut ce să încarce.* Rebreanu, în DLR. □ *M-a învinuit de pomană.*

POMINĂ

De pomină l o c. a d j. = **a)** care se păstrează multă vreme (sau veşnic) în amintire, de neuitat. *Aş face ceva să rămână de pomină.* Caragiale, în DLR; **b)** extraordinar, grozav, excepţional. *M-am hotărât... să fac un tărăboi de pomină.* Galaction, în DLR.

POPAS

Fără popas (sau **popasuri**) l o c. a d j. şi a d v. = neîncetat, neîntrerupt, continuu. *Zi şi noapte, fără popas, a tot umblat.* Caragiale, în DLR.

POPOR

Din popor l o c. a d j. = care face parte din clasele exploatate, din grosul populaţiei; de origine socială modestă. *Ele fac să pice În ghearele uzurei*

Scanned with OKEN Scanner

copile din popor. Eminescu, în DLR. *Cunoaşte pe un om din popor, servitorul unei femei văduve.* Galaction, în DLR.

PORUNCĂ

A da poruncă (sau **ordin**) l o c. v b. = a porunci. □ *Cum îi dau poruncă, şi execută.*

POST

A ţine post l o c. v b. = a posti. *Mama la icoane, Mătănii bate, ţine post.* Coşbuc, în DLR.

De post (sau, pop., **de sec**) = **a)** l o c. a d j. şi a d v. (despre mâncare) pregătit numai din alimente îngăduite de biserică pentru o perioadă de post; p. g e n e r. gătit fără carne (şi fără grăsimi animale). *Tănase se uită prin talerele tuturor, să vadă cine mănâncă de post şi cine de dulce.* D. Zamfirescu, în DLR. *Popa, cu ochii la mâncarea de post, zise: –Ce avem azi?* Sadoveanu, în DLR; **b)** l o c. a d j. (despre zile, săptămâni, luni) în care se recomandă postul, în care se posteşte; p. g e n e r. prin care cineva e constrâns să rabde de foame. *Nu se sfia, în zile de post, să iasă la vânat.* Sadoveanu, în DLR.

La post l o c. a d v. = prezent la datorie pentru îndeplinirea obligaţiilor (de serviciu). □ *Luni, dis-de-dimineaţă, m-am prezentat la post.*

POTRIVĂ

De (sau **pe**) **potriva...** l o c. p r e p. = la fel cu..., asemenea, egal cu..., corespunzător cu..., pe măsura... (dintr-un anumit punct de vedere). *Unde să să găsască altul de potriva lui.* Neculce, în DLR. *M-am chivernisit cumsecade, ajungând să am o stare destul de bună, pe potriva mea.* Caragiale, în DLR.

Pe potrivă l o c. a d j. = (care este) la fel ori asemănător cu cineva sau ceva; (care este) adecvat, potrivit. *Se putea oare ca acest... poet să nu-şi aleagă o soţie pe potrivă.* Galaction, în DLR.

PRACTIC

În practică l o c. a d v. = în mod efectiv, concret, în realitate. *Alta este a exercita în practică o profesie.* Maiorescu, în DLR.

PRAVILĂ

După (sau **pe, ca pe**) **pravilă** ori **cu pravila** l o c. a d j. şi a d v. (înv.) = (care este) conform legii, după lege; p. e x t. (care este) drept, just. *În domnia lui au tăiat capul lui Goe Căpitanul,... cu pravila.* N. Costin, în DLR. *Giudeţul lui era ca pe pravilă.* id., în DLR. *Se va certa deplin, după pravilă.* DLR.

Scanned with OKEN Scanner

PRÂNZ

După-prânz l o c. a d v. = în a doua parte a zilei, după-masă, după-amiază. □ *Pot să trec pe la tine mâine, după prânz?*

Înainte de prânz l o c. a d v. = în prima parte a zilei, înainte de amiază, înainte de masa principală. □ *Cel mai bine este să faci plajă dimineața, oricum, înainte de prânz.*

PREAJMĂ

Din (sau **de prin**) **preajmă** l o c. a d j. = care este, care se află în (sau prin) jur, în (sau prin) apropiere, în (sau prin) vecinătate. *Un iz slab, amestecat cu mirosul desișurilor din preajmă, ne învăluia.* Sadoveanu, în DLR.

Din (sau **de prin**) **preajma** l o c. p r e p. = **a)** (cu sens local) din (sau de prin) jurul, dimprejurul, din (sau de prin) apropierea, din (sau de prin) vecinătatea (cuiva sau a ceva). *Ne odihnim pe muşuroaiele de iarbă din preajma şipotului.* Vlahuță, în DLR; **b)** (cu sens temporal) din timpul apropiat de...; din vremea care precedă cu puțin...; din ajunul... *Mezatul de conștiințe din preajma alegerilor.* Brătescu-Voinești, ap. CADE.

În (sau **prin**) **preajma...** l o c. p r e p. = **a)** (cu sens local) în (sau prin) jurul, împrejurul, în (sau prin) vecinătatea (cuiva sau a ceva). *Acesta spuse atunci că comoara se află pitită în preajma unei fântâni.* Odobescu, în DLR; **b)** (cu sens temporal) puțin înainte de..., în timpul apropiat de... *O pâclă apăsătoare, înecătoare, ca în preajma unei vijelii.* Brătescu-Voinești, în DLR. *El era... în preajma examenului.* Agârbiceanu, în DLR.

În (sau **prin**) **preajmă** l o c. a d v. = în (sau prin) jur, împrejur, în (sau prin) apropiere, în (sau prin) vecinătate. *Aştepta în pridvor, în vreme ce trăsura era şi ea trasă prin preajmă.* Călinescu, în DLR.

PREALABIL

În prealabil l o c. a d v. = mai întâi, mai înainte de... *În prealabil e obligat să ia contact cu amicii politici.* Rebreanu, în DLR.

PRECAUȚIE

Cu precauție l o c. a d v. = cu grijă, cu băgare de seamă, cu mare atenție, în mod prudent. *Când ajunse la doi paşi de ofițer, se opri cu precauție.* Barbu, în DLR.

De precauție l o c. a d j. = care preîntâmpină sau încearcă să preîntâmpine un pericol, un necaz posibil. *Mişcări încete, pline de precauție.* C. Petrescu, în DLR.

PRECĂDERE

Cu precădere l o c. a d j. şi a d v. = (care se face sau trebuie făcut, preferat etc.) în primul rând, înainte de orice; (care se face sau trebuie făcut, preferat etc.) în (mod) special, îndeosebi, mai ales. *Căuta să afle păsurile oamenilor*

Scanned with OKEN Scanner

din popor şi să-i ajute, cu precădere asupra exigenţelor nobilimii. Odobescu, în DLR. □ *Admir, cu precădere, sinceritatea.*

PRECEDENT

Fără precedent l o c. a d j. = care este aşa cum nu a mai fost, cum nu s-a mai întâmplat; p. e x t. nemaiîntâlnit. *Toţi întoarseră capul... aşteptând un eveniment extraordinar, o exploziune, o catastrofă fără precedent.* C. Petrescu, în DLR.

PRECIZIE

De precizie l o c. a d j. = (despre aparate, instrumente de măsură etc.) care funcţionează cu (cea mai) mare exactitate, (foarte) exact; p. e x t. de calitate, bun. □ *Întreprindere producătoare de instrumente de precizie.*

PREDILECŢIE

Cu (sau de) predilecţie l o c. a d j. şi a d v. = de preferat, favorit; mai ales, îndeosebi. □ *Ascultă cu predilecţie muzică clasică.* □ *Îi plac rochiile de predilecţie albe.*

PREFERA

De preferat l o c. a d j. şi a d v. = (în mod) preferabil. □ *Este de preferat să plecăm astăzi, nu mâine.*

PREFERINŢĂ

De preferinţă l o c. a d v. = mai ales, îndeosebi, cu deosebire. *Ea aduce de preferinţă la teatruri.* Alecsandri, în DLR.

PREJOS

Mai prejos l o c. a d v. = în inferioritate faţă de cineva sau de ceva; mai puţin, mai slab, mai prost decât... □ *De ce mă consideri mereu mai prejos de el?*

PRELUNGIRE

În prelungirea... l o c. p r e p. = în imediata continuare, vecinătate, lângă, lipit de... *Hallul şi terasa sunt una în prelungirea celeilalte.* Sebastian, în DLR.

PREMEDITARE

Cu premeditare l o c. a d j. şi a d v. = (în mod) premeditat, intenţionat. *Se asasinează încet şi cu premeditare.* Camil Petrescu, în DLR. □ *Crimă cu premeditare.*

PRESIUNE

Sub presiune l o c. a d v. = gata de a începe să funcţioneze, de a se pune în mişcare sub acţiunea presiunii. *O locomotivă va sta continuu sub presiune.* Galan, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

PRESTIGIU

De prestigiu l o c. a d j. = care onorează, care aduce glorie, considerație; important; valoros. *Numeroasele realizări de prestigiu îi conferă fără îndoială un nivel artistic general ridicat.* DLR.

PRESUS

Mai presus de (sau **decât)...** l o c. a d v. = mai mult, mai mare, mai important decât... □ *Nu ești mai presus de lege.* □ *Faci eforturi mai presus de puterile tale.*

PRETENȚIE

A ridica pretenții (sau **pretenție)** l o c. v b. = a formula o pretenție; a revendica. □ *Nu crezi că fata ridică prea multe pretenții pentru vârsta ei?*

Cu pretenție de... l o c. a d j. = care vrea să pară..., care ar vrea să fie... *O cohortă de țânțari subțiri în glas Înzestrați la cap c-o sculă Minusculă cu pretenție de nas.* Topîrceanu, în DLR.

Cu pretenții sau **cu pretenție = a)** l o c. a d j. și a d v. (care este) cu aere de superioritate, cu infatuare. *Se formă numărul necesar de oameni cu pretențiuni și fără nici o spețialitate.* Heliade, în DLR. *Spunea toate aceste lucruri... cu siguranță și cu pretenție.* Galaction, în DLR; **b)** l o c. a d j. care dă o (falsă) impresie de rafinament. *În casă numai mobile cu pretenții, canapele și fotolii de lemn aurit.* Călinescu, în DLR.

Fără pretenție sau **fără pretenții** l o c. a d j. = care este lipsit de artificialitate; modest, simplu, natural. *Un om cu maniere nobile, fără pretenții.* Negruzzi, în DLR.

PRETEXT

Sub pretext sau **sub pretext că...** (sau **ca..., să..., de a...)** l o c. c o n j. = invocând drept motiv..., pretinzând că..., pe motiv că...; spre a..., pentru a... *De acolo, sub pretext că vrea să-și vadă părinții, se va repezi în Jidovița.* Rebreanu, în DLR. *Sub pretext de a răzbuna o injurie... au întreprins un război.* Brăescu, în DLR.

PREȚ

Cu prețul... l o c. p r e p. = în schimbul... (unei contravalori materiale); f i g. cu sacrificiul..., cu riscul..., cu efortul... *Vă vom apăra cu prețul vieții noastre.* Camil Petrescu, în DLR.

De (sau, înv., **cu) (mare) preț** l o c. a d j. = (foarte) scump; (foarte) valoros (din punct de vedere material). *Haine de mătase și alte lucruri de preț.* Bălcescu, în DLR. *Bobul de mărgăritar e mai mare și mai cu preț decât bobul de orez, dar sparge dinții.* Odobescu, în DLR.

Fără (de) preț l o c. a d j. = **a)** care nu poate fi prețuit în bani, foarte scump, extrem de valoros (sub aspect material). *El palate și biserici și*

Scanned with OKEN Scanner

podoabe Fără preț a dat Moldovei. Vlahuță, în DLR; b) care este foarte important, extrem de însemnat. □ *Sfaturile sale sunt fără de preț.*

PREVEDERE

De (sau **ca**) **prevedere** l o c. a d j. și a d v. = (care servește) pentru a preveni un lucru neplăcut ce s-ar putea întâmpla. □ *Umbrela am luat-o ca prevedere.* □ *Îmi iau toate măsurile de prevedere.*

PREZENT

În prezent l o c. a d v. = în momentul de față, în zilele noastre, azi, acum. *În prezent cugetătorul nu-și oprește a sa minte, Ci-ntr-o clipă gându-l duce mii de veacuri înainte.* Eminescu, în DLR.

PREZENȚĂ

În prezența (cuiva) l o c. p r e p. = fiind (cineva) de față; în fața, înaintea (cuiva). *I-am citit în ochi un fel de teamă în prezența unui act absurd.* C. Petrescu, în DLR.

PRICINĂ

Din pricina... l o c. p r e p. = din cauza..., datorită..., ca urmare a...; din vina... *Cearta a fost din pricina copiilor.* Slavici, în DLR. □ *Ai întârziat din pricina ploii.*

Din pricină că... l o c. c o n j. = pentru că..., deoarece, fiindcă; pe motivul că... *I se spunea Jupuitul din pricină că, atunci când se bărbierea, fața lui părea jupuită.* Preda, în DLR.

Fără (nici o) pricină l o c. a d v. = fără justificare, în mod nemotivat; din senin. *Dintr-o dată,... fără nici o pricină, Elvira dispărea.* Sadoveanu, în DLR.

PRIETENIE

Cu prietenie l o c. a d v. = în mod amabil, binevoitor, prietenos, afectuos. *Toți îi vorbeau, îl tratau cu prietenie.* Agârbiceanu, în DLR.

Fără prietenie l o c. a d v. = lipsit de amabilitate, fără afecțiune; rece, ostil. *Radu Comșa se întoarse și îi privi din urmă, fără prietenie.* C. Petrescu, în DLR.

PRILEJ

A da prilej (sau **ocazie**) l o c. v b. = a prilejui. *Eu am apelat la dumneata numai ca să-mi dai ocazie să muncesc.* Camil Petrescu, în DLRC. *Natura psihică a poetului a dat prilej multor aprecieri greșite asupra poetului.* Ionescu-Rion, în DLRC.

PRIMĂVARĂ

Astă-primăvară l o c. a d v. = în cursul primăverii trecute. *Când a fost astă-primăvară la mine, mi-a lăsat niște cărți.* Neculce, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

De primăvară l o c. a d j. = **a)** (despre plante sau părți ale lor) care crește, care se dezvoltă în timpul primăverii. □ *Flori de primăvară.* **b)** care se efectuează, care are loc în timpul primăverii. *Trebuiau să înceapă arăturile de primăvară.* Camil Petrescu, în DLR.
În primăvară l o c. a d v. = **a)** în timpul primăverii; în fiecare primăvară. *Frumusețile tinerii Zoe înfloresc repede ca un obor în primăvară.* Bolintineanu, în DLR; **b)** în cursul primăverii trecute. *Am făcut în primăvară o încurcătură îngrozitoare.* Camil Petrescu, în DLR; **c)** în cursul primăverii viitoare. *Din această pieire am scăpat puțini jurând să vie cu putere și mai mare în primăvară.* Sadoveanu, în DLR.
La primăvară l o c. a d v. = în cursul primăverii viitoare; la sosirea primăverii viitoare. *Iar păn' la primăvară Să fie gata să iasă afară.* Budai-Deleanu, în DLR.
Spre primăvară l o c. a d v. = când se apropie primăvara, în ajun de primăvară. *Nu te-am putut vedea decât spre primăvară.* Sadoveanu, în DLR.

PRIMEJDIE

A pune în primejdie l o c. v b. = a primejdui. □ *Nu merită să-ți pui viața în primejdie pentru atâta lucru.*
De (mare) primejdie l o c. a d j. = **a)** (extrem de) primejdios. *Era acolo un vechi loc de primejdie pe care-l cunoșteau bine plutașii.* Sadoveanu, în DLR; **b)** care vestește un (mare) pericol. *Curând se auzi bătând la biserică clopotul de primejdie, rar, numai într-o dungă.* Sadoveanu, în DLR.

PRIMIRE

De primire l o c. a d j. = **a)** (despre încăperi) destinat oaspeților, vizitatorilor sau solicitanților. *Îl urmări pe scară până la perdeaua sălii de primire.* Filimon, în DLR; **b)** (despre ore, zile) când se primesc oaspeți, vizitatori sau solicitanți, destinat vizitelor. *Astăzi e ziua mea de primire; dumnealui e totdauna binevenit!* Sadoveanu, în DLR.

PRINCIPAL

În principal l o c. a d v. = în primul rând, cu precădere, mai ales. □ *M-am referit, în principal, la ceea ce s-a discutat ieri.*

PRINCIPIU

Cu (sau **de, fără**) **principii** l o c. a d j. = (despre oameni) cu (sau fără) păreri sau convingeri ferme, cu (sau fără) norme de conduită precise. *Tovarășul meu era un om tacticos și cu principii.* Sadoveanu, în DLR.
De principiu (sau **principii**) l o c. a d j. = care are caracter teoretic general (și preliminar). *Să lăsăm chestiile de principiu. Știi de ce am venit la dumneata.* Caragiale, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

Din principiu l o c. a d v. = conform unui punct de vedere. *Din principiu nu citesc foile care mă atacă.* Camil Petrescu, în DLR.
În principiu l o c. a d v. = din punct de vedere teoretic, în linii generale, în fond; principial. *În principiu trebuie să aibi dreptate.* Odobescu, în DLR. *Nu există, în principiu, prostie nesinceră.* Camil Petrescu, în DLR.

PRIORITATE

Cu prioritate l o c. a d v. = în mod special, mai ales, în primul rând, îndeosebi. *Prioritatea... îşi schimbase... specificul, din cerealieră în plante industriale, cu prioritate orez-bumbac.* DLR.

PRIPĂ

În pripa... l o c. p r e p. = în graba... □ *În pripa plecării a uitat să-şi ude florile.*
În pripă l o c. a d v. = care se face, se produce, are loc repede, iute, grabnic; care trebuie făcut repede. *Intră singură înăuntru, deretecă ceva în pripă.* Călinescu, în DLR.

PRISMĂ

Prin prisma... l o c. p r e p. = din punctul de vedere..., potrivit cu..., în lumina... □ *Acum înţeleg altfel lucrurile, prin prisma evenimentelor din trecut.*

PRISOS

De prisos (sau, înv., **prisoseală**) l o c. a d j. şi a d v. = (care este) din belşug, din plin, mult, abundent; (care este) în plus, mai mult decât trebuie; p. e x t. (care este) fără rost, inutil, zadarnic. *Aşijderea deosăbi ce ar fi fost destulă şi încă de prisoseală gâlceava pentru alegerea aceii pasiri.* Cantemir, în DLR. *E de prisos a vă descrie ce înger este Zefiriţa.* Negruzzi, în DLR. *Evitaţi epitetele de prisos.* Galaction, în DLR.

PRISOSINŢĂ

Cu prisosinţă l o c. a d v. = mai mult (decât trebuie), în plus; p. e x t. din plin, din belşug, din abundenţă; îndeosebi, mai ales. *Ar fi meritat cu prisosinţă titlul de doctor al facultăţii noastre.* Vianu, în DLR.

PRIVINŢĂ

În privinţa... l o c. p r e p. = **a)** (şi, înv., în forma **cu privinţă la...**) referitor la..., în (ceea) ce priveşte... *Începui să cuget mai serios asupra cuvântului „ficţiune", pronunţat de Kaiserfeld cu privinţă la deputaţii ardeleni.* Bariţiu, în DLR. *Numai în privinţa vârstei ei s-au încins controverse mai îndelungate.* Rebreanu, în DLR; **b)** sub aspectul..., sub raportul..., din punctul de vedere... *În privinţa aceasta rămăsese şi acum ţărancă.* Agârbiceanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

În această (sau, pop., **astă**) **privinţă** ori **într-o (oarecare) privinţă** sau **în unele** (ori **în mai multe**) **privinţe** l o c. a d v. = **a)** din acest ori dintr-un anumit punct de vedere ori din mai multe puncte de vedere, sub acest aspect sau raport sau sub un anumit aspect ori sub unele sau sub mai multe aspecte. *Amâna din zi în zi... această poznaşă trebuşoară în mai multe privinţi.* Creangă, în DLR. *Într-o privinţă oamenii deveniseră nepăsători.* Camil Petrescu, în DLR; **b)** referitor la cineva sau ceva, raportat la cineva sau ceva, privitor la cineva sau ceva, în (ceea) ce priveşte... *Cine ştie câte mistere ne-ar fi descoperit în această privinţă.* Eminescu, în DLR.

PRIVIRE

A(-şi) arunca o privire (sau **ochii, o ochire**) l o c. v b. = a privi (repede, în treacăt). *Când îşi aruncă ochii spre poartă ce să vadă!* Creangă, în DLRC.

Cu privire la... l o c. p r e p. = referitor la..., privitor la..., în (ceea) ce priveşte..., în privinţa... *Se sfătuiră puţin cu privire la robi şi la prăzile de război.* Sadoveanu, în DLR.

Dintr-o privire l o c. a d v. = imediat ce s-a uitat; cât a putut vedea uitându-se repede. *S-a uitat în jur, dintr-o privire, apoi a plecat grăbit.* Lăncrănjan, în DLR.

PRIVITOR

Privitor la... l o c. a d j. şi p r e p. = referitor la..., raportat la...; în (ceea) ce priveşte..., în privinţa..., cu privire la... *Îşi avea părerile lui... asupra multor chestii privitoare la lumea care-l înconjura.* Sadoveanu, în DLR. □ *Am făcut, privitor la acest caz, numeroase remarci.*

PROBABILITATE

După toate probabilităţile l o c. a d v. = după cât se pare; probabil, poate. *După toate probabilităţile voi fi în Iaşi peste vreo zece zile.* Caragiale, în DLR.

PROBĂ

A da probă (sau **probe**) **de...** l o c. v b. = a dovedi, a demonstra, a proba. *În toate întâlnirile cu turcii, ea dedese foarte frumoase probe de curagiu.* Bălcescu, în DLR.

De (sau, pop., **de o**) **probă** l o c. a d j. şi a d v. = (care serveşte) ca încercare, de încercare, de verificare. *Făcea mereu junghieri şi cântăriri de probă.* Slavici, în DLR. *Eu zic să guşti – aşa de-o probă... – îmi zise el cu generozitate, prezentându-mi ulciorul cu amândouă braţele întinse.* Sadoveanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

PROFIL

Din (sau în) profil l o c. a d v. = dintr-o parte (a feței sau, p. e x t., a corpului). *I s-a părut că l-a zărit în profil.* Vlahuță, în DLR. *Se privi în oglindă din față, din profil, din trei sferturi.* C. Petrescu, în DLR.

PROFIT

A trage (un) profit l o c. v b. = a profita. □ *Tragi profit de pe urma noastră și pe urmă dispari cu lunile.*

În profitul (cuiva) l o c. p r e p. = în interesul, spre binele, în folosul (material sau spiritual al) (cuiva). □ *Ce s-a întâmplat nu e decât în profitul nostru.*

PROMPTITUDINE

Cu promptitudine l o c. a d v. = în mod prompt, repede și la timpul potrivit. □ *Nu stătu pe gânduri, răspunse cu promptitudine, la obiect.*

PROPORȚIE

În proporția (în care)... l o c. p r e p. = tot atât cât..., după cum..., în (sau pe) măsura (în care)... *Un rând de haine, lustruit, înverzit, care scădea și el din cauza transformărilor multiple, în proporția în care slăbea, pe nesimțite, proprietarul.* Brăescu, în DLR.

În proporție cu... l o c. a d v. = în raport cu..., comparativ cu..., proporțional cu... *Îi asigură, în mintea sa, o răsplată în proporție cu plăcerea pe care i-o făcea.* Sadoveanu, în DLR.

PROPRIU

La propriu l o c. a d v. = (adesea în corelație cu l a f i g u r a t) în mod real, concret, obiectiv. *Începuse să se sufoce în casa Șerichii, la propriu și la figurat.* Călinescu, în DLR.

Propriu-zis = **a)** l o c. a d j. și a d v. (care este sau trebuie luat, considerat) în sensul strict al cuvântului. *Calitatea propriu-zisă a țuicii nu se simte decât abia după al doilea țui.* Slavici, în DLR; **b)** l o c. a d v. la drept vorbind, de fapt, în realitate. *Radu nu-și lua propriu-zis un angajament.* Camil Petrescu, în DLR.

PROVINCIE

De provincie l o c. a d j. = situat în provincie; specific provinciei. *Am rătăcit... prin marginile unui oraș de provincie.* Bacovia, în DLR. *Nici pe scenele de provincie nu se mai rostesc astfel de replici.* Lovinescu, în DLR.

PRUDENȚĂ

Cu prudență l o c. a d j. și a d v. = (care acționează, se manifestă etc.) în mod prudent. □ *Vorbește cu prudență despre acest subiect, mai ales de față cu el.*

Scanned with OKEN Scanner

PUBLIC

În public l o c. a d v. = în prezența mai multor persoane, în fața oamenilor, în văzul lumii; la cunoștința tuturor. *Soția... e un sanctuar despre care bărbatul nu se destăinuie în public.* Călinescu, în DLR.

PUNCT

Din punct de vedere... sau **din punctul de vedere al...** l o c. p r e p. = în privința..., sub raportul..., luând în considerație (un anumit element de referință). *Cestiunea danubiană, din punct de vedere român, prea a fost neglijată de Germania.* Ghica, în DLR. *Acest edificiu..., privit însă din punctul de vedere al stilului..., nu prezintă nimic însemnător.* Filimon, în DLR.

Până la ce punct l o c. a d v. = în ce măsură, până unde. *Nu știu până la ce punt iepurăria poate degrada pre un om.* Negruzzi, în DLR.

Până la un punct l o c. a d v. = până la un moment dat; până la o limită (admisibilă); într-o anumită măsură. □ *Ceea ce îmi povestești mă interesează până la un punct.*

PUPITRU

La pupitru l o c. a d v. = în calitate de dirijor; pentru a conduce o orchestră. □ *Orchestra Filarmonicii din București a avut la pupitru pe maestrul Sergiu Celibidache.*

PUR

Pur și simplu l o c. a d v. = nimic altceva decât...; numai și numai; nici mai mult, nici mai puțin decât... *Ești pur și simplu un cățel primejdios.* Hogaș, în DLR.

PURTARE

De purtare l o c. a d j. = (despre îmbrăcăminte, încălțăminte etc.; și în forma **de tăvăleală**) care se poartă în mod obișnuit (în zilele de lucru); de toate zilele, de lucru. *Am rochia asta de tăvăleală.* DLR.

PUTEA

Fără doar și poate l o c. a d v. = cu siguranță, fără îndoială, precis, sigur. □ *Vine seara asta fără doar și poate.*

Peste poate l o c. a d v. = **a)** cu neputință, imposibil. *Ca să trecem prin pădure e peste poate.* Ispirescu, în DLR; **b)** foarte mult, din cale-afară. *Sunt într-o poziție pitorească și mizericordioasă și sufăr peste poate.* Caragiale, în DLR.

PUTERE

Cu de la sine putere l o c. a d v. = fără a cere aprobare (unei autorități publice), fără a fi autorizat de cineva; (din proprie inițiativă și) în mod

Scanned with OKEN Scanner

abuziv. *O ţigancă aduse, cu de la sine putere, un lighean încărcat cu var.* Călinescu, în DLR.

Din (sau **cu**) **toate puterile** ori **din** (sau **cu**) **toată puterea** ori **cu putere** l o c. a d v. = extrem de mult, de tare, de intens; din răsputeri. *Vâslea cu toată puterea.* Drăghici, în DLR. *Mă voi sili din toate puterile mele să te mulţumesc.* Ispirescu, în DLR.

În putere l o c. a d j. şi a d v. = **a)** (şi în formele **în puteri** ori **în toată puterea**) (care se află) în deplinătatea capacităţilor fizice (şi intelectuale); (care se află) (încă) în vigoare, în plină sănătate. *După câtăva vreme, simţindu-se iar în puteri, a-nceput a i se urî să stea serile singur în casă.* Caragiale, în DLR. *Maiorul Stahu... e un om în putere.* Sadoveanu, în DLR; **b)** (pop.) (aflat) în momentul culminant, în toi. *Arşiţa lui iulie era în putere.* Sadoveanu, în DLR.

Peste puterea (sau **puterile**) **cuiva** l o c. a d v. = depăşind posibilităţile cuiva; foarte greu, (aproape) imposibil. *Îndura parcă o suferinţă peste puterile ei.* Camil Petrescu, în DLR. □ *Ceea ce-mi ceri este peste puterea mea.*

PUTINŢĂ

Cu putinţă l o c. a d v. = posibil. *Este poetul cel mai modest cu putinţă.* Galaction, în DLR.

După putinţă l o c. a d v. = potrivit cu mijloacele sau cu posibilităţile cuiva, după posibilităţi. □ *Fac şi ei ce pot, după putinţă.*

Peste putinţă sau **peste putinţa cuiva** = **a)** l o c. a d j. şi a d v. (care este) mai presus de puterile sau posibilităţile (de realizare ale) cuiva; (care este) imposibil de realizat. *Îi părea că asta ar fi peste putinţă.* Slavici, în DLR; **b)** l o c. a d v. foarte mult, foarte tare. *Cel ce piste putinţă goneşte, nebun întreg să socoteşte.* Zanne, în DLR.

PUŢIN

Cel puţin l o c. a d v. = a) minimum. *Caii de la roate erau cel puţin de trei stânjeni depărtaţi de naintaşii pe care-i mâna un frumos băiat ca de 16 ani.* Negruzzi, în DLRC. b) măcar, barem. □ *Despre această carte trebuie să existe cel puţin o menţionare.*

R

RANG

De rangul întâi sau **de primul** (sau **al doilea** etc.) **rang** l o c. a d j. = de calitatea, de gradul întâi (sau al doilea etc.), de calitate superioară; excelent. *Domnii cu care ne întreţinem sunt persoane care ocupă în societatea capitalei locul de întâiul rang.* Sadoveanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

RAPORT

A da raportul l o c. v b. = a raporta. *Am venit să dau raportul săptămânii.* Mihail Sebastian, în DLRC.

RASĂ

De rasă l o c. a d j. = **a)** superior, ales; rasat. *O femeie de rasă ştie să-şi ascundă întotdeauna jocul.* Ibrăileanu, în DLR; **b)** de soi bun. *El merge sforăind ca un armăsar de rasă.* Brăescu, în DLR.

RATĂ

În rate l o c. a d j. şi a d v. = cu plata eşalonată în părţi (egale). *Cumpărase acum trei ani mobila de salon în rate lunare de câte douăzeci de coroane.* Rebreanu, în DLR.

RĂCOARE

Pe răcoare l o c. a d v. = pe vreme răcoroasă, când nu este încă foarte cald. □ *Te aştept seara asta, pe răcoare.*

RĂDĂCINĂ

Din rădăcină (sau **de la rădăcini**) l o c. a d v. = (în construcţie cu verbe ca „a tăia", „a rupe", „a rupe", „a curma" etc.) în întregime, cu totul, definitiv. □ *Răul trebuie tăiat de la rădăcină.*

RĂGAZ

Fără (de) răgaz l o c. a d v. = necontenit, continuu, fără întrerupere. *Viaţa e o bătălie fără răgaz.* Galaction, în DLR.

RĂSPĂR

În răspăr l o c. a d j. şi a d v. = contrar, potrivnic, ostil; echivoc. *Purtarea dumnealor unul cu altul e mai mult în răspăr, dar are să vie vremea să spuie dumneaei ce are de spus.* Sadoveanu, în DLR. □ *Vorbeşte în răspăr.*

RĂSPUNS

A da un răspuns l o c. v b. = a răspunde. □ *Dă-mi un răspuns, te rog.*

RĂSPUTERE

Din răsputeri (sau, rar, **din răsputere**) l o c. a d v. = din toate puterile, cu toate forţele, foarte tare. *Lumea nebunise gemând din răsputere.* Eminescu, în DLR. *S-au pornit... glasurile să sune din răsputeri.* Caragiale, în DLR.

RĂSTIMP

În răstimp l o c. a d v. = în acest timp, în răgazul avut; între timp. *În răstimp... Rogojinaru scoase o foaie galbenă pe care o arătă conductorului.* Rebreanu, în DLR.

RĂSUFLAT

Pe nerăsuflate l o c. a d v. = (care se face, are loc etc.) fără să răsufle, fără răgaz; foarte repede. □ *A spus poezia pe nerăsuflate.* □ *A băut pe nerăsuflate toată cana cu lapte.*

Scanned with OKEN Scanner

RĂU

A rău l o c. a d v. = a nenorocire, prevestind o nenorocire, un necaz etc. □ *Nu mai plânge atâta, că faci a rău.*

RĂUTATE

Cu răutate l o c. a d v. = în mod răutăcios; maliţios, cu ironie usturătoare. *Tatăl său zâmbi cu răutate.* Agârbiceanu, în DLR.

RÂNĂ

Într-o (sau **pe o**) **rână** l o c. a d v. = **a)** (despre oameni) culcat sau aplecat pe o parte (cu partea de sus a corpului sprijinită într-un cot); pe o coastă; (despre animale) culcat pe o latură, pe o parte. *Baba s-apleacă pe o rână, să-l vază dacă-i învelit cumsecade.* Caragiale, în DLR; **b)** (despre obiecte) înclinat, lăsat într-o parte, strâmb. *Într-o curte mare se întindeau şireaguri de case de nuiele...; o bucătărie povârnită într-o rână.* Vlahuţă, în DLR.

RÂND

Cu rândul l o c. a d v. = cu schimbul, alternativ. *Răzăşii din ţinuturile de margine veneau să facă strajă cu rândul.* Sadoveanu, în DLR.

De rând l o c. a d j. = din popor, fără rang; p. e x t. lipsit de strălucire, comun, obişnuit. *Dacă sunt într-o grădină, pe la flori de rând nu merg.* Alexandrescu, în DEL.

De rând l o c. a d v. = de serviciu. *Pe când era de rând viteazul nostru să pândească, ieşi balaurul din groapă.* Ispirescu, în DLR.

De rândul... l o c. p r e p. = în privinţa..., referitor la... *Se apropia timpul prânzului şi trebuia să alerge ca să vadă de rândul mesei.* Slavici, în DLR.

În primul rând l o c. a d v. =înainte de toate, mai întâi; mai ales. *Alexandru Macedonski a fost, în primul rând, un descriptiv.* Vianu, în DLR.

În rând l o c. a d v. = în mod egal, deopotrivă. *Lucra toată vara în rând cu zidarii.* Slavici, în DLR.

Într-un rând l o c. a d v. = la un moment dat; odată. *Într-un rând îi picase lui moş Nichifor două iepuşoare, care mergeau de minune la drum.* Creangă, în DLR.

La rând sau **de-a rândul** l o c. a d v. = **a)** unul după altul, în şir; fără întrerupere, consecutiv. *Mai gios şede şi cei 15 boieri moldoveneşti, tot de-a rândul, cineş după cinstea sa.* Neculce, în DLR. *În spatele Ţurţudanului se văd la rând trei munţi golaşi.* Vlahuţă, în DLR; **b)** unul după altul, potrivit ordinii stabilite sau momentului indicat. *N-aveau înscrise nici numele, nici adresa... Urma să-i afle pe fiecare, la rând, după răbojul întipărit în cuget.* C. Petrescu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

Pe rând sau **rând pe rând, rânduri-rânduri** l o c. a d v. = **a)** unul după altul, succesiv; treptat. *Stelele piereau pe rând.* Negruzzi, în DLR. *Şi se duc pe rând, pe rând, Zarea lumii-ntunecând.* Eminescu, în DLR; **b)** alternativ, de la unul la altul. *Ei şoptesc, multe şi-ar spune Şi nu ştiu de-unde să-nceapă, Căci pe rând şi-astupă gura, Când cu gura se adapă.* Eminescu, în DLR.

Rând cu rând l o c. a d v. = în mod amănunţit, cu mare atenţie. *Am citit cu o colegă, rând cu rând, dar aici mi-a scăpat sensul.* Călinescu, în DLR.

RÂNDUIALĂ

A pune (ceva) **în** sau **la (bună) rânduială** (sau **orânduială**) ori **a pune cu rânduială** l o c. v b. = **a)** a rândui, a aranja, a ordona. *Şi-a pus armele în rânduială... şi apoi s-a tologit aşa îmbrăcat cum era.* Creangă, în DLR. *Toate erau puse cu rânduială.* Vlahuţă, în DLR; **b)** (înv. şi pop.) a organiza. *Spahii înaintară spre a sprijini năvălirea călărimei române, până când să apuce vizirul să-şi pună armata în orânduială.* Bălcescu, în DLR.

Cu (bună sau **multă) rânduială** sau **cu (după) toată rânduiala** l o c. a d j. şi a d v. = în ordine, organizat, disciplinat; cum se cuvine; cu chibzuială. *Ceată de ceată, În paradă şi cu rânduială Să treacă.* Budai-Deleanu, în DLR. *Să facem lucrurile după toată rânduiala.* Sadoveanu, în DLR.

RÂS

De râs l o c. a d j. = care provoacă râsul; hazliu, vesel. *Se ocupa... de o mulţime de superstiţii de râs şi funeste.* Bălcescu, în DLR.

De râs l o c. a d j. = fără valoare, fără importanţă. *Toamna preţurile sunt de râs.* Stancu, în DLR.

Luare în râs l o c. s u b s t. = batjocură, ocară. □ *S-a săturat de luarea în râs a celor mai puternici ca el.*

REALITATE

În realitate l o c. a d v. = de fapt, efectiv, în adevăr. *Înţelese că, în realitate, era copleşit de o amară mâhnire.* Sadoveanu, în DLR.

RECE

La rece l o c. a d v. = **a)** la o temperatură scăzută, în jurul lui 0° C. □ *Ţine mâncarea la rece.* **b)** la temperatura normală, fără a încălzi. *Nituirea se face la rece şi la cald.* Ioanovici, în DLR; **c)** f i g. neinfluenţat de sentimente, nepărtinitor, obiectiv. □ *Judecă faptele la rece.*

REFERINŢĂ

De referinţă l o c. a d j. = la care te poţi referi; important. □ *Aceasta este o carte de referinţă pentru literatura franceză.*

Scanned with OKEN Scanner

REFERIRE

Cu referire la... sau **referitor la...** l o c. p r e p. = în legătură cu..., referitor, relativ la... □ *A exprimat clar părerea sa cu referire la această problemă. Referitor la această chestiune se pot spune următoarele...*

REFUZ

Până la refuz l o c. a d v. = atât încât nu mai încape nimic, atât încât nu se poate mai mult, până la limita maximă. *Sala de joc era plină până la refuz.* Stancu, în DLR.

REGRET

Cu regret l o c. a d v. = cu (multă) părere de rău, regretând (mult). *Cu regret, amice, nu eşti bun de noi.* Caragiale, în DLR.

REGULARITATE

Cu regularitate l o c. a d v. = în mod regulat. □ *Merg la teatru cu regularitate.*

REGULĂ

De regulă l o c. a d v. = de obicei, în mod obişnuit. *Ce urmează după punct şi virgulă este, de regulă, concluzia celor spuse mai înainte.* Iordan, în DLR.

În regulă sau **în toată regula** l o c. a d j. şi a d v. = (care este) după toate regulile, adevărat, veritabil, în lege. *Începe o anchetă în regulă asupra activităţii lui Costică.* Caragiale, în DLR.

RELATIV

Relativ la... l o c. p r e p. = în legătură cu..., referitor la..., cu privire la... *Orice primiţi de la Costică relativ la venirea lui, rog să-mi faceţi şi mie cunoscut.* Caragiale, în DLR.

RELIEF

În relief l o c. a d j. şi a d v. = ieşit în afară dintr-un plan, proeminent. *Un fel de salon pătrat, spoit cu var şi în mijlocul tavanului cu un cerc de flori arăbeşte, tot de var, lucrate în relief.* Filimon, în DLR.

RENUME

Cu renume l o c. a d j. = renumit, vestit. *Ctitorii templului au comandat la trei sculptori cu renume să lucreze cele trei statuie.* Caragiale, în DLR.

REPAUS

Fără repaus l o c. a d j. şi a d v. = neîntrerupt, continuu, neîncetat. *Marile genii au simţit în toată viaţa lor o durere fără repaos.* Delavrancea, în DLR. □ *Apele curg fără repaus.*

REPETAT

În repetate rânduri l o c. a d v. = de multe ori, adesea. *În repetate rânduri, cititorii te-au rugat să stai de vorbă cu ei.* Călinescu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

REPEZEALĂ

La repezeală l o c. a d v. = foarte repede, cu mare iuțeală, în grabă. *Nu-i veni în minte, la repezeală, nici un răspuns.* Rebreanu, în DLR.

REPEZICIUNE

Cu repeziciune l o c. a d v. = repede, iute. □ *Se deplasează cu repeziciune.*

REPLICĂ

A da (o) replică (sau **replica**) l o c. v b. = a replica, a răspunde. *Moromete vru să-i dea lui Cocoşilă replica.* Preda, în DLR.

Fără replică l o c. a d j. = la care nu se mai poate răspunde; definitiv. *Răspunsul meu ar fi fără replică.* Negruzzi, în DLR.

REST

În rest l o c. a d v. = în afară de obiectul în discuție; în afară de asta. *Purta pe cap obişnuita gambetă a preoților eleganți, dar în rest hainele-i stăteau alandala.* DLR.

RESTRICȚIE

Fără (nici o) restricție l o c. a d v. = fără rezerve; pe deplin. *Nu-ți cer decât să-ți îndeplinești misiunea. Fără nici o rezervă, fără nici o restricție.* C. Petrescu, în DLR.

REȘEDINȚĂ

De reşedință l o c. a d j. = care serveşte drept sediu unei autorități sau unei persoane oficiale; (despre oraşe) în care se află sediul organelor supreme ale puterii de stat sau organele de conducere ale unei unități teritorial-administrative. *De dimineață, oraşul de reşedință al județului e foarte animat.* Caragiale, în DLR.

RETRAGERE

A bate în retragere l o c. v b. = a) (despre o armată) a se retrage din fața inamicului. *După o luptă crâncenă, inamicul a bătut în retragere.* DEL; b) (f i g.) a da îndărăt, a retracta cele spuse mai înainte. *Dându-şi seama că nimeni nu e de acord cu el, bătu în retragere.* DEL.

REZERVĂ

Cu (multă) rezervă sau **cu toată rezerva** l o c. a d j. şi a d v. = cu îndoială, fără siguranță, fără a-şi lua răspunderea pentru autenticitatea sau exactitatea unui fapt. *Ştirile acestea trebuiesc primite cu multă rezervă.* Rebreanu, în DLR.

De rezervă l o c. a d j. = destinat să înlocuiască la nevoie o piesă, un obiect etc. similar; păstrat pentru a fi întrebuințat în anumite condiții. *Într-o cămară de rezervă i se improvizase un dormitor.* Rebreanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

De (sau în) rezervă l o c. a d j. = (despre militari, în special despre ofițeri) care nu face parte din cadrele active ale armatei. *Spătosul era... maior în rezervă.* Sadoveanu, în DLR.
Fără rezervă (sau **rezerve**) l o c. a d v. = în întregime, fără reticențe. *Muşat şi-a deschis inima fără rezervă.* Galaction, în DLR.

REZULTAT

Fără (nici un) rezultat l o c. a d v. = fără efect, inutil. □ *Eforturile lui au rămas fără rezultat.*

REZUMAT

În rezumat l o c. a d v. = pe scurt, succint, cu alte cuvinte. *Iată, în rezumat, economia acestui proiect.* Caragiale, în DLR.

RIDICATA

Cu ridicata l o c. a d j. şi a d v. = (în legătură cu vânzarea şi cumpărarea mărfurilor, în opoziție cu c u a m ă n u n t u l) în cantități mari, cu toptanul. *Canalurile ce intră în oraş sunt pline de corăbii, care au într-însele mărfuri, şi stau până le vând, unii cu râdicata şi alții cu mărunțişul.* Golescu, în DLR.

RIGOARE

De rigoare l o c. a d j. = care este cerut de o anumită împrejurare. *Dădu câteva lămuriri de rigoare asupra rostului muzeului.* Călinescu, în DLR.
La rigoare l o c. a d v. = în caz de extremă necesitate. *La rigoare, poți să-i mai faci câte o injecție.* Galaction, în DLR.

RIGUROZITATE

Cu rigurozitate l o c. a d v. = în mod sever, riguros. □ *Păzesc cu rigurozitate preceptele biblice.*

RISC

Cu orice risc l o c. a d v. = cu orice preț. *Era imposibil... să nu profit de orice ocazie, necugetat, cu orice risc, pentru a înfrânge o regulă.* Brăescu, în DLR.

RIVAL

Fără (de) rival l o c. a d j. şi a d v. = cu care nu se poate măsura nimeni; fără pereche, fără asemănare, inegalabil. *Vinul însă e fără rival...,* vorbi el către *Ruset.* Sadoveanu, în DLR.

ROATĂ

De-a roata l o c. a d v. = (construit de obicei cu verbe ca „a se duce", „a se întoarce", „a merge") de-a rostogolul. *Dacă se puneau să alerge, se duceau de-a roata.* D. Zamfirescu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

ROD

A da (sau a face) rod l o c. v b. = a rodi. *Pomu-n înflorire În orice floare-ncearcă întreagă a sa fire, Ci-n calea de-a da roade cele mai multe mor.* Eminescu, în DLR.

De (sau cu, pe) rod l o c. a d j. ≟ care rodeşte, roditor; (s p e c. despre pomi) fructifer; încărcat de roade. *Casele s-au înconjurat de umbrele pomilor cu rod.* C. Petrescu, în DLR. *Are de vânzare o vie pe rod de aproape 40 de pogoane.* Camil Petrescu, în DLR.

ROI

În roiuri l o c. a d v. = **a)** în grupuri (de insecte). *Mii de licurici... stropesc aerul cu luminile lor albăstrii şi trec în roiuri de pe un mal pe altul.* Vlahuţă, în DLR; **b)** în grupuri (de fiinţe). *Ieniceri, copii de suflet ai lui Alah, şi spahii Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii; Răspândindu-se în roiuri, întind corturile mari.* Eminescu, în DLR.

ROPOT

În ropot sau **într-un ropot** l o c. a d v. = fugind foarte tare, într-o fugă. *La ţipătul de năvală cunoscut de ei, călăreţii porniră în ropot spre Murgeni.* Sadoveanu, în DLR.

ROST

A da de rost l o c. v b. = a descifra, a desluşi, a înţelege; a găsi rezolvarea, soluţia. *Nu-i dau de rost, mâine o să am mai multă inspiraţie.* Călinescu, în DEL.

A face rost (de ceva) l o c. v b. = a obţine, a procura (ceva). □ *Am făcut rost de banii necesari cumpărării calculatorului.*

A lua la rost l o c. v b. (fam.) = a certa, a dojeni. □ *A luat-o la rost când a întârziat.*

Cu rost l o c. a d j. şi a d v. = ordonat, metodic, cu rânduială. *Cu rost la toate, cu spor la muncă, mişcările ei aduceau aminte sprinteneala nezgomotoasă a unei furnici.* Brătescu-Voineşti, în DLR.

Fără (de) rost l o c. a d v. = zadarnic, inutil. *Mă băieţele, ce tot umbli tu, de colo până colo, fără rost?* Caragiale, în DLR.

Pe de rost l o c. a d v. = fără un text în faţă, din aducere-aminte, din memorie. □ *Ştie lecţia pe de rost.*

ROSTOGOL

De-a rostogolul l o c. a d v. = rostogolindu-se; de-a tumba, de-a dura. *M-au împins oştenii la o parte cu picioarele, dându-mă de-a rostogolul ca pe o bute.* Sadoveanu, în DLR.

ROŞU

A se face roşu l o c. v b. = a se înroşi. □ *De frig s-a făcut roşie la faţă.*

Scanned with OKEN Scanner

În (sau **din, la**) **roşu** l o c. a d j. şi a d v. = (despre clădiri) cu zidăria de cărămidă terminată, dar încă netencuită. *S-a înălţat numai din roşu un liceu în stil românesc.* Botez, în DLR. □ *A ridicat casa la roşu.*
Până la roşu l o c. a d v. = (despre metale) până la starea de incandescenţă. *Înfierbântă un fier lat până la roş.* DLR.

ROTAŢIE

Prin rotaţie l o c. a d v. = (despre persoane) cu schimbul, pe rând. *Juristul adusese rubedeniile de la ţară, pe care le ţinea o parte a anului, prin rotaţie, la Bucureşti.* Călinescu, în DLR.

RUINĂ

În ruină (sau **ruine**) l o c. a d j. = ruinat, stricat, dărăpănat. *Vezi munţii cum se ridică înainte ca nişte domuri colosale în ruină.* Vlahuţă, în DLR.

RUŞINE

A-i fi (sau **a i se face, a avea**) **ruşine** sau **a-l prinde ruşinea** l o c. v b. = a se ruşina, a se jena. *Voi sunteţi urmaşii Romei? Nişte răi şi nişte fameni! I-e ruşine omenirii să vă zică vouă oameni!* Eminescu, în DLR. *Îl prindea apoi ruşinea, ca popă ce era, să meargă fără Pese la târg.* Slavici, în DLR.
De ruşine l o c. a d j. = (despre cuvinte, expresii) indecent, trivial. □ *De ce spui vorbe de ruşine?*
Fără (**de** sau **nici o**) **ruşine** l o c. a d j. şi a d v. = fără jenă, cu obrăznicie, (în mod) nerușinat. *Aşa sunteţi, măi, fără ruşine şi fără obraz şi vă mai miraţi când luaţi la ceafă.* Rebreanu, în DLR. *Se legau de nevestele oamenilor, fără ruşine.* Camil Petrescu, în DLR.

S

SACRIFICIU

De sacrificiu l o c. a d j. = sacrificat. *Generaţia noastră nu e o generaţie de sacrificiu, ci o generaţie de biruitori.* Lovinescu, în DLR.

SARCINĂ

În sarcina... l o c. p r e p. = (adesea în construcţie cu verbe ca „a rămâne", „a sta", „a cădea", „a reveni", „a pune" etc.) **a)** în seama..., în grija...; în obligaţia..., în atribuţia... *Cheltuielile cu călătoriile şi întreţinerea tot în sarcina celor inspectaţi cad.* Voiculescu, în DLR; **b)** în legătură cu...; pe seama...; asupra; împotriva. *Cei ce le înfloreau pentru profesoară şi le înrăiau în sarcina lui.* Brătescu-Voineşti, în DLR.

SARE

A da (sau **a pune**) **sare** l o c. v b. = a săra. *Pun sare. Gust în vârful lingurii.* Sadoveanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

A pune (ceva) **la sare** l o c. v b. = a saramura. □ *Pun pentru iarnă caşul la sare.*

La sare l o c. a d v. = **a)** (construit cu verbe ca „a pune", „a fi" etc.) în saramură. *Maldăre enorme de piei puse la sare.* Bogza, în DLR; **b)** (construit cu verbe ca „a trimite", „a duce" etc.) la muncă silnică în saline. *Dincolo... de mormântul alb al viilor trimişi la sare va mai rămâne ceva.* G. M. Zamfirescu, în DLR.

SATISFACŢIE

A da satisfacţie l o c. v b. = a satisface, a mulţumi. *Ţi-au solicitat autografe şi fotografii, iar tu nu le dai satisfacţie.* Călinescu, în DLR.

SATURAŢIE

Până la saturaţie l o c. a d v. = **a)** până la completarea tuturor valenţelor libere. *Umiditatea relativă a crescut până la saturaţie.* DLR; **b)** f i g. la nivelul de la care cineva nu mai poate suporta. □ *Nu mai pot înghiţi atâta obrăznicie. Am ajuns până la saturaţie.*

SAŢ

Fără (de) saţ l o c. a d j. şi a d v. = lacom, nesăţios; f i g. nepotolit, neistovit. *Ochii mei se plimbau fără saţiu... pe tainica nemărginire a ceriului.* Alecsandri, în DLR. □ *Mănâncă fără de saţ.*

SAŢIETATE

Până la saţietate l o c. a d v. = în mod excesiv. *În jurul ei egoismul şi vanitatea, îndestulate până la saţietate, au pus între restul lumii şi ea un vid izolator.* C. Petrescu, în DLR.

SĂLBĂTICIE

Cu sălbăticie l o c. a d v. = fioros, crunt; crud, sălbatic. *Nu ştiu! răspunse Alioşa şi-l privi cu sălbăticie.* Sadoveanu, în DLR. *Îl găsiră... lovindu-şi cu sălbăticie calul căzut.* Stancu, în DLR.

SĂNĂTOS

A (se) face sănătos l o c. v b. = a (se) însănătoşi, a (se) vindeca. *Trebuie să te supui dacă vrei... să te faci sănătos.* Preda, în DLR.

SĂPTĂMÂNĂ

Cu săptămâna l o c. a d j. şi a d v. = (pe) timp de o săptămână. □ *Ce ne ia viaţa înainte! Nu ne mai vedem cu săptămâna!*

Cu săptămânile l o c. a d v. = timp de mai multe săptămâni; p. e x t. timp (relativ) îndelungat. *Umbla vara prin munţi cu săptămânile.* Vlahuţă, în DLR. □ *Lipseşte cu săptămânile de la şcoală.*

Din săptămână în săptămână sau **săptămână de săptămână** l o c. a d v. = săptămânal. *Din săptămână în săptămână, ieşeau de la marele vizir*

Scanned with OKEN Scanner

amânări. Sadoveanu, în DLR. □ *Mergeam săptămână de săptămână să o văd.*

Pe săptămână l o c. a d v. = în fiecare săptămână, săptămânal. *Ce făceai cu două vedre de spirt pe săptămână?* Brătescu-Voineşti, în DLR.

SĂRBĂTOARE

De sărbătoare sau **de sărbători** = **a)** l o c. a d j. (despre zile) în care se sărbătoreşte ceva sau cineva; în care (oficial) nu se lucrează. *Continuă să ningă şi... a doua zi de sărbători.* Agârbiceanu, în DLR; **b)** l o c. a d j. şi a d v. (ca) pentru sărbătoare; (în mod) festiv. *Mi se pare că te-ai culcat cu cămaşa de sărbători.* Rebreanu, în DLR.

În (sau **de**) **sărbători** l o c. a d v. = cu ocazia sărbătorilor, în timpul sărbătorilor (religioase); p. r e s t r. în timpul Paştilor sau al Crăciunului. □ *Mergem acasă de sărbători.* □ *În sărbători, în general, n-avem noroc de vreme bună.*

SĂRI

Pe sărite l o c. a d j. şi a d v. = (care se face, care se desfăşoară etc.) trecând peste anumite părţi, peste anumite elemente. *Mă mulţumesc să transcriu aici, pe sărite, câteva strofe din ea.* Macedonski, în DLR.

SĂTURA

Pe săturate l o c. a d v. = până la atingerea senzaţiei de saţietate; p. e x t. foarte mult, din belşug, din plin. *Zilele Crăciunului erau singurele zile de mâncare pe săturate.* Bogza, în DLR. *Dormea pe săturate.* Stancu, în DLR.

SÂN

A da sân l o c. v b. (fam.) = a alăpta. □ *Mergi dincolo, căci e mai retras, şi dă-i sân.*

De sân l o c. a d j. = (despre copii) sugar. □ *Ai copil de sân sau mai mărişor?*

Din sânul... l o c. p r e p. = dintre...; din mijlocul... *Soarele se râdică măreţ din sânul valurilor.* Alecsandri, în DLR.

În sânul... l o c. p r e p. = între...; în...; în interiorul...; în mijlocul... *Târgovişte căzută! Poetul întristat Coloare variate în sânu-ţi a aflat.* Alexandrescu, în DLR.

SÂNGE

De sânge l o c. a d j. = **a)** de culoare roşie; roşu aprins. *Soarele în răsărit de sânge-şi spală-n mare lăncile.* Blaga, în DLR; **b)** de neam, de familie bună, aleasă. *Lăsase de moştenire fiilor săi, nepoţilor, ura şi vrajba de sânge.* Eminescu, în DLR.

În sânge l o c. a d j. = **a)** (despre fripturi) care nu este bine pătruns, care a rămas crud în interior. *Dă-i homar, fripturi în sânge.* Camil Petrescu, în

Scanned with OKEN Scanner

DLR; **b)** care este cu sângele curgând; plin de sânge. *Ş-adânc sfârtecate zac toate în sânge.* Voiculescu, în DLR.

(Până) la sânge l o c. a d v. = **a)** până când ţâşneşte sângele; p. e x t. foarte tare, foarte mult. *O scorpie!... bate slugile până la sânge.* Caragiale, în DLR; **b)** extrem de aspru, de drastic; până la distrugere. *A avut astăzi un proces în care spunea că va pleda la sânge contra lui.* P. Constant, în DLR.

SCARĂ

La (sau **pe, de) scară** ori **la** (sau **pe) scara...** l o c. a d j. şi a d v. = (care se află, prin reducţie) într-un anumit raport numeric, matematic constant faţă de realitate. *Încep să-şi întocmească gospodării şi apartamente, pe scara topografică de una pe mie.* Arghezi, în DLR.

SCAUN

A (se) pune sau **a (se) aşeza, a (se) urca, a (se) ridica, a veni, a intra** etc. **în scaun** l o c. v b. = a (se) înscăuna, a (se) întrona. *Au vinit Vasilie Vodă în scaon.* Neculce, în DLR. *O să te rădicăm pe tine în scaun.* Ispirescu, în DLR.

A scoate (sau **a arunca, a izgoni** etc.) **din scaun** l o c. v b. = a detrona. *L-au scos din scaun boierii.* Stancu, în DLR.

A sta pe tron sau **în scaun** l o c. v b. = a domni. *Ştefan Surdul... stătu puţin timp în scaun.* Iorga, în DLR.

De scaun l o c. a d j. = (despre aşezări) care constituie reşedinţa monarhului sau a cârmuirii; de reşedinţă. *El a purces pe jos, poftind să vadă Cetatea cea de scaun, târgul Ieşi.* Lesnea, în DLR.

SCÂRBĂ

A-i fi (sau **a face** ori **a i se face** cuiva) **scârbă** (sau **o scârbă**) ori **a-l prinde** (sau **a-l cuprinde** etc. pe cineva) **scârba** (ori **o scârbă**) l o c. v b. = a (se) scârbi, a (se) dezgusta. *I se făcu o scârbă şi îi veni să scuipe.* Ispirescu, în DLR. *Fugi, că mi-e scârbă când te-aud.* Vlahuţă, în DLR. *Îl prinsese scârba: de el, de oameni.* G. M. Zamfirescu, în DLR.

SCHIMB

Cu schimbul l o c. a d j. şi a d v. = (care apare, intervine, are loc) când unul, când altul, rând pe rând, alternativ. *Doctorii au făcut cu schimbul la căpătâiul ei.* Vinea, în DLR.

În schimb... l o c. a d v. şi **în schimbul...** l o c. p r e p. = în loc(ul), pentru..., ca echivalent; drept compensaţie. *Sultanul... cu veselie Mi-ar da averea-i mie În schimb pe calul meu.* Alecsandri, în DLR. *În schimbul unei mituiri... Berlescu împiedică împărţirea moşiei.* Brătescu-Voineşti, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

SCOARȚĂ

Din scoarță în scoarță l o c. a d v. = de la prima până la ultima pagină, de la începutul până la sfârșitul unui text, în întregime. *Citisem pe Voley din scoarță în scoarță.* Hogaș, în DLR.

SCOP

În (sau **cu**) **scopul...** l o c. p r e p. = în vederea..., în interesul..., cu intenția..., pentru... *Aceste atacuri sunt făcute numai în scopul de a atrage atențiunea, din vanitate.* Ralea, în DLR.

SCRUPUL

Fără (**nici un**) sau **lipsit de scrupul** (sau **scrupule**) l o c. a d j. = (care acționează, se comportă) fără a ține seamă de nici un considerent moral în atingerea unui scop. *Ambițios, fără scrupule, el... se ilustră chiar din prima legislatură.* Vlahuță, în DLR.

SCURT

În scurtă vreme sau **în scurt timp** = **a)** l o c. a d v. (și în formele **la scurt timp, la scurtă vreme**) într-un interval (relativ) mic; curând, peste puțină vreme. *Teatrul... în scurtă vreme a făcut înaintări mari.* Heliade, în DLR. *În scurt timp... dă uitării împrejurarea... care a dictat alegerea numelui.* DLR. □ *Acestui partid i-a urmat, la scurt timp, altul. Izbucnind incendiul au sosit, la scurtă vreme, pompierii.* **b)** l o c. a d v. (și în formele **după scurtă vreme, după scurt timp**) după un interval (relativ) mic; în curând, peste puțin. *În scurtă vreme, robul s-a întors la palat.* Caragiale, în DLR. *În scurt timp se făcu sănătos.* Ispirescu, în DLR.

Într-un timp mai lung sau mai scurt l o c. a d v. = acum sau altă dată, la o dată oarecare (care va veni sigur); odată și odată, mai curând sau mai târziu. *Morții..., într-un timp mai lung sau mai scurt, se schimbă și ei în pământ.* Stancu, în DLR.

Pe scurt l o c. a d v. = fără multe cuvinte, în puține vorbe, concis, succint; în concluzie. *Pe scurt: la Paris mi s-a făcut o operație.* Teodoreanu, în DLR.

Scurt timp (sau **scurtă vreme**) l o c. a d v. = într-un interval (relativ) mic, situat în raport de anterioritate imediată. *Scurt timp înainte de bacalaureat... au scris niște note.* Blaga, în DLR.

(La) scurtă vreme (sau **scurt timp**) **după (ce)...** l o c. a d v. =într-un interval (relativ) mic situat în raport cu posterioritatea imediată; curând după... *Acest partid... ordonă, scurtă vreme după ce formă guvernul, masacrul minerilor din Lupeni.* Preda, în DLR. □ *La scurt timp după venirea lui, începu din nou ploaia.*

Scanned with OKEN Scanner

SCUZĂ

A primi (sau **a accepta, a admite**) **scuzele cuiva** l o c. v b. = a scuza. □ *Am greşit. Te rog să primeşti scuzele mele!*

SEAMĂ

A băga de seamă l o c. v b. = a fi atent la ceva; a remarca, a observa. *El, supărat, plecă înainte, fără a băga de seamă că barba şi părul îi albise.* Ispirescu, în DLRC.

A da seamă l o c. v b. = a răspunde, a da socoteală, a fi responsabil. *Ai să dai sama, doamnă!* Negruzzi, în DLR.

A da în seamă l o c. v b. = a încredinţa. □ *Pentru câteva luni îţi dau în seamă această sumă de bani.*

A-şi da seama l o c. v b. = a realiza, a înţelege. □ *Mi-am dat seama de greşelile făcute în trecut.*

A-şi lua seama (sau **a-şi lua de seamă**) l o c. v b. = a se răzgândi. *Se gândea mereu să-şi croiască drum până în grădină... Dar mereu îşi lua seama.* Rebreanu, în DLRC.

A ţine seama l o c. v b. = a lua în considerare, a asculta. □ *Cred că voi ţinea seama de sfatul tău.*

Băgare de seamă l o c. s u b s t. = grijă, atenţie. □ *Trebuie să ai multă băgare de seamă ca să nu superi pe nimeni.*

Băgat în seamă l o c. a d j. = căruia i se acordă atenţie. □ *Nu ţi se pare că Andrei este prea mult băgat în seamă?*

Cu (mare) băgare de seamă l o c. a d v. = cu grijă, cu atenţie. *Cată să umbli... cu băgare de seamă.* Sadoveanu, în DLRC.

De bună seamă l o c. a d v. = cu adevărat; cu certitudine; desigur, negreşit. *Un portret mare, fumuriu... reprezenta, de bună seamă, pe Hangerliu.* Călinescu, în DLR.

De seama... l o c. p r e p. = la fel cu..., asemenea, egal cu..., corespunzător cu..., pe măsura..., de potriva... *Vlăstări fragede, răchiţică, smicele şi altele de sama acestora.* Creangă, în DLR. *Numai prin poveşti doară de-o mai fi fost făptură omenească de sama lui Ion.* Vlahuţă, în DLR.

De seamă l o c. a d j. şi a d v. = (care este) cu însuşiri deosebite, ieşite din comun; (care este) cu mari merite într-un anumit domeniu; (care ocupă un loc) de (mare) importanţă în ierarhia socială; (care este) de o valoare remarcabilă. *Ar fi putut, în adevăr, să facă ceva de seamă.* Gherea, în DLR. *Călugăr cult, lăsa să fie vizitat din când în când, de voievozi de seamă.* Bacovia, în DLR.

Mai cu seamă l o c. a d v. = mai ales, îndeosebi. *Discută împreună mai cu seamă afaceri.* Rebreanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

Nebăgare de seamă l o c. s u b s t. = neatenție. □ *Din nebăgare de seamă se pot face multe greșeli.*

Pe (sau **în**) **seamă** l o c. a d v. și **pe** (sau **în**) **seama** cuiva l o c. p r e p. = **a)** în sarcină (sau în sarcina cuiva), în obligație (sau în obligația cuiva), în socoteală (sau în socoteala cuiva). *Numai negustorul... trăiește din săul său și pe sama lui.* Creangă, în DLR. □ *Are făcutul cumpărăturilor în seamă.* **b)** în stăpânire (sau în stăpânirea cuiva); în grijă (sau în grija cuiva), în pază (sau în paza cuiva). *Lasă grija sfinților În sama părinților.* Eminescu, în DLR. *I se vor da pe seamă documentele.* Iorga, în DLR. □ *N-am în seama cui să te las.*

SEAMĂN

Fără (de) seamăn l o c. a d j. și a d v. = (care este) de necomparat cu altceva (prin calitate, dimensiune, intensitate etc.); p. e x t. care este cu totul deosebit, neobișnuit, ieșit din comun. *Victoria repurtată de Ștefan contra turcilor era pentru acele timpuri un eveniment fără seamăn.* Xenopol, în DLR. *Această iubire înflorea fără seamăn.* Camil Petrescu, în DLR.

SEARĂ

A se lăsa (sau **a se pogorî, a se așterne, a cădea**) **seara** ori **a se face seară** l o c. v b. = a se înnopta. *Se face sară În odăița scundă.* Iosif, în DLR. *S-a lăsat seara.* Stancu, în DLR.

Alaltăieri-seara (sau **–seară**) l o c. a d v. = în timpul serii de alaltăieri; alaltăseară. *Domnul Ghiță Samson, primarele târgușorului nostru, alaltăieri-sara se simțea foarte singur.* Sadoveanu, în DLR.

Astă-seară l o c. a d v. = în timpul serii de astăzi. *Astă-seară e sindrofie la prefectul.* Brătescu-Voinești, în DLR.

De cu seara (sau **seară**) l o c. a d v. = (încă) din (sau în) timpul serii care precedă producerea unui anumit fapt, eveniment (ce va avea loc a doua zi); seara (devreme). *De cu seară se lăsase un pui de ger, de mama focului.* Cocea, în DLR.

(De) dimineața (sau **dimineață**) **(și) până seara** l o c. a d v. = în tot timpul zilei; în fiecare zi; p. e x t. mereu. *Aceeași muncă de dimineața până seara.* Vlahuță, în DLR. *Torcea, torcea, fus după fus, Din zori și până-n seară.* Iosif, în DLR.

De seară l o c. a d j. = **a)** care se face, se produce sau acționează în timpul serii sau în prima parte a nopții; din timpul serii. *Tu, vânt de seară-n calea ta Nu l-ai văzut venind cumva?* Coșbuc, în DLR. *Erau acolo, la o hodină de sară, soli de la Crâm.* Sadoveanu, în DLR; **b)** (despre obiecte de îmbrăcăminte) care se poartă în timpul serii la anumite ocazii. □ *Pentru recepția de sâmbătă își cumpără o rochie de seară.*

Scanned with OKEN Scanner

Din seară până-n zori sau **de seara până dimineața** l o c. a d v. = în tot timpul nopții; în fiecare noapte; mereu. *Greu mi-i, dragă, fără tine Şi te chem de-atâtea ori... Din sară până-n zori.* Topîrceanu, în DLR. *De seara până dimineața o să tot audă glasul bufnițelor.* Stancu, în DLR.
Ieri-seara (sau **–seară**) l o c. a d v. = în timpul serii precedente; aseară. *Am primit ieri-seară, duminică, laconica ta scrisoare.* Caragiale, în DLR.
În toată seara l o c. a d v. = în fiecare seară; seara, seară de seară. *Împăratul are obicei a bea în toată sara o cupă de lapte dulce.* Creangă, în DLR.
Mâine-seara (sau **–seară**) l o c. a d v. = în timpul serii de mâine. *Se va întoarce înapoi mâine-seară.* Preda, în DLR.
Pe (sau **către, spre, înspre**) **seară** l o c. a d v. = (aproape de sau) în momentul când începe seara; pe înserate. *Se porni şi, înspre sară, ajunse la castelul Genarului.* Eminescu, în DLR. *Pe sară... Lunga liniște coboară.* Topîrceanu, în DLR.
Poimâine-seara (sau **–seară**) l o c. a d v. = în timpul serii de poimâine. □ *Pleacă la Braşov poimâine-seara.*
Seară de seară l o c. a d v. = în fiecare seară. □ *Am fost împreună seară de seară.*

SECHESTRU

A(-i) pune (sau **a aplica**) (cuiva) **(un) sechestru** (pe ceva) sau **a pune sub sechestru** (ceva) l o c. v b. = a sechestra. □ *Mi-a pus toate bunurile sub sechestru.*

SECRET

În (sau **la**) **secret** l o c. a d v. = fără martori; într-un grup restrâns; în particular, în taină. *O castă preoțească deținea în secret câteva adevăruri prețioase.* Ralea, în DLR. *Să ne tragem în casă, mi-a şoptit, să vorbim ceva, la secret.* Stancu, în DLR.

SECUNDĂ

(Chiar) din această secundă sau **(chiar) din secunda aceasta** l o c. a d v. = începând cu momentul în care ne aflăm; de acum (înainte). □ *Chiar din această secundă nu-ți mai sunt prieten.*
(Chiar) din prima secundă l o c. a d v. = într-un interval de timp care durează extrem de puțin şi care este concomitent cu stadiul inițial absolut al unei acțiuni. □ *Nu mi-a plăcut chiar din prima secundă a întâlnirii noastre.* □ *M-a întrerupt chiar din prima secundă.*
(Chiar) din secunda aceea sau **(chiar) din acea secundă** l o c. a d v. = începând cu momentul despre care este vorba; de atunci. □ *I-am spus tot adevărul şi, din secunda aceea, relațiile dintre noi s-au răcit.*

Scanned with OKEN Scanner

(Chiar) în această secundă sau **(chiar) în secunda aceasta** l o c. a d v. = în momentul în care ne aflăm; (chiar) acum. □ *În această secundă îmi amintesc ce s-a întâmplat.*

(Chiar) în secunda aceea (sau **în secundele acelea**) ori **(chiar) în acea secundă** (sau **în acele secunde**) sau **pe secundă** l o c. a d v. = în momentul despre care este vorba; (chiar) atunci. □ *În secunda aceea mi-a venit o idee salvatoare.* □ *Pe secundă mi-am dat seama că greşisem.*

(Chiar) în ultima secundă l o c. a d v. = într-un interval de timp care durează extrem de puţin şi care se situează imediat anterior începerii unei acţiuni; (chiar) în ultima clipă. □ *A prins avionul în ultima secundă.*

Din secundă în secundă l o c. a d v. = la intervale foarte scurte; mereu. *Sunetul... se repetă din secundă în secundă.* Teodoreanu, în DLR.

(În) nici o secundă l o c. a d v. = nici (măcar) într-un interval de timp care durează extrem de puţin; nici (măcar) într-o cantitate, într-o modalitate, într-o măsură etc. cât de mică. *Nu-şi închipuie nici o secundă că înaintea ei n-a existat nimic şi după ea se va prăbuşi tot.* Rebreanu, în DLR. *Nu, n-am fost nici o secundă gelos.* Camil Petrescu, în DLR.

Într-o secundă sau **în două secunde** sau **din secundă în secundă** ori **dintr-o secundă într-alta** sau **de la o secundă la alta** ori (rar) **la secundă** l o c. a d v. = într-un interval de timp care durează extrem de puţin; foarte repede; acum; curând, imediat, îndată. *În două secunde am adormit.* Hogaş, în DLR. *Toată supărarea mea pieri la secundă.* Arghezi, în DLR. *Într-o secundă i se perindară prin faţa ochilor mulţimi de întâmplări.* Preda, în DLR.

(Numai) pentru o secundă l o c. a d v. = (numai) pentru un interval de timp care durează extrem de puţin. □ *Pentru o secundă simţi că se prăbuşeşte, atât se simţea de rău.*

Secundă după (ori **de**) **secundă** sau **în toată secunda** l o c. a d v. = în fiecare moment; continuu, întruna, neîntrerupt. *Văpaia amiezii lucra secundă după secundă, zvântând aripile şi faţetele ochilor.* Sadoveanu, în DLR. *Era indispensabil, zi şi noapte, în toată secunda.* Arghezi, în DLR.

SEMEŢIE

Cu semeţie l o c. a d v. = în mod semeţ; trufaş, mândru. *Nu-mi este de vânzare... răspunse cu semeţie feciorul.* Ispirescu, în DLR.

SEMN

În (sau **ca**) **semn de** (sau **că**)... l o c. a d v. = pentru a arăta, a dovedi sau a întări (că...); ca dovadă (că...), ca expresie a..., ca argument (pentru...). *Dă paloşul să-l sărute, ca semn de pecetluirea jurământului.* Creangă, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

Moş Gheorghe se ridica în picioare, plecându-şi capul alb în semn de smerenie şi adâncă supunere. Teodoreanu, în DLR.

SENIN

(Ca) din senin l o c. a d v. = pe neaşteptate, dintr-o dată, fără veste; fără motiv. *Fata cea frumoasă... veni ca din senin şi iară se prinse lângă dânsul.* Ispirescu, în DLR. □ *S-a supărat din senin.*

SENINĂTATE

Cu seninătate l o c. a d v. = în mod calm, liniştit; în mod indiferent. *Mă trezii dimineaţa uitându-mă cu seninătate la odaia goală.* Preda, în DLR.

SENS

Fără (de sau nici un) sens l o c. a d j. şi a d v. = (care este) la întâmplare, fără rost. *Nu-şi putea înăbuşi pornirea care le punea pe buze cuvinte grele şi fără sens.* C. Petrescu, în DLR. □ *Vorbeşte fără nici un sens acum, că s-au limpezit lucrurile.*

În acest sens l o c. a d v. = cu privire la..., în această privinţă, în legătură cu problema în discuţie. *În acest sens, am subliniat... comparaţia.* Vianu, în DLR.

În acest sens l o c. a d j. = care se referă la problema în discuţie. *Nu mi-a pus nimeni nici o întrebare în acest sens.* Preda, în DLR.

În adevăratul sens al cuvântului l o c. a d v. = cu adevărat, precis. *Plouate, în adevăratul sens al cuvântului, erau găinile.* Anghel, în DLR.

În sensul... l o c. p r e p. = în direcţia..., în spiritul..., către, spre. *Se poate întâmpla ca evoluţia să îndrepte paşii mersului ei în sensul dorinţelor noastre.* Xenopol, în DLR.

În sensul... l o c. a d j. şi a d v. = (care este) potrivit vederilor, părerilor cuiva. [Brâncoveanu] *era destul de tare pentru a-şi permite să tărăgăneze executarea unei porunci împărăteşti până-şi va procura alta, în sensul său.* Iorga, în DLR.

În sensul că... l o c. a d v. = şi anume; cu alte cuvinte; adică. *Acolo avem un adversar... în sensul că interesul lui e ca să revină cât mai repede.* Titulescu, în DLR.

Într-un anumit sens l o c. a d v. = privind lucrurile într-un anumit mod, dintr-un anumit punct de vedere, sub un anumit raport. *Într-un anumit sens, nu-ţi trebuie pre mult curaj, ca să alergi înainte.* Camil Petrescu, în DLR.

SENZAŢIE

De (mare) senzaţie l o c. a d j. = senzaţional. *Nu-şi deschide gura decât pentr-o minciună de senzaţie.* Vlahuţă, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

SERIE

De serie l o c. a d j. = (despre mărfuri, obiecte) fabricat, confecţionat după acelaşi tip, împreună cu alte obiecte asemănătoare; p. e x t. comun, obişnuit, banal. □ *Producţie de serie.* □ *Cultură de serie.*

În serie l o c. a d v. = în multe exemplare după acelaşi tip, în număr mare. □ *Maşini produse în serie.*

SERIOZITATE

Cu (mare) seriozitate sau **cu toată seriozitatea** l o c. a d v. = **a)** cu convingere, în mod serios. *Vorbise cu toată seriozitatea.* Agârbiceanu, în DLR; **b)** cu mare atenţie, temeinic. *Poate niciodată nu au gândit cu seriozitate asupra inovaţiunilor ce le încearcă.* Maiorescu, în DLR; **c)** (în construcţie cu verbe ca „a spune", „ a zice" etc.) cu gravitate, convins. *Copilul cel mărunţel îmi vorbea cu seriozitate şi cu durere.* Sadoveanu, în DLR.

SERVICIU

De serviciu = a) l o c. a d j. şi a d v. (care se află) în tură de lucru la serviciu; (care se află) de gardă. *El n-a fost de serviciu în noaptea aceea şi a dormit acasă.* Rebreanu, în DLR. *Doctorul de serviciu, intrând să-i facă vizita de seară, îmi făcu semn s-o las singură.* Dan, în DLR; **b)** l o c. a d j. şi a d v. (care se află) în folosinţa curentă, efectivă (şi zilnică) a unei întreprinderi, a unei instituţii. *Vei avea la dispoziţie o motocicletă de serviciu.* Preda, în DLR; **c)** l o c. a d j. care se referă la serviciu, la activitatea pe care o desfăşoară cineva în calitate de angajat al unei întreprinderi. *Dumneata să nu te amesteci. Astea-s chestii de serviciu.* Sebastian, în DLR.

În serviciul cuiva (sau **a ceva**) l o c. p r e p. = la dispoziţia cuiva (sau a ceva); în folosul, în interesul, în slujba, în sprijinul cuiva (sau a ceva). *Geniul lui s-a pus în serviciul patriei de la o vârstă fragedă.* Sadoveanu, în DLR.

SETE

Cu sete l o c. a d v. = **a)** cu pasiune. *Asistenţa... asculta cu sete orice opinie.* Călinescu, în DLR; **b)** cu multă poftă, cu lăcomie, cu nesaţ. *Ar fi tras cu sete câteva fumuri de tutun.* C. Petrescu, în DLR. □ *Beau cu sete limonada.* **c)** cu putere, cu înverşunare; violent. *Îi trase una cu sete în stufu creţ din frunte.* Caragiale, în DLR.

SEZON

De sezon = a) propriu, potrivit unui anumit sezon. *Femeile treceau felin, în proaspete toalete de sezon.* C. Petrescu, în DLR; **b)** f i g. de actualitate,

Scanned with OKEN Scanner

oportun. *Misticismul german, trebuie s-o recunoaştem, nu prea e de sezon.* Macedonski, în DLR.

SFAT

A da sfat(uri) l o c. v b. = a sfătui. □ *Mama îmi dă sfaturi bune.*

A sta la sfat l o c. v b. (înv. şi pop.) = a se sfătui (cu cineva); p. g e n e r. a vorbi (cu cineva). *Au stătut la sfat ce vor face.* Neculce, în DLR. □ *Două bătrâne stau la sfat în faţa porţii.*

SFÂRŞIT

A lua sfârşit l o c. v b. = a se sfârşi, a se termina. □ *Aşa a luat sfârşit relaţia lor.*

A-şi da sfârşitul (sau **sufletul, duhul** ori **obştescul sfârşit**) l o c. v b. = a deceda, a muri. *Eram sfârşit de oboseală, nu mai puteam: îmi dădeam sufletul.* Sadoveanu, în DLRC. *Într-o bună seară bolnava îşi dădu sfârşitul.* Dunăreanu, în DLRC.

Fără (de) sfârşit l o c. a d j. = care nu ajunge sau pare că nu va ajunge niciodată la ultimul stadiu în timp, în spaţiu etc.; care (pare că) se prelungeşte la infinit. *El mi-a făgăduit un amor fără sfârşit.* Negruzzi, în DLR. *Ascultă curgerea ploii fără sfârşit.* C. Petrescu, în DLR

În sfârşit l o c. a d v. = **a)** în cele din urmă, în fine. *În sfârşit, v-aţi convins că nu-i nici o primejdie de trecut prin codru.* Alecsandri, în DLR; **b)** cu alte cuvinte, pe scurt. *Clipele vor fi decenii şi-n aceste clipe se vor face războaie, se vor încorona regi, se vor stinge şi se vor naşte popoare, în sfârşit, toate prostiile de azi se vor întâmpla ş-atunci.* Eminescu, în DLR.

(Până) la sfârşit l o c. a d v. = (până) în ultimul stadiu; (până) la urmă. *Bine! făcu la sfârşit şi ieşi urmată de aproape de Grigore.* Rebreanu, în DLR. □ *Am citit lucrarea până la sfârşit.*

Pe sfârşite l o c. a d v. = aproape gata, pe terminate. □ *Vara e pe sfârşite.*

SFERT

Din sfert în sfert de oră sau **din sfert de oră în sfert de oră** l o c. a d v. = la intervale regulate de 15 minute; p. e x t. foarte des. *Din sfert în sfert de oră, folosind alte cuvinte, îl întreba pe Iosif acelaşi lucru.* Preda, în DLR.

Pe (un) sfert l o c. a d v. = (cam) cât a patra parte dintr-un întreg, dintr-o unitate (de măsură), dintr-o cantitate; p. e x t. în cantitate (foarte) mică; în (foarte) mică măsură. *M-aş mulţumi eu să am măcar pe sfert din cât spune lumea.* Vlahuţă, în DLR. *Paharul era... umplut pe sfert.* Teodoreanu, în DLR.

Pe trei sferturi l o c. a d v. = (cam) cât trei părţi din cele patru părţi egale dintr-un întreg, dintr-o unitate (de măsură), dintr-o cantitate; p. e x t. în cantitate (foarte) mare; în (foarte) mare măsură. *Am cunoscut un biet*

Scanned with OKEN Scanner

bătrân... pe trei sferturi orb. I. Botez, în DLR. *O salcie scorburoasă, scorojită pe trei sferturi, uscată.* Bogza, în DLR.

Trei sferturi l o c. a d j. = (despre haine sau despre mâneci) care are o lungime intermediară între lungimea scurtă şi cea lungă. *Constanţa îmbrăcase un taior bleumarine, cu mâneci trei sferturi.* Preda, în DLR.

SFIALĂ

Cu sfială l o c. a d v. = (în mod) sfios; (în mod) temător. *Intra întotdeauna cu sfială în cele două odăi părinteşti.* C. Petrescu, în DLR.

Fără (de sau **nici o** ori **de nici o) sfială** l o c. a d j. şi a d v. = (în mod) îndrăzneţ, (în mod) curajos. *Rădică-te, moş Ioane, şi spune fără sfială, ce durere ai?* Creangă, în DLR.

SFINŢENIE

Cu (mare sau **cea mai mare) sfinţenie** l o c. a d v. = **a)** în mod cucernic; cu evlavie. *Din când în când făcea câte o mătanie spre răsărit, lipindu-şi cu sfinţenie fruntea de pământ.* Hogaş, în DLR; **b)** cu respect, cu veneraţie. *Ascultă cu sfinţenie ce cânta ea.* Brătescu-Voineşti, în DLR; **c)** în mod corect, cu exactitate. *Hai, porneşte... şi-ţi fă datoria cu sfinţenie.* Creangă, în DLR; **d)** cu grijă deosebită. *Domnului Pantazi i se păstra cu sfinţenie masa.* M. I. Caragiale, în DLR.

SIGURANŢĂ

Cu siguranţă l o c. a d v. = **a)** precis, fără îndoială. *O dezamăgire care va veni cu siguranţă.* Agârbiceanu, în DLR; **b)** în mod hotărât; cu încredere. *Fără tine nu mă duc – am răspuns cu siguranţă.* Alecsandri, în DLR.

SILĂ

A-i fi (sau **a face** ori **a i se face** sau **a produce** cuiva) **silă** l o c. v b. = a (se) scârbi, a-i fi scârbă. *Nu-i rostesc mârşavul nume: să-l rostesc îmi este silă.* Macedonski, în DLR.

Cu (de-a) sila ori **de** (sau **în, cu) silă** l o c. a d j. şi a d v. = (care este) prin impunere, prin abuz; forţat, fără voie. *Nu-mi trebuie iubire cu sila.* Alecsandri, în DLR. *În două temniţi large cu de-a sila să-i aduni.* Eminescu, în DLR.

SILINŢĂ

A-şi da silinţă sau **a-şi da (toată) silinţa** ori **a face (multă) silinţă** sau **a pune silinţă** ori **a(-şi) pune toată silinţa** l o c. v b. = a se strădui. *Îşi dete toată silinţa de a-i da o bună educaţiune.* Negruzzi, în DLR. *Pintilie făcu silinţă să-şi limpezească şi mai bine punctul de vedere.* Sadoveanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

SINCERITATE

Cu sinceritate l o c. a d v. = în mod sincer; din toată inima. *Să avem destulă iubire de adevăr pentru a spune cu sinceritate ceea ce am aflat.* Maiorescu, în DLR.

SINE

De la sine l o c. a d j. şi a d v. = (făcut, realizat etc.) din iniţiativă proprie, cu (sau prin) mijloace, resurse proprii. *Lasă lucrurile să se desfăşoare de la sine.* Sadoveanu, în DLR.

De sine stătător l o c. a d j. şi a d v. = (care poate exista sau se poate menţine) prin puterile sale, prin însuşirile care îl caracterizează. *Femeia care a hotărât să iubească în afara legilor este pierdută dacă nu este de sine stătătoare.* Călinescu, în DLR.

În sine l o c. a d j. şi a d v. = (care există) prin (sau în) ceea ce are esenţial sau specific. *Toată expresiunea în sine era de-o putere generoasă.* Eminescu, în DLR. *Etica personalităţii nu poate fi un scop în sine.* Ralea, în DLR.

În sine (sau **sine-mi, sine-ţi, sine-şi** etc.) sau **în sinea mea** (sau **ta, lui** etc.) l o c. a d v. = în gândul cuiva (fără a vorbi), în propria conştiinţă. *Mulţumit în sine pentru această facere de bine.* Creangă, în DLR. *În sinea lui avea groază de necunoscutul vieţii.* Rebreanu, în DLR.

SITUAŢIE

Cu situaţie l o c. a d v. = care are o situaţie materială sau socială bună. *E om aşezat şi cu situaţie.* Călinescu, în DLR.

SLUJBĂ

În slujba cuiva (sau **a ceva**) l o c. p r e p. = la dispoziţia cuiva; în avantajul, în interesul cuiva (sau a ceva). *Era în slujba unei puteri străine.* Caragiale, în DLR.

SOARE

Cu soare l o c. a d j. = însorit. □ *În sfârşit o zi cu soare!*

SOCIETATE

În societate l o c. a d v. = între oameni, într-un anturaj. *Nu trebuie să tacă din gură când se găseşte în societate.* Bacalbaşa, în DEL.

SOCOTEALĂ

A pune la socoteală l o c. v b. = a socoti, a îngloba. □ *Punând la socoteală şi vizitarea mănăstirile din Moldova, ajungem la voi peste vreo cinci zile.*

Cu sau **fără (nici o) socoteală** l o c. a d j. şi l o c. a d v. (în mod) (ne)chibzuit. *Era sănătos, muncitor, cu socoteală la vorbă.* Vlahuţă, în DLR. *Lucrul trebuie făcut, însă, cu socoteală.* Arghezi, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

Pe socoteala (cuiva) l o c. p r e p. = **a)** (de obicei în construcție cu verbe ca „a sta", „a trăi", „a mânca", „a ține", „a cumpăra" etc.) pe cheltuiala (cuiva). *Salvarea moșiei se făcuse de fapt pe socoteala micilor proprietari.* Preda, în DLR; **b)** (și în forma **în socoteala cuiva**; în construcție cu verbe ca „a rămâne", „a cădea", „a reveni" etc.) în sarcina (cuiva). □ *Organizarea programului cade pe socoteala noastră.* **c)** în (de)favoarea cuiva sau a ceva; pe seama cuiva. *Fetele... chicoteau pe socoteala mea.* Creangă, în DLR.

SOI

De soi l o c. a d j. = **a)** care are calități deosebite; de rasă. *Am să-i dau un cal de soi.* Coșbuc, în DLR; **b)** de seamă. *Că n-am avut părinte de soi, nu-i vina mea.* Sadoveanu, în DLR.

SOLEMNITATE

Cu solemnitate sau **cu toată solemnitatea** l o c. a d v. = cu gravitate. *În toamna viitoare noul lăcaș va putea fi sfințit cu toată solemnitatea.* Rebreanu, în DLR.

SOMN

Ca prin somn l o c. a d v. = în mod neclar, confuz. *Auzii ca prin somn pe tata sculându-se.* Eminescu, în DLR.

Fără somn l o c. a d j. și a d v. = (care este sau care se desfășoară) în stare de veghe; treaz. *A câta oară zorii mă prind fără somn?* Voiculescu, în DLR. □ *Nopți fără somn.*

În (sau **prin**) **somn** l o c. a d v. =în timpul somnului, dormind; p. e x t. în vis. *Și prin somn auzi-vom bucium De la stânele de oi.* Eminescu, în DLR. *Iar ea vorbind cu el în somn, Oftând din greu suspină.* id., în DLR.

SOȚ

Cu (sau **fără**) **(de) soț** = l o c. a d j. (despre obiecte, ființe, oameni etc.) care se află în număr pereche (sau nepereche); (despre numere) par (sau impar). *Pe lângă plopii fără soț Adesea am trecut.* Eminescu, în DLR. *Ei trebuie să fie cu soț la număr.* Ispirescu, ap. TDRG.

SPAIMĂ

A băga (ori **a da**) **spaima în cineva** l o c. v b. = a face să fie cuprins de spaimă; a inspira spaimă; a înfricoșa, a îngrozi, a înspăimânta. *Câțiva voinici... băgaseră spaima în trei hotare.* Caragiale, în DLR. *Grivei... Dă spaimă-n vrăbii, latră-n vânt.* Iosif, în DLR.

De spaimă l o c. a d j. = groaznic, înfricoșător, înspăimântător; (f i g.) extraordinar, grozav, uimitor. *Satul... stătea acolo în vale ca o arătare de spaimă.* Agârbiceanu, în DLR. *Înserarea căzu repede și cântările de spaimă ale vijeliei parcă crescură.* Sadoveanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

SPATE

Din (sau **de la**) **spate** l o c. a d v. (= din(spre) partea opusă feței cuiva; dindărăt, din urmă. *Fără veste auzii, de la spate, pe dascălul Alecu strigând.* Hogaș, în DLR. *Vânt prielnic ne mână din spate.* I. Botez, în DLR.

Din (sau **de la**) **spate** l o c. a d v. = din direcția opusă feței sau orientării unui lucru; dindărăt. *Uragane ce răscolesc inutil valurile, dar aduc din spate și corăbii încărcate spre țărmuri.* Lovinescu, în DLR.

Din spate l o c. a d v. = **a)** (și l o c. a d j) (care este) posterior. *Mă bucuram cum bătea iepuroiul din labele din spate, de răsuna întreaga cotineață.* DLR; **b)** din urmă, dinapoi. *Cu chiu, cu vai am pornit mai departe, împingând calul, ca pe un camion hodorogit, din spate.* Sorescu, în DLR.

Din spatele... l o c. p r e p. = din urma..., de dindărătul... *De pe pridvorul din spatele ei, se vedea peste zid, în curtea... școalii.* Caragiale, în DLR.

În (sau **pe**) **spate** l o c. a d v. = în partea opusă feței sau orientării unui lucru; la o oarecare distanță în urma cuiva. *Apa mării... se mai legăna, ridicându-se când în față, când în spate.* Tudoran, în DLR. □ *Un fotoliu lăsat pe spate.*

În (sau **la**) **spate** l o c. a d v. = (de obicei construit cu verbe ca „a lua", „a duce", „a purta", indicând modul de purtare a poverilor) în spinare. *Sunt clipe când în spate aș vrea să port o cruce.* Pillat, în DLR

În (sau **la, pe la, prin**) **spatele...** l o c. p r e p. = înapoia..., îndărătul...; în urma... *În spatele caselor părintești era un deal minunat pentru săniuș.* Brătescu-Voinești, în DLR. *Strada pleca din Calea Plevnei, prin spatele unei fabrici de scrobeală.* G. M. Zamfirescu, în DLR.

Lat în spate (sau **larg în spete**) l o c. a d j. = cu umerii largi; bine legat, voinic. *Largi în spete, Între umeri fiecare a cuprins câte-un părete.* Iosif, în DLR. *Își face intrarea pe ușă un bărbat scund, lat în spate, cu fălci puternice.* Camil Petrescu, în DLR.

Pe la spate l o c. a d v. = **a)** prin partea opusă feței. *Ar fi putut să mă cuprindă o dată, cu brațele, pe la spate.* Blaga, în DLR; **b)** (f i g.; și în forma **în spate**) în lipsă; pe ascuns. *În spate, ea din pușlama și din pezevenghi nu-l scotea.* M. I. Caragiale, în DLR. *Pe la spate toți îi spuneau „oncle Michel".* Teodoreanu, în DLR.

Pe spate l o c. a d v. = **a)** spre partea dinapoi a corpuluit. *I se lăsară brațele grele, capul îi căzu pe spate.* D. Zamfirescu, în DLR; **b)** (întins) cu fața în sus. *Și bietul căpitan căzu Pe spate-n șanț.* Coșbuc, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

SPECIAL

În special l o c. a d v. = mai ales; în mod particular; în speță. *Dacii întrebuințau în special armele de luptă corp la corp.* Pârvan, în DLR.

SPECIALITATE

De specialitate l o c. a d j. = **a)** (despre oameni sau despre colective de oameni) specializat într-o anumită ramură de activitate. *Personalul de specialitate era cu totul redus.* G. Barbu, în DLR; **b)** care aparține unui domeniu anumit. *Numele lui mai era și acum citat în publicațiile de specialitate.* C. Petrescu, în DLR.

SPERANȚĂ

A avea speranță (ori **speranțe**) **(că...** sau **să...)** ori **a trage speranță că...** l o c. v b. = a spera (că...). *N-au avut speranțe, puțin mi-a păsat.* Eminescu, în DLR. *Tot mai trăgea speranță că vor fi baluri.* Pas, în DLR.

A da speranță (sau **speranțe**) (cuiva) l o c. v b. = a face să spere. *Câțiva din autorii care dădeau speranță s-au lăsat de poezii.* Iacob Negruzzi, în DLR.

A(-și) pune (toată) speranța sau **speranțele** ori **(mari) speranțe** (în cineva sau ceva) l o c. v b. = a se încrede în..., a se bizui (pe cineva sau ceva), a-și pune nădejdea în... *Câștigase un premiu însemnat cu un cal în care pusese mari speranțe.* Camil Petrescu, în DLR.

În (sau **cu**) **speranța (de** sau **a..., întru..., a ceva...)** l o c. p r e p. = în (sau cu) credința într-o reușită, în rezultatul favorabil al unei acțiuni etc. *Se mângâia numai cu speranța într-un... concediu.* Rebreanu, în DLR.

SPERIA

De speriat l o c. a d j. = ieșit din comun; nemaipomenit. *Despoaie lumea cu prețurile cele prea de speriat.* Pelimon, în DLR.

SPEZE

Pe spezele cuiva l o c. p r e p. = pe cheltuiala cuiva; f i g. pe răspunderea sau în sarcina, în obligația cuiva. *Rămâneți printre rotițele ei..., dar pe spezele voastre.* Jebeleanu, în DLR.

SPINARE

În (sau **la**) **spinare** ori **cu spinarea** l o c. a d v. = (de obicei construit cu verbe ca „a lua", „a duce", „a purta", „a căra" etc., indicând modul de purtare al poverilor) sprijinit pe umeri sau pe toată partea dorsală a corpului. *Intră el pe poartă cu bagajul la spinare.* Topîrceanu, în DLR. *Luând poverile lor în spinare, ei pornesc.* Vianu, în DLR.

În spinare l o c. a d v. și **în spinarea cuiva** l o c. p r e p. = **a)** (de obicei construit cu verbe ca „a cădea", „a lăsa") în obligativitatea (a cuiva); în sarcină (sau în sarcina cuiva). *Nu mai face să se lase în spinarea*

Scanned with OKEN Scanner

bătrânului. Caragiale, în DLR; **b)** (în construcție cu verbe ca „a arunca", „a pune") în seamă (sau în seama cuiva). *Aruncă răspunderea întreagă în spinarea școalei.* Caragiale, în DLR.

Pe spinarea cuiva l o c. p r e p. = **a)** (de obicei construit cu verbe ca „a trăi", „a aduna") pe cheltuiala cuiva, pe socoteala cuiva. *Fiul arhitectului Ioanide trăiește pe spinarea altora, tapează.* Călinescu, în DLR; **b)** (construit cu verbul „a fi") în (de)favoarea cuiva sau a ceva; pe seama cuiva, pe socoteala cuiva. *Aceasta-i distracția popotei. Păcat că e pe spinarea lui.* C. Petrescu, în DLR.

SPIRIT

De spirit l o c. a d j. = **a)** (despre oameni) spiritual. *Era un om de spirit.* Maiorescu, în DLR; **b)** (despre cuvinte) care exprimă inteligență și umor. *Este în stare a vă trăda... pentru câte o vorbă de spirit.* Filimon, în DLR.

În (acest sau **același) spirit** l o c. a d v. = (tot) astfel; în (acest sau același) mod; ținând seama de... *În acest spirit, notez, mai jos, câteva reflecții personale.* Vianu, în DLR.

În spiritul cuiva (sau **a ceva)** l o c. p r e p. = după concepțiile, principiile sau părerile cuiva sau după regulile a ceva. *În spiritul modei de azi, uniformitatea și simetria denotă un gust ordinar.* Vlahuță, în DLR.

SPOR

Cu spor l o c. a d j. și a d v. = cu mare randament; rapid. *Scriam conștiincios și cu spor.* Teodoreanu, în DLR.

Fără spor l o c. a d j. și a d v. = fără randament; încet, puțin; p. e x t. fără rezultat (favorabil). *Tot la munci grele și fără spor o mână.* Vlahuță, în DLR.

SPRÂNCEANĂ

Pe sub sprânceană (sau **sprâncene)** l o c. a d v. = (în legătură cu verbe ca „a se uita", „a privi", „a pândi" etc.) pe furiș; cu neîncredere. *Olguța îl privi pe sub sprâncene.* Teodoreanu, în DLR.

SPRIJIN

A da sprijin sau **a veni în sprijinul cuiva** l o c. v b. = a sprijini. *Să ne dai sprijin să facem hârtiile mai repede.* Gârleanu, în DLR. *Vină în sprijinul meu, ajută-mă cu ce te-a lăsa inima.* Sadoveanu, în DLR.

În sprijinul... l o c. p r e p. = pentru susținerea, argumentarea etc. unui fapt. *Îi plăcea să evoce episoade în sprijinul bravurii lui.* Sadoveanu, în DLR.

STA

A sta la masă l o c. v b. = a mânca. *Încep a spune împrejurarea din capăt... cum a venit întâmplarea de au călătorit împreună, de au stat la masă împreună.* Creangă, în DEL.

Scanned with OKEN Scanner

STARE

Cu stare l o c. a d j. = (despre oameni) care are o situaţie materială bună; p. e x t. bogat, înstărit. *Om cu stare, artist cu nume mare.* Gherea, în DLR.

STAT

De stat l o c. a d j. = **a)** care emană de la stat; al statului; oficial. □ *Hotărâre de stat. Şi-a trimis feciorul să-şi facă dreptul la Paris, cu o bursă de stat.* Vinea, în DLR; **b)** care este condus şi controlat de stat; care aparţine statului; oficial. *Şcoli de stat.* Iorga, în DLR; **c)** care se referă la stat; care angajează statul. □ *Interese de stat.*

STĂRUINŢĂ

Cu stăruinţă l o c. a d v. = în mod insistent, perseverent. *Ne ruga cu stăruinţă să poftim înăuntru.* Vlahuţă, în DLR.

STÂNG

De stânga l o c. a d j. = (despre grupări politice, despre persoane sau despre acţiunile, manifestările etc. acestora) partizan al unei politici radicale; care este apropiat de mişcarea muncitorească, revoluţionară. *Socotiţi că nu e un om de stânga?* Camil Petrescu, în DLR.

Din stânga l o c. a d j. = care se află în partea dinspre inimă a corpului sau în partea ori în direcţia mâinii stângi. *Chirică începe a-i număra coastele din stânga.* Creangă, în DLR.

Din, în, la, pe, spre, de la stânga l o c. a d v. = din (sau în) partea mâinii stângi; din (sau în) direcţia mâinii stângi. *În stânga se întinde o câmpie plină de livezi.* Alecsandri, în DLR. *Pe cer, spre stânga, apăru un avion.* C. Petrescu, în DLR.

În, la, din stânga l o c. p r e p. = în partea mâinii stângi; din direcţia mâinii stângi. *La stânga voievodului e Doamna.* Iorga, în DLR. *În colţul din stânga mesei, era o etajeră.* Agârbiceanu, în DLR.

STÂNGĂCIE

Cu stângăcie l o c. a d v. = în mod neîndemânatic; stângaci. *Vorbi întâi cu silă, cu stângăcie, de drumul lung.* Agârbiceanu, în DLR.

STIL

De stil l o c. a d j. = care aparţine modei unei anumite epoci din trecut. *I-o luase înainte Caty, care strângea mobile de stil şi tablouri.* Călinescu, în DLR.

În stil mare l o c. a d j. şi a d v. = (înfăptuit, conceput) în proporţii foarte mari, cu amploare. *Au organizat hoţia în stil mare.* Bogza, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

STOC

În stoc l o c. a d j. = (despre bunuri materiale) care este păstrat ca rezervă undeva; în depozit. *Pentru materiile prime aflate în stoc la data transpunerii impozitului... impozitul se va achita conform normelor.* DLR.

STRADĂ

De stradă l o c. a d j. = **a)** (despre acţiuni, manifestări, evenimente etc.) care are loc, care se petrece pe stradă. *Bucata „Între Cotețe"..., cu vastele ei perspective urbane, cu scenele de stradă..., alcătuieşte o producţie cu totul neaşteptată a momentului ei literar.* Vianu, în DLR; **b)** (despre acţiuni, manifestări, evenimente etc.) care cuprinde, antrenează o întreagă colectivitate. *Nu trebuie totuşi omisă o reacţiune de stradă, stârnită de profesorul Iorga.* Arghezi, în DLR; **c)** (despre îmbrăcăminte) care se poartă pe stradă. *Facem un bal... Dacă ni s-ar da voie să venim în bluze... –Dar cucoanele? –În rochie de stradă.* Brăescu, în DLR; **d)** (despre femei) de moravuri uşoare. *Ai fost dobitoc în această viaţă scurtă, iubind o femeie de stradă.* Camil Petrescu, în DLR.

STRAJĂ

A fi (sau **a sta, a rămâne,** pop., **a se pune) de strajă** ori **a ţine** (sau **a face**) **strajă** l o c. v b. = a străjui, a păzi. *Creditorii care-mi stau de strajă la uşă.* Alecsandri, în DLR.

De strajă l o c. a d j. = care păzeşte; de pază. *Mănăstirea... îşi păstrează încă zidurile de cetăţuie şi turnul de strajă.* Sadoveanu, în DLR.

STROP

(Nici) un strop = **a)** l o c. a d j. şi a d v. puţin. *Un strop de fericire am adus eu în casa lor.* Brătescu-Voineşti, în DLR; **b)** l o c. a d v. (în construcţii negative) deloc. *Iar noi, mă rog, şase surori, Să n-avem strop de omenie.* Coşbuc, în DLR.

Strop cu strop l o c. a d v. = în cantităţi foarte mici care se succed încet; p. e x t. (şi în formele **până la un strop** sau **până la ultimul strop**) până nu mai rămâne nimic; (încetul) cu încetul, (puţin) câte puţin. *Picurii cu strop de strop Fac al mărilor potop.* Coşbuc, în DLR. *Cei trei bărbaţi sorbiră vinul până la un strop.* Agârbiceanu, în DLR.

SUBIECT

La subiect l o c. a d j. şi a d v. = (care este) fără divagaţii inutile; la obiect, la temă. □ *Vă rog să vorbiţi la subiect.*

SUBÎNŢELES

Cu subînţeles l o c. a d v. = **a)** semnificativ. *Vecinii se priviseră cu subînţeles.* G. M. Zamfirescu, în DLR; **b)** cu anumite aluzii; pe ocolite.

Scanned with OKEN Scanner

Deocamdată, i-am spus eu într-o doară şi cu subînţeles, văd că ăştia-i strâng cu uşa. Lăncrănjan, în DLR.

SUBORDINE

În subordine (sau **în subordinele cuiva**) l o c. a d j. = subordonat; (aflat) într-un raport de subordonare faţă de cineva sau de ceva. *Obţinuse pentru întreprinderea în subordine prima transferare a spaţiului.* DLR. □ *Ofiţer în subordine.*

SUBSIDIAR

În subsidiar l o c. a d v. = în al doilea rând. *Se preocupă mai ales de conţinutul operei studiate şi numai în subsidiar de stilul ei.* Iordan, în DLR.

SUBTEXT

În subtext l o c. a d v. = fără a fi exprimat explicit (în text); implicit. *Temperamentul şi arsenalul expresiv atât de particular al celor doi actori angajează în subtext o perpetuă luptă surdă.* DLR.

SUBTILITATE

Cu subtilitate l o c. a d v. = în mod discret. *Spaţii plantate sau mici scuaruri... vor întregi cu subtilitate atmosfera.* DLR.

SUCCES

Cu succes l o c. a d v. = cu cele mai bune rezultate, foarte bine. *Va termina examenele cu succes.* Galaction, în DLR.

De succes l o c. a d j. = care place publicului, care are mare căutare. □ *Romane de succes.* □ *Actor de succes.*

SUD

De sud l o c. a d j. = sudic. *Frontul de sud, acesta ne interesează.* C. Petrescu, în DLR.

SUFLARE

Dintr-o (sau **într-o**) **suflare** (sau **răsuflare**) l o c. a d v. = **a)** foarte repede, într-o clipă. *Nefericita s-a perdut pentru tine şi tu, într-o suflare, te lepezi de ea de trei ori?* I. Negruzzi, în DLR; **b)** continuu; fără oprire. *Dintr-o resuflare spuneau cu ochii închişi cele şepte taine din catihisul cel mare.* Creangă, în DLR.

Fără suflare (sau **răsuflare**) = **a)** l o c. a d j. şi a d v. (despre fiinţe; şi în formele **fără de suflare, cu suflarea tăiată**) (care este) cu respiraţia oprită brusc şi temporar (ca urmare a unei emoţii foarte puternice, a unui efort fizic deosebit etc.); p. e x t. speriat, uimit. *Stătu o clipă, fără suflare, supt talpa cizmei grădinarului.* Gârleanu, în DLR. *Cu suflarea tăiată, cu năduşeala pe frunte, cei doi se opriră în loc.* Pas, în DLR; **b)** l o c. a d j. (despre fiinţe; şi în forma **fără de suflare**) mort. *Dete... peste dihania spurcată fără răsuflare.* Ispirescu, în DLR; **c)** l o c. a d j. (despre materie)

Scanned with OKEN Scanner

inert. *Opera de artă va fi reprezentanta lui printre oameni şi, de la o vreme, înlocuitoarea lui, căci, în mod paradoxal, ea conţine, în materia ei fără suflare, principiul veşniciei.* DLR.

SUFLET

A-şi da sufletul l o c. v b. = a muri. □ *Aseară abia am aflat că tatăl lui şi-a dat sufletul.*

Cu suflet l o c. a d j. = (despre oameni) bun; milos; generos. □ *Mai rar aşa om cu suflet!*

Cu (sau **fără**) **suflet** l o c. a d v. = cu (sau fără) însufleţire, cu (sau fără) elan. *I-a vorbit întotdeauna despre dânşii cu suflet.* C. Petrescu, în DLR.

De suflet l o c. a d j. = afectiv; de inimă. *Între Grigorescu al nostru şi între Tiziano... erau legături de suflet, cari sunt mai puternice decât cele de sânge.* Vlahuţă, în DLR.

Din suflet sau **din** (ori **cu**) **tot sufletul, din adâncul** (sau **din fundul**) **sufletului** l o c. a d v. = cu toată sinceritatea; din toată inima. *Îţi mulţumesc din suflet pentru cuvintele măgulitoare ce-mi adresezi.* Alecsandri, în DLR.

Fără suflet l o c. a d j. = (despre oameni) rău; nemilos. *La unul fără suflet, trebuie unul fără de lege.* Creangă, în DLR.

Într-un suflet l o c. a d v. = (pe lângă verbe de mişcare) foarte repede. *Marina plecă într-un suflet.* Agârbiceanu, în DLR.

SUPĂRARE

Fără supărare l o c. a d v. = nestingherit. *Trec fără supărare peste graniţi, găsesc primire în colibele oamenilor.* Sadoveanu, în DLR.

SUPERLATIV

La superlativ l o c. a d j. şi a d v. = (care este) în cel mai înalt grad, extrem. *E viaţa şi mângâierea noastră în darul pe care-l primim, putem zice la superlativ, împărătesc.* Arghezi, în DLR.

SUPRAFAŢĂ

De suprafaţă l o c. a d j. = care nu are (sau nu este de) profunzime; superficial. *Vina lui e o greşeală doar de suprafaţă.* Arghezi, în DLR.

La suprafaţă l o c. a d v. = fără a pătrunde în esenţa lucrurilor; în mod superficial. *Preocupările omului cult... nu le simţeşte decât la suprafaţă.* Agârbiceanu, în DLR.

SURDINĂ

În surdină l o c. a d j. şi a d v. = **a)** cu surdina pusă, încet. □ *Violoncelul se aude în surdină.* **b)** care se produce cu tonalitate foarte scăzută; înăbuşit. *Bubico se uită la mine şi mârâie-n surdină.* Caragiale, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

SURPRINDERE

Prin surprindere l o c. a d j. şi a d v. = (în mod) neaşteptat, fără veste. *Ne aşteptam la un atac scurt, prin surprindere.* Camil Petrescu, în DLR.

SUS

Cu fundul (sau **cu dosul**) **în sus** ori (substantivat) **cu susul în jos** l o c. a d j. şi a d v. = (care este) în neorânduială; invers de cum este normal. *Guvernul nostru nu ştie să se folosească de consiliele patrioţilor slujnicari şi de aceea lucrurile merg cu susul în jos.* Filimon, în DLR. □ *A lăsat casa cu fundul în sus.*

De jos în sus l o c. a d v. = **a)** în direcţie verticală ascendentă. *Noaptea grăbi vânătă, cuprinzând de jos în sus pădurea.* C. Petrescu, în DLR; **b)** (şi în forma **de jos până sus**) de la baza unei societăţi, a unei organizaţii etc. (până) în vârful ei. □ *Ordinele se îndeplinesc de jos în sus.*

De mai sus sau **mai de sus** l o c. a d j. = care a fost prezentat înapoi cu câteva pagini sau rânduri. *Să revenim la exemplul nostru de mai sus.* Maiorescu, în DLR.

De sus = **a)** l o c. a d j. (despre obiecte, despre părţi ale acestora sau ale corpului fiinţelor) care se află în (sau prin) partea superioară ori la înălţime. *Fereastra de sus a palatului era deschisă.* Eminescu, în DLR; **b)** (despre etaje sau despre camere etc. ori despre părţi ale acestora) care ţine de sau se află în partea superioară a unei construcţii. *O scară... duce spre încăperile de sus.* H. Lovinescu, în DLR; **c)** l o c. a d j. (despre porţiuni de teren, despre regiuni geografice sau despre părţi ale unor ţări, ale unor localităţi etc.) care se află în partea cea mai înaltă, mai ridicată; p. e x t. care se află în partea de nord; superior. *În pădurile de sus, vânătorii găsesc uneori şi râşi.* Sadoveanu, în DLR; **d)** l o c. a d j. (despre oameni) care activează în cadrul organelor de conducere (centrale) sau la centru. *Îmi vine să cred... că n-au să ne mai împuşte. Se vede că a intervenit cineva de sus.* Călinescu, în DLR; **e)** l o c. a d j. şi a d v. (care emană) de la sau (care este făcut) de către organele centrale) de conducere. *A venit un ordin de sus.* DLR.

De sus l o c. a d j. şi a d v. = (care vine) din cer sau, p. e x t., de la divinitate ori, s p e c., de la Dumnezeu. *Sunt vorbe de sus, băiete, iar nu de-un om pământean.* Hasdeu, în DLR. *Pentru că ţie a fost scris de sus să-ţi fie dată această cinste.* Creangă, în DLR.

De sus l o c. a d j. = **a)** (despre oameni) care face parte din clasele privilegiate. *Lumea de sus... nu se ocupa de „ţărăniile" unui institut sărac.* Sadoveanu, în DLR; **b)** (despre clasele sociale) care se află în vârful ierarhiei sociale. *Înfăţişează... moravurile vieţii private a claselor de sus.* DLR.

Scanned with OKEN Scanner

De sus l o c. a d v. = de la clasele privilegiate. *Moda venită de sus fu urmată.* Iorga, în DLR.
De sus l o c. a d j. = de pe bolta cerului. *S-a rupt din locul lui de sus Pierind mai multe zile.* Eminescu, în DLR.
De sus l o c. a d j. = (despre note) (cel mai) înalt, acut. □ *La nota de sus! strigă profesorul de canto.*
De sus (sau, neobişnuit, **din**) **în jos** = **a)** l o c. a d v. în direcţie verticală descendentă. *Cu mâinile la spate, mă uitam la el de sus în jos.* Hogaş, în DLR; **b)** (şi în forma **de sus până jos**) de la vârful unei societăţi, al unei organizaţii etc. (până) la baza ei. *El vrea ca revoluţia să se facă de sus în jos, de la elită la mulţime.* Ralea, în DLR.
Din sus l o c. a d v. = din(spre) partea mai ridicată, mai înaltă; de la izvor, din amonte; p. e x t. dinspre nord. *Pe lac, din sus, vine un vas.* Asachi, în DLR. *Primăvara, la gura Siretului, încep să vină plutaşi din sus.* Tudoran, în DLR.
Din susul... l o c. p r e p. = **a)** dintr-un loc sau punct (mai) ridicat sau (mai) înalt decât...; din(spre) vârful...; mai la deal de...; p. e x t. mai departe de...; din afara... *Mă uitam... cum se joacă apa cu picioruşele... unor fete ce ghileau pânză din susul meu..* Creangă, în DLR. *Din susul uliţei s-a apropiat o femeie.* Lăncrănjan, în DLR; **b)** din partea de deasupra, superioară, a... *Razele soarelui cădeau ca o ploaie caldă din susul ferestruii înguste.* Gârleanu, în DLR; **c)** (în forma **mai din susul...**) din(spre) direcţia izvorului unei ape; din(spre) amonte. *Oamenii... şi-au pornit mai din susul apei două dubaşuri.* Sadoveanu, în DLR.
În sus l o c. a d v. şi **în susul...** l o c. p r e p. = **a)** în amonte. *Să lăsăm în voia apei, în propta peştelui ce năzuieşte tot în sus.* Chiriţescu, în DLR; **b)** (în)spre un loc sau un punct (mai) ridicat sau (mai) înalt, (în)spre vârf, la deal; p. e x t. (în)spre nord. *L-au dus în sus, spre ţara leşească.* DLR. *Cu mâna semn îi face, Ca-n sus să îl urmeze pe-a codrilor potică.* Eminescu, în DLR. *Podul... s-ar fi putut face şi în susul insulei, la celălalt capăt al ei.* Pârvan, în DLR; **c)** la (foarte) mare înălţime; spre cer. *Când văzu jucăria, ridică mâinile în sus de bucurie.* C. Petrescu, în DLR. *Lespezile de metal săriră cu putere în sus.* Blaga, în DLR.
În sus = **a)** l o c. a d v. (şi în forma **drept în sus**) în poziţie verticală. *Avea părul ţepos, tuns scurt şi ridicat în sus, perie.* C. Petrescu, în DLR; **b)** l o c. a d j. şi a d v. (şi, pop. şi fam., **cu fundul** sau **cu dosul în sus**) (care este) în poziţie inversă decât cea normală. *Luându-şi pălăria din cap, o pune pe iarbă la pământ, cu gura-n sus.* Creangă, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

Mai (sau **din**) **sus de...** = **a)** l o c. a d v. şi p r e p. (mai) la deal (de...); (mai) la nord (de...). *Le-au ieşit înainte din sus de Vaslui.* Ureche, în DLR. *Din sus de Humuleşti vin Vânătorii Neamţului.* Creangă, în DLR; **b)** l o c. p r e p. (în formele **mai sus de..., din sus de...**) deasupra; mai departe de... (pe verticală). *E-un braţ alb de femeie, fărmat mai sus de umăr.* Anghel, în DLR. *Un fir îl înţepa în gleznă, din sus de opincă.* Rebreanu, în DLR.
(Mai) în susul l o c. p r e p. = în(spre) partea superioară a... *În susul coalei, notarul a scris un nume.* Stancu, în DLR.
Până sus l o c. a d v. = în locul cel mai înalt, raportat la un punct de plecare. *Izbuti cu oarecare trudă să ajungă până sus.* Tudoran, în DLR.
Pe sus = l o c. a d v. = purtat (repede) de cineva (în cârcă, pe braţe, aproape târât etc.) cu sau fără voie. *L-au ridicat din pat pe sus.* Caragiale, în DLR.
Sus şi tare l o c. a d v. = (despre verbe de declaraţie) în auzul tuturor; p. e x t. energic, ferm. *Declarăm sus şi tare că joi nu va fi entuziasm.* Caragiale, în DLR.

SUTĂ

Cu sutele l o c. a d j. şi a d v. = (care este) în cantitate sau în număr foarte mare. *Exemplele s-ar putea aduna cu sutele.* Vianu, în DLR. *Am ucis furnicile cu sutele.* Călinescu, în DLR.
La sută l o c. a d j. = (despre dobânzi, procente) (care este în raport) proporţional cu o sumă de o sută de lei sau cu o cantitate de o sută de unităţi. *Le mai scăzuse salariile cu 15-20 la sută.* Arghezi, în DLR.

Ş

ŞAGĂ

De şagă l o c. a d j. = glumeţ. *Îl strigau cu vorbe de şagă feciorii şi privirile i se îmbunau.* Sadoveanu, în DLR.
Fără şagă l o c. a d v. = în mod serios. *La-ndoială nu mai sta, Căci voiesc, Zău, fără şagă, Să mă-nsor cu dumneata.* Alecsandri, în DLR.
În şagă l o c. a d v. = fără seriozitate, cu intenţia de a glumi; într-o doară, la întâmplare. *Cât în şagă, cât în silă, am adaos şi pe Boldiş, şi pe jupâneasa Irina, la alaiul pruncului.* Sadoveanu, în DLR.

ŞCHIOAPĂ

De o şchioapă l o c. a d j. = **a)** (mai ales despre copii) (foarte) mic. *De când eram d-o şchioapă pricepusem lumea.* Delavrancea, în DLR; **b)** (foarte) mare. *Numărul... era tipărit cu caractere de-o şchioapă.* Agârbiceanu, în DLR; **c)** (despre materii, substanţe) (foarte) mult; gros. *Văz colo, pe un biet vânător,... cu pământ clisos de-o şchioapă pe încălţăminte.* Odobescu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

ŞI

Până şi l o c. a d v. = chiar şi. □ *A socotit până şi ultimul bănuţ.*

Precum şi l o c. c o n j. = ca (şi), cât (şi); cum (şi). *Am cumpărat cărţi, precum şi reviste.*

Şi mai şi l o c. a d j. = (cu valoare de superlativ) mai grozav, mai straşnic. *Asta nu-i aşa de bună! Îţi dau eu una şi mai şi!* DEL.

ŞIR

Fără şir l o c. a d j. şi a d v. = (în mod) incoerent; fără legătură logică. *Ea fără şir vorbeşte.* Eminescu, în DLR. *Trei zile a zăcut în necunoştinţă, îngânând vorbe fără şir.* Brătescu-Voineşti, în DLR.

În şir l o c. a d j. şi a d v. = unul după (sau lângă) altul; în rând. *Am umblat în şirag şi în tăcere cam doi kilometri.* Sadoveanu, în DLR.

În şir = l o c. a d j. şi a d v. succesiv, consecutiv; neîntrerupt, necontenit. *Ştefan Vodă... a apărat ţara noastră 40 de ani în şir.* Alecsandri, în DLR;

ŞLEAU

Pe şleau l o c. a d v. (fam.) = (pe lângă verbe de declaraţie sau pe lângă verbul „a scrie") de-a dreptul, fără înconjur; deschis, direct. *Vreau, la toate câte doreşte, să-i pot răspunde pe şleau.* Hasdeu, în DLR.

ŞOAPTĂ

În şoaptă = l o c. a d v. (mai ales pe lângă verbe de declaraţie) (foarte) încet, cu voce scăzută; în taină. *Pe toţi i-a cumpărat! îl încredinţase pe Ion Ozun, în şoaptă.* C. Petrescu, în DLR.

În şoaptă l o c. a d j. = (despre cuvinte, comunicări; p. e x t. despre glas) rostit (foarte) încet; abia auzit. *A auzit voci în şoaptă, care au crescut şi s-au apropiat din ce în ce mai mult.* DLR.

ŞOPTI

Pe şoptite l o c. a d v. = (mai ales pe lângă verbe de declaraţie) (foarte) încet, cu voce scăzută; în taină. *Erau... din cale afară discreţi, discutând pe şoptite.* Caragiale, în DLR.

ŞOVĂIALĂ

Fără (nici o) şovăială sau **şovăire** l o c. a d v. = hotărât, ferm. □ *Răspunse pe loc, fără şovăială.* □ *Merse fără şovăire spre dânsul.*

ŞTIINŢĂ

Cu (sau fără) ştiinţa (cuiva) l o c. a d v. = cu (sau fără) cunoştinţa (cuiva); cu (sau fără) asentimentul sau aprobarea (cuiva). *Vărsarea de sânge s-a făcut fără voia mea şi fără a mea ştiinţă.* Camil Petrescu, în DLR.

Cu bună ştiinţă l o c. a d v. = în mod conştient, având cunoştinţa deplină a faptelor. □ *Mi-a făcut acest rău cu bună ştiinţă.*

Scanned with OKEN Scanner

Cu ştiinţă sau **fără ştiinţă** l o c. a d v. = (ne)ştiind, (ne)având cunoştinţă de ceva; cu (sau fără) voie. *Mă jur... că n-am pus cu ştiinţă asemenea iscălitură.* Sadoveanu, în DLR.

ŞTIRE

A da (cuiva) de ştire l o c. v b. = a vesti, a anunţa, a înştiinţa. □ *Nu mi-a dat de ştire când soseşte.*

Cu ştirea (cuiva) sau **fără (de) ştirea** (cuiva) l o c. a d v. = cu (sau fără) ştiinţa, cunoştinţa (cuiva); cu (sau fără) învoirea, încuviinţarea (cuiva). *Iartă-mă dacă, fără ştirea mea, te-am supărat cu ceva.* Vlahuţă, în DLR.

T

TABIET

Cu tabieturi l o c. a d j. = cu deprinderi precise şi fixe; p. e x t. cu atitudini şi apucături boiereşti. *Tineri, soro, ... cu tabieturi.* Alecsandri, în DLR.

TAINĂ

De taină l o c. a d j. = **a)** (despre persoane) foarte apropiat, intim. *Postelnicul m-a ales sfetnic de taină al său.* Filimon, în DLR; **b)** care are loc într-un cadru restrâns. *Vă invit să facem o şezătoare de taină în amintirea celui mai autentic scriitor artist al literaturii noastre.* Sadoveanu, în DLR.

În taină l o c. a d v. = pe ascuns. *Iubind în taină am păstrat tăcere.* Eminescu, în DLR.

TALENT

De talent l o c. a d j. = (despre persoane) talentat; (despre creaţii) produs al talentului, de virtuozitate. *Vor apărea... câteva reviste literare cu scriitori de talent.* Bacovia, în DLR.

TALIE

Pe talia... l o c. p r e p. = pentru..., pe măsura... □ *În sfârşit, o provocare pe talia mea.*

TATĂ

Din tată în fiu l o c. a d v. = transmis de-a lungul generaţiilor, prin descendenţă directă; din generaţie în generaţie. □ *Aceasta e averea noastră, moştenită din tată în fiu.*

TĂCERE

A păstra tăcere(a) l o c. v b. = a tăcea, a nu vorbi; a nu se destăinui. *Iubind în taină, am păstrat tăcere, Gândind că astfel o să-ţi placă ţie.* Eminescu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

În (sau întru) tăcere l o c. a d v. = **a)** fără a vorbi, fără a spune ceva; p. e x t. fără a destăinui, fără a-şi spune gândul. *Din vasta vremii perspectivă, El cobora-n tăcere către mine.* Topîrceanu, în DLR.

TĂCUT

Pe tăcute (sau **tăcutele**) l o c. a d v. = fără vorbă, în tăcere; pe ascuns. *Am mâncat amândoi din toate pe tăcute.* Caragiale, în DLR.

TĂRIE

Cu tărie l o c. a d j. (rar) = tare, puternic. *Arme cu tărie, suflet românesc; Vis de vitejie, fală şi mândrie, Dulce Românie, asta ţi-o doresc!* Eminescu, în DLR.

Cu (mare, multă etc.) **tărie** sau **cu toată tăria** l o c. a d v. = **a)** (în legătură cu verbe de declaraţie) în mod convingător, hotărât, categoric, ferm, curajos, energic. *Cu tărie, eu pentru tine În faţa lumei voi protesta!* Alecsandri, în DLR; **b)** cu intensitate, cu putere. *Această pasiune cerească sau infernală... nu poate să se manifeste cu tărie.* Filimon, în DLR; **c)** cu străşnicie, în mod hotărât; neclintit. *Dacă vrei cu tărie, poţi fi fericit.* H. Lovinescu, în DLR.

TÂNĂR

De tânăr l o c. a d j. şi a d v. = din fragedă vârstă, de timpuriu. *Dar ce vrei, să mor de tânăr?* Delavrancea, în DLR.

TÂRZIU

Cel (mai) târziu l o c. a d v. = într-un timp socotit ca ultim termen. *Dacă ai vreme, scrie, te rog, Wandei, că venim cel mai târziu duminică.* Caragiale, în DLR.

De mai târziu l o c. a d j. = care este dintr-o perioadă mai nouă, mai recentă în raport cu una mai veche. *Nu ripostează... ca în piesele de mai târziu.* DLR.

TEATRU

De teatru l o c. a d j. = **a)** care se prezintă pe scenă. *Spectacole de teatru, pentru care Luptaseră atâţia jertfindu-şi a lor stare.* Macedonski, în DLR; **b)** care ţine de spectacol, care se întrebuinţează în spectacol. *Când aţi împrumutat de la Carabadă acest pumnal de teatru?* Călinescu, în DLR; **c)** care se ocupă cu literatura dramatică şi cu reprezentaţia acesteia pe scenă. *Au confirmat oamenii de teatru cu care am stat de vorbă.* DLR.

TEMĂ

Pe tema... l o c. p r e p. = în jurul problemei..., despre problema... *Pe tema asta, imaginaţia ta... brodează lucruri fantastice.* Vinea, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

TEMEI

Cu temei = **a)** l o c. a d j. şi a d v. temeinic, trainic; solid. *Ş-a pus în gând să-mi facă educaţie cu temei.* DLR; **b)** l o c. a d j. şi a d v. sprijinit pe argumente solide. *Nu te teme, sunt om serios şi-ţi vorbesc cu temei.* Sadoveanu, în DLR; **c)** l o c. a d v. cu sârguinţă; intens. *Trebuie să apuce cu temei să făurească sutele şi miile de arme.* DLR.

Pe (sau **în**) **temeiul...** l o c. p r e p. (rar) = bazat pe...; în conformitate cu... *Aleşi mari printre cei dintâi pe temeiul unei enciclopedii.* Arghezi, în DLR. *Limba povestitorului... trebuie să placă oricui în temeiul esteticei acustice.* Călinescu, în DLR.

TEMEINICIE

Cu temeinicie l o c. a d v. = temeinic, sârguincios, stăruitor, serios, intens. *A neglijat să-i studieze, cu băgare de seamă şi temeinicia necesară, arta de scriitor.* DLR.

TEMELIE

Din temelie (sau **temelii**) l o c. a d v. = **a)** de la (sau până la) bază; în întregime. □ *Clădirea s-a zguduit din temelii.* **b)** (f i g.; despre reacţii interioare, trăiri sufleteşti) în profunzime, adânc. *Cald din temelii tresar D-amarul tinerelor mele patimi.* Blaga, în DLR.

TEORIE

În teorie l o c. a d v. = fără a afecta activitatea practică; teoretic, în mod abstract, speculativ. *În teorie generală se poate face anchetă pentru orice, dar în practică... nu s-a făcut niciodată.* Maiorescu, în DLR.

TEREN

Pe teren l o c. a d j. şi a d v. = acolo unde se întâmplă ceva, unde are loc o activitate, la locul de producţie; la faţa locului. *Doctorul a plecat pe teren.* H. Lovinescu, în DLR.

Pe teren...sau **pe terenul...** l o c. a d j. şi a d v. = (cu determinări care indică limba în care se produce un fenomen) în cadrul..., în interiorul... *Termeni creaţi pe teren albanez.* DLR. □ *Evoluţie pe terenul limbii române.*

TERMEN

În (sau **la**) **termen** l o c. a d v. = la data fixată, prevăzută. *Numai de s-ar ţine croitoreasa de cuvânt, să fie rochia gata în termen.* C. Petrescu, în DLR. □ *Trebuie să depun banii în bancă la termen.*

În termen de... l o c. a d v. = în timp de... □ *Trebuie să ajungi la Bucureşti în termen de trei zile.*

TERMINAT

Pe terminate l o c. a d v. = aproape de a se termina, pe sfârşite. □ *Lucrările de montare a centralei de apartament sunt pe terminate.*

Scanned with OKEN Scanner

TIMP

Cât timp l o c. c o n j. = în toată perioada în care...; câtă vreme. □ *Cât timp vei fi plecat, n-o să mai am chef să ies în oraş.*

Cu timpul l o c. a d v. = cu încetul, pe măsură ce trece vremea. *Cu timpul, la siguranţa de sine... se adaugă... şi ceea ce moştenise prin educaţie.* Preda, în DLR.

De la un timp l o c. a d v. = (începând de la un moment dat, de la o vreme. □ *Mi se pare sau de la un timp mă ocoleşte?*

Din timp l o c. a d v. = înainte de a fi prea târziu. □ *A vorbit din timp cu profesorul, stabilind data examenului.*

Din timp în timp l o c. a d v. = la anumite intervale, în răstimpuri; uneori, din vreme în vreme. *Depunea din timp în timp sume de bani însemnate.* Călinescu, în DLR.

Din alte timpuri l o c. a d v. = de altădată, de demult. *Vântu-o foaie veştejită Mi-au adus... Voi păstra-o, voi întinde-o Între foile acele Ce le am din alte timpuri De la mâna dragei mele.* Eminescu, în DLR.

Din toate timpurile l o c. a d v. = de totdeauna. *Echilibrul construcţiei dramatice... situează Orestia printre capodoperele literaturii dramatice din toate timpurile.* DLR.

În acelaşi timp l o c. a d v. = totodată, simultan, concomitent; de asemenea. *Există... posibilitatea de a fi în acelaşi timp cercetător şi profesor?* Vianu, în DLR.

În timp ce l o c. c o n j. = în vremea în care, în vreme ce, pe când. *Notează cu febrilitate ceva pe hârtie..., în timp ce foarte încet se lasă cortina.* Sebastian, în DLR.

În timp util l o c. a d v. = la timp, la momentul oportun. □ *Ai ajuns în timp util.*

Înainte de timp l o c. a d v. = prea devreme; înainte de termen, prematur. □ *A născut înainte de timp.*

Între timp l o c. a d v. = în răstimpul acesta, în intervalul acesta, între acestea. *Între timp, peste oraşul uriaş... se prăvălise întunericul nopţii.* Stancu, în DLR.

La timp l o c. a d v. = la momentul potrivit, la vreme. *Am ajuns la timp, ocup şi un loc.* Bacovia, în DLR.

La timpul său (sau **lui, lor** etc.) l o c. a d v. = la momentul oportun, la vremea potrivită. *Se crede că, dacă un copil s-a născut într-o duminică..., e foarte norocos şi va ajunge la timpul său un om însemnat.* Marian, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

Pe timpuri l o c. a d v. = mai de demult, odinioară, cândva, în trecut, pe vremuri. *Cred mulți... Că palidele umbre ar fi trăit pe timpuri.* Pillat, în DLR.

Tot timpul (sau **toată vremea**) l o c. a d v. = fără întrerupere, neîncetat. *Se ținea de farse toată vremea.* Caragiale, în DEL. *Stăpânită de teamă a stat tot timpul cât doctorul a făcut cusătura.* Bart, în DLR.

TIMPURIU

De timpuriu l o c. a d v. = înainte de data sau de momentul obișnuit, așteptat, prevăzut; din timp. *Noi vream să plecăm, ca să ajungem de timpuriu la mănăstirea Războieni.* Bolintineanu, în DLR. *Sufletul lui pierdu de timpuriu orice credință de viitor.* Vlahuță, în DLR.

TIRAJ

De (sau **cu**) **(mare) tiraj** l o c. a d j. = (mai ales despre publicații periodice) care apare într-un număr mare de exemplare. *Se... lansează prin redacțiile jurnalelor de mare tiraj.* Rebreanu, în DLR.

TOAMNĂ

Astă-toamnă l o c. a d v. = în toamna trecută. □ *Astă-toamnă am fost la țară, la cules de struguri.*

De cu toamnă l o c. a d v. = fiind încă toamnă. □ *Mărăturile se pun de cu toamnă.*

De toamnă l o c. a d j. = care se face sau se întâmplă toamna, care este necesar sau caracteristic acestui anotimp. *Sură-i sara cea de toamnă.* Eminescu, în DLR. □ *Arături de tomnă.*

La toamnă l o c. a d v. = în timpul toamnei viitoare. *La toamnă, când frunza va îngălbeni... Târziu, în geamul tău, încet, cu o monedă voi suna.* Bacovia, în DLR.

Până la toamnă l o c. a d v. = până la începutul toamnei. □ *Am timp să mă pregătesc pentru examene până la toamnă.*

Pe (sau **în**) **toamnă** l o c. a d v. = în timpul toamnei; când va sosi toamna. *Pe toamnă se pomenește cu un alt argat că-i aduce un burdușel de brânză.* Ispirescu, în DLR. *Se gândea că o să-și facă în toamnă o căsuță.* Camil Petrescu, în DLR.

Spre toamnă l o c. a d v. = spre începutul toamnei. *A fost o secetă care a ținut... până acum, spre toamnă.* Bănulescu, în DLR.

TOANĂ

Cu toane l o c. a d j. = capricios, inconsecvent; răsfățat. *Omul se opri, mormăind o sudalmă împotriva unei asemenea muieri cu toane.* Sadoveanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

TOT

Cu toate acestea l o c. a d v. = totuşi. □ *M-ai necăjit, dar, cu toate acestea, nu pot fi supărat pe tine.*

Cu toate că... l o c. c o n j. = deşi, măcar că... *Cu toate că vorbise în şoaptă, lui Ilie i se păru că Iancu a ţipat.* Preda, în DLR.

Cu tot (sau **toată, toţi, toate**)... l o c. p r e p. = în ciuda..., în pofida... *Cu toată graba, rămase pe loc şi se uita în urma lor.* Preda, în DLR.

Cu tot cu... l o c. p r e p. = împreună cu. *Bogata-şi pupă boii-n bot, Îmbătrânind cu boi cu tot!* Coşbuc, în DLR.

De tot... sau **de toată...** l o c. a d j. = cum nu se poate mai mult; deplin. *Un moşneag fără căpătâi, însă de tot hazul.* Creangă, în DLR.

De tot sau **cu totul** l o c. a d v. = în întregime, pe de-a-ntregul, complet; cu desăvârşire. *Fătul meu, în ce amăgire cu totul te părăseşti?* Heliade, în DLR. *M-am încurcat de tot.* Odobescu, în DLR.

De tot l o c. a d v. = pentru totdeauna, definitiv. *Cât aş vrea să uit de tot abecedarul, Din tăceri să pot urzi păienjenişuri.* Pillat, în DLR.

De tot l o c. a d v. = foarte, extrem de... *Filip băuse rar de tot vin.* Călinescu, în DLR.

Înainte (sau **mai întâi**) **de toate** l o c. a d v. = în primul rând; mai presus de orice altceva. *Care om nu ţine la viaţă înainte de toate?* Creangă, în DLR.

TOTAL

În total l o c. a d v. = **a)** cu totul, una peste alta, peste tot. *Căldurile au ţinut, numai cu o întrerupere de vreo patru zile, în total opt zile.* Caragiale, în DLR; **b)** peste tot, pe de-a-ntregul. *Opera e inegală şi nu i se poate aplica în total aceeaşi judecată.* Iorga, în DLR.

TOTDEAUNA

De totdeauna l o c. a d j. = obişnuit, cunoscut. *Ieşi în curând schimbată în hainele ei de totdeauna.* Eminescu, în DLR.

Din (sau **de**) **totdeauna** l o c. a d v. = de la început, în tot timpul; mereu, necontenit. *Sufletul lui e în căutare. În mută căutare seculară căutare, De totdeauna.* Blaga, în DLR.

Pentru totdeauna l o c. a d v. = definitiv; pentru vecie. *Te-am pierdut pentru totdeauna.* Blaga, în DLR.

TOVĂRĂŞIE

În tovărăşia (cuiva) l o c. a d v. = împreună cu (cineva), în compania (cuiva). *Se simţea deosebit de bine în tovărăşia povestitorului.* Sadoveanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

În tovărăşie l o c. a d v. = în asociaţie, ca părtaş. *Dobândeşte un brevet pentru debit în tovărăşie cu fratele său.* Sadoveanu, în DLR.

TRANZIŢIE

De tranziţie l o c. a d j. = de trecere, intermediar, tranzitoriu; p. e x t. provizoriu. *Momente mai însemnate ale acestui interesant proces de tranziţie.* Blaga, în DLR.

TRAVESTI

În travesti l o c. a d j. şi a d v. = deghizat sau deghizându-se pentru a juca un rol opus sexului său. *Soţia colegului meu a jucat admirabil rolul voinicului Vifor în travesti.* I. Botez, în DLR.

TREABĂ

De treabă l o c. a d j. = de omenie, bun, cinstit; cumsecade. *Recunosc că e un om foarte de treabă.* Călinescu, în DLR.

TREACĂT

În treacăt l o c. a d v. = **a)** trecând, în trecere; p. e x t. la repezeală. *Ţăranii noştri, glumeţi cum sunt ei, ne tot şfichiuiau în treacăt.* Creangă, în DLR. □ *Ne vedem rar, în treacăt.* **b)** pe scurt (pentru a trece la altceva), în câteva cuvinte, fără a insista. *Pot îndrăzni cel mult să ating chestiunea în treacăt.* Sadoveanu, în DLR.

TRECUT

Din trecut l o c. a d j. şi a d v. = de altădată, de odinioară, de demult. *Într-o mănăstire, din trecut rămasă, În domneasca sală se întinde masă.* Bolintineanu, în DLR.

În trecut l o c. a d v. = altădată, odinioară. *Dar nu mai cade ca-n trecut În mări din tot înaltul.* Eminescu, în DLR.

TRUDĂ

A-şi da truda (sau **osteneala**) l o c. v b. = a se trudi, a se osteni. *Toate chipurile şi toate trudile ţi le-ai dat, numai ca să mă vezi norocit şi însămnat între moldoveni.* Kogălniceanu, în DLRC.

TRUFIE

Cu trufie l o c. a d v. = în mod arogant, îngâmfat. *Midas... răspunse cu trufie că Pan cântase mai frumos.* Ispirescu, în DLR.

TULBURĂTOR

Tulburător de... l o c. a d v. = foarte, extraordinar. *După asta, generalul s-a iscălit cu mâna sigură, dar tulburător de încet pe colţul schiţei.* DLR.

Scanned with OKEN Scanner

Ţ

ŢARĂ

De (sau de la) ţară l o c. a d j. = **a)** de la sat; rural, care trăieşte sau care se află la sat. *Cum o să-mi dau fetele după nişte boiernaşi de ţeară?* Alecsandri, în DLR; **b)** specific satului; ţărănesc. *Pat acoperit cu velinţe vărgate de ţară.* Odobescu, în DLR. *Un ştergar de ţară.* D. Zamfirescu, în DLR.

(De) la ţară l o c. a d v. = (de) la sat, în sat, într-un sat. *Neaflând minută de răgaz, am fugit la ţară.* Negruzzi, în DLR. *Moş Vasile... venise de la ţară.* Sadoveanu, în DLR.

La ţară l o c. a d j. = care se află, care se petrece la sat. *Asta-i doctoria plictiselii şi a zilelor rele la ţară..., tabla de şah.* Sadoveanu, în DLR.

ŢÂRÂITA

Cu ţârâita l o c. a d v. (fam.) = puţin câte puţin. *Zahăr pisat, ce mi-l procurasem cu ţârâita.* Blaga, în DLR.

ŢINE

A ţine cont l o c. v b. = a avea în vedere, a lua în considerare. □ *Trebuie să ţii cont şi de diferenţa de vârstă.*

ŢINTĂ

Fără ţintă l o c. a d v. = în neştire, razna. *Călare, precum venise, apucă fără ţintă drumul printre munţi.* Hogaş, în DLR.

U

UMĂR

Umăr la umăr l o c. a d v. = alături; unul lângă altul; împreună, uniţi. *Am chef să golesc toate butoaiele umăr la umăr cu tine.* Fănuş Neagu, în DEL.

UMBRĂ

Din umbră l o c. a d v. = fără a se arăta pe faţă; pe ascuns. □ *Îmi supraveghea educaţia din umbră.*

La umbră l o c. a d v. = într-un loc umbros. *Pe malul mării, la umbră stând culcat... Privesc trecând mulţime de vase călătoare.* Alecsandri, în DLRC.

UMILINŢĂ

Cu umilinţă l o c. a d v. = umil, supus. □ *Vorbeşte cu umilinţă.*

UNANIMITATE

În (sau cu) unanimitate l o c. a d v. = cu aprobarea tuturor. *Curtea l-a condamnat la moarte în unanimitate, fără discuţie, atât a fost de vădită crima.* Rebreanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

UNDE

Până unde l o c. c o n j. = până în punctul (în care...). □ *Hai să mergem mai departe, până unde ne-am propus.*

UNU

Câte unul-unul sau **unul câte unul** (sau **una câte una**) l o c. a d v. = pe rând, succesiv, treptat. *Se înşiră tot câte unul-unul... după poroncă.* Creangă, în DLRC. *Izvorăsc din veacuri stele una câte una.* Eminescu, în DLRC.

De unul singur l o c. a d v. = fără companie. □ *Crezi că poţi să faci toate astea de unul singur? Iar ieşi la plimbare de unul singur.*

Nici una, nici două l o c. a d v. =pe neaşteptate, imediat. *Nici una, nici două, haţ! Pe ied de gât, îi retează capul pe loc.* Creangă, în DLRC.

Până una-alta l o c. a d v. = pentru moment, deocamdată. *Până una alta, ia să mă duc să văd, ales-au năsipul din mac?* Creangă, în DLRC.

Tot unul şi unul (sau **tot una şi una**) l o c. a d j. = (despre oameni sau despre lucruri) de valoare, deosebit. *Multă dorobănţime căzu în şanţ... şi tot oameni unul şi unul.* Gane, în DLRC.

(Toţi) până la unul l o c. a d v. = **a)** în unanimitate. □ *Mergem în pânzele albe până la unul, cum am jurat.* **b)** în totalitate. □ *Ne sacrificăm până la unul.*

Una, două l o c. a d v. (fam.) = mereu, întruna, continuu. *Şi una, două, la pupăză, de nu ştiau cei din casă ce tot caut în pod aşa de des.* Creangă, în DLRC.

URMARE

Prin urmare l o c. c o n j. = aşadar, deci, în consecinţă. □ *Să înţeleg că, prin urmare, vii să mă iei la teatru?*

URMĂ

A fi pe urma (sau **pe urmele**) **cuiva** l o c. v b. = a urmări (pe cineva).□ *Poliţia era deja pe urmele hoţilor de maşini.*

Cel din urmă sau **cel (mai) de pe urmă** l o c. cu valoare de numeral ordinal = ultimul. *Încă-ţi mai dau o dată carul, dar asta ţi-a fi cea din urmă.* Creangă, în DLRC.

(De) pe urma... l o c. p r e p. = din cauza, ca urmare a..., drept consecinţă a... □ *Am suferit pre mult de pe urma lui.*

De pe urma... l o c. p r e p. = după moartea cuiva, drept moştenire de la cineva. □ *Mi-a rămas casa moştenire de pe urma bunicii.*

Din (sau **de pe**) **urmă** l o c. a d j. = **a)** de la sfârşit, ultim. □ *Cuvântul de pe urmă e lege pentru mine.* **b)** precedent. □ *Capitolul din urmă nu l-am înţeles.*

Scanned with OKEN Scanner

Din urmă l o c. a d j. şi a d v. = **a)** din spate, dindărăt. *Din urmă vine pe lângă oameni căpitanul.* Camil Petrescu, în DLRC; **b)** de la locul unde a rămas. *Acum să ne întoarcem iar din urmă.* Creangă, în DLRC.
În cele din (sau **de pe**) **urmă** l o c. a d v. = la sfârşitul unui şir, unei succesiuni; în sfârşit. *În cele din urmă îi zise: văz, luminate împărate, că tot ce-am cerut mi s-a împlinit.* Ispirescu, în DLR.
În urma... l o c. p r e p. = **a)** în spatele, după..., la sfârşitul... *Călătorii zoreau spre ieşire, cei mulţi cu bagajele în mână, cei puţini cu hamalii în urma lor.* Rebreanu, în DLRC; **b)** drept urmare, datorită..., ca o consecinţă a... *În urma cuceririi Daciei de către Traian, a început procesul de romanizare a populaţiei autohtone.* DEL; **c)** după aceea, mai târziu, ulterior. *Aici, în urma frigului, au venit călduri uscate.* Caragiale, în DLRC.
În urmă l o c. a d v. = **a)** (cu sens local) în spate, îndărăt. *Trecură munţi şi văi, lăsară în urmă păduri dese şi verzi.* Ispirescu, în DLRC; **b)** (cu sens temporal) mai târziu, apoi. *Mai în urmă, l-a întâlnit tot aici pe Eminescu.* Caragiale, în DLRC; **c)** mai de mult. *Cu treizeci de ani în urmă era câmp pustiu aici.* Vlahuţă, în DLRC.
La urma urmei (sau **la urma urmelor**) l o c. a d v. = în definitiv, în concluzie. *N-are de ce să se teamă, la urma urmelor, când nici n-a furat aurul, nici n-a omorât pe nimeni.* Slavici, în DLRC.
La urmă (la urma urmelor, la urma urmei) l o c. a d v. = în sfârşit. *Cine râde mai la urmă râde cu folos.* id., în DLRC. *Târziu, la urma urmei, a văzut Fata că de lapte doniţa e goală.* Coşbuc, în DLRC.
(Până) la urmă l o c. a d v. = **a)** la sfârşit de tot, în ultimul moment, într-un târziu. *La urmă mă hotărâi să mă duc la doamna B.* Negruzzi, în DLRC; **b)** în definitiv. *Ce am de pierdut până la urmă?*
Pe urma sau **pe urmele cuiva** (sau **a ceva**) l o c. p r e p. = pe unde a fost, a existat, a trecut cineva (sau ceva). *Oare multe stricăciuni am să mai plătesc eu de pe urma ta?* Creangă, în DLRC.
Pe urmă l o c. a d v. = mai târziu, ulterior. *Şi pe urmă mi-am mai adus aminte de ceva.* C. Petrescu, în DLRC.

UŞURINŢĂ

Cu (multă sau **mare) uşurinţă** l o c. a d v. = **a)** fără greutate, fără efort. *Mi-a răspuns româneşte, cu mare uşurinţă.* Galaction, în DLRC; **b)** cu indiferenţă, cu nepăsare; în mod superficial. *Dacă port cu uşurinţă şi cu zâmbet a lor ură, Laudele lor desigur m-ar mâhni peste măsură.* Eminescu, în DLRC. *Numai neînţelegerea situaţiei o poate face să privească lucrurile cu atâta uşurinţă.* Rebreanu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

UZ

A face uz de... l o c. v b. = a (se) folosi de... □ *Nu e necesar să faci uz de forţă.*

V

VAL

În val l o c. a d v. = **a)** (pe lângă verbe ca „a trece", „a veni" sau „a răbufni", „a năvăli" etc.) în mod succesiv. *În genunchi cădeau pedestrii, colo caii se răstoarnă, Cad săgeţile în valuri care şuieră, se toarnă.* Eminescu, în DLR; **b)** (pe lângă verbe ca „a se revărsa ", „a curge" etc.) în mare cantitate; din abundenţă, din belşug. *Şampania curge în valuri.* Caragiale, în DLR.

VALE

De la vale l o c. a d j. = (şi în forma **din vale**) care se află într-o regiune joasă. *La capătul din vale al insulei, Darcios şi-a făcut podul, – cu toate că s-ar fi putut face şi în susul insulei.* Pârvan, în DLR.

La vale l o c. a d v. = **a)** (mai ales pe lângă verbe de mişcare) în sensul coborâşului; în jos. *El a apucat la vale şi fuge ca un fulger.* Alecsandri, în DLR; **b)** pe firul apei. *Se uită la vale, pe râu, şi văzu acolo pe un dâmb doi copilaşi.* Ispirescu, în DLR; **c)** spre pământ. *În loc ca toate cusăturile să cadă frumos la vale, ei au încheietura trasă într-o parte.* Camil Petrescu, în DLR.

La (sau **de**) **vale de...** sau **de la** (ori **de din**) **vale de...** l o c. p r e p. = mai jos...; mai încolo de..., mai departe de... *De din vale de Rovine Grăim, Doamnă, către tine.* Eminescu, în DLR. *Galaţii sunt la vale de Brăila.* DLR.

VALOARE

De valoare l o c. a d j. = (despre obiecte) scump, preţios. *Nu luase cu sine de acasă nici bani, nici lucruri de valoare, deşi era om bogat.* Călinescu, în DLR; **b)** (despre concepţii, idei etc.) valoros. *Nici o concepţiune de valoare nu se poate întemeia pe o neînţelegere.* Maiorescu, în DLR; **c)**(despre oameni) merituos, capabil, important. *Are şi un om de valoare dreptul să dorească aceste plăceri.* Caragiale, în DLR.

În valoare de... l o c. a d j. = valorând... *O pietricică de briliant în valoare de 3-4000 de lei.* Caragiale, în DLR.

VAMĂ

A pune vamă l o c. v b. = a fixa taxa care trebuie plătită pentru ca o marfă sau un anumit produs să treacă dintr-o ţară în alta; f i g. (pop.) afară la drumul mare. *Tunsu şi Groza îşi făceau de cap, puind vamă pe tot ceea ce*

Scanned with OKEN Scanner

se încumeta să treacă pe drumurile lui. Camil Petrescu, în DLR. □ *Se pune vamă pe maşinile noi aduse din străinătate.*

De vamă l o c. a d j. = care aparţine vămii; care are loc la vamă, care se aplică la vamă; vamal. *Oaspeţii în uniforme... de vamă n-au socotit trebuitor să-mi viziteze cabina.* Tudoran, în DLR. □ *Completez formularele de vamă.*

VAN

În van l o c. a d j. şi a d v. = (care este) în zadar, fără rost, degeaba. *Multe cuvinte se rostesc în van.* Sadoveanu, în DLR.

VARĂ

Astă-vară l o c. a d v. = în timpul verii care a trecut. *S-a dat Poruncă să se-ntoarcă-n ţară Toţi cei plecaţi de astă-vară.* Coşbuc, în DLR.

De astă-vară l o c. a d j. = din vara precedentă. *Plânge râsul de astă-vară, se spune despre cineva care se căieşte prea târziu.* Golescu, în DLR.

De cu vară (sau **vara**) l o c. a d v. = încă din timpul verii, încă fiind vară. □ *De cu vară trebuie să ne gândim la greutăţile iernii.*

De vară l o c. a d j. = **a)** (despre plante) care ajunge la maturitate şi rodeşte în timpul verii; (despre fructe) care se coace vara (de timpuriu). *Toate cerealele de vară se coc de la înflorire în 40 de zile.* DLR; **b)** (despre unele activităţi, sporturi etc.) care se efectuează, se practică în timpul verii. *Îşi adună pe o coloană veniturile pe care le aştepta în campania de vară.* Călinescu, în DLR. □ *Golful se numără printre sporturile de vară.* **c)** (mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte) care se poartă în timpul verii, care este adecvat verii. *Haina mea subţire de vară părea spartă pretutindeni.* Papadat-Bengescu, în DLR; **d)** (despre locuinţe, localuri publice etc.) care este folosit, care funcţionează în timpul verii. *Numitul principe îşi are rezidenţa de vară compusă din mai multe palate.* Filimon, în DLR. *Grădinile de vară îşi pregăteau deschiderile.* Rebreanu, în DLR.

(În) vara asta l o c. a d v. = în vara în care ne aflăm. □ *Vara asta mergem la mare.*

La vară l o c. a d v. = în timpul verii următoare; la începutul verii următoare. *La vară, după ce dau bacalaureatul, am de gând să fac o escapadă.* Călinescu, în DLR.

Peste (sau **pe**) **vară** l o c. a d v. = în timpul verii; pe toată durata verii. *Pe vară, lui Iorgu Caragiale îi venise iar furia să joace.* Caragiale, în DLR. *Peste vară... geograful socotea să se instaleze statornic într-o regiune muntoasă.* Călinescu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

VÂNĂ

În vine l o c. a d j. şi a d v. = (care este lăsat, căzut) în jos de talie, spre genunchi. *Pieri..., ca peste puţin să se întoarcă, cu nădragii în vine, şi cu cămaşa afară.* Caragiale, în DLRC.

Pe vine l o c. a d v. = ghemuit, cu genunchii mult îndoiţi şi sprijinind greutatea corpului pe gambe. *Se aşezase pe vine şi sorbea cu lăcomie mirosul cald din gura cuptorului.* Delavrancea, în DLRC.

VÂNĂT

A se face vânăt l o c. v b. = a se învineţi. □ *Mâinile i s-au învineţit de frig.*

VÂNZARE

De vânzare l o c. a d j. = oferit spre vânzare, destinat vinderii, menit să fie vândut. *De vânzare ţi-e găinuşa ceea, măi băiete? –De vânzare, moşule.* Creangă, în DLRC.

VÂRF

Din vârful buzelor l o c. a d v. = **a)** superficial, fără convingere. *Începu a gusta din peşte mai mult din vârful buzelor.* Sadoveanu, în DLRC; **b)** batjocoritor, ironic, sfidător. *Dă ziua bună din vârful buzelor.* Sadoveanu, în DLRC.

În vârful (sau **pe vârfurile**) **degetelor** (sau **picioarelor**) l o c. a d v. = cu corpul sprijinit numai pe degetele picioarelor; p. e x t. (în legătură cu verbe de mişcare) încet, cu grijă, fără zgomot. *Ocoleşte în vârful picioarelor casa... mai sunt câţiva paşi... A ajuns.* Brătescu-Voineşti, în DLRC. *Se ridică în vârful degetelor ca să vadă mai bine.* Sadoveanu, în DLRC.

VÂRSTĂ

De aceeaşi vârstă (cu...) sau **de-o vârstă (cu...), de vârsta** (cuiva) l o c. a d j. = care are acelaşi număr de ani (sau de luni, de zile) (cu...). *Mai am o fată luată de suflet, tot de o vârstă cu fata mea.* Creangă, în DLRC. □ *E de aceeaşi vârstă cu mine.*

Fără vârstă l o c. a d j. = a cărui vârstă nu se poate preciza, de vârstă incertă. *Un chip uscăţiv fără vârstă, ars de soare.* Vlahuţă, în TDRG.

În (toată) puterea vârstei l o c. a d j. = (care se află) la etatea deplinelor capacităţi fizice (şi intelectuale); (care este) în plină vigoare. *Erau oameni în puterea vârstei, plini de hotărâre şi de energie.* Galaction, în DLR.

În vârstă l o c. a d j. = (despre oameni) matur; (în special) bătrân. *Era un om în vârstă şi serios.* C. Petrescu, în DLRC.

Între două vârste l o c. a d j. = care nu este nici prea bătrân, nici prea tânăr. *După dânşii veni... cuconul Andronachi Brustur, un văduvoi între două vârste.* Gane, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

VEAC

De veci l o c. a d j. = (mai ales în limbajul bisericesc) care nu va avea sfârşit; veşnic, etern. *Cântări tânguitoare prin zidurile reci Cerşi-vor pentru mine repaosul de veci.* Eminescu, în DLR.

În veci sau **în veci de veci, în vecii vecilor, în veacul veacului,** (pop.) **în veci şi-n pururi** (sau **pururea**) l o c. a d v. = **a)** în tot timpul; în eternitate; pururea, etern, veşnic. *Cuvântul lui Dumnezeu fi-va în veci.* Coresi, în DLR. *Ai fi trăit în veci de veci.* Eminescu, în DLR. *În vecii vecilor de ruşine va rămâne această faptă.* Barbu, în DL; **b)** (în construcţii negative) niciodată, nicicând. *Dac-ar fi pretutindene tot asemene judecători..., cei ce n-au dreptate n-ar mai năzui în veci şi-n pururea la judecată.* Creangă, în DLR.

VECHI

Pe vechi l o c. a d v. = conform stilului vechi. □ *Lipovenii ţin sărbătorile pe vechi.*

VECIE

Pe (sau **pentru**) **vecie** l o c. a d v. = pentru totdeauna, în mod definitiv. *În faţa lui Dumnezeu – declamă clamoros Stănică – suntem uniţi pe vecie. Numai moartea ne va despărţi.* Călinescu, în DLR.

VECIN

Din (sau **de prin**) **vecini** l o c. a d j. = din apropiere, de alături, din (sau de prin) preajmă. *Intraseră să se încălzească prin casele din vecini, până se vor înapoia preoţii cu groparii.* Agârbiceanu, în DLR.

În (sau **prin**) **vecini** l o c. a d v. = în (sau prin) apropiere, (pe undeva pe) aproape. *Bătrâna... se ridicase în capul oaselor, pândind un zvon care se iscase în vecini.* Sadoveanu, în DLR.

VECINĂTATE

Din (sau **de prin**) **vecinătate** l o c. a d j. şi a d v. = (care este, care se află) în (sau prin) apropiere, în (sau prin) preajmă. *Un împărat din vecinătate... s-a sculat cu oaste asupra împărăţiei tale.* Ispirescu, în DLR.

Din vecinătatea... l o c. p r e p. = din apropierea, din preajma (cuiva sau a ceva). *Şi-a reluat vechile lui preocupări, făcându-se popă într-un sat din vecinătatea Bucureştilor.* Lovinescu, în DLR.

În (sau **prin**) **vecinătate** l o c. a d v. = în (sau prin) apropiere, (pe undeva pe) aproape. *Mă aşezasem la o masă, când iată că vin de se pun în vecinătate doi tineri parfumaţi.* Ghica, în DLR. *Eu ştiu că p-aici, prin vecinătate, este o scorpie mare.* Ispirescu, în DLR.

În vecinătatea... l o c. p r e p. = (cu sens local) în apropierea, în preajma (cuiva sau a ceva). *Acolo găseşti muzeul... în vecinătatea bisericii de veche cărămidă roşie.* Iorga, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

VEDERE

Din punct (sau **din punctul) de vedere (al...)** l o c. p r e p. = în privința..., sub raportul... *Din punct de vedere legal, totul e ireproşabil.* Camil Petrescu, în DLR. □ *Din punctul de vedere al celor din jur, nu am procedat bine.*

Din vedere l o c. a d v. = (numai) privind; (numai) după înfățişare, fără a-l fi cunoscut personal. *Noi nici nu-l cunoaştem decât din vedere.* Slavici, în DLR.

În vederea l o c. p r e p. = pentru..., în scopul... *Se făceau ultimele socoteli şi preparative în vederea călătoriei.* Blaga, în DLR.

La vedere (s p e c.) = **a)** l o c. a d j. şi a d v. (pe baza căruia se face restituirea banilor) la prezentarea libretului de economii, a ceculuí.[Banca de stat] *emite cecuri de viramente la vedere..., recipise la vedere.* DLR; **b)** l o c. a d j. (despre dobânzi) care se aplică sumelor depuse într-o instituție bancară a căror utilizare nu este condiționată de un termen fix de depozitare. Cf. DLR.

VEGHE

De veghe l o c. a d j. = **a)** care veghează. *Înainte de a intra în târg, printre ostaşii de veghe, şi-a pus o manta turcească în spinare.* Stancu, în DLR; **b)** (f i g.) *Mă doare Când vraja razelor senine Aprinde-o flacără de veghe Într-o biserică-n ruine.* Goga, în DLR; **c)** care serveşte la pază. *Turn de veghe să ne fie acest sat nouă oltenilor şi adevărată strajă la apus a românimei întregite.* DLR.

VESTE

Fără (de) veste l o c. a d v. = subit, deodată, pe neaşteptate. *Pornindu-mă a-ți vorbi despre vânătoare, mă văz fără veste pribegind pe răzoarele literaturii.* Odobescu, în DLRC.

VEŞNICIE

Pe (sau **pentru) veşnicie** l o c. a d v. = pentru totdeauna. *Că de-acum pe vecinicie Ție sufletul îmi vând!* Alecsandri, în DLRC.

VIAȚĂ

A-i lua (cuiva) **viața** (sau **sufletul, zilele)** l o c. v b. = a omorî, a ucide. *O să-ți iau zilele, Ca să-ți laşi Copilele Şi să-ți faci Nepoatele Să-şi plângă păcatele.* Teodorescu, în DLRC.

Cu prețul vieții l o c. a d v. = cu orice risc. □ *Lupt pentru dragostea mea cu prețul vieții.*

Cu viață l o c. a d v. = **a)** viu, teafăr. *Rareori ciumatul ajungea cu viață la câmpul ciumaților.* Ghica, în DLRC; **b)** în mod vioi, avântat. □ *Cântați mai cu viață.*

Scanned with OKEN Scanner

Din viaţă l o c. a d j. şi a d v. = (care este) din timpul când trăieşte (cineva), când este încă viu. *I-a dat din viaţă partea lui de moştenire.* DLRC.
Fără (pic de) viaţă l o c. a d j. = fără vlagă, fără vigoare. *Pelița ei sămăna cu batista subțire, fără pic de viață.* Negruzzi, în DLRC.
Pe viaţă l o c. a d j. şi a d v. = (care este) pentru tot timpul cât trăieşte cineva. *A fost amestecat într-un complot... Asta i-a adus arestarea, judecarea şi osândirea la temniță pe viață.* Sadoveanu, în DLRC.
Pe viaţă şi (sau **ori**) **pe moarte** l o c. a d j. şi a d v. = **a)** în chip deznădăjduit; cu înverşunare, din toate puterile, cu riscul vieții. *Ne luptăm pe viață şi pe moarte pentru dragoste Irinei.* **b)** pentru totdeauna. *Tecla se îndrăgi de Stoicea pe viață şi pe moarte.* Galaction, în DLR.
Plin de viaţă sau **cu viaţă** l o c. a d j. = plin de energie, vioi; sănătos, robust; vesel. □ *Debordează de veselie. La petreceri e un tip plin de viață.*

VIGOARE

În vigoare l o c. a d j. (s p e c.) = (despre legi, regulamente, dispoziții etc.) valabil într-o anumită perioadă de timp. □ *Trebuie să respectați legile în vigoare, altfel sunteți pasibili de pedeapsă.*

VIITOR

Pe (sau **în**) **viitor** l o c. a d v. = de acum înainte. *Voieşte cu tot dinadinsul că lucrurile să meargă într-altfel pe viitor.* Odobescu, în DLRC.
(Plin) de viitor sau **cu viitor** l o c. a d j. = cu perspective frumoase de dezvoltare. *Îi găsim noi* [fetei] *un băiat bun şi cu viitor.* C. Petrescu, în DLRC.

VINĂ

Din vina... l o c. p r e p. = din cauza..., din pricina... □ *Din vina ta nu mi-am făcut temele pentru astăzi.*
Fără vină l o c. a d j. = nevinovat. *Pârjoleau o țară întreagă, înspăimântau atâta omenire fără vină.* Sadoveanu, în DLRC.

VIRTUTE

În virtutea... l o c. p r e p. = pe baza, în puterea, ca urmare a... *Ridicând... țăranilor dreptul ce aveau în virtutea tutulor urbariilor... această lege n-a făcut decât a continua să favorizeze apăsarea clăcaşilor de către proprietari.* Kogălniceanu, în DLRC.

VIS

Ca prin (sau **ca în**) **vis** l o c. a d v. = vag, confuz. *Din noaptea amintirii o vecie-ntreagă scoate De dureri, pe care însă le simțim ca-n vis pe toate.* Eminescu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

De vis l o c. a d j. = propriu visului; f i g. ireal, de necrezut. *În tăcerea adâncă, murmurul cel duios, umbla ca un fior prin lumina tremurată de vis.* Sadoveanu, în DLRC.

VITEZĂ

În (plină) viteză l o c. a d v. = cu viteză (foarte) mare. □ *Trecu pe lângă noi o maşină sport în viteză.*

VIU

Pe viu l o c. a d j. şi a d v. = în mod direct, nemijlocit. □ *Operaţie pe viu.* □ *Vede pe viu cum se desfăşoară această misiune.*

VOIE

A da voie l o c. v b. = a permite. □ *Părinţii nu mi-au dat voie la mare.*

Cu voia cuiva l o c. a d v. = cu aprobarea, cu îngăduinţa, cu încuviinţarea cuiva. *Cu voia măriei-tale... vedem că moşia noastră o să cadă de iznoavă.* Negruzzi, în DLRC.

Fără voie l o c. a d v. şi **fără voia cuiva** l o c. p r e p. = fără permisiune, fără învoire sau fără încuviinţarea cuiva. *S-a măritat cu dânsul fără voia părinţilor.* Rebreanu, în DLRC.

Fără (de) voie l o c. a d v. şi **fără voia mea** (ori **ta, sa** etc.) l o c. p r e p. = involuntar, neintenţionat. *Încrunta fără voie sprâncenele.* Bart, în DLRC. *Fără de voia mea am călcat pe cuprinsul tău.* Ispirescu, în DLRC.

În (sau, rar, **la**) **voie** sau **în toată voia** l o c. a d v. = în largul lui, nestingherit, în libertate.. *De pe la Grumăzeşti încolo moş Nichifor... a început a lăsa iepele mai la voie.* Creangă, în DLRC. *Îşi descheie haina să poată respira în voie.* Bart, în DLRC.

În voia cea bună l o c. a d v. = **a)** fără nici o grijă, fără teama de a greşi. *Chiar acum aş putea să te omor, în voia cea bună, dar mi-i milă de tinereţele tale.* Creangă, în DLRC; **b)** pe drept, la drept vorbind. *Se măritase ea după Iţic..., sau mai bine ar fi să zic, în voia cea bună, că se măritase Iţic după Malca.* Creangă, în DA.

VORBĂ

A sta de vorbă l o c. v b. = a vorbi, a discuta. □ *Stăm puţin de vorbă în faţa blocului.*

Din vorbă în vorbă l o c. a d v. = din una în alta, din discuţie în discuţie. *Din vorbă în vorbă, au şi ajuns la poarta lui jupân Iţic!* Creangă, în DLRC.

Fără multă vorbă l o c. a d v. = fără a protesta, fără a spune un cuvânt. *Fără multă vorbă, somnoroasă, se dete jos din pat şi-i aduse gulerul.* Bassarabescu, în DLRC.

Scanned with OKEN Scanner

Câtă vreme l o c. c o n j. = pe când..., în timp ce... *Pentru spiritul grec există cu adevărat numai esenţele ideale ale lucrurilor, câtă vreme lucrurile concrete, vizibile din lumea sensibilă – sunt numai umbre.* Blaga, în DLRC.

Câtăva vreme (sau **câtva timp**) l o c. a d v. = puţin timp. □ *Am stat câtăva vreme la adăpost, aşteptând să se oprească ploaia.*

Cu vremea l o c. a d v. = după un timp oarecare, cândva, odată şi odată, cu timpul. □ *Nu pot să mă gândesc acum la asta. O să mă vindec de durere, însă cu vremea.*

De vreme ce l o c. c o n j. = din moment ce, deoarece, fiindcă. *Haide, intraţi, de vreme ce aţi venit!* Negruzzi, în DLRC.

Din vreme l o c. a d v. = mai înainte; înainte de a fi prea târziu. *Pe lângă crucea din răspântie scârţâie roatele căruţelor ce pleacă din vreme, să nu le ajungă zăduful pe drum.* Caragiale, în DLRC. *Viaţa e prea gravă ca să nu socoteşti totul din vreme, cu înţelepciune.* Holba, în DEL.

Dintr-o vreme sau **de la o vreme (încoace)** l o c. a d v. = începând de la un moment dat. *De la o vreme valea s-a sfârşit şi s-a început un deal.* Creangă, în DLRC. *De la o vreme încoace... nu ştiu ce avea.* Ispirescu, în DLRC.

Fără (de) vreme (sau **înainte de vreme**) l o c. a d j. şi a d v. = (care se întâmplă) înainte de termen; prematur. *N-aţi venit apoi... Vestejiţi fără de vreme.* Eminescu, în DLRC. *Boala şi mizeria l-au doborât înainte de vreme.* Sadoveanu, în DLRC.

În (sau **peste**) **puţină vreme** ori **în** (sau **peste**) **puţin timp** l o c. a d v. = curând. *Peste puţină vreme doamna Vrânceanu se ivea în uşa magaziei.* Topîrceanu, în DLR.

În vreme ce l o c. c o n j. = în timpul în care, pe când. *Ştefan Văcărescu era spătar mare, în vreme ce fiul său... servea ca ispravnic.* Odobescu, în DLRC.

Într-o vreme l o c. a d v. = la un moment dat, cândva. *Într-o vreme... vânătoarea a făcut popas.* Sadoveanu, în DLRC.

La vreme l o c. a d v. = la momentul potrivit, la timpul oportun; din timp. *Îţi voiu spune-o la vreme.* Negruzzi, în DLRC.*Pentru ce n-ai pedepsit-o la vreme?* Delavrancea, în DLRC.

La vreme de... l o c. a d v. = **a)** când se întâmplă, când e nevoie. □ *La vreme de război.* **b)** în timpul, pe timp de... *Vine la vreme de seară.*

Până (sau de) la o vreme l o c. a d v. = până (sau de) la un moment dat. □ *Până la o vreme ne-am înţeles bine.* □ *De la o vreme nu ştiu ce-i cu tine.*

Scanned with OKEN Scanner

Pe (sau **în**) **vremea aceea** (**pe acea vreme** sau **în acele vremuri**) l o c. a d v. = pe atunci. *Pe vremea aceea era bine să fii harabagiu în Târgul-Neamțului.* Creangă, în DLRC.
Pe vremuri l o c. a d v. = odinioară, cândva, în trecut. *Pe vremuri, cât a fost profesor de limba greacă, n-a știut altă cale.* Bassarabescu, în DLRC.

Z

ZADAR
În zadar l o c. a d v. = zadarnic, degeaba, fără folos. *Deportații așteptară în zadar să li se dea ceva de mâncare.* Călinescu, în DLR.
ZAHĂR
De zahăr l o c. a d j. = (despre oameni) generos; foarte bun, gentil; serviabil; foarte simpatic. *Ce băiat de zahăr ai fi, să vii... a-mi aduce răspunsul!* Caragiale, în DLR.
ZARE
În zare l o c. a d v. = la orizont; p. e x t. departe. *Privea în zare, cum pe mări Răsare și strălуce.* Eminescu, în DLR.
ZBOR
(Ca) în (sau **din**) **zbor** l o c. a d v. = **a)** în timpul zborului; p. e x t. foarte repede, în fugă, iute. *Poalele lungi ale hainei ei albe atingeau în zbor năsipul pustiei.* Eminescu, în DLR. *Îi zvârli carnetul. Silion îl prinse din zbor.* Vinea, în DLR; **b)** pe loc; p. e x t. dintr-o dată. *Scriu o strofă dulce pe care-o prind din zbor.* Alecsandri, în DLR; **c)** în treacăt. *Aceste cuvinte mi-au trecut în zbor, pe la urechi.*
A-și lua zborul l o c. v b. = a începe să zboare; a zbura. □ *Puii își luară zborul spre înălțimi.*
ZECE
Cu zecile l o c. a d j. și a d v. = (care este) în cantitate sau în număr (foarte) mare. *A-nceput să bântuie o foamete cumplită, că piereau oamenii cu zecile.* Caragiale, în DLR.
ZEFLEMEA
În zeflemea l o c. a d v. = în glumă. *Domnișoarele studente... se codesc, dau cu banul, iau planeta și o citesc fugar, ca în zeflemea.* Teodoreanu, în DLR.
ZESTRE
De zestre l o c. a d j. și a d v. = (care este) primit ca zestre. *Iordan Lungu era și el pui, dar părinții lui se lăcomiseră la pogoanele de zestre.* Sadoveanu, în DLR.

Scanned with OKEN Scanner

ZGÂRCENIE

Cu zgârcenie l o c. a d v. = (exagerat de) economic; în cantitate mică; cumpătat, măsurat, moderat. *Caragiale... descrie..., rareori şi cu zgârcenie, aspecte vestimentare.* Vianu, în DLR. *Se aplecă şi scoase din geantă încă o sticlă,... o destupă şi-i turnă cu zgârcenie.* DLR.

ZGOMOT

Fără (mult) zgomot l o c. a d j. şi a d v. = fără să se facă remarcat; discret. *Trebuie avut un schimb de vederi cu Belgradul şi Varşovia pentru o acţiune comună fără zgomot şi fără ameninţări inutile.* Titulescu, în DLR. □ *A plecat fără mult zgomot.*

ZI

Cu ziua l o c. a d j. şi a d v. = **a)** (care este sau care lucrează) fără angajament permanent; temporar (pe durata unei zile). *Toarce-n sat cu ziua fata, Dar e veselă din fire.* Coşbuc, în DLR; **b)** (plătit) după un tarif socotit pe munca prestată în timpul unei zile. □ *Sunt plătit cu ziua.*

De la o zi la alta l o c. a d v. = zilnic; p. e x t. repede, progresiv. *Toată lumea putu vedea cu surprindere, de la o zi la alta, dezvăluindu-se un poet nou, original.* Sadoveanu, în DLR.

De zi l o c. a d j. = **a)** care acţionează, lucrează, se efectuează în timpul unei zile. *Umbla... cu perspectiva lui de avansare, să-l facă* [paznic] *de zi.* Preda, în DLR; **b)** din decursul unei zile. *Între orele de zi şi cele de noapte, mai săvârşea câteva operaţii obscure.* DLR.

De toate zilele sau **de toată ziua** ori **de zi cu zi** l o c. a d j. = care se face, se petrece, are loc, se întâmplă etc. în fiecare zi, cotidian; p. e x t. care se întâmplă în mod regulat, obişnuit; zilnic. *Slavă Domnului, aveau pâinea cea de toate zilele.* Sadoveanu, în DLR. *Omul de toate zilele mai poate să trăiască şi sărac.* Călinescu, în DLR.

Din zi în zi l o c. a d v. = **a)** la o dată apropiată (care se schimbă mereu); p. e x t. la infinit. *Din zi în zi trebuie să-mi sosească pianul, expediat din Bucureşti.* Caragiale, în DLR. *Amâna hotărârea din zi în zi.* Cocea, în DLR; **b)** pe măsură ce trece timpul; încetul cu încetul (şi continuu), progresiv. *Te faci din zi în zi mai frumoasă.* Filimon, în DLR.

Într-o (bună) zi sau **într-una din zile** l o c. a d v. = la un moment dat; odată. *Într-una din zile, cum şedea spânul la ospăţ..., li s-au adus... nişte sălăţi foarte minunate.* Creangă, în DLR.

La zi = **a)** l o c. a d j. şi a d v. la termenul stabilit (fără întârziere). *Fără dânsul lucrările cancelariei n-ar fi putut fi la zi.* Brătescu-Voineşti, în TDRG; **b)** l o c. a d v. pus la punct cu ultimele noutăţi. □ *Sperăm să avem o nouă ediţie, la zi, cu scrierile lui Hogaş.* **c)** l o c. a d j. care trebuie să fie

Scanned with OKEN Scanner

pregătit pentru ziua respectivă. *În clasă, mă punea să fac cu regularitate lectura textului literar la zi.* DLR; **d)** l o c. a d v. zilnic. *Mustăţile-i rase la zi evidenţiau un nas zvârlit în sus ca o trompetă.* Mironescu, în DLR.

(Până) la (sau **înspre, spre, către) ziuă** l o c. a d v. = puţin înainte de a se lumina; spre dimineaţă. *Înspre ziuă, îmi veni somn şi mie.* Eminescu, în DLR.

Pe (sau **cu) fiecare** (sau **fiece) zi** l o c. a d v. = pe zi ce trece. □ *Cu fiecare zi devine mai ursuz.*

Peste zi l o c. a d v. = în cursul zilei, ziua. □ *Trebuie să mergem peste zi la pădure.*

(Şi) zi şi noapte (sau **nopţi**) ori **(şi) zi(ua) şi noapte(a), zi, noapte** (sau **zi-noapte), zile (şi) nopţi, toată ziua (şi) toată noaptea, noaptea şi ziua, nopţi şi zile** l o c. a d v. = tot timpul, fără încetare; fără odihnă. *Mergând ea acum zi şi noapte..., se rătăci.* Creangă, în DLR.

Toată ziua (bună ziua) sau **ziua toată** l o c. a d v. = mereu; continuu. *Toată ziua... umple satul cu răutăţile şi prostiile lui.* Agârbiceanu, în DLR.

Zi de (sau **cu) zi** l o c. a d v. = **a)** în fiecare zi, cotidian, diurn; p. e x t. în mod regulat, obişnuit; zilnic. *Zi cu zi simţea însă că locul lui nu este aici.* Rebreanu, în DLR; **b)** din ce în ce; treptat. *Spinarea-mi se-apleacă zi de zi.* Jebeleanu, în DLR.

ZIGZAG

În zigzag l o c. a d j. şi a d v. = în formă de linie frântă; cotit, şerpuit. *S-a crăpat toată oglinda... în zigzag.* Arghezi, în DLR.

ZORI

Din zori în zori sau **din zori (şi până) în seară** (ori **noapte), din seară până-n zori** l o c. a d v. = (aproape) continuu; mereu; ziua şi noaptea. *Greu mi-i, dragă, fără tine Şi te chem de-atâtea ori... din sară până-n zori.* Topîrceanu, în DLR. *Se ţine de ele din zori şi până-n noapte.* Sebastian, în DLR.

Din zori şi până-n seară (sau **noapte)** l o c. a d v. = toată ziua. □ *Lucrează din zori şi până-n noapte ca să asigure traiul familiei sale.*

În zori de zi, în zorii zilei, în revărsatul zorilor sau **odată cu zorile** l o c. a d v. = dis-de-dimineaţă. □ *Se scoală în zori de zi. Se aud la revărsatul zorilor cocoşii.*

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE

V. Breban	V. Breban	*Dicţionar general al limbii române,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987.
CADE	I.-A. Candrea, Gh. Adamescu	*Dicţionarul enciclopedic ilustrat.* Partea I: *Dicţionarul limbii române din trecut şi de azi* de I.-A. Candrea. Partea a II-a : *Dicţionarul istoric şi geaografic universal.* de Gh. Adamescu, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1926-1931.
DA	***	*Dicţionarul limbii române,* I-II, Socec, Bucureşti, 1913-1944
DE	Tudor Vianu ş. a.	*Dicţionarul limbii poetice a lui M. Eminescu,* Editura Academiei, Bucureşti, 1968.
DEI	***	*Dicţionar enciclopedic ilustrat,* Editura Cartier, Chişinău, 1999
DEL	Gabriela Duda, Aglaia Gugui, Marie Jeanne Wojcicki	*Dicţionar de expresii şi locuţiuni ale limbii române*, Editura Albatros, Bucureşti, 1985
DELR	V. Breban, Gh. Bulgăr, D. Grecu, I. Neiescu, Gr. Rusu, A.Stan	*Dicţionar de expresii şi locuţiuni româneşti,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969.
DEX	***	*Dicţionarul explicativ al limbii române*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.
DLR	***	*Dicţionarul limbii române,* VI-XIV, Editura Academiei, Bucureşti, 1966 ş. u.
DLRC	***	*Dicţionarul limbii române literare contemporane,* I-IV, Editura Academiei, Bucureşti, 1955-1957.
DOOM	***	*Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morphologic al limbii române,* Editura Academiei, Bucureşti, 1982.
M. D. ENC.	***	*Micul Dicţionar Enciclopedic,* Editura Academiei, Bucureşti, 1972.
Şăineanu, D U	Lazăr Şăineanu	*Dicţionar universal al limbii române*, I-V, Ediţie revăzută şi adăugită de Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu şi Victoria Zăstroiu, Mydo Center, Iaşi, 1996.
TDRG	H. Tiktin	*Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, vol. I-III, Bucureşti, 1903-1924.

Scanned with OKEN Scanner

Universitas XXI

Această lucrare este o încercare de selectare a locuțiunilor uzuale din fondul de îmbinări stabile existente în limba română și se adresează în primul rând elevilor, dar nu numai. Precizăm de la bun început că alegerea materialului s-a făcut pe baza principalelor dicționare ale limbii române și a dicționarelor de expresii și locuțiuni existente. Totodată, au fost consultate principalele studii de gramatică în care este tratată problema grupurilor de cuvinte cu înțeles unitar din limba română definite ca locuțiuni.

Manualele prevăzute în programa școlară în vigoare au avut, de asemenea, un rol esențial în stabilirea criteriilor de selecție din prezentul dicționar. Locuțiunile selectate sunt însoțite de exemple din operele marilor scriitori români, aceste fiind preluate din dicționarele precizate în bibliografie.

Sperăm că această primă încercare de grupare într-un dicționar doar a locuțiunilor din limba română să fie într-adevăr utilă, atât elevilor, cât și profesorilor.

Autoarele

Colecția DIDACTICA
...inator prof. Const. C. BOSTAN

ISBN: 973-8344-29-8

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

ANUL EUROPEAN AL OCROTIRII MONUMENTELOR

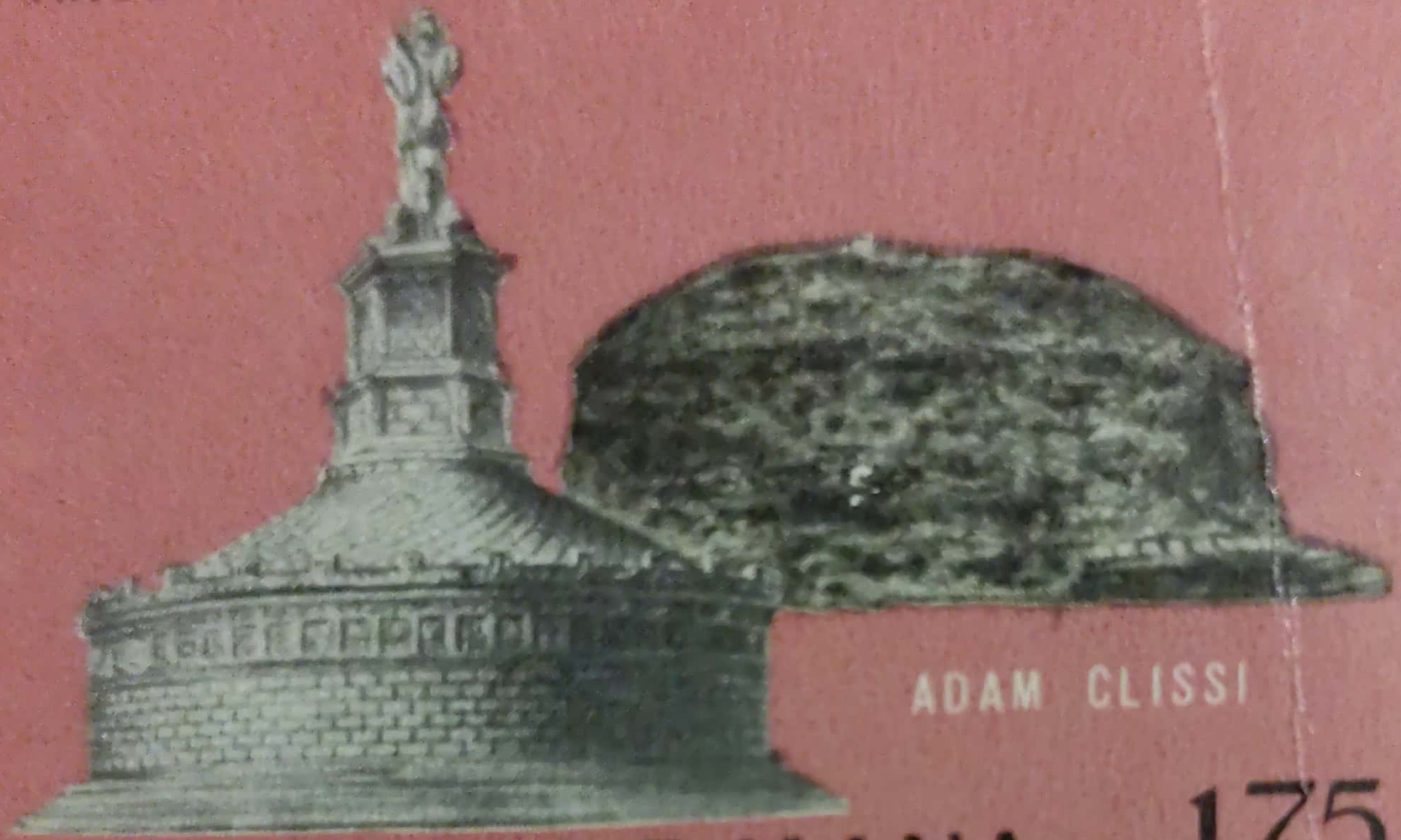

ADAM CLISSI

POSTA ROMANA 1,75 LEI

Scanned with OKEN Scanner